
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

G O S O S

SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

X/II

TEMA: ORTA KARADENİZ

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNÜN ALTI AYDA BİR
YAYINLANAN HAKEMLİ DERGİSİDİR...

YIL/YEAR: X CİLT/VOLUME: X SAYI/ISSUE: II (KIŞ 2015)

| GOSOS | Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Gaziosmanpasa University Social Sciences Researches Journal

YIL/ YEAR: 2015

CİLT/ VOLUME: 10

SAYI/ ISSUE: 2

SAHİBİ/ OWNER

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü adına
On behalf of Gaziosmanpasa University Institute of Social Sciences

Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK mustafa.colak@gop.edu.tr

EDİTÖRLER KURULU/ EDITORIAL BOARD

BAŞ EDİTÖR/ EDITOR in CHIEF

Yrd. Doç. Dr. Murat HANİLÇE sbad@gop.edu.tr

YARDIMCI EDİTÖR/ CO-EDITOR

Arş. Gör. Dr. Fehim KURULOĞLU

Arş. Gör. Dr. Murat SERDAR

SEKRETER/ SECRETARY

Turgut AKARSLAN

sbad@gop.edu.tr

ISSN: 1306-732X

BASKI/ PRINTING

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rektörlüğü Matbaası /
Gaziosmanpasa University Press

YAZIŞMA ADRESİ/ CORRESPONDENCE

Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Taşlıçiftlik Yerleşkesi / Tokat-TÜRKİYE

Tel: 0356-2521616 Dahili: (3073-3157)

E-posta: sbad@gop.edu.tr

Web: <http://sbad.gop.edu.tr>

KAPAK TASARIM/ COVER DESIGN

Öğr. Gör. Hadi ESMERAY

Dergimizde yayımlanan yazılar TUBİTAK ULAKBİM tarafından dizinlenmektedir.

Her hakkı saklıdır. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi yılda iki kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerdeki görüş ve düşünceler yazarların kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün veya Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin görüşlerini yansıtmaz. Dergide yer alan yazıların dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir.

Danışma ve Yayın Kurulu/Advisory and Editorial Board

Prof. Dr. Ali AÇIKEL	Gaziosmanpaşa Üniversitesi (TURKEY)
Prof. Dr. Andriy KHARUK	National Army Academy (UKRAİNE)
Prof. Dr. Muhammed Iqbal CHAWLA	Punjab University (PAKISTAN)
Prof. Dr. Claus SCHÖNIG	Frei Universität Berlin (GERMANY)
Doç. Dr. Alpay Doğan YILDIZ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi (TURKEY)
Doç. Dr. Halit ÇİÇEK	Gaziosmanpaşa Üniversitesi (TURKEY)
Yrd. Doç. Dr. Tuncay BÖLER	Gaziosmanpaşa Üniversitesi (TURKEY)
Yrd. Doç. Dr. Yusuf TEMÜR	Gaziosmanpaşa Üniversitesi (TURKEY)
Dr. Lydia Abubakirova M. AKMULLA	Başkurt Devlet Pedagoji Üniversitesi
Alexey PRONİN	Novosibirsk Devlet Üniversitesi (RUSSIA)
Dr. Fariz HALİLLİ	(Miras-AZERBAYCAN)
Emzar KAKHIDZE	Batumi State University (GEORGIA)
Mamed ALİYEV	Bakı Slavyan Üniversitesi (AZERBAYCAN)
Gadijev MURTAZALI	The Institute of History, Archeology and Ethnography of the Daghestan Scientific Centre of Russian Academy of Sciences (DAGHESTAN)
Kamil İBRAHİMOV	Administration of State Historical Architectural Reserve Icheisheher Under Cabinet of Ministers of Azerbaijan Republic
Tevfik Sabri HAMMAM	Sohag Üniversitesi Eğitim Fakültesi (EGYPT)
Dr. Salman BANGASH	Peshawar University (PAKISTAN)
Dr. Mahboob HUSSAİN	Punjab University (PAKISTAN)
Dr. Pawel KORZENIOWSKI	University of Rzeszow (POLAND)

Bu Sayının Hakemleri / Referees of This Issue

Pro. Dr. Mukaddes ERTEN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan YILMAZ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ali AÇIKEL	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. A. Cahid HAKSEVER	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TOPRAK	Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Metin DURGUT	Alanya HEP Üniversitesi
Prof. Dr. İlyas IŞIKLAR	Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Vüsale MUSALİ	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet MERCAN	Karamanoğlu Mehmet Bey Üni.
Doç. Dr. Alpaslan DEMİR	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan TUNCEL	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa SÜREN	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Ali ARSLAN	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman Serdar KARACA	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Umut Can ÇİNER	Ankara Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ertuğ YAVUZ	Cumhuriyet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cemal İNCE	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zafer KARADEMİR	Cumhuriyet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Semih AKÇOMAK	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İrfan KAYA	Cumhuriyet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Samettin BAŞOL	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Onur SUNGUR	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet DEMİRTAŞ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ajda BAŞTAN	Cumhuriyet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Süleyman PAK	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nevin ALTUĞ	Trakya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim AYKUN	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Önder ÇETİN	Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. H. Baha ÖZTUNÇ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sertaç GÜNGÖR	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Erkan SAĞLIK	Cumhuriyet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Necati ÇAVDAR	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Burhan KACAR	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İrfan USTA	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Orhan KARACA	Ekonomist Dergisi
Dr. Ali Bilgin VARLIK	21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü
Dr. Mesut KAYAER	Sakarya Üniversitesi

**Editörden
Mektup**

Değerli Okuyucular,

Geride bıraktığımız 2015 yılının son sayısı ile karşınızda olmaktan büyük mutluluk duymaktayız. 2015 yılı itibariyle dergi yönetimi olarak aldığımız karar doğrultusunda her sayımızı belirli temalar etrafında oluşturmayı planladık. Bu çerçevede bir önceki sayımız geçtiğimiz sene genç bir yaşta aramızdan ayrılan Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Eski Dekanlarından Prof. Dr. Yaşar Akçay'a Armağan olarak yayınlanmıştı. Bu yılın son sayısında ise tema olarak üniversitemizin ve şehrimizin bulunduğu bölüm olması nedeniyle "Orta Karadeniz" ile ilgili araştırmalara öncelik tanımak istedik.

Orta Karadeniz bölümü kendisine has tarihi, doğal, kültürel ve ekonomik özellikleriyle ön plana çıkan ülkemizin nadide bölgelerindedir. Tokat, Samsun, Çorum, Amasya, Ordu ve Sinop illerini kapsayan bu coğrafyaya yönelik güncel akademik çalışmaların bir kısmını bu sayıda sizlere sunmaktan mutluluk duymaktayız. Dergimizin bu sayısında, 9 makale ve bir kitap tanıtımından oluşmaktadır. Bu sayıda, ünlü yazar Joseph Conrad'ın XIX. yy İngiltere'sini konu alan Gizli Ajan adlı eserinin engelli bireyler açısından bir değerlendirmesini, günümüzün en önemli sorunlarından çevre problemleri ve bunda en büyük paya sahip olan sanayi işletmelerinin çevre etik kodları üzerinden değerlendirilmelerini, Tokat'ın Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950'lere kadar içme suyu temininin nasıl sağlandığını, yeni yüzyılın trend kavramlarından olan "Citta Slow" hareketinin Ordu'nun Perşembe ilçesindeki etkilerini, tarihi kayıtlara göre XVIII. Yüzyılın sonu ile XIX. yüzyıl başlarında Sivas'taki ev fiyatlarını, Amasya'da yapılması planlanan rekreasyon çalışmaları ve karşılaşılan zorlukları, Kuran-ı Kerim ayetlerinin öğretim programlarıyla ilişkilerini, Arthur Miller'ın "Saticının Ölümü" başlıklı eserinin aile içi güç mücadelesi etrafındaki bir değerlendirmeyi ve XV.yy divan şairlerinden Necati Bey'in Senün redifli gazelinin şerhini zevkle okuyacağınızı düşünmekteyiz. Yukarıda bahsedilen bu makalelerin dışında ünlü edebiyatçı Yaşar Nabi Nayır'ın Balkanlar'da yaptığı geziye dair notlarının kitaplaştırıldığı ve ilk baskısı 1936 yılında yapılan "Değişen Dünyamız: Balkanlar ve Türklük" adlı eserinin tanıtımını da bu sayımızda bulabilirsiniz.

Bu sayının hazırlanmasında ve yayımlanmasında emeği geçen başta yazarlarımız ve hakemlerimiz olmak üzere, editörümüz Sayın Yrd. Doç. Dr. Murat Hanılçe'ye ve Dr. Murat Serdar'a teşekkürler.

GOSOS Yardımcı Editörü - Arş. Gör. Dr. Fehim KURULOĞLU

İÇİNDEKİLER

Ayla Oğuz	Engelli Bireylerde Bir Sosyal Baskı Aracı Olarak Damga: Gizli Ajan	1-10
İsmail Özer	Tokat' ta İçme Suyu Temin Ve Dağıtım Faaliyetleri(1923-1950)	11-29
Mehmet Kabacık	Orta Karadeniz' de Sakin Şehir (Citta Slow) Perşembe: Sakin Şehir Olma Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar Ve Yöreye Katkıları	31-46
Muhammed Aydın	Şer' iyye Sicilleri Işığında XVIII. Yüzyılın Sonu Ve XIX. Yüzyılın Başlarında (1792-1833 Yılları Arasında) Sivas Şehrindeki Ev Fiyatları	47-72
Nail Yıldırım	Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Millî Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma	73-94
Nihal Demirkol Azak	Arthur Miller' ın <i>Satıcının Ölümü</i> Adlı Oyununda Aile İçi Güç Mücadelesinin Biçembilimsel Bir Analizi	95-113
Olca Sezen Doğancılı - Osman Doğancılı	Rekreasyon Merkezi Projelerinin Planlanma Aşamasında Karşılaşılan Durumlar: Amasya Örneği	115-129
Tuncay Türkben	Necâti Bey' in "Senün" Redifli Gazelinin Şerhi	131-143
Umut Can ÖZTÜRK- Ezgi Cevher	Yeşil İşletmeler Gerçek Mi? Çevre Duyarlılığı Ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi	145-162
Sebahat Armağan	Kitap Tanıtımı	163-165

CONTENTS

Ayla Oğuz	Stigma As a Means of Social Oppression in Disabled Individuals: The Secret Agent	1-10
İsmail Özer	Potable Water Supply and Delivery Activities in Tokat Province (1923-1950)	11-29
Mehmet Kabacık	Citta Slow in Middle Black Sea Region: Perşembe: Problems and Contrabitions in The Process of Being Citta Slow	31-46
Muhammed Aydın	Prices of Houses And Their Companions in The Light Of Court Records in The City Of Sivas in the late 18th Century and Early 19th Century (Between 1792-1833)	47-72
Nail Yıldırım	A Qualitative Research on General Purposes of National Education and Secondary School Programs in relation to the Verses of the Quran	73-94
Nihal Demirkol-Azak	A Stylistic Analysis of Intra-familial Struggle for Power in <i>Death of a Salesman</i> by Arthur Miller	95-113
Olca Sezen Doğançılı- Osman Doğançılı	Cases Encountered in Stages Of Planning Recreation Center Projects: Amasya Sample	115-129
Tuncay Türkben	The Elucidation Of The Odes With The Repeated Sounds "Senün" In Necâti Bey	131-143
Umut Can ÖZTÜRK- Ezgi Cevher	Are Green Businesses Real? Investigation Of Environment Sensitivity And Ethics Under The Code Of Ethics	145-162
Sebahat Armağan	Book Rewiev	163-165

ENGELLİ BİREYLERDE BİR SOSYAL BASKI ARACI OLARAK DAMGA: GİZLİ AJAN*

Ayla OĞUZ*

Öz

Engelli bireylerin sosyal psikolojisi onların toplumdaki yeri, rolü ve davranışlarıyla doğrudan bağlantılıdır. İşlev yoksunluğu olarak tanımlanabilecek olan engellilik kavramı kişinin bireysel, psikolojik, sosyal ve kültürel yaşamını olumsuz şekilde derinden etkiler. Sosyolog Erwing Goffman'a göre engelli insan toplum tarafından damgalanmıştır. Goffman, damga teorisinde engellilere karşı geliştirilen tutumları bireysel, psikolojik, sosyolojik ve kültürel modeller olarak sınıflandırır. Joseph Conrad'ın on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sini anlatan **Gizli Ajan** adlı romanı engellilerin toplumdaki değersizliğine vurguda bulunur. Romandaki zihinsel engelli Stevie'nin Verloc'un saldırı planlarına kolayca kurban edildiği görülür. Gerçekte ise Stevie'nin bireysel trajedisi bir engelli olarak konumundan kaynaklanan edilgen durumdan ve saflıktan dolayıdır. İçeride dönük bir yapıya sahip olan Stevie zihinsel engelli olarak toplumun kurbandır. Bu bağlamda romanda on dokuzuncu yüzyılda zihinsel engellilerin, ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel düzeyler açısından damgalanarak toplumdan dışlandığı gerçeği açıktır.

Anahtar Sözcükler: Damga teorisi, Goffman, engelli, içedönük, baskı, Jung.

Stigma As a Means of Social Oppression in Disabled Individuals: The Secret Agent

Abstract

The social psychology of disabled individuals is directly related with his/her position, role and behaviours in the society. The concept of disability, which can be defined as a functional deficiency, deeply affects one's individual, psychological, social and cultural life in a negative way. According to sociologist Erwing Goffman, disabled individual is stigmatized by the society. In his 'Theory of Stigma' Goffman classifies the attitudes developed for the disabled individuals as individual or medical, psychological, sociological and cultural models. Joseph Conrad's novel called **The Secret Agent**, which tells about nineteenth century England, emphasizes the rivalry of disabled individuals in the society. It is seen that mentally disabled Stevie is sacrificed for Verloc's bomb attack plans, easily. In fact, Stevie's individual tragedy is due to his passive position and innocence originated from his status and social

* Makale Geliş Tarihi: 20.11.2015. Yayın Kabul Tarihi: 05.12.2015.

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: ayla.oguz@gop.edu.tr.

identity as a disabled. Stevie, who is an introvert and mentally disabled, is the victim of this society. In this concept, the fact that disabled individuals in the nineteenth century are excluded from the society by stigmatizing in terms of economic, social, psychological and cultural levels is clear.

KeyWords: Theory of stigma, Goffman, disabled, introvert, oppression, Jung.

Carl Gustav Jung insanlığın ortak malı olan psikik yapıların bireysel kişiliğin oluşumunda önemli işlevlere sahip olduğundan söz eder. Bireylerin sahip olduğu psikolojik alt yapı onların etrafında gelişen içsel ve dışsal olayları algılayarak değerlendirmeye aldıktan sonra tepki geliştirmelerine neden olur ve bu alt yapının özünü duyum, düşünce, duygu ve sezgiden oluşan psikolojik işlevler oluşturur. Bu bağlamda bireylerin sahip oldukları verileri kullanma şekli onların dâhil olduğu psikolojik tipi de belirlemiştir olur (Stevens, 1999:87 ayrıca bkz. Jung, 1997:125). Bu anlamda bireylerin nesnel mi yoksa öznel olaylara mı daha çok anlam yükledikleri noktasında psikolojik tiplerinin de farklılaştığı göze çarpmaktadır (Stevens, 1999:88).

Nitekim bireyler yaşantılarına eklenen olumsuzluklarla sahip oldukları kişilik tipi yoluyla baş etmek zorunda kalırlar. Bu olumsuzluklar arasında engellilik durumu ötekinin yok sayılamayacağına göstergesi olup düşünsel ve toplumsal süreçte bir kimlik ifadesini gerekli kılmıştır. Bu kimliğin sınırlarının belirlenmesinde 'damga' bir baskı aracı olarak ortaya çıkar.

Disiplin olarak engellilik çalışmaları konuya duyarlı, sıradan insanların çabaları sonucu engellilerin kimlik sorununa çözüm bulmayı hedeflemiştir. Bunların arasında Britanya'da Fiziksel Engelliler Birliği, Amerika'da Bağımsız Yaşam Merkezleri engellilerin maruz kaldığı sosyal, siyasal ekonomik, fiziksel baskı ve yok sayılma deneyimlerini gözlemlediler. Böylece sosyolojiden alınan çerçeve teorilerle baskı yapılanmaları bilim insanları tarafından yorumlanmış oldu. Bu çizgide yer alan sosyologlardan Erving Goffman'ın "damga teorisi" engellilikle ilgili psikolojik kavramları inceler (Arnot, 2012:69-70).

Engelliliğin doğrudan bağlantılı olduğu tıp alanında kavram bir çeşit biyolojik, bilişsel, duygusal ya da psikolojik farklılık biçimi olup bir dışlanma hareketine göndermede bulunur. Doğal olarak engellilik sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel durumlarla iç içedir ve bu sınıftaki insanlar içinde yaşadıkları toplumdan uzaklaştırılıp

men edilirler (Goodley, 2011:6-8). Öbür taraftan da kavram aleyhte durumu ve baskıyı vurgulayan bir kimlik sınıfına göndermede bulunan bir işaret, bir etiket olarak tanımlanır (Goodley, 2011:9). Ayrıca çevre, vücut ve ruh arasındaki ilişki söz konusu olduğunda engellilik durumu engelliye kişisel, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkilerde tam katılımcı olmaktan alıkoyarak dışlanmayı beraberinde getirir (Goodley, 2011:9).

Engelliliğin çeşitli modelleri vardır. Engellilik modelleri söz konusu olduğunda tıbbi yani bireysel model, sosyal model, kültürel model gibi bir sıralamadan söz edilebilir. Tıbbi model engellilik sorununa bağlı olarak gelişen çeşitli bedensel ve ruhsal kısıtlanmaların tedavisini öngörür ve bu durumda engelli hasta olarak kabul edildiği için edilgen konumdadır (Goodley, 2011:8). Bu bağlamda hastane, özel eğitim kurumları gibi kuruluşlar bu amaç doğrultusunda açılmış ve hizmet vermeyi hedeflemiştir.

Sosyal modelde toplumun engelliliğe bakış açısı, engelliye yaşam alanına çekmekteki organize oluş biçimi ile doğru orantılı olarak işlev kazanmıştır. Bu model engellinin yaşamını kolaylaştırıcı kamu alan ve araçlarını sağlayabilmek ve engellinin hizmetine sunmakla onların sosyal alandaki engellenmişlik durumlarını ortadan kaldırmayı amaç edinir. Fakat sosyal modelde bir trajedi söylemi baskın olup, engellinin kusuru, anormalliği onun trajedisi olarak kabul edilir (Arnot, 2012:77). Tıbbi model 'kişisel trajedi' teorisine dayanırken sosyal model 'sosyal baskı' teorisinden dayanak alır. Tıbbi modelde bireysellik, bireysel uyum ve kimlik, uzman kontrolü ve tutumlar önem kazanırken sosyal modelde sosyal kimlik, sosyal baskı, sosyal haklar, olumlama, deneyim, kişisel ya da toplu sorumluluk ve davranışlar önem kazanır. Fakat yine de bu iki bakış açısı da özürüllüğü toptancı ve evrensel açıdan değerlendirdiği ve her engelli bireyin özel gereksinimlerinin birbirinden ayrı olduğunu göz ardı ettiği için Marian Corker ve Tom Shakespeare gibi kimi postmodern düşünce tarzını benimseyen bilim insanları tarafından eleştirilmiştir (Goodley, 2011:28).

Bu anlamda zihinsel, bedensel ve sosyal engellilik kavramları arasında bile eşitsizlikler olabileceği gerçeği göze çarpmaktadır. Zihinsel engellilik bedensel engelliliğin bir derece daha gerisinde kalırken bedensel engellilik sosyal engelliliği de beraberinde getirir. Çünkü bu tür engelliler zihinsel bilince sahip olduklarından bedensel engelden kaynaklı dışlanmaları ve sosyal engellenmeleri de çok çabuk fark ederler. Ama bu noktada sosyo-ekonomik açıdan Britanya'da en zor durumda kalanlar

zihinsel geriliği ve psikolojik rahatsızlığı ile damgalanan kişiler olmuşlardır (Goodley, 2011:43).

Bir diğer kuram ise 'kültürel engellilik' kavramı olup engelliye damgalayarak onu ötekileştirir (Goodley, 2011:9). Geçmişten bugüne işaretlerin varlıkları tanımlamada etkin bir role sahip olduğu bilinmektedir. Yunanlıların bu işaretlerle varlıkları ahlaki açıdan çeşitli sınıflara ayırdıkları ve bu şekilde onları damgaladıkları bilinen bir gerçektir. Bu kimliklendirme şekli bir çeşit sanal kimlik olup kişinin gerçek sosyal kimliği gölgede kalır (Goffman, 1963:1). Goffman'a göre damgalama temel olarak üç grupta incelenebilir. Bunlardan ilki bedensel kusurlar, ikincisi baskı, doğanın dışındaki tutkular, katı dini inançlarla birlikte alkol bağımlılığı, homoseksüellik, intihar eğilimi, zihinsel bozukluk gibi sonuçlar yaratan damgalar olup, üçüncü sırada ise din, ırk, ulus gibi toplulukları ilgilendiren damgalar yer alır (Goffman, 1963:5). Dolayısıyla engelliler toplumsal açıdan hem vardır hem de yoktur denilebilir.

Joseph Conrad'ın **Gizli Ajan** romanı yaşamını casus olarak sürdüren Bay Verloc adlı karakterin ilişkileri üzerine kurulmuştur. Yer olarak 1886 yılının Londra'sını anlatan romanda Verloc ve ailesi şaibeli ürünlerin, müstehcen yayınların satıldığı evleriyle iç içe olan bir dükkân işletirler. Evde Verloc'un karısı Winnie'den başka kayınvalidesi ve zihinsel engelli kayınbiraderi de vardır. Winnie'nin engelli kardeşine hastalık derecesindeki bağımlılığı kendi yaşamı için aldığı bütün kararları birincil derecede etkilemiş ve hem annesi hem de Winnie'nin kendisi için Stevie'nin emniyette ve mutlu olması yaşamlarının beklentisi ve tatmin noktası olmuştur. Hatta Bay Verloc ile evlilik kararı alırken bile Stevie'nin rahat etmesi onun önceliği olmuş ve bu karar annesini de memnun etmiştir.

Conrad'ın zihinsel kusuruyla yaşamak zorunda bıraktığı engelli karakteri Stevie içe dönük bir kişilik olup, zihinsel geriliği bu durumu daha da ağırlaştırır. Zaten Jung'a göre içe dönük davranış, geri çekilmeci bir davranıştır. Bu davranış biçiminde "libido içeriye doğru akar ve kişisel etkenler üzerinde yoğunlaşır. Egemen etken iç gereksinme etkenidir. Jung, bu davranış biçimini huy edinmiş kişilerden 'içedönük tip' diye söz etmektedir. İçedönük tip, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir..."(Fordham, 1997:34-35).

Stevie'nin yaşadığı kişisel trajedi onu bireysellikten uzaklaştırır. Zaten küçükken de babasının işkencesine maruz kalmıştır. Nitekim tek başına olamayacak

kadar yönlendirilmeye gereksinimi vardır. Annesinin onunla ilgili endişesini anlatan şu cümle önemlidir: “Bu çocuğu bir yere yerleştirmek zordu”(Conrad, 2011:22). Daha sonrasında ise onu damgalayan şu ifadelere yer verilir:

Narin, kırılğan bir çocuktü ve ifadeden yoksun sarkık alt dudağı olmasa yakışıklı bile denebilirdi. Alt dudağının nahoş görüntüsüne rağmen bizim kusursuz zorunlu eğitim sistemimiz sayesinde okumayı yazmayı öğrenmişti. Ama oğlan girdiğı ayak işlerinde pek başarı gösterememişti. Götüreceğı haberi unutuyor, kedi köpek peşinde berbat meydanlara çıkan dar sokaklara giriyor, sokaklardaki gülünçlükleri işvereninin zararına ağzı açık seyre dalıp kolayca yolundan sapıyor ya da düşen atlara duyduğı acıma ve görüntünün şiddetiyle kalabalık içinde yürek paralayan çığlıklar atarak ulusal seyirlerinden aldıkları keyfin bozulmasından rahatsız olan insanların azarlarıyla karşılaşyordu. Ciddi ve babacan bir polis tarafından uzaklaştırıldığında çoğı kez zavallı Stevie'nin gideceğı adresi -en azından bir süre- unutmüş olduğı görülüyordu” (Conrad, 2011:23).

Goffman, modern sosyolojik teoride toplumsalı kavrama biçimini anlatırken “damgalı insanın tam insan olmadığına inanırız” (Goffman, 1963:5) şeklindeki açıklamasıyla damgalamanın sınırlarını genişletmiştir. Bu anlamda damgalı normal olmayanla kıyaslanmak durumundadır. Arada kalmanın özelliğı onu bir yandan normaller dünyasına ait kılmazken diğeryandan da bu dünyaya yabancı hissettirmez. Bu anlamda Stevie sürekli olarak eksikliğıne yapılan vurguyla doğru orantılı şekilde tam olanla kıyaslanmakta ve eksik insan sıfatıyla damgalanmaktadır.

Romanda Stevie ile ilgili betimlemeler onun kusurlarını ve engelli durumunu vurgulayacak nitelikte gelişir. Çünkü annesi ve ablası dışında kimse onu önemsemez. Bu arada iki kadın Bay Verloc'u Stevie'nin gözünde o kadar devleştiriler ki Bay Verloc Stevie için dünyanın en güvenilir insanı haline gelir. Fakat Verloc için durum aynı değildir:

Bay Verloc Stevie'ye, hayvanlara pek fazla düşkün olmayan birisinin karısının sevgili kedisine gösterdiği kadar değer veriyordu; bu koruyucu, ama baştan savma sevgi esas olarak hayvanlara gösterilen sevgiyle aynı nitelikteydi. İki kadın da kendi kendine bundan daha fazlasını beklemenin makul olmayacağını kabul ediyordu. Bay

Verloc'un yaşlı kadının saygı ve minnettarlığını kazanması için bu kadarı yeterliydi (Conrad, 2011:53).

Ne var ki Verloc'un Stevie'ye duyduğu 'baştan savma sevgi' daha sonraki bir zaman diliminde hepsinin kaderini değiştirecek bir güce dönüşür. Bu arada Verloc'a karşı Stevie'yi sevimli gösterme ve onun aşırılıklarını dizginleme çabaları kadınları fazlasıyla endişelendirici durumlardır:

Zavallı Stevie gevezelik krizlerinden birine girmesin diye kadınlar gözleri çocuğun üzerinde sessizce oturdular. Stevie masada Bay Verloc'un karşısına oturmuştu; boş bakışlarla gayet uslu ve sessiz duruyordu. Evin efendisine karşı bir münasebetsizlik yapmasını engellemek için harcadıkları çaba iki kadının hayatında az buz endişe yaratmıyordu. Aralarında sevecenlikle bu oğlan diye söz ettikleri Stevie neredeyse doğduğu günden beri bu tür endişelerin kaynağı olmuştu" (Conrad, 2011:52) .

Ablası Stevie'ye o kadar düşkündür ki kocasının Stevie'den vazgeçme hakkı bile yoktur. Annesinin "Bay Verloc'un Stevie'yi sürekli etrafında görmesinden bıktığını düşünüyor musun" (Conrad, 2011:53) şeklindeki sorusuna yanıtı "Önce benden bıkmalı" (Conrad, 2011:53) şeklinde net ve tehdit dolu olmuş ve bu şekilde eşiyle kurduğu bağın ona duyduğu saygının ve eş olarak görevinin Stevie üzerine kurulu olduğunu yansıtmıştır. Böylelikle, Stevie'nin kusuru herkesin yaşantısını olumsuz yönde etkilemiştir. Teorik olarak da "engellilik sınıf, ulus ve zenginliği aşarak hepimizi etkiler" (Goodley, 2011:1).

Stevie acı veren görüntülerden, öykülerden, şiddetten çok ürker ve heyecanlanır. Winnie kocası Verloc'tan Stevie'yi gezdirmesini istediğinde Verloc da onu anarşist arkadaşlarının yanına götürür ve olası yıkıcı davranışlara ve anlatılara tanık olmasına aldırılmaz. Oysa Bayan Verloc bu konuda kocasını sık sık uyarmıştır: "İnsanların etinin yendiği, kanının içildiği tesadüfen kulağına çalındığında aklı başından gitti. Böyle şeylerden söz etmenin ne manası var?" (Conrad, 2011:73). Sonrasında ise kocasını sıkı sıkıya tembih eder: "Burada konuşulanları kaldırabilecek biri değil o. Duyduğu her şeye inanıyor. Çok saf biri o. Bu nedenle bütün o hallere giriyor" (Conrad, 2011:73).

Stevie'nin okuma yazma öğrenebilecek kadar eğitilebilir bir engelli olmasına rağmen bir başka yerde Verloc'un Stevie hakkında şu şekilde bir ifade kullandığı görülür: "Delikanlı yarım akıllıydı, yaptıklarından sorumlu tutulamaz... Tam tımarhanelik yani" (Conrad, 2011:228). Nitekim Crocker, Mayor ve Steele (1998) gibi sosyologlar damgalanmış insanların aslında sosyal kimliğinin damgalandığını ve kişinin değersizleştirilip, parçalandığını ya da ötekilerin gözünde kusurlu kılındığını vurgularlar (Heatherton, 2003:3). Goffman'ın bakış açısından Stevie için kullanılan sıfatlar onun temsil ettiği tehlikeye göndermede bulunmak için geliştirilmiş günlük dil terimleri olup onun engellilik durumunu damgalama aracı olarak kullanıldığı söylenebilir (Arnot, 2012:69-70).

Bu arada Verloc'un siyasetle uğraşan anarşist yapıdaki arkadaşları arasında Michaelis, Karl Yundt, Yoldaş Ossipon ve Profesör bir grup oluşturur ve işçi sınıfının geleceği ile ilgili yasak yayınlar çıkarırlar. Öyle ki Profesör bomba yapımı ile de uğraşır. Bir büyükelçiliğe çağrılan gizli ajan Verloc'un birinci kâtip Vilademir tarafından azarlanması onu hayli rahatsız eder. Daha da ötesi İngiltere'nin uluslararası baskı yasasını tanıması için ondan yakıp yıkmaya yönelik bir terör olayı düzenlemesini istemeleri sadece bunu gerçekleştirecek olan Verloc'un değil Stevie ve Winnie'nin de kaderini değiştirir.

Winnie'nin kocasına Stevie'nin kendisi için her şeyi yapabileceğini söylemesi üzerine Verloc ile Stevie birlikte gezintiye çıkmaya başlarlar ve hemen hemen her gün parka giderler. Sonrasında da Verloc Stevie'yi kitap yazmak için arkadaşı Michealis'in yanında bıraktığını söyler. Oysa Verloc Stevie'yi Greenwich gözlemevinin olduğu parkta gezdirmektedir. Amacı ise Stevie'ye gözlemesine bırakılacak bombayı taşımaktır. Stevie her gün parktan tek başına geçerek yolun sonunda kavuşmaya can attığı eniştesi Bay Verloc'u görmekten çok mutludur. Verloc'a olan bağlılığından ötürü bundan ablasına bile söz etmez. Doğal olarak kullanıldığının farkında değildir. Bombayı Verloc'a veren profesör on beş dakika gibi bir sürenin bir kimsenin parka bombayı bırakıp uzaklaşması için rahatlıkla yeteceğini ve bombanın devreye girmesinin daha da uzun süreceğini söyler. Ne var ki işler umulduğu gibi gitmez. Stevie'nin ayağı taşa takılır ve yere düşer ve sonrasında da heyecandan yolunu şaşırır. Burada bomba taşımak için seçilen kişi diğer sağlıklı insanlardan daha az değerli olan, daha çabuk gözden çıkarılandır. Verloc için bu kişi Stevie'dir. Romanda kullanılan

ifade de bu damga belirgindir:“...bombayı taşıyan kayınbiraderiymiş; oldukça genç biri -akıl sağlığı pek yerinde olmayan biri ...” (Conrad, 2011:235).

Bu bağlamda yapılan çalışmalar arasında dikkat çeken bir çalışma da Nicholas Watson’a aittir. Watson yaptığı çalışmada engellilerle görüşür ve onların kalıp özelliklerini belirler. Watson engellileri edilgen, savunmasız, kolay incinir ve bağımlı olarak vasıflandırır (Arnot, 2012:69-70). Bu noktadan hareketle Watson’ın engelli tanımlamak için kullandığı sıfatların Stevie’nin özellikleriyle birebir örtüştüğü ileri sürülebilir.

Ne var ki vakitsiz patlama Verloc’un karısıyla arasındaki sevgi bağlarını tamamen yok etmiş ve Winnie için onun yanında olması noktasında hiçbir sebep kalmamıştır. Verloc’un planlamadığı şekilde kötü sonuçlanan patlama olayı polis tarafından çabuk çözülür. Bunun nedeni de patlamada paramparça olan Stevie’nin kaybolması durumunda bulunması için paltosunun iç cebine dikilen Verloc’un evine ait adres bilgisidir. Normalde eşine saygılı, merhametli ve iyi bir koca olan Verloc’un Stevie’yi öldürmesi, onu kurban etmesi Winnie için kabul edilemezdir ve sonunda kocasını bıçaklayarak öldürür. Artık Verloc da bir çeşit engellidir. Bu hareketiyle o da damgalanmayı hak etmiştir. Çünkü kendi çıkarları için şeytanca planlar yapmış ve Stevie’yi harcamaktan çekinmemiştir. Winnie’nin cinayet sonrasında kaçarken rastladığı ve daha önce ona olan ilgisini fark edip yanıt vermediği Ossipon’la konuşmasında kocası hakkında şunları söyler: “Yedi yıl. Dile kolay, yedi yıl ona karılık ettim. Sizin şu sevgili dostunuzun ne olduğunu biliyor musunuz? Biliyor musunuz neydi o? O bir şeytandı” (Conrad:293). Ossipon’a bütün olanı biteni anlattığında artık Winnie de bireysel olarak damgalanmış bir kişiliktir. Her şeye bilimsel bir çalışma gibi bakan Ossipon’un bu yüklerle dayanamayan ve intihar eden Winnie ile ilgili düşünceleri şöyle betimlenir: “..şimdi de yoz bir delikanlının ablası olan ve kendisi de yoz biri olan -hem de canı türünden- bu kadına da bilimsel bir gözle bakıyordu” (Conrad, 2011:313).

Sonuç olarak yapısal açıdan bireysel, psikolojik, sosyolojik ve kültürel özellikler barındıran engelliler kimliklendirilme süreçlerinde sınıflandırmaya maruz kalmış ve normal olanın dışında tutulmuştur. Romanda zihinsel engelli Stevie’nin durumunda toplumun engelliye bakış açısının olumsuzluğuna yapılan göndermeler onun yaşam tarzını kontrol altına alarak onu edilgen bırakan sınırlı bir alana hapsetmiştir. Nitekim

onu bu haliyle kabul edecek pek kimse de yoktur. Ona marazi şekilde bağı olan ablasından başka dünyada yapayalnızdır. Annesi bile kızının bu tutumunun farkında olarak kendisini bir yaşlılar evine kapatmıştır. Romanın geçtiği on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Stevie'nin annesinin zihinsel engelli oğlunu yerleştirebilecekleri bir 'yer' arayışına verdiği yanıt da böyle bir yerin olmadığı noktasındadır. Zihinsel engelliler bedensel engellilerden daha fazla yardıma muhtaç durumdadır. Çünkü onların engelleriyle baş edebilecek bilinçlenme düzeyleri de yaralı ve eksiktir.

Goffman, fiziksel engelli olup bunun farkında olan ya da gizlemeye çalışan damgalı insanların durumlarıyla baş etme stratejileri geliştirdiğinden ve ikincil kazanımlar elde ettiğinden söz eder (Goffman, 1963:1). Oysa Stevie gibi zihinsel engellilerin daha profesyonel yaklaşımlara ve eğitim süreçlerine gereksinimleri olduğu açıkça ortadadır. Dolayısıyla Conrad 'ın **Gizli Ajan** romanı damgalama süreçlerinde ortaya çıkan eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin herkes kadar eşit haklara sahip olması gereken fakat engellerinden dolayı ötekileştirilen insanların yaşamlarını Stevie karakterinde olduğu gibi ne denli karmaşık hale getirdiğini gözler önüne serer. Bu insanlar psikolojik olarak da sosyal hayattan çekildikleri için giderek Jung'un kişisel tipler arasındaki yerlerini alarak içe dönük kişilik geliştirirler. Bu anlamda engellilerle ilgili damgaların da bir kültürel aktarım haline geldiği, ortak bilinç dışında engelli stereotipine yüklenen anlamlarla sabit olduğu söylenebilir.

Son olarak, Conrad'ın **Gizli Ajan**'daki anlatı kapsamında, damganın olağan dışılık, önyargı ve daha da ötesini içeren ve sosyolojik olarak tanımlanmış bir kavram olarak zihinsel engelli Stevie'nin fiziksel, psikolojik ve sosyolojik yaşantısını olumsuzlayıp, onu normal olanın uzağına ittiği ve on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde engelli olmanın sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan olumlu destek görmediği ve bunun engellilerin kimlik ediniminde bir baskı aracına dönüştüğünü vurguladığı ortaya çıkar.

KAYNAKÇA

- Arnot, Madeleine. (2012). **The Sociology of Disability and Inclusive Education: A tribute to Ben Burton**. New York: Routledge.
- Crocker, J., Mayor, B & Steele, C. (1998). Social Stigma. D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Lindsey (Eds.), **Handbook of Social Psychology** içinde (4th ed., Vol.3, pp. 504-553). Boston: McGraw-Hill.

- Goodley, Dan. (2011). **Disability Studies: An Interdisciplinary Introduction**. London: Sage.
- Goffman, Erwing. (1963). **Stigma and Social Identity**. New York: Simond&SchusterPublication.
- Conrad, Joseph. (2011). **Gizli Ajan**. Çev., Hasan Fehmi Nemli. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Fordham, Frieda. (1997). **Jung Psikolojisi**. Çev., Aslan Yalçın. Say Dağıtım: İstanbul.
- Heatherton, Todd F. (2003). **The Social Psychology of Stigma**. New York: Guilford Press.
- Jung, Carl Gustav. (1997). **Analitik Psikoloji**. Çev., Ender Gürol. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Stevens, Anthony. (1999). **Jung**. Çev., Ayda Çayır. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

TOKAT'TA İÇME SUYU TEMİN VE DAĞITIM FAALİYETLERİ(1923-1950)*

İsmail ÖZER*

Öz

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu ile birlikte özellikle şehirlerde büyük bir problem halini alan temiz içme suyu temin edilmesi konusu üzerinde de hassasiyetle durulmuştur. 1923-1950 yılları arasını kapsayan çalışmamızda konumu itibarı ile etrafında birçok su kaynağı olmasına rağmen susuzluk çeken Tokat ili ve ilçelerinin sağlıklı içme suyunu şehirlere getirebilme çalışmaları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tokat, İçme Suyu Şebekesi, Tokat Belediyesi, Halk Sağlığı, Su Kaynağı.

Potable Water Supply and Delivery Activities in Tokat Province (1923-1950)

Abstract

Providing clean drinking water issue, a major problem especially in cities, has been put particular emphasis on with the establishment of Republic of Turkey. Although Tokat province and districts, many water sources thanks to geographical allocation, there has been watershortage. In this paper, including between the years of 1923 and 1950, has been studied on making an effort for bringing healthy water to province and its districts.

Key Words: Tokat, Water Supply Network, Tokat Municipality, Public Health, Water Source.

Tokat coğrafi konumu itibarı ile su kaynakları bol bir coğrafyada bulunduğundan sokak ve mahalle adlarının birçoğu da su ile alakalı olarak verilmiştir¹: Çoksular, Soğukpınar, İçmesu Su İçmez, Sulu Sokak, Yaşmeydan, Çay, Aksu, Dere² vb.

* Makale Geliş Tarihi: 06.10.2015. Yayın Kabul Tarihi: 24.11.2015.

* Yrd. Doç Dr., Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. e-posta iozer01@gmail.com

¹ Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s. 60.

² "İki Kaza", **Akşam**, 24 Haziran 1936. ; "Tokad belediyesinin nazarı dikkatine", **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1937. ; "Tokat İcra Dairesinden", **Yeni Tokat**, 1 Mayıs 1934, S.17. ; "Tokat Defterdarlık Makamından", **Yeşilirmak**, 11 Şubat 1938. ; "İnhisarlar Baş Müdürlüğünden", **Yeşilirmak**, 1 Nisan 1938. ; "Tokat İcra Memurluğundan", **Cumhuriyet**, 1 Haziran 1945. ; "CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 30.12.1940 tarihli 1940-1941 birinci teftiş raporu " **BCA 490.1/ 713.436.1** ; "CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 19.10.1939 tarih ve 30523 sayılı yazı" **BCA 490.1/ 713.435.1**

| Tokat'ta İçme Suyu Temin ve Dağıtım Faaliyetleri (1923-1950)

1950'ye kadar Tokat'ın içme suyu başlıca şu kaynaklar tarafından karşılanmaktaydı³:

Suyun Adı	Kaynak Yeri	Kaynak Bölgesi
Oğulbey	Taşlıtepe	Kedigöz Köyünü çevreleyen tepeler
İğneci	Karlıktepe	
Buzluk		
Marul	Kurbantepe	
Koşıkavak	Koşıkavak	
Aksu/Irmak		Tahtuba Köyü
Karasu	Çukurpınar	Kalhane Mevkii
Cirik		Hacıdağ
Çördük(Yedi Kaynak)		Çördük Köyü
Kemer		
Hacı Ahmet		
Çukurçeşme		
Keson		Kumluklar

Tokat'ta halkın bir kısmı içme suyu olarak kuyu sularından istifade ederken bir kısmı da halk arasında "Karasu" da denilen Çukurpınar Suyunu kullanmaktaydı. Gelir durumu iyi olan bazı Tokatlılar ise şehre kısmen yakın olan Marul, Kemer, İğneci ve Oğulbey sularının kaynaklarına giderek içme suyu ihtiyaçlarını buradan temin ederlerdi⁴. Niksar'dan getirilerek satışı sunulan ağızları mühürlü temiz fıçılardaki Ayvaz Suyu ise nezih bazı kahvehanelerde ve maddi durumu iyi olan evlerde kullanılmaktaydı⁵. Bazı Tokatlılar da su filtresi kullanarak temiz içme suyu sorununu halletmeye çalışıyorlardı⁶. Tokatlıların yazın su sıkıntısını önlemek ve buz fabrikası olmadığı için buz ihtiyacını karşılamak için başvurdukları yöntem ise Çay

³ "CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 30.12.1940 tarihli 1940-1941 birinci teftiş raporu" **BCA 490.1/713.436.1** ; Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 122 ; "Tokat Suları" **Yeşilirmak**, 1 Şubat 1938 ; Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s. 60. ; M.Turgut, "Tokat Suları", **Yeni Tokat**, 30 Ağustos 1933, S.1.

⁴ "Meyvası bol, şirin bir şehir: Tokat", **Akşam**, 16 Ekim 1934.

⁵ İbrahim Cerrin, "Tokatta su işi hallediliyor", **Yeni Sabah**, 8 Mayıs 1939.

⁶ "Vebolid Tatlı Su Yapıcı Cihazları", **Akşam**, 11 Mayıs 1937.

Mahallesi'nin yukarı kısmındaki mağaralarda kışın kar depolayarak veya buzluk suyundan buz kırıp kuyulara istif ederek yaz mevsiminde hayvan sırtında küfe veya kıl torbalarla şehre getirilmesi şeklindeydi⁷.

Kaynaklarında saf ve içimi güzel olan sular Tokat'a 'pöhrenk' denilen üzeri açık toprak künklerle gelmekteydi. Bu künkler kırılarak su alınmakta ve bazen de akışını kesmek için muhtelif cisimlerle tıkanmakta olduklarından sular çeşmelere gelinceye kadar kirlenerek renklerini, saflıklarını ve tatlarını kaybediyorlardı⁸. Şehir içerisindeki suyolları çok sık bozulduklarından ihtiyaca yetebilecek miktarda ve sıhhi şekilde istifade imkanı hasıl olmuyordu. Suyollarının bozulmasındaki başlıca sebep ise su salmacıları yani "çeken"lerin sık sık suyollarını tahrip etmesinden kaynaklanmaktaydı⁹. Belediye bunları tamir ettirip ceza verse de yolları korumak mümkün olmuyordu¹⁰. Örneğin, Akdeğirmen ve Meydan Mahallelerinin ortalarından akan suyolları tahrip edildiğinden yağmurlu mevsimlerde taşmakta kışın da donmaktaydı¹¹.

Tokat'ın en bol suyu yazın soğuk kışın ılık akan Çukurpınar Suyu olup kaynağından kanalizasyon şeklinde yapılmış düzgün bir yol ile şehre ulaşırdı. Şehirden itibaren kuzeyde Kalhane mevkiine kadar suyun kaynağı takip edilebilirse de daha ötesi belli değildi. Hacıdağ'dan çıkan ve Cirik Suyu adı verilen su içilebilir lezzette ise de miktarı çok azdı¹². Tokatlılar temizlik işlerinde Kızılniş'in kuzeyindeki Tahtoba Köyünden çıkarak Tokat'a ulaşan Aksu'yu kullanılırdı. Aksu, çıktığı noktada iyi bir su olmakla birlikte açıktan aktığı, değirmenlerde kullanıldığı ve birçok noktada evlerin lağımları ile temas ettiğinden bulanık ve içilmeye mahsurlu bir su olup ağır bir kokusu vardı¹³. Şehrin ortasından Behzat Deresinin geçmesine, civarda bol su kaynakları bulunmasına ve hemen her sokağından su akmasına rağmen evlerin

⁷ Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 122.

⁸ Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 98-102.

⁹ Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s. 177.

¹⁰ "CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Zihni Orhon tarafından hazırlanan 11.12.1942 tarih ve 116 sayılı ikinci teftiş raporu" **BCA 490.1/714.438.1**

¹¹ "CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 30.12.1940 tarihli 1940-1941 birinci teftiş raporu" **BCA 490.1/713.436.1** ; "Ak değirmenden gelen su Bakraç sokağından akmaktaydı" Bkz. "Okuyucu Mektupları", **Tokat Sesi**, S.5, 13 Ekim 1950.

¹² Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 98-102.

¹³ Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 122 ; "Tokat Suları" **Yeşilirmak**, 1 Şubat 1938; Remzi Topçam, "Suların hıfzısihha noktai nazarından tetkikler" **Yeni Tokat**, 15 Eylül 1933, S.2.

içerisinde çeşme yoktu¹⁴. Umumi çeşmelerin kaynakları ise hiçbir tasfiyeye ve sıhhi işleme tabi tutulmadan kaynağından şehre kadar gelen sulardı¹⁵. Marul Suyunun¹⁰¹⁶ Oğulbey Suyunun yedi, İğneci Suyunun dört, Çırık Suyunun bir, Karasu'nun 17, Aksu'nun 120 çeşmesi vardı¹⁷. Tokat'ın sıkıntısı yalnızca sıhhi içme suyu ile sınırlı değildi. Aynı zamanda şehir içerisindeki bağ ve bahçelerde kullanılan sulama suları da sağlıklı değildi. Bu yüzden Tokat Hıfzısıhha Meclisi 26 Ocak 1938 tarihinde toplanarak Köprübaşı yakınlarında Çağ Gölü adıyla maruf¹⁸ bahçelerin sulama işleri hakkında bir toplantı yaparak Tokat'ın sebze ihtiyacının büyük bölümünü karşılayan bu bahçelerin ne zaman temiz su ile sulanacağına malum olmadığı ve lağım suları ile sulanan bu bahçelerde yetiştirilen sebzelerin hastalık kaynağı olması sebebiyle bahçeler temiz su ile sulanmaya kadar Çağ Gölü muntkasında sebze ektirilmemesi kararlaştırılmıştır. Topçu ve Beybağı semtlerindeki bahçelere gelen su yolları üzerindeki tuvaletlerin de yıkılarak ve sebze ziraatının bu muntka ile ırmağın diğer tarafında temiz su ile sulanan araziye kaydırılmasına karar verilmiştir¹⁹. Sebze üreticilerinin filtre tesisatı yapmak ve suları arıtarak sebze ekimi ve sulanmasına müsaade istemeleri üzerine durum yeniden tetkik edilmiş javelizasyon yöntemi ile sulama suyunun temizlenmesi uygun görülerek biri dinlendirme diğeri ilaçlama olmak üzere iki havuz yaptırılması uygun görülmüştür²⁰.

Evsel atıklar ve lağım birçoğu açıktan olmak üzere Behzat Dersine aktığından dere mikrop yatağı olmasının yanı sıra özellikle yazın suları azaldığında Tokatlılara

¹⁴ İbrahim Cerrin, "Tokatta Su işi Hallediliyor", **Yeni Sabah**, 8 Mayıs 1939.

¹⁵ Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s. 61.

¹⁶ "Sulusokak'ın en değerli suyu olan Marul suyu gün geçtikçe körelmektedir. Eskiden onlarca çeşmeyi akıtan bu su belirli bir düzenle gelmediğinden, su yolları kötü olduğundan ve denetimsizlikten bugün birkaç çeşmeyi ancak akıtılabilmektedir. Daha geçen gün küçük çocukların su sırasında çektiği sıkıntıları ve bir çocuğun beklemekten sıkılarak hayvanların su içtiği kurnadan testisini doldurup gittiğini gördüm" Bkz. "Bizim semt unutulacak mı?", **Yeni Tokat**, 1 Haziran 1935, S.43

¹⁷ Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 122.

¹⁸ "Tokatta numune bahçesi", **Akşam**, 17 Nisan 1935; "Vilayette Yeni İşler", **Yeni Tokat**, 15 Nisan 1935, S.40.

¹⁹ "İlan" **Yeşilirmak**, 11 Şubat 1938.

²⁰ "Hıfzısıhha Komisyonunun Dünkü Kararı" **Yeşilirmak**, 1 Nisan 1938. ; "Irmağın yeni yatağı Tokat için hayati kıymet taşıyan bahçelerin susuz kalmasına sebep olmuştur. Buna çözüm olması amacı ile 3 tane regülatör yapılması kararlaştırılmıştır. Bu regülatörlerin masrafları dönüm hesabı üzerinden bahçe sahiplerinden alınacaktır" Bkz. "Cife Gölü Bahçelerinin Sulanması" **Tokat Sesi**, S.14, 1 Aralık 1950.

rahatsızlık veren pis bir koku kaynağı idi²¹. Birinci Dünya Savaşı sırasında Tokat'ta görülen kolera salgınının başlıca sebebi Aksu olmuştur ki 1925'te 200'den fazla kolera vakası saptanmıştır²². Aksu'dan kaynaklı olmak üzere 1937 yılında da tifo salgını yaşanması üzerine²³belediye lağımın Aksu'ya karışmasını engellemek için beton kanalizasyon yaptırmaya karar vermiştir²⁴.

Tokat'ta halk susuzluktan şikayet ettiğinden dolayı²⁵ 1925 yılında Tokat Valisi H.Rahmi Bey'in girişimi ile Tokat'a artezyen kuyusu uzmanları getirtilerek²⁶ Rumpel Şirketine yaptırılan Tokat içme suyu projesi, maliyetinin yüksekliği ve projenin şehrin su ihtiyacını karşılamakta yetersiz oluşu sebebiyle uygulanamamıştır²⁷.

Çevresinde bol su bulunan ve saniyede 220 litre su girişi olan Tokat'ın muhtelif mıntıklarındaki içme suları içerisinde en temiz ve en iktisadi olanının seçilerek şebekenin buna göre tesis edilmesi gereği ortaya çıkmış ve bu aşamada üç farklı seçenek gündeme gelmiştir: Tokat'ın 20km kadar güneyindeki Tahtoba Köyü menbaaları, doğu ve batı taraflarındaki menbaalar ile Tokat'a 12 km uzaklıktaki Çördük Deresi vadisindeki menbaalar. Tahtoba menbaalarının suyunun kireçli olmasının yanında suyun Tokat'a uzak ve arazisinin elverişsiz olması dolayısı ile şebeke tesisinde müşkilat yaşanacağından maliyetli bir yatırım olacağı değerlendirilmiştir. Doğu ve batıdaki kaynaklardan gelen suların ise Tokat'a yetecek miktarda olmadıkları anlaşıldığından en elverişli ve iktisadi tercihin Çördük Suyu olacağı şeklinde bir kanaat hasıl olmuştur. Çördük Suyu esas itibarı ile yer altı sularının beş farklı noktadan çıkışı ile oluşmaktaydı. Kurak mevsimlerde suyun azaldığı tespit edilse de su havzasının genişliğinden dolayı bunun sorun olmayacağı düşünülmüştür²⁸.Tokat İçme Suyu şebekesine Çördük Suyu'nun kaynaklık yapmasına

²¹ "Meyvesi bol, şirin bir şehir: Tokat", **Akşam**, 16 Ekim 1934.

²²"Tokat Vali Vekili Behçet Bey tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 7.1.1926 tarih ve 6 sayılı yazı" **BCA 490.01/322.1328.3**

²³ "Tokat Milletvekilleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 15.12.1937 tarihli rapor" **BCA 490.1/ 713.434.1**

²⁴"Tokat'ta İmar Faaliyeti", **Belediyeler Dergisi**, Yıl III., S.36, s.68.

²⁵ "Tokat'ta bayındırlık için yapılan işler", **Kurun**, 20 Mayıs 1935.

²⁶ "Tokat Vali Vekili Behçet Bey tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 7.1.1926 tarih ve 6 sayılı yazı" **BCA 490.01/322.1328.3**

²⁷ "İçme suyunun küşad merasimi", **Yeşilirmak**, 31 Ekim 1939.

²⁸ Faruk Akyüz, "Tokat İçme Suyu", **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.57., s.31-33. ; "1962 yılına kadar bu tesis kullanılmış aynı yıl Marul Suyu ve 1966 yılında Kumluklar mevkiindeki Keson Suyu şebekeye ilave edilmiştir". Bkz. **Tokat İl Yıllığı 1967**, Doğu Matbaacılık, Ankara 1968, s.89.

karar verildikten sonra 1933 yılında Tokat Valisi Recai Güreli²⁹ Tokat imar programı çerçevesinde Çördük Suyunun pik borular ile Tokat'a getirilmesi amacıyla çalışmalara başlamış ve yakın alaka göstererek 1934 yılında fenni projeyi hazırlatmıştır³⁰. 1935 yılı itibarı ile 22.616 nüfus ve 130.080 liralık belediye bütçesine sahip olan Tokat Belediyesi tarafından³¹ Çördük İçme Suyu Projesi 142.000liraya ihale edilmiş ancak istihkakları için bir kefalet gösterilemediğinden müteahhit belediye ile ihtilafa düşmüş ve işe başlamamıştır. Bu durum üzerine Belediyeler Bankası³² devreye girerek Tokat Belediyesinin mali durumunu ve kredi verilip verilmeyeceğini araştırmaya başlamıştır³³. Yaptırılmış olduğu elektrik şebekesi dolayısı ile Belediyeler Bankasına borçlu bulunan Tokat Belediyesinin mevcut bütçesi ile içme suyu yatırımı için yeniden kredi çekmesi ve bunu ödemesi mümkün olamayacağı anlaşıldığından Tokat Belediye Başkanlığınca İçişleri Bakanlığından yardım talep edilmiş³⁴ ve İçişleri Bakanlığının yardımları ile Tokat Belediyesi 1938 yılında Belediyeler Bankasından 16 bin liralık taksitlerle ödenmek ve içme suyu tesisatında kullanılmak üzere 145.000 lira kredi almıştır³⁵. İçişleri Bakanlığı Belediyeler İmar Heyeti³⁶ Fen Şefliğince 31 Mayıs 1938 tarihinde ihale edilen 147.000 lira keşif bedelli 'Tokat Şehri İçme Suyu İsalesi'³⁷ihaleye

²⁹ "Projeye başlanıldığı dönemde Recai Güreli henüz vali vekiliydi". Bkz. "Tokat Vali Vekili Recai Bey'in Faaliyeti", **Akşam**, 13 Eylül 1933.

³⁰ "Tokat Vali Vekili Recai Bey'in Faaliyeti", **Akşam**, 13 Eylül 1933; "Tokat Şarbaylığından: Tokat Fenni Su İhalesi", **Yeni Tokat**, 15 Haziran 1935, S.44.; **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s. 563.

³¹"IV.Dönem Tokat Milletvekilleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 1935 tarihli rapor" **BCA 490.1/ 713.434.1** ;"Şehir sularının proje ve ihalesi hakkında belediyeler imar heyetinin ilanı", **Belediyeler Dergisi**, Yıl: I, S.12, s.13.

³² "1933 yılında içme suyu, ve kanalizasyon hizmetleri için belediyelere yardım amacıyla Belediyeler Bankası kurulmuştur. Bu kuruluş, daha sonra 1945'te adını İller Bankası olarak değiştirmiştir. Bkz. **60. Yılında Su Filomuzun Amiral Gemisi:DSİ**, 2014, s.5.

³³"Şehir sularının proje ve ihalesi hakkında belediyeler imar heyetinin ilanı", **Belediyeler Dergisi**, Yıl: I, S.12, s.13.; Eşref Özand, "Belediyeler İmar Heyetinin On Bin nüfustan yukarı şehirler için yapacağı su işleri hakkında umumî program ve rapor", **Belediyeler Dergisi**, Yıl: II, S.18,s.53. ; "Tokatta su tesisatı", **Zaman**, 10 Temmuz 1935.

³⁴ "Tokat Suları" **Yeşilirmak**, 1 Şubat 1938.

³⁵**Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s. 560.

³⁶ "Gayri sıhhi içme sularının fenni olarak halka tevzii, harita ve imar planlarının tanzimi işi için Dahiliye Vekaleti Belediyeler İmar Heyeti'ni teşkil etmiştir. Nafia Vekâleti içme suyu işi ile umumi şekilde alakadar ise de yapılmış projeleri tatbik mevkiine getirmek ve bunların nezaretini yaparak tekemmül ettirmek bu heyetin vazifesidir." Bkz. Faruk Akyüz, "Tokat İçme Suyu", **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.57, s.31.

³⁷**TBMM Zabıt Ceridesi, Altmış beşinci inikad, 24.V.1938 Salı**, s.155. ; "Şehir İçme Suyuna Kavuşuyor" **Yeşilirmak**, 23 Nisan 1938.; "Tokat'ta İmar Faaliyeti", **Belediyeler Dergisi**, Yıl III., S.36, s.68.

konularak %2 tenzilatla mühendis müteahhit Hüsnü Sonat'a verilmiştir³⁸.Yeni ihale ile birlikte 1934 yılında yapılan Tokat İçme Suyu Fenni Projesinde tadilata gidilmiştir. Yapılan tetkiklerde 1934 projesinde şebekenin Beybağından itibaren Kalhanenin arkasından geçerek Devegörmez'e gelinceye kadar boş arazi veya bahçeler arasından geçtiği görüldüğünden tesisatın en kalabalık mahalleler, resmi daireler ve okulların yakınından geçmesi sağlanarak yeni yapılan nafia dairesine kadar uzatılmıştır³⁹. Çördük'ten getirilecek su için Tokat Valisi Faiz Ergun'un girişimleri ile 1938 Nisan ayında Beybağı Mahallesi Atala Bayırında 600m³'lük bir su deposu inşa edilmesine karar verilip ihaleye çıkarılmış⁴⁰ ve temel atma töreni de 1 Mayıs 1939 Pazartesi günü yapılmıştır⁴¹. Atala Bayırında inşa edilen bu depo Tokat'ın sekiz saatlik su ihtiyacını karşıladığı gibi dört yangın musluğunun da dört saatlik çalışmasına yetecek kadar su biriktirebilmekteydi. Su deposu temizliğinin kolay yapılabilmesi amacıyla çift gözlü inşa edilmişti. Manevra vanaları sayesinde su deposuna gelen suyun depoya giriş yapmadan doğrudan doğruya Tokat'a yönlendirilmesi de mümkün olmaktadır. Şehir şebekesi depodan itibaren başlayarak 60 ila 250 metre çaplarında sekiz km uzunluğundaki font borulardan oluşmaktaydı. Herhangi bir arızanın kolayca tamiri ve bu esnada Tokat'ın tamamen susuz kalmaması için de gerekli aralıklarla tevkif muslukları konulmuştu. Bunlar vasıtası ile şebekenin istenilen kısmı genel şebekeden ayrılabilmekteydi. Çördük Suyunu toplayarak isale hattına veren kaptaj kısımları drenaj ile birleştirilerek suyun süzülerek alınması yolu tercih edilmişse de su seviyesinin yüzeye yakın olmasından dolayı suyun kirlenme ihtimalinin yüksek olacağı düşünülmüştür. Su havzası, zirai faaliyetlerin yapıldığı bir saha olduğundan dış etkenlerin suyla temasına engel olmak için bütün kaptajlar civarının istimlak edilerek muhafaza altına alınmasının gerekli olduğu mühendisler tarafından Tokat

³⁸ Faruk Akyüz, "Tokat İçme Suyu", **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.57, s.31.; "Tokat içme suyu ihale edildi", **Belediyeler Dergisi**, Yıl III., S.34, s.57.; "Tokat Vilayetine Umumi Bir Bakış", **Yeşilirmak**, 28 Haziran 1938; "Tokat İçme Suyuna Kavuşuyor", **Yeşilirmak**, 7 Haziran 1938. ; Eşref Özand, "Dahiliye Vekâleti Belediyeler İmar Heyetinin belediyelere ait kabul ettiği su işleri programının inkişaf durumu(1.1.1939 vaziyeti)" **Belediyeler Dergisi**, Yıl IV, S.42, s.10.

³⁹ "Tokat Milletvekilleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 15.12.1937 tarihli rapor" **BCA 490.1/ 713.434.1**; "İki aya kadar temiz suya kavuşacağız", **Yeşilirmak**, 28 Temmuz 1939 ; "Tokat iki aya kadar içme suyuna kavuşuyor", **Akşam**, 3 Ağustos 1939 ; "Tokada getirilen içme suyu", **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1939.

⁴⁰ "Tokad İçme Suyu Tesisatı Eksiltmesi", **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1938.

⁴¹ "Tokat'ta İçme Suyu", **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 1939; "Tokat Cumhuriyet Bayramına kadar suya kavuşacak", **Akşam**, 6 Mayıs 1939.

Belediyesine bildirilmiştir. Nihayetinde şebeke mukavele müddeti olan 20 ay zarfında tamamlanmış ve 4 Ekim 1939 tarihinde 8450 metrelik şebekenin kabul muvakkati yapılmıştır⁴². Büyük kısmı Faiz Ergun döneminde bitirilen⁴³ ve dönemin Tokat Valisi Selahattin Üner tarafından 29 Ekim 1939 Pazar günü açılışı yapılan içme suyu dağıtım şebekesi toplam 150 bin liraya mal olmuştur⁴⁴. Törende konuşma yapan Tokat Belediye Başkanı Remzi Topçam “ *Yamaçları pelit ağaçları ve çam ormanları ile örtülü şirin Çördük Köyü'nün zümrüt eteklerinden temiz ve saf bir halde kaynayan billur gibi şeffaf bir suya şehir içinde kavuşmuş bulunuyoruz*”⁴⁵ diyerek Tokat İçme suyu problemini halletmenin sevincini yaşamıştır. Çördük suyu ilk aşamada beş ilkokula verilmiş ve öğrencilerin sağlıklı su içmeleri temin edilmiştir⁴⁶. Çördük Suyunun tüm Tokat tarafından kullanılabilmesi için tüm mahallelerde yeni kanallar açılması gerekirken II. Dünya Savaşı sebebi ve yaşanan para-malzeme sıkıntısı ile bu yapılamamış⁴⁷ bu yüzden 14 mahalleden müteşekkil Tokat'ın Çördük Suyu alamayan Ankara,⁴⁸ Yazıcık, Semerkant, Çaşnigir mahalleleri, Büyük Buzluk yokuşu ve Pamukçu Bayırı'na çeşmeler yaptırılmıştır⁴⁹. Çaşnigir Mahallesi Bayır Sokak ahalisi çeşmelerin kendilerine çok uzak olduğunu, eskiden hayvanların sulaması için Aksu'dan faydalandıklarını ve artık bu sudan istifade imkanı kalmadığından su ihtiyaçlarının daha da fazlaştığını belirterek yolun yokuş olması sebebiyle özellikle kış aylarında su taşıma işinde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Çözüm olarak da Bayır'ın ortasından bir boru ile suyun yaklaşık 200

⁴² Faruk Akyüz, “Tokat İçme Suyu”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl V., s.31-33.

⁴³ Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s. 20-22.

⁴⁴ “Vilâyetimizde Cümhuriyet bayramı büyük bir törenle kutlandı”, **Yeşilirmak**, 31 Ekim 1939.

⁴⁵ “İçme suyunun küşad merasimi”, **Yeşilirmak**, 31 Ekim 1939 ; “Temmuz ayı itibarı ile 11 bin 700 metre su borusu döşenmiştir. Bey bağında bulunan su deposu da ikmal edilerek su borusu döşeme işine devam edilmektedir. Beybağı'ndan itibaren dar ve meyilli bazen de kayalıklara tesadüf eden sokaklardan geçen birinci ana boru kolordu karargâhının arkasına kadar gelmiştir. Boru döşenirken en büyük sorunlardan biri de daha önce şehrin su ihtiyacını karşılayan aksu harkından şehir içine birçok suyolları bulunmasıdır. Elektrik santrali havuzundan çıkarak üç değirmen çevirdikten sonra kanala girip mahallelere taksim olunan aksu boru döşeme için açılan çukurlara dolduğundan ve kimi zaman da buralardan taşıp temelsiz evlere girerek yıkıntı ve çöküntülere sebep olmaktadır”. Bkz. “İki aya kadar temiz suya kavuşacağız”, **Yeşilirmak**, 28 Temmuz 1939.

⁴⁶ “Kültür Hareketleri”, **Akşam**, 15 Şubat 1941.

⁴⁷ Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s.51.

⁴⁸ “CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 19.10.1939 tarih ve 30523 sayılı yazı” **BCA 490.1/713.435.1**

⁴⁹ “CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 22.12.1941 tarih ve 70586 sayılı rapor” **BCA 490.1/713.437.1**

metre ilerideki Aralık Sokağın başında bulunan Aksu'nun eski çeşmesine yönlendirilmesini talep etmişler⁵⁰ ancak yetkili makamlarca bu konuda herhangi bir girişim yapılmamıştır⁵¹.

Sayaçsız aboneler tarafından gereksiz yere su sarf edilmesi özellikle yaz aylarında şebeke suyunun tazyikini azaltıyor ve yüksek mahallelerde su sıkıntısı çekilmesine yol açıyordu. Bu yüzden Tokat Belediyesi 1939 yılında İstanbul'daki müesseselerle irtibata geçerek⁵² abonelerine sayaç almış ve sayaç ücretini de 12 taksitle tahsil etmiştir⁵³. 1939'da 560 abonesi olan Çördük Suyu'nun abone sayısı 1940'ların sonunda 646'ya çıkmıştı. 1m³ suyun abonelere satış fiyatı 10 kuruş iken⁵⁴ 24 saatte sağlanan su miktarı 1.165m³ tü. 45 genel çeşme, 24 yangın musluğu da yine şebekeden beslenmekteydi. Su tesisatı dışında şehre muhtelif kaynaklardan künkler ve taş kanallarla gelen yedi ayrı su kaynağı daha vardı⁵⁵. Buna rağmen su sıkıntısının devam ettiğini 1947 yılı CHP Tokat İl Kongresinde Tokat'ta su kanalları açılması, mevcut kanallar ve setlerin tamiri ve temizlenmesi konusunun hala gündeme getirilmesinden anlayabiliyoruz⁵⁶.

19 Haziran 1949 Pazar günü meydana gelen büyük sel felaketinde⁵⁷ içme suyu şebekesi de ağır hasara uğramıştır. Sel sonrası temiz içme suyundan mahrum kalan Tokat'ın tekrar suya kavuşması için Samsun'da bulunan Sekizinci Bölge Müdürü ve ekibi Tokat'a gelmiştir⁵⁸. Ağır tahribata uğrayan içme suyu şebekesinin onarımı ancak 1 Temmuz'da tamamlanarak şehre su verilebilmiştir⁵⁹. Tokat içme suyu şebekesi

⁵⁰ "Okuyucu Mektupları", **Tokat Sesi**, S.6, 20 Ekim 1950.

⁵¹ "Sayın Valimizden cevap verilmeyen bir dilek dolayısı ile ikinci bir dilek" **Tokat Sesi**, S.11, 21 Kasım 1950.

⁵² "Tokat içme suyu tesisatı ikmal edildi" **Yeşilirmak**, 10 Ekim 1939.

⁵³ "Öğrendiğimize göre saatleri bozulan aboneler asgari altı ay saatsiz kalıyorlarmış Saatsiz olarak sarfiyatın miktarı saatli ayların ortalaması üzerinden hesaplanıyormuş. Bir aboneden ay be ay para almayı adet edinmemiş olan bir belediye aboneleri için ortalama bir hesap çıkarabilir mi?" Bkz. "Ayar İstasyonu", **Tokat Sesi**, S.18, 15 Aralık 1950.

⁵⁴ Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s.51.

⁵⁵ **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s. 563.

⁵⁶ **C.H.P Yedinci Büyük Kurultayına Sunulan İl Kongreleri Dileklerinin Özetleri**, Ankara 1947, s.91.

⁵⁷ "Tokat Dün Akşam Büyük Bir Sel Felaketine Uğradı" **Ulus**, 20.6.1949; **Cumhuriyet**, 20 Haziran 1949 ; "Tokadın uğradığı sel felaketinin bilançosu", **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1949.

⁵⁸ "Amasya Valisi Akif İçcan tarafından Başbakanlığa gönderilen 20.6.1949 tarihli rapor" **BCA 030.01/121.771.5** ; "Bayındırlık Bakanı Hasan Şevket Adalan tarafından Başbakanlığa gönderilen 20.6.1949 tarihli telgraf" **BCA 030.01/121.771.5** ; "Tokad'daki Sel Felaketi", **Cumhuriyet**, 22 Haziran 1949.

⁵⁹ "Tokad'da son durum", **Cumhuriyet**, 2 Temmuz 1949 ; "Seylâptan sonra", **Zafer**, 2 Temmuz 1949 ; "Cumhurbaşkanı Tokat'ta", **Zafer**, 10 Temmuz 1949.

hizmete girmekle birlikte ayrıntılı bir şekilde bakımdan geçirilmesi gerekmektedir. Tokat Belediye Başkanı Mehmet Şahin konu ile alakalı olarak şunları söylemiştir: “Elektriksiz kaldığımız zaman mum olsun buluyoruz, bu büyük bir tehlike teşkil etmiyor. Halbuki Çördük suyu bir kesilirse felce uğrarsız. Bu sebeple suyun bozuk ve sel tehlikesine maruz kalma ihtimali olan bölümlerini tetkik ettirdik. Bu iş için tahsisata ihtiyaç vardır. Şehir içinde daha önceden bol bulunan bazı suları da tekrar işler hale getirmeyi düşünüyoruz”⁶⁰. Su şebekesinin hasarlı durumu sağlık açısından sakıncalı bir hal aldığından Tokat Vilayet Sağlık Komisyonu toplanarak Çördük Suyu tesisatının tamir edilmesi gerektiğini bildirmiş⁶¹ bunun üzerine 1 Kasım 1950’de toplanan Tokat Belediye Meclisi’nde Çördük Suyunda keşif yapılması kararlaştırılmış⁶² ve neticede Tokat içme suyu şebekesinin Çördük köyündeki birinci gözden itibaren Çifte Köprü mevkiine kadar olan kısmının ıslah ve onarım işi ve suyun Tokat içerisinde dağıtımını ihalesi 8 Ocak 1951 Salı günü Tokat Belediyesinde yapılmıştır⁶³. Yine bu dönemde uzun süredir su problemi yaşayan Tokat merkez’e bağlı Çamlıbel’e bucak eski müdürü İbrahim Müftüoğlu ve Çamlıbel Bucak müdürü Ahmet Erdost’un gayretleri ile içme suyu getirilmiştir⁶⁴. Su işleri Tokat Belediyesi tarafından katma bütçe ile idare edilmekteydi:

Yıllar	Gayrisafi gelir	Gider
1946	10.477	15.585
1947	14.183	13.500
1948(tahmini bütçe)	41.170	41.170 ⁶⁵ .

İçme suyu problemi sadece vilayet merkezi olan Tokat’ta değil ilçelerinde de mevcuttu. 1936 yılı itibarı ile civarında su kaynakları olmakla birlikte şehir içindeki kaynakları ile de ihtiyaçlarını karşılayabilen ve ek kaynak suyuna ihtiyaç duymayan

⁶⁰ “Belediye Başkanı ile bir konuşma”, **Tokat Sesi**, S.3, 29 Eylül 1950.

⁶¹ “Şehir ve Zabıta Haberleri”, **Tokat Sesi**, S.4, 6 Ekim 1950.

⁶² “Belediye Meclisinin hararetli bir toplantısı”, **Tokat Sesi**, S.8, 3 Kasım 1950.

⁶³ “İlan: Tokat Belediye Başkanlığından”, **Tokat Sesi**, S.20, 22 Aralık 1950. ; “Tokat Belediyesinden”, **Vakit**, 28 Aralık 1950; **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s. 563. ; İhale’nin yapılmasına rağmen Tokat Sesi Gazetesinde ihalenin ertelendiğine dair bir haber yayınlanmıştır. “Şehir içme suyunun onarım işi görülen lüzum üzerine şimdilik eksiltmeden kaldırılmıştır” Bkz. “Tokat Belediye Başkanlığından”, **Tokat Sesi**, S.23, 2 Ocak 1951.

⁶⁴ “Çamlıbel Bucağının Suyu Akıtıldı”, **Tokat Sesi**, S.4, 6 Ekim 1950.

⁶⁵ **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s. 563.

Zile’de⁶⁶ susuzluk çekilmemekle birlikte temiz su temini önemli bir problemdi. Nitekim 1934 yılı Temmuz ayında küçük bir salgın halini alan Karahumma, Zile’de kullanılan içme suyu vasıtası ile tüm şehre yayılmış hatta Tokat’a kadar sıçramıştır⁶⁷. Zile’nin içme suyu üç kaynaktan gelmekteydi: 1-Elbaşoğlu veya Kale Suyu: Bu su Zile’ye 1930 yılında getirilmiştir. Zile’ye beş km uzaklıktaki Dere Boğazında yeraltındaki kuyulardan membamı aldıktan sonra ‘alğın’ adı verilen yol ile Zile’nin üç km kuzeyine kadar gelir, font borularla kaleye çıkartılarak depoya aktarılır ve buradan şehre dağıtılırdı ki Zile’nin büyük bölümü bu sudan istifade ederdi. 2-Kör Hüseyin Suyu: Zile’nin kuzeyindeki bağlar arasından çıkardı. 3-Şehir Suyu: Kaynağı Çay Köyü civarındaydı. Kaynak noktasında temiz ise de çeşmelere dağılıncaya kadar içilecek vasfı kalmıyordu⁶⁸. Zile’de fenni içme suyu şebekesi için ilk adım İçişleri Bakanlığı Belediyeler İmar Heyeti Fen Şefliği tarafından atılmış ve 1939 yılında ihaleye konulan Zile İçme Suyu Tesisat Etüt Projesi 1940 yılında 1660 liraya tamamlanmıştır⁶⁹. İller Bankası’nın desteği ile de 1949 yılında “su tesislerine lüzumlu boru, hususi aksam, armatürler ile terfi ve tasfiye tesisleri satın alınması, inşaat ve montajları” ihalesi⁷⁰ yapılarak Dereboğazından daha geniş borularla su getirmeye teşebbüs edilmiş ve isale hattı 5 km olan bu yeni proje ile 24 saatte 250m³ su sağlanmıştır. 1950 itibarı ile Zile’de üç su deposu vardı. Dereboğazından alınan sular 60 çeşmeye, Körhüseyinoğlu Suyu 15 çeşmeye kaynaklık etmekte idi ki Zile’de toplam 130 çeşme mevcuttu. İller Bankası içme suyu tesisatının daha da geliştirilmesi amacıyla 1950-1952 programı içerisine Zile’yi de dahil etmiştir⁷¹. Zile’de kuraklık dolayısı ile 1951 yılında içme ve sulama suyu buhranı ortaya çıkmış, halk susuz çeşme önlerinde bir şişe su almak için uzun kuyruklar oluşturmuşlar ve şehir dışından getirilen sular Zile’de şişesi 10 kuruşa

⁶⁶Eşref Özand, “Belediyeler İmar Heyetinin On Bin nüfustan yukarı şehirler için yapacağı su işleri hakkında umumî program ve rapor”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl: II, S.18., s.60.

⁶⁷ Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 174.

⁶⁸“Zile son senelerde çok ilerledi” **Akşam**, 30 Nisan 1933 ; Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 122-123.;**Belediyeler Yıllığı**, C.3, İller Bankası, Ankara 1950, s.792.

⁶⁹“İçme Su Projeleri Hazırlanacak Şehirlerimiz”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl IV, S.42, s.63. ;“Su inşaatına devam olunan şehirler”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.57, s.35.

⁷⁰ “İller Bankasından: Su Tesisatı Yapılacak”, **Vakit(Yeni Gazete)**, 7 Aralık 1949.

⁷¹**Belediyeler Yıllığı**, C.3, İller Bankası, Ankara 1950, s.792.

satılmıştır. Zile Belediyesi içme suyu sıkıntısını önlemek için proje hazırlamış ve Bayındırlık Bakanlığının onayına sunularak 1951 Eylülünde ihale edilmiştir⁷².

Erbaalılar içme suyu ihtiyaçlarını İmbat Deresinden çıkan ve taştan yapılan 'hevüke' denilen bir kanal içinde şehre gelen 'Fabrika Suyu'ndan temin etmekteydiler⁷³. Erbaa'da fenni içme suyu şebekesi ile alakalı ilk girişim 1930 yılında olmuştur. CHF Erbaa İdare Heyetinin girişimleri ile bir içme suyu projesi yapılmış ve "Erbaa'nın içme suyu sıhhi ve güzel değildir. İçilmekte olan su birçok hastalığa davetiye çıkarmaktadır. Bu doğrultuda Erbaa'ya temiz su getirilebilmesi için mühendisler tarafından bir proje yapılmışsa da bunun gerçekleşmesi için gerekli meblağın kasaba halkı tarafından ödenmesi mümkün olmadığından 10 bin lira kadar yardıma ihtiyaç vardır"⁷⁴ denilerek gerekli ödeneğin verilmesi için Tokat CHF İdare Heyetine başvurulmasına rağmen 1932'lere kadar konu ile alakalı bir girişim olmamıştır. Temiz içme suyu problemi yaşayan Erbaa için Belediye Başkanı Şevki Bey'in girişimleri, Bayındırlık Bakanlığı ve Samsun 8. Daire Sular İdaresi Müdürü Kadri Bey'in yardımları sonucunda 1932 yılında Mühendis Ali Ragıp Beygerekli tetkikleri yapması için Erbaa'ya gönderilmiştir. Ali Ragıp Bey'in, Erbaa'ya 3 km mesafede İmbat Deresi mevkiinde bulunan fabrika mahallinde yaptığı araştırmalar neticesinde Erbaa'nın istifade ettiği fabrika suyunun 75 metre yakınındaki bir kaynaktan şehre günlük 690 ton temiz su getirilebileceğini rapor etmesi üzerine⁷⁵ bu suyun 15cm x 800 metre ebatlarında font boru ile⁷⁶ Erbaa'ya getirilmesi için çalışmalara başlamış ve 14 bin liraya mâl olan tesisin açılışı 8 Ocak 1933 Pazar günü Tokat Valisi Ali Rıza Bey tarafından gerçekleştirilerek su 65 çeşmeye dağıtılmıştır⁷⁷. Bunların haricinde mevcut olan "Park Suyu" yalnız park civarına münhasır, hem az

⁷² "Zile'nin su davası hallediliyor", **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1951 ; "Zile'nin Suyu", **Tokat Sesi**, S.2, 22 Eylül 1950. ; Zile içme suyu problemi ilgili proje ile halledilememiş ve acil su ihtiyacı sebebi ile hazırlanmakta olan imar planının düzenlenmesi beklenmeyerek 1966 yılında kaptaj, isale ve depo tesisleri inşa ettirilmiştir" Bkz. "İmar ve İskân Bakanlığı tarafından Başbakan Süleyman Demirel'e gönderilen 31.1.1967 tarih ve 7/152 sayılı rapor" **BCA 030.01/73.463.1**

⁷³ Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 123.

⁷⁴ "CHF Erbaa İdare Heyeti Reisi tarafından CHF Tokat İdare Heyeti Reisliğine gönderilen 14.12.1930 tarihli rapor" **BCA 490.01/497.2002.1**

⁷⁵ **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.1, Ankara 1949, s.737; "Erbaa suya kavuştu", **Cumhuriyet**, 6 Aralık 1932.

⁷⁶ "Erbaa Belediyesinden", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1932.

⁷⁷ "Erbaa Kazasına iyi su getirildi", **Akşam**, 11 Ocak 1933; "Cumhuriyet Gazetesinde çıkan bir haberde ise projenin yarım kaldığı bu yüzden fabrika suyunun tenekelerle Erbaa'ya getirilerek 100 paraya satıldığı belirtilmektedir" Bkz. "Erbaa'da susuzluk derdi", **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1933.

hem de kireçli olup iyi bir içme suyu değildi. Erbaa'nın bazı kısımlarında da su ihtiyacı kuyulardan karşılanmaktaydı⁷⁸. 1938 yılında su sıkıntısını önleyebilmek için Erbaa'nın Karayaka Nahiyesine bağlı Çermik⁷⁹ Köyünden çıkan Çermik Suyu'nun temizliği ve lezzeti göz önüne alınarak köy yolu tamir edilerek suyun Erbaa'da satılması sağlanmıştır⁸⁰. 1947 yılında 130 bin lira harcanarak Erbaa'ya 5km mesafe uzaklıkta Alacabel mevkiinde Güneyköy yakınlarında saniyede 6 litre akımı olan Ömer Efendi Suyu ve civarındaki sızıntılar fennî galeri tesisatı ve beton künklerle Erbaa'nın üstündeki Karaali tepesine getirilmiş böylece Erbaa'nın su ihtiyacı da tam manası ile karşılanabilmiştir⁸¹. 1939,1942 ve 1943 depremlerinde ağır hasarlar gören ve Bakanlar Kurulu kararı ile yeri değiştirilerek Ardıçlık mevkiine nakledilen Erbaa⁸²'da bir kez daha su sıkıntısı ortaya çıkmış; yeni su kaynağı arama ve bunun yeni Erbaa'ya naklini sağlamak için görevli mühendislerce çalışmalara başlanmıştır⁸³. Bu amaçla ana tesisat yapıncaya kadar geçici olarak kaynak sağlamak amacıyla 5.7.1944-5.7.1945 tarihleri arasında şehre 1.5km uzaklıktaki İmbat Deresi ağzından içme suyu alınarak dokuz çeşme ile Yeni Erbaa'ya dağıtılmıştır⁸⁴. Bununla birlikte Erbaa'lılar içme suyu ihtiyacını Fabrikaönü Suyu, Çermik Suyu, Karaçam Suyu, Ulupınar Suyu, Çiftepınar Suyu, Hacerpınar Suyu, Kürtler Tekkesi Suyu gibi çeşitli kaynaklarından sağlamaya devam etmişlerdir⁸⁵. Yeni Erbaa'nın 10734 metre uzunluğundaki fenni içme suyu şebekesi tesisatı 22 Mayıs 1950 günü ihale edilmiştir⁸⁶. 1950'lerde içme suyu dağıtım faaliyetleri belediye tarafından tanzim edilen yeni Erbaa'da yedi umumi çeşme, beş tulumba, bir kuyu ve bir de yangın havuzu bulunmaktaydı⁸⁷.

⁷⁸ "Su Derdi", **Yeşilirmak** 2 Eylül 1938.

⁷⁹ "Çermik" ismi "Gökbel" şeklinde değiştirilmiştir. Bkz. **Tokat Vilâyeti**, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara 1960, s. 15.

⁸⁰ "Çermik Suyu" **Yeşilirmak** 19 Temmuz 1938.

⁸¹ **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.1, Ankara 1949, s.738. "Erbaa Belediye Başkanlığından", **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1947.

⁸² "Yeni Erbaa'nın Kuruluş Töreni Münasebetiyle Genel Bilgiler" **BCA 490.1/189.754.1**

⁸³ "Tokat Vilayeti Nafia Müdürlüğü tarafından Dahiliye Vekaleti'ne gönderilen 3.11.1943 tarih ve 7984/3900 sayılı rapor" **BCA 490.1/714.439.1**

⁸⁴ "Yeni Erbaa'nın Kuruluş Töreni Münasebetiyle Genel Bilgiler" **BCA 490.1/189.754.1** ; Enver Saatçigil, **Dünkü Bugünkü Erbaa**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1947, s.67. ; "Erbaa'nın batı mahallelerine 1967 yılına gelindiğinde dahi su verilememekteydi" Bkz. "İmar ve İskan Bakanlığı tarafından Başbakan Süleyman Demirel'e gönderilen 31.1.1967 tarih ve 7/152 sayılı rapor" **BCA 030.01/73.463.1**

⁸⁵ Enver Saatçigil, **Dünkü Bugünkü Erbaa**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1947, s.28-31.

⁸⁶ "Erbaa Belediye Başkanlığından: İçme suyu şebeke tesisatı yaptırılacaktır", **Yeni Sabah**, 24 Nisan 1950.

⁸⁷ **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.1, Ankara 1949, s.737-738.

Niksar'ın içme suyu durumu nispeten iyi durumda olup şehir içerisindeki çok sayıda çeşmeden istifade edilmekteydi⁸⁸. Çanakçı Deresi suyu künklerle getirilerek şehrin doğusuna düşen mahallelerdeki çeşmelere dağıtılırdı⁸⁹. Niksar'ın batısındaki mahallelerin içme suyu Madro Deresinden, yüksek mahallelerin içme suyu ise Argoslu Köyü civarından çıkan su ile temin edilirdi. Niksar'ın en iyi suyu olan Ayvaz Suyu uzun süre atıl durumda kalmış, 1932'lerde Niksarlı kadınlar sabuna ihtiyaç olmaması yüzünden suyun kaynağında çamaşır yıkarlarken, su tahlil edilip de değeri anlaşıldıktan sonra 1937'de Niksar Belediyesi tarafından etrafı çevrilerek korumaya alınmış ve Niksarlıların istifadesine sunulmuştur⁹⁰. Ayvaz suyunun çıktığı kaynak Niksar'a göre nispeten alçakta olduğundan bu suyu şehre aktarmak mümkün olamamıştır⁹¹. Niksar'a fenni bir su şebekesi yapılması için ilk girişim İller Bankası'ndan gelmiş ve 1949 yılında ihalesi gerçekleştirilerek⁹² 1950-1952 programına alınmıştır. 1950'de Niksar içme suyu şehre kireç harçla yapılmış suyolları ile gelmekte olup Niksar'da 60 umumi çeşmeye kaynak sağlamaktaydılar. Bu suların sertlik dereceleri 7-10 arasında değişmekte iken Ayvaz Suyunun sertliği 0,5 idi⁹³.

Reşadiye içme suyu 1929 yılında şehre 3,5 km uzaklıktaki Karaçam Ormanındaki kaynaktan derin gömülü pöhrenlerle dağdan indirilerek buradan pik demir borularla Kelkit köprüsü üzerinden şehrin kuzeyindeki tepeye çıkarılıp depo edilmekte ve yine demir borularla Reşadiye'deki beş umumi çeşmeye dağıtılmaktaydı. 1935 depreminde suyolları bozulmuş ve 1939 depreminde de su deposu yıkılmış olduğundan içme suyu gayri sıhhi hale gelmişti. Yeni su tesisatı için

⁸⁸ "Niksar'da Belediye İşleri", **Yeşilirmak** 9 Ağustos 1938.

⁸⁹ "1930'lu yılların sonunda Niksar'da çoğu kadın ve çocuklarda olmak üzere 500'e yakın guatr hastası vardı. Diğer su kaynaklarından istifade edenlerde guatr görülmediğinden Çanakçı Deresi suyunun hastalığa sebep olduğu kanaati hakimdi. Derebağ Mahallesine iskan edilen ve aynı suyu kullanan mübadillerin çocuklarında da guatr görülmeye başlanması bu ihtimali kuvvetlendirmekteydi" Bkz. Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 169.

⁹⁰ "Niksar", **Kurun**, 25 Ekim 1937; Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 124.

⁹¹ "Ayvaz Suyundan nasıl istifade etmeli", **Tokat Sesi**, S.4, 6 Ekim 1950.

⁹² "İller Bankasından: Su Tesisatı Yaptırılacak", **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1949 "İller Bankasından, Su Tesisatı Yaptırılacak", **Vakit(Yeni Gazete)**, 7 Aralık 1949.

⁹³ **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, Ankara 1950, s.23. ; "Niksar Ayvaz İçme suyu için modern tesisler kurulması işi 1967'de gündeme gelmiş ancak İller Bankası yatırım programına alınmamıştır" Bkz. "İmar ve İskân Bakanlığı tarafından Başbakan Süleyman Demirel'e gönderilen 31.1.1967 tarih ve 7/152 sayılı rapor" **BCA 030.01/73.463.1**

yaptırılan proje1939 depreminde Reşadiye Belediye binası ile birlikte yandığından içme suyu şebekesinin düzeltilmesi işi de ertelenmek zorunda kalmıştır. Haddizatında 1939 depreminden sonra Reşadiye'nin yeri değiştirilmiş olduğundan eski proje yanmasa da uygulanma imkanı bulunamayacaktı. 1950 itibarı ile Yeni Reşadiye'de iki umumi çeşme vardı⁹⁴.

1938 yılı itibarı ile Artova-Çiftlik geçici bir kaza merkezi ve aslında büyükçe bir köy olduğundan içme suyu tesisatı yoktu. Civar kaynaklardan pöhrenklerle getirilen sular dört çeşmeye dağıtılırdı. Artova 1944'te ilçe olduktan sonra da içme suyu problemi devam etmiştir. 1950'lerde beş umumi çeşmenin bulunduğu ilçede fenni bir su tesisatı bulunmamaktaydı⁹⁵.

19 Ekim 1934 tarihinde işletmeye açılan Turhal Şeker Fabrikası kendi ihtiyacını Gupran Suyundan sağlamakta iken⁹⁶ Turhal'ın içme suyu ihtiyacı ise Turhal Şeker Fabrikası civarındaki sırtların üzerinde bulunan Geyran Köyünün temiz ve lezzetli suyundan sağlanmaktaydı. Geyran Suyu demir borularla şeker fabrikasına aktarılıp buradan Turhal'daki az sayıdaki umumi çeşmeye dağıtımı yapılmaktaydı⁹⁷. Çeşmelerin sayısının artırılması sıkça gündeme gelse de suyun azlığı dolayısı ile mümkün olamıyordu⁹⁸. Turhal'daki su sıkıntısını giderebilmek için 1939 yılında Varvara mevkiindeki içme suyunun Turhal'a getirilmesi düşünülerek bununla ilgili bir proje kısmen hazırlansa da⁹⁹ 1947 yılına kadar hayata geçirilememiştir. Turhal Belediyesi içme suyu şebekesine sarf edilmek üzere 15 Mart 1947'de 25 yıl vade ile İller Bankası'ndan 100.000 lira kredi almıştır¹⁰⁰. Kredinin alınmasını müteakip Turhal İçme Suyu Şebekesi 9 Haziran 1947 tarihinde 132.000 liraya ihale edilerek inşaata

⁹⁴Belediyeler Yıllığı, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s.180.

⁹⁵Belediyeler Yıllığı, İller Bankası, C.1, Ankara 1949, s.196. ; Şükrü Meral, **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**, Ankara 1938, s. 124-125.

⁹⁶Belediyeler Yıllığı, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s.607.

⁹⁷"Turhal Urayından", **Belediyeler Dergisi**, Yıl III., S.35, s.44. ; "Turhal Fabrikası", **Zaman**, 10 Eylül 1934.

⁹⁸ "CHP Tokat Vilayet Kongresi Zabtı(10.12.1942)", **BCA 490.1/189.752.1**

⁹⁹"Turhal Urayından", **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.54, s.65.; "Vilayet Haberleri", **Yeşilirmak**, 24 Şubat 1939 ; "Tokat Vilayetinde hararetli bir çalışma var", **Akşam**, 5 Mart 1939.

¹⁰⁰Belediyeler Yıllığı, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s.607.

başlanılmıştır¹⁰¹. Varvara Suyu Turhal'a geldikten sonra buradan dizel motorlarla şehre pompalanmıştır¹⁰².

KAYNAKÇA

"CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 19.10.1939 tarih ve 30523 sayılı yazı" **BCA 490.1/ 713.435.1**

"CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 30.12.1940 tarihli 1940-1941 birinci teftiş raporu" **BCA 490.1/ 713.436.1**

"CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Zihni Orhon tarafından hazırlanan 11.12.1942 tarih ve 116 sayılı ikinci teftiş raporu". **BCA 490.1/ 714.438.1**

"Tokat Milletvekilleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 15.12.1937 tarihli rapor" **BCA 490.1/ 713.434.1**

"Tokat Vali Vekili Behçet Bey tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 7.1.1926 tarih ve 6 sayılı yazı" **BCA 490.01/322.1328.3**

"CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 19.10.1939 tarih ve 30523 sayılı yazı" **BCA 490.1/ 713.435.1**

"CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Mebusu Z. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 22.12.1941 tarih ve 70586 sayılı rapor" **BCA 490.1/ 713.437.1**

"CHF Erbaa İdare Heyeti Reisi tarafından CHF Tokat İdare Heyeti Reisliğine gönderilen 14.12.1930 tarihli rapor" **BCA 490.01/497.2002.1**

"İmar ve İskân Bakanlığı tarafından Başbakan Süleyman Demirel'e gönderilen 31.1.1967 tarih ve 7/152 sayılı rapor" **BCA 030.01/73.463.1**

"IV. Dönem Tokat Milletvekilleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 1935 tarihli rapor" **BCA 490.1/ 713.434.1**

C.H.P Yedinci Büyük Kurultayına Sunulan İl Kongreleri Dileklerinin Özetleri, Ankara 1947.

TBMM Zabıt Ceridesi, Altmış beşinci inikad, 24.V.1938 Salı.

Tokat İl Yıllığı 1967, (1968), Doğu Matbaacılık.

Belediyeler Yıllığı, (1950), İller Bankası, C.I-II-III

¹⁰¹ "İller Bankasından", **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1947. ; **Belediyeler Yıllığı**, İller Bankası, C.3, Ankara 1950, s.607.

¹⁰²"Turhal Belediyesinden: Makinist alınacak", **Cumhuriyet**, 27 Eylül 1949 ; "Turhal Belediye Başkanlığından", **Ulus**, 2 Kasım 1950.

- Tokat Vilâyeti**,(1960), İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü.
Saatçigil, Enver (1947), **Dünkü Bugünkü Erbaa**, Cumhuriyet Matbaası.
Acunsal, Ferit (1947), **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi.
Meral, Şükrü (1938), **Tokat Vilayeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası**
"Tokad belediyesinin nazarı dikkatine", **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1937.
"Tokat İcra Memurluğundan", **Cumhuriyet**, 1 Haziran 1945.
"Tokat Valiliğinden", **Cumhuriyet**, 24 Haziran 1934.
"Zilenin su davası hallediliyor", **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1951.
"Erbaa suya kavuştu", **Cumhuriyet**, 6 Aralık 1932.
"Erbaa Belediyesinden", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1932.
"Erbaada susuzluk derdi", **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1933.
"İller Bankasından: Su Tesisatı Yapılacak", **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1949.
"İller Bankasından", **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1947.
"Turhal Belediyesinden: Makinist alınacak", **Cumhuriyet**, 27 Eylül 1949.
"Tokad İçme Suyu Tesisatı Eksiltmesi", **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1938.
"Tokada getirilen içme suyu", **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1939.
"Tokatta İçme Suyu", **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 1939.
"Erbaa Belediye Başkanlığından", **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1947.
"Tokat İcra Dairesinden", **Yeni Tokat**, 1 Mayıs 1934.
"Tokat Suları", **Yeni Tokat**, 30 Ağustos 1933, S.1.
"Suların hıfızısıhha noktai nazarından tetkikler" **Yeni Tokat**, 15 Eylül 1933, S.2.
"Bizim semt unutulacak mı?", **Yeni Tokat**, 1 Haziran 1935, S.43.
"Vilayette Yeni İşler", **Yeni Tokat**, 15 Nisan 1935, S.40.
"Tokat Şarbaylığından: Tokat Fenni Su İhalesi", **Yeni Tokat**, 15 Haziran 1935, S.44.
"İlan" **Yeşilirmak**, 11 Şubat 1938.
"Tokat Defterdarlık Makamından", **Yeşilirmak**, 11 Şubat 1938.
"İnhisarlar Baş Müdürlüğünden", **Yeşilirmak**, 1 Nisan 1938.
"Tokat Suları" **Yeşilirmak**, 1 Şubat 1938.
"Hıfızısıhha Komisyonunun Dünkü Kararı" **Yeşilirmak**, 1 Nisan 1938.
"İçme suyunun küşad merasimi", **Yeşilirmak**, 31 Ekim 1939.
"Şehir İçme Suyuna Kavuşuyor" **Yeşilirmak**, 23 Nisan 1938.
"Tokat Suları" **Yeşilirmak**, 1 Şubat 1938.
"Tokat Vilayetine Umumi Bir Bakış", **Yeşilirmak**, 28 Haziran 1938.

- "Tokat İçme Suyuna Kavuşuyor", **Yeşilirmak**, 7 Haziran 1938.
- "İki aya kadar temiz suya kavuşacağız", **Yeşilirmak**, 28 Temmuz 1939.
- "Vilâyetimizde Cumhuriyet bayramı büyük bir törenle kutlandı", **Yeşilirmak**, 31 Ekim 1939.
- "İçme suyunun küşad merasimi", **Yeşilirmak**, 31 Ekim 1939.
- "İki aya kadar temiz suya kavuşacağız", **Yeşilirmak**, 28 Temmuz 1939.
- "Tokat içme suyu tesisatı ikmal edildi" **Yeşilirmak**, 10 Ekim 1939.
- "Niksar'da Belediye İşleri", **Yeşilirmak** 9 Ağustos 1938.
- "Vilayet Haberleri", **Yeşilirmak**, 24 Şubat 1939.
- "Su Derdi", **Yeşilirmak**, 2 Eylül 1938.
- "Çermik Suyu" **Yeşilirmak** 19 Temmuz 1938.
- "Zile son senelerde çok ilerledi" **Akşam**, 30 Nisan 1933.
- "Kültür Hareketleri", **Akşam**, 15 Şubat 1941.
- "Tokat Cumhuriyet Bayramına kadar suya kavuşacak", **Akşam**, 6 Mayıs 1939.
- "Tokat iki aya kadar içme suyuna kavuşuyor", **Akşam**, 3 Ağustos 1939.
- "Tokat Vali Vekili Recai Bey'in Faaliyeti", **Akşam**, 13 Eylül 1933.
- "İki Kaza", **Akşam**, 24 Haziran 1936.
- "Vebolid Tatlı Su Yapıcı Cihazları", **Akşam**, 11 Mayıs 1937.
- "Meyvası bol, şirin bir şehir: Tokat", **Akşam**, 16 Ekim 1934.
- "Tokat Vilayetinde hararetli bir çalışma var", **Akşam**, 5 Mart 1939.
- "Tokatta su işi hallediliyor", **Yeni Sabah**, 8 Mayıs 1939.
- "Erbaa Belediye Başkanlığından: İçme suyu şebeke tesisatı yaptırılacaktır", **Yeni Sabah**, 24 Nisan 1950.
- "Tokatta yeni yol ve binalar", **Zaman**, 22 Ocak 1935.
- "Tokatta su tesisatı", **Zaman**, 10 Temmuz 1935.
- "Turhal Fabrikası", **Zaman**, 10 Eylül 1934.
- "Niksar", **Kurun**, 25 Ekim 1937.
- "Tokat'ta bayındırlık için yapılan işler", **Kurun**, 20 Mayıs 1935.
- "Tokat Valiliğinden", **Hakimiyet-i Milliye**, 8 Temmuz 1934.
- "Sayın Valimizden cevap verilmeyen bir dilek dolayısı ile ikinci bir dilek" **Tokat Sesi**, S.11, 21 Kasım 1950.
- "Ayar İstasyonu", **Tokat Sesi**, S.18, 15 Aralık 1950.

- “Belediye Başkanı ile bir konuşma”, **Tokat Sesi**, S.3, 29 Eylül 1950.
- “Belediye Meclisinin hararetli bir toplantısı”, **Tokat Sesi**, S.8, 3 Kasım 1950.
- “İlan: Tokat Belediye Başkanlığından”, **Tokat Sesi**, S.20, 22 Aralık 1950.
- “Tokat Belediye Başkanlığından”, **Tokat Sesi**, S.23, 2 Ocak 1951.
- “Zile’nin Suyu”, **Tokat Sesi**, S.2, 22 Eylül 1950.
- “Ayvaz Suyundan nasıl istifade etmeli”, **Tokat Sesi**, S.4, 6 Ekim 1950.
- “Okuyucu Mektupları”, **Tokat Sesi**, S.6, 20 Ekim 1950.
- “Tokat Belediyesinden”, **Vakit**, 28 Aralık 1950
- “İller Bankasından, Su Tesisatı Yaptırılacak”, **Vakit(Yeni Gazete)**, 7 Aralık 1949.
- “Turhal Belediye Başkanlığından”, **Ulus**, 2 Kasım 1950.
- “Tokat’ ta İmar Faaliyeti”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl III., S.36.
- “Tokat içme suyu ihale edildi”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl III., S.34.
- “Tokat İçme Suyu”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.57.
- Akyüz, Faruk “Tokat İçme Suyu”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.57.
- “Şehir sularının proje ve ihalesi hakkında belediyeler imar heyetinin ilânı”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl: I, S.12.
- Özand, Eşref, “Dahiliye Vekâleti Belediyeler İmar Heyetinin belediyelere ait kabul ettiği su işleri programının inkişaf durumu(1.1.1939 vaziyeti)” **Belediyeler Dergisi**, Yıl IV, S.42.
- Özand, Eşref, “Belediyeler İmar Heyetinin On Bin nüfustan yukarı şehirler için yapacağı su işleri hakkında umumî program ve rapor”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl: II, S.18.
- “İçme Su Projeleri Hazırlanacak Şehirlerimiz”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl IV, S.42.
- “Su inşaatına devam olunan şehirler”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.57.
- “Turhal Urayından”, **Belediyeler Dergisi**, Yıl V, S.54.

ORTA KARADENİZ'DE SAKİN ŞEHİR(CİTTA SLOW) PERŞEMBE: SAKİN ŞEHİR OLMA SÜRECİNDE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE YÖREYE KATKILARI*

Mehmet KABACIK**

Öz

Yaşamın kolay olduğu kentlerin uluslararası ağını temsil eden Cittaslow birliği, küreselleşmenin yarattığı homojen mekânlardan biri olmak istemeyen, dünyada binlerce birbirinin aynı şehirden kendini farklılaştırarak yerel kimliğini, özelliklerini koruyan ve bu özelliğiyle dünya sahnesinde yer almak isteyen kasabaların ve kentlerin katıldığı bir birlik olarak ifade edilmektedir. Ordu İli Perşembe İlçesinin sakin şehir olma sürecinde karşılaştığı sorunların tespit edilmesi ve sakin şehir olmanın olumlu ve olumsuz katkılarının tespit edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, yapılandırılmış bir görüşme formu oluşturulmuş, oluşturulan görüşme formu katılımcılara uygulanmıştır. Elde edilen bilgiler sonucunda halka yöresel yapı bozulmadan yerel kalkınmanın olabileceği iyi anlatılmalıdır. Ayrıca sakin şehir olmak isteyen diğer şehirlerdeki, sadece belediyeler değil bölgedeki diğer kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özellikle medya daha çok sahip çıkmalı ve benimsemelidirler.

Anahtar Kelimeler: Orta Karadeniz, Sakin Şehir, Perşembe.

Citta Slow in Middle Black Sea Region: Perşembe: Problems and Contrabitions in The Process of Being Citta Slow

Abstract

Cittaslow association representing the international network of cities where living is easy, each other in the same city in the world, thousands of local identity by differentiating itself, this feature preserves the specifications and the towns wishing to take part on the world stage and can be expressed as a union involving city. Ordu-Perşembe identifies the problems encountered in the process of becoming city residents and residents of the town is the purpose of determining the positive and negative contributions made in this study, a structured interview form was created, created by applying the interview form, participants were trying to obtain information. The information obtained as a result of the public should be told that good regional structure intact may be local development. In addition, city residents who want to be in other cities, not only in the region, municipalities and other public institutions, civil society organizations and the media in particular should be adopted and should have more.

Key Words: Central Black Sea Region, Slow City, Perşembe.

GİRİŞ

* Makale Geliş Tarihi:20.11.2015. Yayın Kabul Tarihi: 05.01.2016.

** Öğr.Gör. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı

Orta Karadeniz, Ordu’nun doğusundaki Melet çayından başlayarak Kızılırmak havzasının batısına kadar uzanır. Güneye doğru Yeşilirmak havzasının büyük bölümünü kapsayacak şekilde uzanır. Karadeniz kıyısı boyunca uzanan Canik dağlarının ortalama yüksekliği 1000 m’yi aşmamaktadır. Ayrıca güneyde Kelkit ile Yeşilirmak’ın birleştiği Erbaa-Niksar çöküntü oluşu ile Yeşilirmak’ın ana kollarının geçtiği Amasya, Tokat-Turhal olukları ve bu oluklara yerleşmiş olan ovalar görülür. Bu bölüm, iki yöreye ayrılabilir. Bunlardan Canik Dağları Yöresi, Karadeniz kıyıları ile dağların Karadeniz etkilerine açık kuzey yamacını kapsar. Diğer ise Kelkit ve Yeşilirmak nehirlerinin yerleştiği tektonik oluklardan oluşan Orta Karadeniz Ardı Yöresi’dir (Atalay ve Mortan 2003:99).

Yaşamın kolay olduğu kentlerin uluslararası ağını temsil eden Cittaslow birliği, küreselleşmenin yarattığı homojen mekânlardan biri olmak istemeyen, dünyada binlerce birbirinin aynı şehirden kendini farklılaştırarak yerel kimliğini, özelliklerini koruyan ve bu özelliğiyle dünya sahnesinde yer almak isteyen kasabaların ve kentlerin katıldığı bir birlik olarak ifade edilmektedir.

Küresel sermaye ve şehirleşme eğilimleri ile şehirlerin özgün kimliklerini kaybetmeden, değişim hızının yavaşlatılması, daha doğrusu olması gereken seyrine getirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için de yerel ve asli kimliği öne çıkarıcı bir kentleşme politikası öngörülmektedir. Hareket kendisine logo olarak üzerinde modern ve tarihi binaları taşıyan turuncu renkli bir salyangoz tasarımını belirlemiştir (Sırım,2012:120).

Cittaslow

1999 yılında İtalya’nın Greve in Chianti kentinde kurulan Cittaslow, nüfusu 50.000’in altındaki kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir. İtalyanca Citta (Şehir) ve İngilizce (yavaş, sakın) kelimelerinden oluşan Cittaslow kelimesi, Sakin Şehir anlamında kullanılmaktadır (cittaslow.org.2015).

Yavaş Şehir hareketi 1999 yılının Kasım ayında “Slow Food” düşüncesini benimseyen dört İtalyan kasabasında başlamış ve dünyada birçok ülke ve kente yayılmıştır (Sezgin ve Ünüvar, 2011; aktaran, Öztürk ve Güral 2014:88). Yavaş şehrin uluslararası alanda kullanılan ismi “Cittaslow ”dur. Yavaş Şehir Birliği’nin merkezi Orvieto (İtalya) kentindedir. Amacı, kaliteli yaşam kültürünü desteklemek ve yaygınlaştırmaktır. Birlik kurallarına göre Cittaslow ismi başka bir dile çevrilemez (Günerhan ve diğ, 2010:32).

Sakin Şehir oluşumun temelinde Slow Food (Yavaş Yemek) hareketinin yer aldığı görülmektedir (Yalçın ve Yalçın, 2013: 36). Slow Food 1986 yılında İtalya’nın Bra kasabasında kurulan bir organizasyondur. Yavaş yemek felsefesi üç boyuttan oluşmaktadır: İyi, temiz ve adil. İyi, gıdanın gerçek bir tat, aroma ve görünüşe sahip

olması boyutunu; temiz, sürdürülebilirlik yani ekolojik sisteme zarar vermeyen üretim yöntemleri, biyolojik çeşitliliğe saygıyı ve gıdanın insan sağlığı için güvenli olması boyutunu; adil ise sosyal sürdürülebilirlik boyutunu yani çalışanların sömürülmeden üretim yapılması ve fiyat olarak üretici ve tüketici için adil bir uygulama olmasını kapsamaktadır (Yurtseven ve diğerleri, 2010:18, akt, Sünnetçioğlu ve diğ.2014:146).

Yavaş Şehirler, nüfusu 50.000'in altındaki yerlerin dâhil olabildiği, müdahil olanların kendi gelenek-göreneklerini, yemeklerini, tarihsel kimliklerini yaşatıp, korumalarını öngören uluslararası bir birliktir. Bu birlik, müdahil olanların ve olmak isteyenlerin hangi alanlarda güçlü ve zayıf olduklarını analiz etmelerini ve sahip oldukları şartlar çerçevesinde bir strateji geliştirmelerini teşvik etmektedir (www.cittaslowturkiye.org,2015). Yavaş Şehir hareketi de bu unsurları sistemli bir şekilde bir araya getirip, şehirlerin özgün kimliklerini kaybetmeden, farkındalık ve fark yaratma amacındadır. Bu sayede, harekete dâhil olan yerler kendi yerel özelliklerinin uluslararası çapta tanınmasını sağlayacaklardır.

Carlo Petrini bu kapsamda 1977 yılında şarap ve gıdalar üzerinde yaptığı araştırmalar sonucu 1983 yılında İtalya'da sürdürülebilir gıda üretimi ve etiğini korumak ve geliştirmek için kar amacı gütmeyen yiyecek ve şarap derneğini kurmuştur. 1986 yılında Piazza di Spagna Roma'da bir McDonalds açılmasına tepki olarak yerel ürünler, yerel üretici ve işletmeleri korumak ve geliştirmek amacıyla Langhe Bölgesi'nin Cuneo İli'nde Slow Movement hareketinin ilk parçası olan Slow Food hareketini oluşturmuştur. Slow Food hareketi; dünyada sürdürülebilir çiftçilik ve organik gıdalar sisteminin önemine dikkat çekerek gıdada artan sanayileşme ve kalite erozyonunu gidermenin ve tüm insanlara sürdürülebilir temiz, iyi ve adil gıdanın sağlamanın önemine dikkat çekmektedir.1989 yılında ise Carlo Petrini ve 15 ülkeden delegelerin bir araya gelmesiyle Paris'te uluslar arası Slow Movement'ın bir parçası olan Slow Food beyannamesi imzalanmıştır(Andarabadi ve diğ. 2014:71).

Cittaslow, bir kentin yaşam kalitesinin iyileştirilmesinin ve kalkınmasının kentin kendi özgün yapısının, mimarisinin, gelenek ve göreneklerinin, yerel yemeklerinin ve tarihsel kimliğinin korunmasıyla mümkün olacağını öngörmektedir. Cittaslow felsefesi kentlerin hangi alanlarda güçlü ve zayıf olduklarını analiz etmelerini ve sahip oldukları imkânlar çerçevesinde bir strateji geliştirmelerini teşvik etmektedir(cittaslow.org.2015).

Bir şehrin Cittaslow olması, o şehrin dokusunun, renginin, müziğinin ve hikâyesinin uyum içinde, şehir sakinlerinin ve ziyaret edenlerin zevk alabilecekleri bir hızda yaşanması anlamına gelmektedir. Yerel zanaatı, tatları ve sanatları sadece eskilerin hatırlayabildiği kavramlar olmaktan çıkarmak için bunları yeni nesillerle ve kenti ziyaret eden misafirlerle paylaşmaktır. Hayatın tek amacının bir yerlere yetişmek olmadığını, doğaya zarar vermeden de kentlerin gelişebileceğini ve içinde bulunan andan zevk alınması gerektiğini insanlara hatırlatmaktır.

Organizasyon Yapısı

Cittaslow Birliğinin organizasyon yapısında 3 ana organ vardır. Ulusal ağların temsilcilerinden oluşan ve karar verici Koordinasyon Komitesi, hareketin bilimsel altyapısını oluşturan ve genel hatlarını çizen Bilim Komitesi ve birliğin operasyonel yanıyla sorumlu Sekreteryaya (Genel Merkez). Cittaslow birliği ulusal ağlardan oluşmaktadır. Bir ülkede 3 Cittaslow olması durumunda ulusal ağ kurulabilir. Ulusal ağlar kendi ülkelerindeki adaylık sürecini yönetirler ve Genel Merkez’le kendi ülkelerindeki Cittaslowların iletişimini sağlarlar. Ülkelerinde Cittaslow hareketinin yaygınlaşması ve gelişmesi için üyelerle birlikte projeler gerçekleştirebilirler.

Günümüzde 30 ülkede 195 üyeye yayılan Cittaslow hareketinin amacı Slow Food felsefesini kentsel boyuta taşımaktır.

Türkiye’ den Üyeliği Bulunan Belediyeler:

Akyaka, Gökçeada, Perşembe, Seferihisar, Vize, Yalvaç, Yenipazar, Halfeti, Taraklı

Üyelik Ücretleri:

Üyelik ücreti 600 Euro ile 3500 Euro arasında değişmektedir.(tbb.gov.tr 2015)

Cittaslow Üyelik Kriterleri

Çevre Politikaları

- 1.1 Hava temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi *
- 1.2. Su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi*
- 1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal ortalamayla karşılaştırılması
- 1.4. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması *
- 1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamannın desteklenmesi
- 1.6. Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması *
- 1.7. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu
- 1.8. Kamunun yenilebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi
- 1.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması¹
- 1.10. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması *
- 1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi
- 1.12. Biyo-çeşitliliğin korunması

Altyapı Politikaları

- 1.1. Kamu binalarına bağlı verimli bisiklet yolları
- 2.2. Mevcut bisiklet yollarının araç yollarıyla kilometre üzerinden karşılaştırılması *
- 2.3. Metro ve otobüs durakları gibi aktarma merkezlerinde bisiklet park yerleri

¹ Elektrikli otobüs, dik yokuşlarda yürüyen merdivenler vb.

² Kent merkezlerinde ve/veya hastanelerde hamileler için özel park yeri ayrılması gibi

³ Tarihi kent merkezlerinde mal dağıtımı için havayı kirleten araçlar yerine elektrikli veya motorsuz taşıtlar gibi kirlilik yaratmayan taşıtların tercih edilmesi

- 2.4. Özel taşıt kullanımına alternatif olarak eko ulaşım planlanması ^{1*}
- 2.5. Engellilere yönelik mimari engellerin kaldırılması *
- 2.6. Aile hayatı ve hamile kadınlar için girişimler ^{2*}
- 2.7. Sağlık hizmetlerine onaylanmış ulaşılabilirlik
- 2.8. Kent merkezlerinde malların sürdürülebilir dağıtımı ³
- 2.9. Şehir dışında çalışan şehir sakinlerinin oranı *

Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları

- 3.1. Kentin direnci için planlama *
- 3.2. Kente ait değerlerin iyileştirilmesi, kent merkezlerinin ve kamu binalarının değerlerinin artırılması için programlar ^{4*}
- 3.3. Verimli bitkiler ve meyve ağaçları kullanılarak sosyal yeşil alanların iyileştirilmesi ve/veya oluşturulması ^{**}
- 3.4. Kentsel yaşanabilirliğin artırılması ⁵
- 3.5. Marjinal alanların tekrar değerlendirilip kullanılması *
- 3.6. Vatandaşlara ve turistlere yönelik interaktif hizmetlerin geliştirilmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılması *
- 3.7. Sürdürülebilir mimari için hizmet masası oluşturulması ^{6*}
- 3.8. Kentin internet ağına sahip olması ^{7*}
- 3.9. Kirleticilerin izlenmesi ve azaltılması ^{8*}
- 3.10. Tele çalışmanın geliştirilmesi ⁹
- 3.11. Kişisel sürdürülebilir kentsel planlanmanın teşviki ¹⁰
- 3.12. Sosyal altyapıyı desteklemek
- 3.13. Kamusal sürdürülebilir kentsel planlamanın teşviki ^{11*}
- 3.14. Kent içindeki kullanışlı yeşil alanların verimli bitkiler ile değerlendirilmesi ^{**2}
- 3.15. Yerel ürünlerin ticarileşmesi için alanların yaratılması *
- 3.16. Atölyelerin korunması ve değerlerinin artırılması – doğal/yerel alışveriş merkezlerinin yaratılması ^{12*}
- 3.17. Yeşil alanlarda kullanılan beton miktarı ¹³

⁴ Sokak mobilyaları, turizm levhaları, kentsel peyzaj ve korunması

⁵ Kentin daha yaşanabilir olması için çalışmalar yapmak. Örnek olarak işe gidiş ve çıkış saatlerinde oluşan trafik sıkışıklığını azaltmak için okulların veya kamu kurumlarının mesai saatlerini kaydırmak. İş yerlerinde kreş açılmasını teşvik etmek de örnek verilebilir.

⁶ Biyomimari vb.

⁷ Fiber optik, kablosuz sistemler

⁸ Gürültü, elektrik sistemleri vb

⁹ Bilgisayar bağlantısıyla evden çalışma

¹⁰ Pasif ev vb

¹¹ Pasif ev vb

¹² Tarihi kent merkezlerinde yer alan geleneksel kasap, fırın, bakkal vb. dükkanların desteklenmesi

¹³ Metre küp olarak

Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar

- 4.1. Agroekolojinin geliştirilmesi ^{14 *}
- 4.2. El yapımı ve etiketli veya markalı esnaf/sanatkâr ürünlerinin korunması *
- 4.3. Geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların değerinin arttırılması *
- 4.4. Kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişimini arttırarak kırsal bölgelerin değerini arttırmak ^{15 *}
- 4.5. Kamuya ait restoranlarda (okul kantinleri, aş evleri vb) yerel, mümkünse organik ürünlerin kullanılması ^{16 *}
- 4.6. Kişisel kullanımda ve yemek sektöründe tat eğitimlerinin verilmesi ve mümkünse organik yerel ürünlerin kullanılmasının teşvik edilmesi *
- 4.7. Yerel ve geleneksel kültürel etkinliklerin korunması ve değerlerinin arttırılması *
- 4.8. Otel kapasitelerin arttırılması ^{17 *}
- 4.9. Tarımda GDO kullanımının yasaklanması
- 4.10. Önceden tarım için kullanılmış alanların kullanımı hakkındaki imar planları için yeni fikirlerin varlığı

Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim İçin Planlar

- 5.1. İyi karşılama ^{18 *}
- 5.2. Esnafın ve operatörlerin farkındalıklarını arttırmak ^{19 *}
- 5.3. Yavaş güzergahların mevcut olması ²⁰
- 5.4. Önemli yönetsel kararlara tabandan tavana katılım sürecini sağlayacak aktif tekniklerin benimsenmesi
- 5.5. Eğitimciler, yöneticiler ve çalışanların Cittaslow temaları hakkında sürekli eğitim görmesi **
- 5.6. Sağlık eğitimleri ²¹
- 5.7. Yöre halkına Cittaslow’un anlamı hakkında sistematik ve kalıcı eğitim vermek *
- 5.8. Cittaslow üzerine yerel yönetim ile çalışan derneklerin aktif varlığı
- 5.9. Cittaslow kampanyalarının desteklenmesi *
- 5.10. Cittaslow logosunun internet sayfasında ve antetli kağıt üzerinde kullanımı *

Sosyal Uyum

- 6.1. Azınlıklara yönelik ayrımcılığa karşı çalışmalar
- 6.2. Farklı etnik kökene sahip insanların aynı mahallede yaşaması
- 6.3. Engelli kişilerin entegrasyonu
- 6.4. Çocuk bakımının desteklenmesi
- 6.5. Genç neslin istihdam durumu
- 6.6. Yoksulluk
- 6.7. Toplumsal ortaklıklar/sivil toplum kuruluşlarının mevcudiyeti

- 6.8. Farklı kültürlerin entegrasyonu³
6.9. Politikaya katılım
6.10. Belediyenin kamu konut yatırımı

Ortaklıklar

- 7.1. Slowfood aktiviteleri ve kampanyaları için destek
7.2. Doğal ve geleneksel yiyecekleri Slowfood veya diğer kurumlar ile desteklemek
7.3. Eşleştirme projelerini desteklemek ve gelişmekte olan ülkelerin Cittaslow ve Slowfood felsefelerinin yayılmasını da sağlayacak şekilde gelişmeleri için işbirliği yapmak (cittaslowturkiye.org, 2015).

Orta Karadeniz’de Sakin Şehir Perşembenin Genel Özellikleri

Perşembe gelenek ve göreneklerine bağlı olduğu kadar gelişmeleri çok yakından takip eden yeniliklere açık bir ilçedir. Kentlerin kendi özelliklerini ve yapılarını koruyup, yerel ürün, sanat ve yemeklerine sahip çıkarak doğaya zarar vermeden sürdürülebilir turizm ilkeleriyle gelişebileceğini savunan Cittaslow ağına Dünya’da 161. Türkiye’ de ise 8. Sakin şehir olarak 2 Kasım 2012’de resmen katılmıştır¹.

Perşembe ilçesi kıyıya paralel uzanan Canik ve Doğu Karadeniz Dağları uzantısında yer alması sebebi ile genel olarak dağlıktır. Batıdan doğuya doğru yükseklikleri artan bu dağlar, akarsular tarafından yarılarak derin vadiler ve plato düzlükleri meydana getirmişlerdir.

Fatsa ile Perşembe arasındaki yaklaşık 50 km’lik mesafede dağlar denize çok dik olarak inmekte olup, kıyıdaکی yalıyarların yüksekliği yer yer 100 m.’yi bulmaktadır. Kıyının bu özelliği bu kesimde büyük yerleşimlerin ortaya çıkmasını önemli ölçüde engellemiştir(Bekdemir, 2007: 13, 35).

Perşembe’nin toplam nüfusu 1965 yılında 41.443 olup 1980 yılında en yüksek rakam olan 48.311’e ulaşmıştır. ilçenin nüfusu 1980 yılından itibaren azalarak 2012 yılında 29.668’e düşmüştür. 2014 yılı TÜİK verilerine göre ilçenin nüfusu 31.702 dir (tuik.gov.tr 2015).

¹⁴ Yerel ürünlerin sertifikalandırılması, kültür müzeleri kurulması

¹⁵ Bölgedeki halkının hizmetlere ulaşımını arttırmak

¹⁶ Mümkünse yerel organik ürünlerin kullanılması. Okul kantinleri vb

¹⁷ Yatak sayısının nüfusa yıllık oranının değerlendirilmesi

¹⁸ Kenti ziyaret edenlere yönelik çalışacak bir karşılama/tanıtım görevlisinin belirlenmesi, görevlendirilmiş kişilerin eğitimi, yönlendirme levhaları, ziyaretçilere uygun altyapı olanakları ve tanıtım ofisleri gibi bu alanda çalışan noktaların mesai saatlerinin düzenlenmesi

¹⁹ Fiyatların ve tarifelerin açık bir şekilde sergilenmesi

²⁰ Basılı olarak veya internet sayfasında ve web üzerinde

²¹ Obezite, diyabet vb. sorunlara yönelik çalışmalar

| Orta Karadeniz’de Sakin Şehir(Citta Slow) Perşembe: Sakin Şehir Olma Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar ve Yöreye Katkıları

Perşembe Ordu Samsun Karayolu üzerinde Ordu il merkezine 13 km. ve Samsun il merkezine 155 km. mesafededir. En yakın havaalanı olan Ordu-Giresun Havalimanı’na ise 27 km. uzaklıktadır. İlçe sınırları içinde yer alan ve 29 Aralık 2006’da hizmete açılan 3825 m. uzunluğundaki Nefise Akçelik Tüneli ile Türkiye’nin en uzun tüneline sahip olmuştur(persembe.bel.tr.2015).

Ordu yöresi, Selçuklular tarafından sınır boylarına yerleştirilmiş Oğuzların bir kolu olan Çepniler tarafından Türkleştirilmiştir. Selçuklu Devleti’nin yıkılması ve Moğol İlhanlı hâkimiyetinin de zayıflaması sonucunda bu bölgede Bayramoğlu Hacı İbrahim Emir adlı bir Türkmen Beyi tarafından yeni bir beylik kurulmuştur. XIV. asırda yöreyi fetheden Türkmen bölüklerinden her biri vadilerden birine yerleşmiş; Vona yarımadası üzerindeki küçük vadiler üzerine Niyabet-ı Satılmış (Perşembe) kurulmuştur. Perşembe adı yeni olup eski tahrir defterlerinde Niyabet-i Satılmış-ı Bayram, Vilayet-i Satılmış ve Bayramlı, Niyabet-i Satılmış gibi adlarla anılır. Satılmış (Perşembe) nahiyesinin merkezinin neresi olduğu tam olarak anlaşılmamaktadır. Nahiyenin en kalabalık köyü 1520’lerden sonra Vona adıyla anılmıştır. (persembe.gov.tr 2015).

İlçe toprakları genelde engebeli bir yapıya sahiptir. Arazinin eğimli olması fındıktan başka ürünler yetiştirmeyi sınırlandırırken, sulanabilen sahalarda kivi tarımı yaygınlaşmaktadır. İlçe ekonomisi başta tarım (fındık, kivi, ceviz vb.) olmak üzere hayvancılığa, balıkçılığa ve ticarete dayalıdır. Ordu ili genelinde olduğu gibi Perşembe deyinde ilk akla gelen ürünlerden biri de baldır.

Perşembe ilçesi sanayileşme açısından geri kalmış bir yöre olduğundan, doğal alanları da sanayileşme ve onun getirdiği şehirleşmenin yarattığı çevresel bozulma ve kirliliğe maruz kalmamıştır. Geri kalmışlığın avantajını turizm alanında kullanabilmiş ve kalkınma hamlesini turizmden yana kullanmıştır.

Kıyılarında su altı mağaraları, değişik yükseltide ilginç oluşumlar sergileyen kayalar, koylar ve kumsallar hemen kıyıda başlayan bitki örtüsüyle bütünleşerek çekici manzaraları oluşturur. Akasya ve fundalıklar tüm kıyı boyunca denize girenlerin plaj şemsiyesi görevini üstlenirler. Tekne turizmi ve çeşitli su altı ve su üstü sporları için son derece elverişli ilçe sahilleri Karadeniz’in Bodrum’u olarak nitelendirilebilir. Yörenin en önemli turistik kimliğini oluşturan Karadeniz sahillerinde görmeye alışık olmadığımız girintili çıkıntılı kıyılardaki koylar gür bitki örtüsüyle birleşerek manzara ve foto safariciler için başlıca çekim merkezi oluşturur. Ayrıca koylara serpiştirilmiş kır lokanta ve kafelerinde yöreye özgü lezzetlerin keyfine manzara eşliğinde varılabilir. (Karadeniz 2014:96).

Konu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Karadeniz'in(2014) yaptığı çalışmada Ordu ili Perşembe ilçesi günümüzde yörenin kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla ilçenin sahip olduğu coğrafi ve sosyo-ekonomik koşullar ve potansiyel değerlendirilerek "sakin şehir" ağına katılmıştır. Perşembe ilçesi, artık sıradan bir sahil kasabası (edilgen) kimliğinden kurtularak, kendi kapasiteleri, birikimleri ve kimlikleri ile Türkiye'de ve dünya da var olmaya çalışan bir ivme kazanacaktır. Çalışmada sürdürülebilir turizme hizmet eden, çevresel ve kültürel dokunun korunduğu, yöresel mutfak, müzik, sanat ve folklor öğelerinin ön planda tutulduğu bir yerel kalkınma modeli olan "sakin şehir Perşembe" ve turizm potansiyeli üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Karataş ve Karabağ'ın(2013) yaptığı çalışmada daha yaşanabilir bir dünya için bir adım olan Cittaslow hareketi; çevre eğitiminin önemini ortaya koymayı amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda şu önerilerde bulunulmuştur. Kendi menfaatleri uğruna çevre değerlerini hiçe sayan insanların varlığı Cittaslow hareketi önündeki en büyük engellerden biri olarak belirtilmektedir. Cittaslow hareketinin gerçek anlamda uygulanabilmesi ve başarıya ulaşabilmesi için öncelikle toplumda çevre değerlerine karşı bilinç ve farkındalığın oluşturulması gerekmektedir. Çevre eğitimiyle çevresine, canlılara, doğaya, kültürüne, tarihine, kısacası tüm değerlerine karşı duyarlılığı artan toplum bireyleri, Cittaslow olabilme yönünde atılmış adımların temelini oluşturacaklardır. Bu konuda, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu ortak olarak çalışıp, yerel yönetimlerle de irtibata geçerek belirli projeler üretmelidirler. Bu projeler kapsamında görevlendirilecek öğretim elemanları ülkenin pek çok bölgesinde eğitim çalışmaları yapmalı, Cittaslow hareketinin önemiyle ilgili olarak halkı bilgilendirmelidirler. Bu konuda slayt sunumlar veya afişler yardımıyla, örnek alınması amacıyla Cittaslow olan yerleşim yerleri halka tanıtılmalıdır. Kısacası, daha yeşil, sağlıklı ve güvenli bir gelecek adına, Cittaslow Hareketi yerel bir kalkınma modeli olarak sunulmalıdır. Böylece çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda bilinçlendirilen halk, daha temiz ve sağlıklı yarınlara ulaşabilmek için ellerinden gayreti gösterebilecek, yaşadıkları yerin kendileri için önemini daha iyi kavrayabileceklerdir.

Andarabadi ve arkadaşlarının(2014) yaptığı çalışmada Cittaslow markasına sahip şehirlerde yerel halkın turizmin etkilerine yönelik görüşlerini ve kaygı düzeyini incelemek olarak belirlenmiştir. Amacı gerçekleştirmek üzere Türkiye'nin Cittaslow markasına sahip ilk kenti olan Seferihisar'da 446 kişi ile bir anket uygulaması yürütülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde yerel halkın, Cittaslow sayesinde bölgede turist sayısında ve yaşam kalitesinde artış olduğunu, Cittaslow'un bölgenin kalkınma ve gelişimine katkı sağladığını düşündükleri görülmektedir. Diğer yandan turizm ile meydana gelen ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal değişimlerin yerel halk tarafından rahatsız edici düzeyde bulunmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Cittaslow markasına sahip Seferihisar'da yerel halkın

turizmin olumsuz etkilerine yönelik kaygı düzeyinin oldukça düşük bulunması çalışmanın en önemli sonuçlarından birisi olarak göze çarpmaktadır.

Öztürk ve Güral’ın(2014) yaptığı çalışmada yavaş şehir hareketinin temel gelişimi hakkında bilgiler verilerek, adayların “Yavaş Şehir - Cittaslow” olma sürecinde karşılaştıkları sorunlar, oluşturulan tam yapılandırılmış görüşme formu ile Kırklareli’nin Vize ilçesi yerel yönetimi ve Trakya Kalkınma Ajansı’ndan ilgili kişilerle görüşülerek elde edilen bilgiler doğrultusunda ele alınarak ortaya konulmuş ve bu süreçte ilçenin mevcut değerlerini nasıl avantaja dönüştürdüğünden bahsedilmiştir.

Sünnetçioğlu ve diğ.(2014) yaptığı çalışmanın amacı Türkiye’nin ilk Sakin Şehirleri olan Seferihisar’da yaşayan halkın Sakin Şehir yaşamını sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirmeleri ile yerel halkın sürece ne kadar katıldığı ve nasıl fayda sağladığını araştırmaktır. Bu kapsamda yarı yapılandırılmış mülakat formu ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve alanda yapılan gözlemler ile veriler toplanmış ve betimleyici analiz ile veriler

analiz edilmiştir. Sonuç olarak, yörede sürdürülebilir kalkınma açısından ekonomik etkinliklerin yerinde olduğu, fakat hızlı gelişimin çevresel ve sosyal yönden getirdiği bazı sıkıntılar saptanmıştır.

Sırım’ın(2012) yaptığı çalışmada sakın şehirlerin bir yerel kalkınma modeline dönüşebileceğini ülkemizde saklı sayısız tarihi ve kültürel zenginliği ortaya çıkarmada bir fırsat olabileceğini ve sakın şehir perspektifiyle gerekli kriterleri taşıyan ve taşınması belki kolaylıkla sağlanabilecek olan yüzlerce şehrimiz kapılarını dünyaya aralayabileceğini vurgulamaktadır.

Özhancı ve diğ.(2012) yaptığı çalışmada Erzincan’ın Tercan İlçesi çevre ve altyapı politikaları, kentsel kalite teknolojileri ve tesisleri, yerel üretim, farkındalık, misafirperverlik gibi kriterlerin gerçekleştirilmesini gerektiren süreç, ilçenin potansiyel değerleri ve mevcut çevre ve altyapı koşulları boyutunda incelenmiş, Tüm bu değerlendirmelerin ışığında; Tercan ilçesi, zengin doğal ve kültürel kaynak değerlerine sahip bütün Anadolu yerleşimleri içinde öne çıkardığımız bir örnek olarak kendini göstermiştir. Yaşam kalitesinin yükselmesi, sürdürülebilirlik, ekolojik yaşam, girişimci ve yaratıcı ruh, yerel yönetimlerle halkın koordinasyonu gibi hassasiyetler temelinde bir yerleşimin şekillenmesi ve yükselmesi şüphesiz yerel ve ülkesel ölçekte önemli yararlar sağlayacaktır. Bir yol üstü istasyonu olan Tercan ilçesi; önemli bir organik gıda potansiyeline sahip, geçmişten bugüne Anadolu’nun tarihi ve kültürel mirasını taşımış bir ilçe konumundadır. Ziyaretçilere alışkın halkı aynı zamanda misafirperver ve hoşgörülüdür. Şüphesiz kat edilecek mesafe ve yapılması gereken iş çok, ancak imkansız görünmemektedir. Yeniliğe açık olduğunu gördüğümüz yerel yöneticileri ile başarının artacağı ve farkındalığın da yapılacak çalışmalarla artırılması ile gelecek de mesafenin hızla kat edilmiş olduğunu görmek mümkün olacaktır. Üyelik gerçekleşsin

ya da gerçekleşmesin bu kriterler bazında yapılacak çalışmalar şüphesiz fayda sağlayacak, Tercan'ı bölgesinde örnek alınacak işlerin gerçekleştirildiği bir noktaya getirecektir.

Coşar'ın(2014) yaptığı çalışma, sürdürülebilir turizm kapsamında yavaş şehir olgusunun kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla İzmir İli Seferihisar İlçesinde yapılmış, çalışmada öncelikle yaşam kalitesinin anlamı ve içeriği hakkında bilgi verilmiş, sonrasında ise yavaş şehir olmanın sonuçlarının yerel halkın kentsel yaşam kalitesi algısı üzerine etkileri incelenmiş. Sonuç olarak Seferihisar'ın yavaş şehir olma şartlarını yeterince yerine getirmediği ve bu nedenle bazı doğal çevre üzerinde bazı sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Bir yandan yavaş şehir konusu gündeme getirilirken diğer taraftan yapılaşma ve gürültü kirliliğinin ve büyük ölçekli otel inşaat sayısının artması, bir çelişki olarak görülmektedir. Görüşme yapılan bazı kişiler, turizm endüstrisiyle ilgili olarak gelecek dönemlerde olumlu bir gelişme beklememekte; bunun nedenleri arasında ise yörenin turizm hareketliliği bakımından doyum noktasına yaklaşmasının önemli bir risk oluşturması gösterilmektedir.

Mayer ve Knox'ın(2006) yaptığı çalışmada, Almanya'da ki iki sakin şehir(Waldkirch ve Hersbruck,) incelenmiş, bu şehirlerin sakin şehir politikalarıyla yeniden yapılandırıldığı, merkezi kalkınmaya karşın yerel kalkınmanın daha etkili olduğu ve sakin şehir politikalarının daha başarılı olduğu saptanmıştır.

Amaç

Bu çalışma; Türkiye'de 9 tane olan sakin şehirden biri olan Ordu İli Perşembe İlçesinin sakin şehir olma sürecinde karşılaştığı sorunların tespit edilmesi ve sakin şehir olmanın olumlu ve olumsuz katkılarının tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel çalışma çeşidi olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir(Yıldırım ve Şimşek, 2013:45). Bu çalışmada kullanılan görüşme yöntemi, sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda en yaygın veri toplama yöntemidir ve bu durum görüşme yönteminin, bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikayetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklanır(Brigs, 1986, akt, Yıldırım ve Şimşek, 2013:147). Görüşme yöntemi genellikle iki farklı şekilde yapılır; yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşme. Bu çalışmada yapılandırılmış görüşme tercih edilmiş ve buna göre geliştirilen görüşme formu bireysel görüşme yoluyla uygulanmıştır. Yapılandırılmış görüşmede amaç, görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasında

| Orta Karadeniz’de Sakin Şehir(Citta Slow) Perşembe: Sakin Şehir Olma Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar ve Yöreye Katkıları

paralelliği ve farklılığı saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmaktır(Brannigan, 1985, akt, Yıldırım ve Şimşek, 2013:148).

Bu çalışmada Öztürk ve Güral’ın 2014 yılında yaptığı “Sakin Şehir Olma Sürecinde Yerel Yönetimlerin Karşılaştığı Sorunlar: Vize İlçesi Örneği” isimli çalışmada kullandığı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu üç bölümden oluşmaktadır ve sorular açık uçlu sorulmuştur. İlk bölümde adaylık başvuru süreci, ikinci bölümde adaylık süreci ve üçüncü bölümde sakin şehir ile ilgili genel sorular yer almaktadır. Görüşmeler 2015 yılı mayıs ayı içerisinde Perşembe Eski Belediye Başkanı Selami Çarkçı, Perşembe Sakin Şehir Derneği(Citta Slow) Başkanı Osman Köken ve Perşembe Belediye Meclis Üyesi Nedim Saka ile yapılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında Ordu İli Perşembe İlçesi’nin sakin şehir olma sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaşıldığını ve sakin şehir olmanın olumlu ve olumsuz katkılarının tespit edilmesi amacıyla yapılandırılmış bir görüşme formu oluşturulmuş, oluşturulan görüşme formu katılımcılara uygulanarak, bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Görüşmecilerle yapılan görüşmeler doğrultusunda elde edilen bilgiler, her bir görüşmecinin verdiği cevap, araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

Adaylık Başvuru Süreci

Ordu İli Perşembe İlçesi 2010 yılında, Türkiye Ulusal Ağ temsilcisi Seferihisar Belediyesine sakin şehir üyelik başvurusunda bulunmuş, Seferihisar Belediyesi ile yapılan görüşmeler ve işbirliği sonucu Uluslar arası Sakin Şehir Birliği’ne üyelik başvurusu yapılmış, o dönemki üyelik kriterlerinin %54’ünü sağlayarak üyeliği Kasım 2012’de kabul edilmiştir¹.

Perşembe’nin sakin şehir olmak istemesindeki sebepler şu şekilde sıralanabilir; sakin şehir markasının Perşembe’ye katacağı değerler, Perşembenin ulusal ve uluslar arası platformda tanıtımın sağlanarak bölgesel kalkınmaya katkı sağlanması, Perşembe’ye ulusal bir kimlik kazandırılması ve yöresel değerlerin ulusal düzeyde tanıtılması¹.

Perşembe adaylık için yaptığı ilk başvuruda üyeliği kabul edilmiş, bu süreçte Seferihisar Belediyesi başta olmak üzere, yerel ve ülke yönetiminden destek almıştır. Ayrıca yerel halka sakin şehir kavramı anlatılmış, halkın görüşleri doğrultusunda ve bölgede bulunan sivil toplum kuruluşlarının da desteği ile üyelik başvurusu yapılmıştır¹.

Samsun’da bulunan Slow Food derneği ile görüşmeler yapılmış, bu derneğin yetkilileri belirli zamanlarda halka sakin şehir felsefesini anlatarak halkın bu sakin şehir kimliğini benimsemesini sağlamaya çalışmışlar².

Adaylık Süreci

Adaylık başvurusu yapıldığında mevcut kriterlerin %54' ü sağlanmıştır. Adaylık başvurusu yapan kentin Cittaslow kriterleri hakkında geliştirdiği projelerden oluşan başvuru dosyasının değerlendirme sonucu %50'den fazla puan alması gerekmektedir(cittaslow.org,2015). Geriye kalan kriterleri sağlamak için bazı projeler geliştirilmiş, ancak Mart 2014'teki yerel yönetim seçiminde belediye yönetimi değişmiş, bundan dolayı projelerin gerçekleşme süreleri uzamıştır. Adaylık sürecinde Türkiye'de daha önce sakin şehir olmuş 5 şehir(Akyaka, Gökçeada, Seferihisar, Yalvaç, Yenipazar,) içerisinde en çok Seferihisar Belediye'si örnek alınmış ve onlardan destek alınmıştır¹.

Bu süreç esnasında, yerel halk bu sürece genellikle olumlu yaklaşmış, ancak halka ulaşmakta bazı zorluklar yaşanmıştır. Öncelikle belediye çalışanlarına Seferihisar Belediyesi yetkililerince sakin şehir ile ilgili bilgilendirme yapılmış, daha sonra sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve halkın katılımıyla düzenlenen bilgilendirme toplantılarında, bu konuda öncü olan ve başarılı çalışmaları olan Sakin Şehir Seferihisar anlatılmaya çalışılmış, bu konuda tanıtım filmleri izletilmiştir. Ayrıca toplantıya katılanlara bilgilendirme broşürleri dağıtılmıştır. Yapılan bu çalışmalarla sakin şehir felsefesinin halka benimsetilmesi amaçlanmıştır^{1,2}.

Sakin Şehir İle İlgili Genel Konular

Sakin şehir olma sürecinde sivil toplum örgütleri ve kamu kurumlarının olumlu ve destekleyici yaklaşımları sayesinde karşılaşılabilecek birçok sorun krize dönüşmeden çözülmüştür. Sakin şehir olmanın bölge kalkınmasına etkileri olumlu yönde olmaktadır, ancak özellikle halka yöresel yapı bozulmadan yerel kalkınmanın olabileceği iyi anlatılmalıdır. Ayrıca sakin şehir olmak isteyen diğer şehirlerdeki, sadece belediyeler değil bölgedeki diğer kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özellikle medya daha çok sahip çıkmalı ve benimsemelidirler. Sakin şehir olmak için gerekli kriterler bölgenin ve ülkenin özgün değerlerini koruyarak, gelenek ve göreneklerimizden yaşatılmasına ve buraların imaj ve marka değerlerine olumlu bir etkide bulunarak, tanınmasına önemli katkı sağlamaktadır³.

Sakin şehir olmakla birlikte Perşembe'de özellikle gürültü kirliliğinde önemli derecede azalma oldu, bisikletle yaşam derneği kuruldu, bisiklet yolları yapıldı, yöresel ürünlerin sergilendiği standlar açıldı, özellikle hafta sonu Ordu'dan ve yakın diğer yerleşim birimlerinde bu standlara gelenlerin sayısı arttı. 120 kişiye Turizm Bakanlığı yetkililerince ev pansiyonculuğu eğitimi verildi. Bölgedeki özellikle deniz kıyısındaki restaurant ve kafelerde yöresel yiyecekler menülerde yer almaya başladı^{1,2,3}.

Sakin şehir bölge kalkınması açısından önemli bir marka ancak bu markanın yaşatılabilmesi için, sakin şehir kriterlerine riayet edilmeli ve sakin şehir felsefesine

uygun davranılmalıdır, bu değerlere uymayan şehirler sakin şehir yapılmamalı ve yeni sakin şehirler olmaksızın mevcut sakin şehirlerin sakin şehir kriterlerini maksimum düzeyde sağlamaları amaçlanmalıdır^{1,2,3}.

Sonuç ve Öneriler

Ordu İli Perşembe İlçesi 2010 yılında, Türkiye Ulusal Ağ temsilcisi Seferihisar Belediyesine sakin şehir üyelik başvurusunda bulunmuş, Seferihisar Belediyesi ile yapılan görüşmeler ve işbirliği sonucu Uluslar arası Sakin Şehir Birliği’ne üyelik başvurusu yapılmış, o dönemki üyelik kriterlerinin %54’ünü sağlayarak üyeliği Kasım 2012’de kabul edilmiştir.

Sakin şehir olmakla birlikte Perşembe’de trafikte bazı düzenlemeler yapıldı bunlar; gürültü kirliliği ile ilgili denetimler sıklaştırıldı, trafikte hız sınırları yeniden belirlendi ve denetimler sıklaştırıldı. Bisikleti yaygınlaştırmak için bisikletle yaşam derneği kuruldu. Yöre ekonomisine katkı sağlamak için yöresel ürünlerin sergilendiği standlar açıldı, özellikle hafta sonu Ordu’dan ve yakın diğer yerleşim birimlerinde bu standlara gelenlerin sayısı arttı. 120 kişiye Turizm Bakanlığı yetkililerince ev pansiyonculuğu eğitimi verildi. ^{1,2,3}

Sakin şehir birliğine üye olan ve olmayı düşünen şehirler, sakin şehir kimliğini kullanmanın yanında gerçek anlamda gereken kriterleri maksimum düzeyde sağlamalı, bunun için gerekli yasal çalışmaları yapmalıdırlar. Ayrıca yapılan bu çalışmaların sürdürülebilirliğini sağlamalıdırlar.

Özellikle halka yöresel yapı bozulmadan yerel kalkınmanın olabileceği iyi anlatılmalıdır. Ayrıca sakin şehir olmak isteyen diğer şehirlerdeki, sadece belediyeler değil bölgedeki diğer kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özellikle medya daha çok sahip çıkmalı ve benimsemelidirler.⁴

Yavaş Şehir birliğine dâhil olacak yerdeki halkın da yörenin tanıtımı ve turizm konusunda bölgeye yeterli sayıda yerli/ yabancı turistlerin gelmesi için, bilinçli hareket etmesi, kamuoyu oluşturması gereklidir.

Bu çalışma bundan sonra sakin şehir(Citta Slow) birliğine üye olmak isteyen şehirlere katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Atalay,İ. Ve Mortan,K. (2003). Türkiye Bölgesel Coğrafyası. İnkılap Yayınları, 2. Baskı.İstanbul.

Andarabadi, F.F, Altunöz,Ö ve Hassan, A. (2014). *Cittaslow Şehirlerde Yerel Halkın Turizme Yaklaşımı: Seferihisar Örneği*, Eko-Gastronomi Dergisi 1(1):69-86.

- Bekdemir, Ü. (2007). *Karadeniz Kıyı Kentleri (Samsun Hopa Arası)*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Coşar, Y. (2014). *Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi*, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 25(2):226-240.
- Günerhan, S., Erdem, Ü., ve Günerhan, H. 2010. *Çevre ve Enerji Açısından Yavaş Şehir Hareketinin Gelişimi*. TMMOB Tesisat Mühendisliği, 118, 32-37.
- Karadeniz, C.B., (2014). *Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29):84-107.
- Karataş, A. Ve Karabağ, Ö. (2013). *Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin Önemi*, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29):1-21.
- Mayer, H. ve Knox, P.L., (2006). *Sakin Şehirler: Hızlı Dünyada Sürdürülebilir Yerler*, *Journal Of Urban Affairs*, 28(4):321-334.
- Özhancı, E. Ardahanlıoğlu, Z.B, ve Yılmaz, H. (2012). *Sakin Şehir Üyelik Süreci Analizi*, *Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Dergisi.*, 43 (2): 163-173.
- Öztürk, Y. Ve Gural, F.N, (2014). *Yavaş Şehir Olma Sürecinde Yerel Yönetimlerin Karşılaştığı Problemler: Vize İlçesi Örneği*, *Eko-Gastronomi Dergisi* 1(1):87-101
- Sırım, V. (2012). *Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak "Sakin Şehir" Hareketi Ve Türkiye'nin Potansiyeli*, *Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1(4):119-131.
- Sünnetçioğlu, S, Korkmaz, H. ve Özkök, F. (2014). *Yerel Halkın Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Sakin Şehir Değerlendirmesi: Seferihisar Örneği*, *Eko-Gastronomi Dergisi*, 1(1): 143-161.
- Yalçın, A., Yalçın, S. (2013) *Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi?* *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1), 32-41.
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H, (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Genişletilmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, Z. (2007). *Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Sağladığı Katkılar ve Göller Bölgesi Uygulaması*, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yurtseven, H.R., Kaya, O., Harman, S. (2010) *Yavaş Hareketi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- www.persembe.gov.tr. 14.05.2015.
- www.persembe.bel.tr. 14.05.2015.
- <http://www.tbb.gov.tr/cittaslow> 14.05.2015

| Orta Karadeniz'de Sakin Şehir(Citta Slow) Perşembe: Sakin Şehir Olma Sürecinde
Karşılaştığı Sorunlar ve Yöreye Katkıları

www.cittaslowturkiye.org 20.04.2015

<http://cittaslowturkiye.org/uyelik/> 20.04.2015

cittaslow.org.14.05.2015.

www.tuik.gov.tr 14.05.2015.

DİPNOTLAR

- 1.Perşembe Eski Belediye Başkanı Selami Çarkçı 18.05.2015, Saat: 15:00
- 2.Perşembe Sakin Şehir(Cittaslow) Derneği Başkanı Osman KÖKEN 18.05.2015, Saat: 15:30
- 3.Perşembe Belediye Meclis Üyesi Nedim SAKA 14.05 2015, Saat:16:00

ŞER'İYYE SİCİLLERİ İŞİĞİNDA XVIII. YÜZYILIN SONU VE XIX. YÜZYILIN BAŞLARINDA (1792-1833 YILLARI ARASINDA) SİVAS ŞEHRİNDEKİ EV FİYATLARI*

Muhammed AYDIN**

Öz

Bu çalışmada Sivas Şer'iyye Sicilleri esas alınarak Sivas evlerinin başta fiziki yapısı olmak üzere bazı hususiyetlerine ve özelliklerine değinilmiştir. Ayrıca 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında (1792-1833 yılları arasında) Sivas şehrindeki ev fiyatları ve özellikleri, bu yıllar arasındaki evlerin satışlarındaki fiyat artışı mukayeseli bir şekilde ele alınarak 40 yıllık bir süreç aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu süreç dilimindeki fiyat artışındaki dalgalanma ve fahiş artışı gözler önüne serilebilmek için de hüccet ve tereke kayıtlarından elde edilen menzil, konak ve ev fiyatları ile at (esb) fiyatları karşılaştırılmıştır. Böylece 1792-1833 yılları arasındaki Sivas şehrindeki evlerin fiziki özellikleri ve değerleri ele alınarak bir dönemin menkul ve gayri-menkul fiyatları gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Ev Fiyatları, Hüccet, Konak, Sivas Evleri.

Prices Of Houses And Their Companisons in The Light Of Court Records in The City Of Sivas in The Late 18.th Century and Early 19.th Century (Between 1792-1833)

Abstract

In this study, mainly physical structures of Sivas Houses and some of their features are mentioned in accordance with Sivas Court records. In addition to this, a forty year's period has been enlightened comparing the prices of houses and their characteristics in the late 18th century and early 19th century and the increase in their prices. In order to show the fluctuation and increase in prices, the prices of ranges, horses and mansions obtained from proofs and probate registers have been compared. As a result, the prices of movable goods and real estate have been demonstrated appreciating the physical characteristics and prices of the houses in Sivas between 1792 and 1833.

Key Words: Sivas, House Prices, Hüccet, Mansion, Sivas Houses.

GİRİŞ

Ev, insanoğlunun var olduğu günden beri iyi bir korunak, kişinin ve aile fertlerinin korunup kollandığı, hayatlarını sürdürdüğü iyi bir barınak olmuştur. Bu barınak insanın yaşamış olduğu çevre, coğrafi yapı ve iklim şartlarına göre şekillenmiş

* Makale Geliş Tarihi: 02.11.2015. Yayın Kabul Tarihi: 20.12.2015.

** Okt. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Elbistan Meslek Yüksekokulu, muhanmedaydin@gmail.com / maydin@ksu.edu.tr.

ve kendine özgü bir yapının oluşumuna izin vermiştir. Bu yapılar genellikle doğal hayattan gelebilecek tehlikelere karşı insanı koruduğu gibi ayrıca insanî hayattan da ortaya çıkacak tehlikelere karşı birer küçük kale şeklini almıştır.

Kişinin ailesiyle birlikte hayatını ikame ettiği bu yapılar onların manevi yapılarına da sirayet etmiştir. Tarih süreci içinde insanoğlu kendi yapmış olduğu barınaklarda şahsını, dinini, örfünü, kültürünü, geleneklerini ve içinde yaşamış olduğu devlet yapısını işçiliklere ve süslemelere yansıtarak mükemmel yapıların oluşumunu gerçekleştirmiştir. Böylece bu yapılar insanoğlunun ekonomik, fizyolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bunun için ev, insan hayatının devamı süresince olmazsa olmazları arasında yer alır.

Biz de bu çalışmamızda 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında (1792-1833) Sivas evlerinin fiziki yapısını ve fiyatlarını inceledik. Çalışmamız sırasında rastlamış olduğumuz bulgulara binaen 18. ve 19. yüzyılda at fiyatlarının ev fiyatlarıyla eş değer olduğunu, bazı at fiyatlarının ise tam teşekküllü bir evi alacak kapasitede olduğunu gördük. Çalışmamıza kaynak olarak ise Sivas 5 ve 16 No'lu şer'iyye sicillerini esas aldık.

1. OSMANLI EVİ

Toplumların temel yapı taşını oluşturan ailenin yaşadığı ev için, dilimizde; hane, beyt, dâr, menzil, dam, konak ve mesken gibi kelimeler kullanılmaktadır. Bu kelimeler içinde en fazla kullanılanı meskendir. Osmanlı ev geleneği çeşitli kaynaklardan beslenerek kendine özgü bir yapı sergilemiştir. Özellikle Orta Asya, Orta Doğu İslam ve Anadolu geleneklerinden beslenmesi ve bunların, Osmanlı ailesinin barındığı ev üzerindeki etkileri çok fazla olmuş, böylelikle yeni bir senteze ulaşmıştır. Ev kültüründe, bütün bunlar hâkim unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı evinin şekillenmesinde iklim, coğrafi mekân, malzeme, ekonomik güç, mimari, bilgi ve ustalık gibi diğer öğeler de önemli rol oynamıştır.(Demirel, Tuş, Gürbüz, 1992:703) Bunun neticesinde Anadolu evlerinde muhtelif özellikler arz eden mimari yapı tarzları ortaya çıkmıştır.

Güneydoğu Anadolu'nun taş konut mimarisi, Doğu Anadolu'nun ahşap batılı taş mimarisi, Doğu Karadeniz'in ahşap iskeletli ev mimarisi, Ege ve Akdeniz'in düz damlı kübik taş mimarisi, Orta Anadolu'nun taş ve kerpiç mimarisi ve daha yaygın olarak Anadolu'nun kıyıları ile orta yayla arasında görülen, Sivas dolaylarından Batı'ya ve İç Ege'den Torosların kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve yer yer diğer bölgelerde de bulunan hımuş yapı tekniği mimarisi Osmanlı evlerinin yapım şeklini göstermektedir.¹ (Demirel, Tuş, Gürbüz, 1992:703) Bunların ötesinde Osmanlı

¹Konu ile ilgili ayrıca Bkz; Ömer Demirel, Muhiddin Tuş, Adnan Gürbüz, "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam", **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C.II, s.704; Doğan Kuban, "Anadolu Kentlerinin Tarihsel Gelişimi Üzerine gözlemler", **Türk ve İslam**

evlerinde görülen farklı tiplerin diğer bir nedeni de zemindeki toprak örtüsüdür. Malzeme, zemin ve örtünün verdiği imkânlarla göre kullanılmıştır. Bu nedenle iklimleri birbirine yakın olmalarına rağmen Konya'da taş, Kayseri'de kerpiç duvar kullanılmıştır. (Eldem,1984:356)

Osmanlı evlerinin plan tipleri ise dört ana gruba ayrılır. Bunlar; sofasız plan tipi, dış sofalı plan tipi, iç sofalı plan tipi ve orta sofalı plan tipi olmaktadır. (Genim, 2002: 384) S. Hakkı Eldem'e göre bunlarda kendi arasında alt gruplara ayrılmaktadır. (Eldem, 1984:17) Osmanlı toplumunun yaşadığı meskenlere uzaktan bakıldığında, bunların hemen hepsinin bir avlu ve bunun bir kenarına yapılmış evden meydana geldiği görülür. İçinde yaşayanların hususi dünyasını oluşturan bu meskenlerin cephesi yola bakar. Ev- şehir bağlantısını sağlayan sokak ya da caddeler kaynaklarda; tarik-i âmm denilen büyük anayol ve tarik-i hâss diye tabir edilen ve birkaç evle son bulan çıkmaz sokaklar şeklinde ifade edilmiştir. (Demirel, Tuş, Gürbüz, 1992:704) Mahremiyetin ve korumanın bütün avantajlarına sahip olan çıkmaz sokakların amacı; alanı sokak sakinlerinin en fazla yarar sağlayabilecekleri şekilde özelleştirmektir. (Dumont, Georgeon, 1999: 13) Cadde ve sokağa cepheli olan bu evlerde ilk göze çarpan unsur etrafının yüksek ve penceresiz duvarlarla çevrili olmasıdır. Bu duvarlar ev sahiplerinin mahremiyetini ve emniyetini sağlayan, bir insan boyundan daha yüksek boyutta inşa edilmiştir. Bir nevi kendi küçük dünyalarının geçit vermez kaleleri gibidir. Bu duvarların caddeye bakan tarafına açılmış olan kapı evin tek giriş yeridir. Kapılar genellikle kanatlı şekilde olup, üç-üç buçuk metre genişliğinde ve bir o kadar da yükseklikte, önünde duranları yağmurdan ve güneşten korumaya yarayan küçük bir çatı ile örtülüdür. İki büyük kanattan oluşan bu ahşap kapılar üç kısımdan oluşur. Kanatlı kapılar daha çok avluya araba giriş çıkışını sağlar, diğer zamanlarda ise arkadan açılan bir mekanizmayla kapalı dururdu. Bu iki kanattan bir tanesi sabit dururken diğer kanat, eve hayvan giriş çıkışlarında kullanılırdı. Hareketli olan bu kanat içerisinden açılan daha küçük bir kapı ise insanlar içindir. Bu kapı yerden 25-30 santimetre kadar yüksek ve insanın sığabileceği büyüklükte olup adım atılarak geçiş sağlanabilirdi. Bu şekilde avluda oyun oynayan çocukların kontrolsüzce dışarıya çıkmasına mani olurdu.

Bu kapıdan evin avlusuna girilir. Avlunun bir köşesine yapılmış olan evden başka, burada; sakinlerin ihtiyaçlarına ve meşguliyetlerine göre; ahır, samanlık veya pekmez yapılan şirahane, kilim ve bez dokuma atölyeleri bulunurdu. Ayrıca geriye geniş boşlukta ocak (tandır, dış ocaklık), çamaşır taşı, dibek taşı, meyveli ve meyvesiz ağaçlar, çiçekler, çeşme veya kuyu, helâ, gelgeç arkı, fırın vb. unsurlar yer alır. (Yediyıldız, 2003: 186) Avlu, çoğunlukla evde bulunan kadının dinlenmesi, çalışması, komşularıyla sohbet etmesi için uygun bir mekândır. Avlunun uygun bir köşesine inşa

Sanatı Üzerine Denemeler, İstanbul 1982, s.197; Yılmaz Tosun,17-19 Yüzyılda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokularını Oluşturan Evler ve Korumaları, İzmir 1983, s. 4.

edilmiş ev; tek veya çift katlı olup komşuluk, emniyet ve kible gibi faktörlere bağlı olarak konumlanmıştır. Bu faktörlerden en fazla dikkat çeken unsur kible olmuştur. Çünkü Müslüman Osmanlı ailesi için bu o kadar önemlidir ki, yalnız ibadete yönelirken değil, yatarken, otururken, ateş yakarken, sokağa çıkarken v.b. her hususta kibleyi hesaba katmak hayatının olmazsa olmazlarından. (Sakaoğlu, 1978:15) Geleneksel Osmanlı evleri genellikle tek veya iki katlı olup, zemin katlar ya tamamen sagir ya da çok az açıklıklı olarak yapılmıştır. (Küçükerman, 1973: 121) Osmanlı evlerinin bu alt katlarında kışın oturlan oda (kış odası), mutfak, kiler, ambar, depo, ahır vb. unsurlar bulunurdu. Bu katların genellikle dışarıya açılan pencereleri oldukça küçük olup emniyetli yerlerdir. Osmanlı evinin esas yaşam katı ise; avludan ahşap bir merdivenle çıkılan ve sokak tarafından çıkmalarıyla dış dünyaya açılan üst katlardır. (Akın, 1992: 509)

Birçok evde üst katta "Cumba" denilen, sokağa açılan, üç tarafı kafesli pencerelerle çevrili ve üstü kapalı balkonlara yer verilmiştir. Bu katlarda divanhane (başoda), haremlük, selamlık ve bazı evlerde de yaz odası bulunurdu. Osmanlı evlerinde odalar, yeniçağ başlarındaki Avrupa evlerinde olduğu gibi iç içe yapılmadığından, bir odadan öbürüne doğrudan geçilmezdi. Evin çeşitli odaları daha çok bir sofanın çevresinde dizili olur, evde yaşam çoğunlukla bu sahada geçerdi. (Faroqhi, 1998:170) Sofa, ev işleri, yemek yeme, oturma ve yatma yeri olarak kullanılırdı. Üst katta sokağa bakan ve köşede yer alan büyük boyutlu olan oda "başoda" olarak anılır ve misafir kabul odasıdır. (Şenel, 2002:31)

Odada iç düzenleme olarak esas kullanılan kısımların başında orta mekân gelmektedir. Her evin bir başodası yani selamlığı vardı. Genellikle diğer odalardan büyükçe olup, ailenin ekonomik ve sosyal durumunu yansıtan bu oda aile reisinin ikametine ve misafir kabulüne ayrılmıştı. (Faroqhi, 1992: 1152) Odanın kapısından "seki altı" (Papuçluk) kısmına girilir. Burası bir ahşap perde ile seki üstünden "orta mekândan" ayrılmıştır. Seki üstünde duvarlar boyunca yapı ile birlikte inşa edilmiş sedirler bulunur. Bu sedirlerde oturulur ve yatılırdı. (Eldem, 1984: 17) Çoğunlukla odalarda yüklük duvarın karşısında ocak bulunurdu. Pencereler manzaraya, sokağa, güneşe ve ışığa göre yerleştirilirdi. Yardımcı kullanım kısımları ise sedirlerin altı, yüklükler, gusülhanelerdir. (Karpuz, 1989:4) Odaların en büyük özelliği yatak ve yorganların muhafaza edildiği ve bir köşesinin de banyo olarak kullanıldığı yüklük bulunmasıdır. Bu yüklükler evdeki bütün eşyaların saklanması sağlarlar. Ayrıca ebeveynlerin banyo ihtiyacını karşılardı. Odaların; oturma, yatak, misafir, çocuk odaları gibi belli işler için tahsis edilmemesi Türklerin göçebe anlayışıyla ve gelenekleriyle doğrudan ilgilidir. Çünkü Osmanlı ailesi aynı odada yemek vakti yemek yer, sair zamanlarda oturur, gece olunca yatakları serip uyur, sabah olunca da sergileri kaldırıp hayatına devam ederdi. Evlerdeki döşeme oldukça sade olup; mobilya yerine

pencere kenarında divan ve sekiler, yerlerde çoğu zaman kilim bazen halı ve yer minderi bulunurdu.²

Yaygın olan, Osmanlı ailesinin sahip olduğu bu ev tipinin yanı sıra ileri gelen devlet adamları, ayân³ ve eşrafın çok sayıda bölüm ve odayı havi konak, yalı, saray vb. gibi evleri de bulunmaktadır. Bu evler; Batı Anadolu, Osmanlı Balkanları, İstanbul, Saraybosna, Selanik ve birçok Osmanlı şehir ve kasabasında yaygın olarak görülmektedir. Saray ve yalılar ise İstanbul'da yoğunluk göstermektedir. (Bertam,2002:848)

2.Osmanlı Döneminde Sivas Evlerinin Fiziki Yapısı Ve Ev Fiyatları

2.1.Sivas Evlerinin Fiziki Yapısı

Orta Anadolu'nun büyük kentlerinden birisi olan Sivas, eski devirlerden beri yerleşim alanıdır. Sivas şehri Meraküm dağı eteklerinden Kızılırmak'a kadar uzanan hafif meyilli bir ova üzerinde kurulmuştur.(Demirel,2000:9) Geleneksel Sivas evleri ise, dış dünyaya kapalı bir mekân kurgusuna sahiptir. Duvarların arkasında yer alan büyük avlular ve bahçelerin içinde şekillenen mimari, birkaç kuşağın içinde barındığı geniş ailelerin yaşam şartlarına, ekonomik durumlarına ve sosyal statülerine uygun olarak Türk aile yapısının ve İslam dininin getirmiş olduğu mahremiyet anlayışına uygun şekilde planlanmıştır. Sivas evleri, arazinin uygun bir köşesine, çoğunlukla cephesi güneye bakacak şekilde (Sivas'ın sert ikliminin etkisini kırmak için) yerleştirilerek, ferah ve manzaraya açık, aynı zamanda avlu ve bahçeye geniş yer ayrılarak tasarlanmıştır. (Şenol, 2007:77)

Bu evler daha çok taş temeller üzerine taş örgü ve ahşap çatkının kurulması, aralarının kerpiçle doldurulmasından sonra iç ve dış yüzeyleri samanlı bir çamur ile sıvanıp, iç yüzeyler alçı, dış yüzeyler kıtıklı kireç sıva ile kapatılarak yapılmıştır. (Bilget, 1993:51) Zemin kat, sal taşı döşemeli toprak sıkıştırılmalı ve ahşap kaplamalıdır.

² Osmanlı ev örnekleri için bakınız; Halit Çal, **Tokat Evleri**, Kültür ve Turizm bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.1-61; Rüstem Bozer, **Kula Evleri**, Ankara1988,s.5-72; Aysun Özköse, **Anadolu'nun Ahşap Evleri**, Ankara 2001, s.1-144, Haşim Karpuz, **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**, Kültür Bakanlığı Sanat ve Sanat Tarihi Yayınları, İstanbul 1995, s.1-98; N. Burhan Bilget, **Sivas Evleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s.1-70; B.Yelda Olcay Uçkan, **Eskişehir Odun Pazarı Evleri**, Eskişehir 2002, s.1-80; Zahide Akkoyunlu, **Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri**, Ankara 1998, s.1-194; Yüksel Sayan, **Uşak Evleri**, Ankara 1997, s.1-146; Volkan Şenel, **Gümüşhane Evleri**, Trabzon 2002, s.1-98; Reha Günay, **Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu**, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1989, s.1-127; Yüksel Sayan, Şahabettin Öztürk, **Bitlis Evleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.1-173.

³1740-1850 yılları arasında Sivas bölgesinde hakim olan ayân ailelerinin ev ve konakları için bk: Muhammed Aydın, **Sivas'ta Âyan Aileleri (1740-1850)**, Sivas 2015, s.130-138.

Bodrum ve zemin katlarda, bölgedeki malzeme (taş toprak) kolaylığından azami ölçüde faydalanılmıştır.

Evin her cephesinin gösterişli olmasına dikkat edilmiş, bunun içinde evlerin köşelerinde birer çıkmasının bulunduğu iki köşeli çıkmalı tip, tek ve köşeli çıkmalı tip, düz katlı çıkıntılı tip ve gönyeli çıkmalı tip uygulanmıştır. Sivas evlerinde planlamaya etki eden en önemli faktörlerden birisi de günlük yaşantıda görülen haremlik ve selamlıktır. Bu birimler evin çekirdek planını oluşturur. Haremlik, eğer selamlıkla beraber aynı yapı içerisinde değilse avlu, iki birim arasında geçiş alanıdır. Çeşme ve helâ da avludadır. Avluda; sonbaharda kıymalık, erişte, salça, konserve gibi kış erzaklarının yapılması için büyük bir ocak bulunurdu. Haremlik ve selamlık bir evin bütünü içerisinde yer alıyor ise selamlık kapısı ana caddeye, haremlik kapısı ara sokağa açılacak şekilde ev planlanırdı. Sivas evlerine özgü önemli bir kapı düzenlemesi vardır. Kapılarda bir tok sesi çıkaran tokmak, bir de zelve veya halka dediğimiz ikinci bir aygıt bulunurdu. Kapının tokmağı çalındığında eve mutlaka yabancı birisi geldiği, zelve veya halka çalındığında eve teklifsizce girebilecek birinin geldiği anlaşılır ve kapıdan gelen sese göre avlu veya evde bulunanlar alışılmış bir şekilde kendilerini düzenlerlerdi. (Sakaoğlu, 1978:15-16; Şenol, 2007:50-54)

Sivas evleri genellikle, bodrum, zemin kat ve birinci kat olarak planlanmıştır. Akaylar Konağı gibi iki katlı olanlar da vardır veya zemin katın üstünde çatıyla birlikte köşk kısmı bulunan evler de görülür. Mütevellioğlu Mesrur Başaran evi gibi bodrumu bulgur ambarı, depo, odunluk ve kömürlük olarak kullanılır. (Bilget, 1993:47) Zemin kat girişi taş döşemelidir. Kiler, kış odası, mutfak, büyük, küçük ocaklar vb. bu kattadır. Bu kat kışın kullanılır, oda sayısı azdır, daha basıktır. Bütün bunların nedeni Sivas'ın soğuk iklimini ev içerisinde yumuşatabilmek içindir. Sivas'ta bu kat çok kullanılır. Odaların hepsinde yüklük, dolap, sedir, silahlık, lambalık bulunur. Yüklük yanına yerleştirilen dolapta yıkanma işlemi yapılırdı. Birinci kat oturma mekânlarıdır. Bu kattaki odalar çıkmalarla genişletilmiştir. Bol pencere, dolayısıyla aydınlıktır. Evin caddeye ve sokağa bakan kısımlarıdır. Başoda bu kattadır. Zengin ailelerde başoda yani selamlık, özellikle gösterişli bir şekilde döşenmiştir. (Faroqhi,1998:170) İşçilik itinalıdır. Sedir, kilim ve halılarla çevrili olan bu odalara "Ağa Gözü", "Dana Gözü", "Gelin Gözü" gibi isimler de verilmiştir. Odaların hepsinde çiçekçilik nişi ve duvarlarda lambalıklar adeta standart hale gelmiştir. Türk ve Osmanlı evleri sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olmak üzere dört plan çerçevesinde yapılmıştır. (Eldem,1984:17) Sivas evlerinin plan tipleri ise şöyle sıralanabilir;

İç sofalı evler; Burada ortadaki sofaya iki yandan açılan odalar esas alınmıştır. Ancak bu plan tipinde oda sayısının değişik olduğu da görülmektedir. Sivas'ta Hasan Başoğuz evi ile Mütevellioğlu Mesrur Bey'in evi bu tipe verilecek en güzel örneklerdir.

Dış sofalı evler; üç tarafı odalardan oluşan plan tipidir. Bu plan tipinde bir kenarı avluya bakan sofanın diğer tarafı odalarla çevrilmiştir. Bu plan tipine örnek olarak da Feridun Kangal Konağı ile Abdi Başara'nın evi gösterilebilir. Feridun Kangal'ın konağında avluya açılan kısım bir camekânla kapatılmıştır. Bu ev tipi Sivas evlerinin en yaygın örneğidir.

Eyvanlı evler; Sivas'ta uygulanan üçüncü plan tipi dört eyvanlı olarak nitelenmektedir. Bu plan tipinde ortada bir sofa, etrafında dört eyvan, köşelerinde de geniş odalara yer verilmiştir. Bu plan tipine örnek olarak Akaylar Konağı ikinci katı gösterilebilir. (Bilget, 1993:48)

2.2. 18. Yüzyılın Sonu Ve 19. Yüzyılın Başında (1792-1833) Sivas Şehrinde Ev Fiyatları

18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti olan Sivas şehrinin ev fiyatlarına dönemin kadısı tarafından tutulan şer'iyye sicilleri çerçevesinde bakıldığında şu bilgiler ortaya çıkmaktadır:

Sivas şer'iyye sicillerindeki belgelere bakıldığında hemen bütün evlerin varlığı ifade edilen ancak büyüklüğü belli olmayan avlu ve bahçelerden oluştuğu bilinmektedir. Genellikle bu avlu ve bahçelerde kaynaklardaki ifadesiyle; meyveli ve meyvesiz ağaçlar, su (çeşme veya kuyu) ve gelgeç arki, helâ, avlu, fırın ya da ocak (tandır, dış ocaklık), subaşındaki çamaşır taşı, avlunun bir köşesindeki dibek taşı ile örtme vb. yer almaktadır. Bunların ötesinde evin zemin katındaki ahır, samanlık, ambar gibi elemanlar bir noktada avlunun uzantısı ve ayrılmaz bir parçası görünümündedir. Bulunduğu konuma göre avlu ve bahçenin değişik yerlerine bina olunan Sivas evi, kaynakların ifadesiyle fevkânî ve tahtânî olmak üzere tek ve iki katlı yapılmıştır. (Demirel, Tuş, Gürbüz, 1992:705)

Sivas evinin iç bölümleri ise şer'iyye sicillerinde şu şekilde tasvir edilmektedir: İki göz çatma ambar, tahta odunluk, tahta samanlık, bir bâb ahur, fırın damı, kiler, sagır aşhane, hâne-i matbah, tabh-hâne, taşra oda, bir bâb kış evi, iki bâb fevkânî oda, fevkânî harem odası, bir bâb fevkânî kahve odası, divan-hâne, yaz odası, baş oda, harem, üst kat sofası, mâbeyn sofası, selamlık, aralık ve hamamdır. Bu bölümlerin alt (beyt-i sūfli, tahtânî) ve üst (beyt-i ūlvi, fevkânî) katlara dağılımı genellikle şu şekilde olmaktadır: Alt katta, samanlık, ahur, odunluk, kiler, anbar, aşhâne-matbah ve bazen kış odası, fırın damı; üst katta ise, divan-hane yani baş oda, harem yani iç oda, selamlık yani dış taşra oda, kahve odası ve yaz odası bulunmaktadır.⁴

Yukarıda belirtilen unsurların hepsinin aynı anda bir evde bulunduğu söylenemez. Ancak yaygın olan, avludan alt kata girildiğinde bir tarafta samanlık, ahur, odunluk gibi bölümler bulunurken diğer tarafta bir kış odası, kiler ve aşhane gibi

⁴ Osmanlı evinin elemanlarını ihtiva eden ve kullandığımız kaynaklardan seçmiş olduğumuz örnekler için metin sonundaki belgelere bakınız; ŞŞS, 5/92.

bölümlerin biri veya bir kaçını bulundurdu. Dolayısıyla da Sivas evlerinin 18. yüzyıldaki fiyatları genellikle yukarıda bahsettiğimiz özellikleri kendi bünyesinde bulundurduğu orana göre değişiklik göstermektedir.

Örneğin, Sivas mahallelerinden Oğlan Çavuş Mahallesi'nde oturan Kezban Hanım ev satış vekâletini Molla Ömer'e vererek bir kış odası, bir ahır, çardak ve bir miktar avludan oluşan evini Seyyid Ahmed Çelebiye 60 kuruşa satmıştır.⁵ Yine; Şems-i Ferraş Mahallesi'nde oturan Emine, Saniye ve Medine kardeşler ev satış vekâletlerini Koca Hüseyinoğlu Seyyid Ali ve Seyyid Ömer'e vererek üst katta bir odası, alt katta ahır, bir kış odası ve bir miktar avludan oluşan evlerini Seyyid Abdurrahman Bey'e 103 kuruşa satmışlardır.⁶

Bu bilgiler çerçevesinde Sivas şehrinde ev fiyatlarının daha ziyade evin özelliklerinin artmasına binâen değiştiği görülmektedir. İncelemiş olduğumuz belgelerden yola çıkarak 18. yüzyılın sonunda (1792) Sivas şehrindeki evleri, özellikleri ve fiyatlarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Ortalama özellikleri; üst katta bir odası, alt katta bir kış odası, ahır ve bir miktar avlusu olan evlerin fiyatları 47-110 kuruş arasında olurken bu fiyat aralığı çerçevesinde 9 ev satışı tespit edilmiştir. İki kış odası, üst katta iki odası alt katta ahır, samanlığı, fırın damı, odunluğu ve bir miktar avlusu olan evlerin fiyatlarının ise 110-300 kuruş arasında değiştiği ve bu özellikleri içeren 16 evin satışının kayıtlara geçildiği görülmektedir. Yine iki kış odası, üst katta iki odası, bir oda ve çardağı, alt katta ahır, samanlığı, yazlık adıyla bir yeri, fırın damı, odunluğu, avlusu, bahçesi ve bahçesinin kenarında bir çeşmesi olan evlerin ise 310-675 kuruş arasında satıldığı kayıtlarda yer almaktadır.⁷ Bu bilgiler neticesinde 18. yüzyılın sonunda Sivas şehrindeki en düşük ev fiyatı 47 kuruş iken en yüksek evin 675 kuruştan satıldığı kaynaklarda geçmiştir.

19. yüzyılın başlarında (1833) ise, ortalama özellikleri; bir kış odası, bir yaz odası, ahır ve bir miktar avlusu olan evler genellikle 300-2850 kuruş arasında satılırken bu fiyat aralığına uyan 16 ev satışı tespit edilmiştir. Yine bir kış odası, üst katta bir yaz odası, alt katta yine bir odası, fırını, ahır, odunluğu, bahçesi, bir miktar avlusu ve avlusunda çeşmesi olan evler ise genellikle 3000-6000 kuruş arasında satılmıştır. Bu özellikleri içeren 10 ev satışına belgelerde rastlanmıştır. Bu bilgiler neticesinde 19. Yüzyılın başlarında Sivas şehrindeki en düşük ev fiyatı 300 kuruş iken en yüksek evin ise 6000 kuruşa satıldığı görülmektedir.⁸

⁵ Sivas Şer'iyce Sicili, 5,s. 92; (9 Zilkade 1206 H - 29 Haziran 1792 M.)

⁶ ŞŞS, 5/53; (9 Cemazeyilevvel 1206 H - 4 Ocak 1792 M.)

⁷ ŞŞS, 5/7, 35, 50, 53, 54, 55, 72, 92, 116, 117, 136, 137, 153, 160 169, 170, 172, 174, 176, 178, 181,182, 192, 196, 198, 202, 203, 247, 259, 264, 280, 282, 283, 284, 285, 298, 311,325.

⁸ ŞŞS, 16/ 2, 9, 39, 54, 55, 77,83, 95, 100, 101,106, 107, 110, 111, 114, 115,116, 117, 122, 123, 124, 125,126, 127,142, 143, 151,152, 155,157, 158, 162. Ayrıca bkz. Tablo I ve Tablo II'e

Ayrıca Sivas şehrinde yaşayan gayrimüslimlerin evleriyle Müslim evlerine kıyaslayarak baktığımızda gerek ev özellikleri bakımından gerekse ev fiyatları bakımından aralarında bir fark olmadığı görülmektedir. Yine bunun yanında birbirleriyle komşu oldukları da belgelerden anlaşılmaktadır. Örneğin, Sivas şehrinde Köse Dere Mahallesinde oturan Müslim, Salih bin Osman⁹ ve Bazar Mahallesinde oturan gayrimüslim Bakan? veledi Mekerviç'in¹⁰ evlerini tereke ve hüccet kayıtlarına göre incelediğimizde; kaynakta geçen ifadeye göre; "iki taraftan Pulcu İbrahim mülküne ve bir taraftan Artin mülküne ve bir taraftan tarik-i âmm" ile çevrili olduğunu görüyoruz. Komşularından birinin Müslim diğerinin de gayrimüslim olduğunu ve ana cadde üzerinde yer aldığını görmekteyiz.¹¹

Evinin özellikleri ise bir bâb fevkanî oda, tahtânî bir bab kış evi ve ahur ve bir miktar avludan oluştuğunu görmekteyiz. Bu bilgiler ışığında üst katta bir odası alt katta ahır, bir kış odası ve bir miktar da avlusu olmak üzere iki katlı bir evde yaşadığını ve evin değerinin de 200 kuruş olduğunu David zimmiye satışından anlıyoruz.¹²

Yine, Kösedere Mahallesi'nde oturan Müslim Salih bin Osman'ın evine baktığımızda aynı şekilde komşularından birinin gayrimüslim olup diğerinin Müslim olduğunu ve evinin ana cadde üzerinde yer aldığını, özelliklerinin ise; alt katta bir kış evi ve odası, avlusunda da akar bir çeşmesi olan bir evde ikamet ettiğini ve değerinin 200 kuruş olduğunu görmekteyiz¹³. Her iki sakinin de oturduğu semtlerdeki komşularının Müslim gayrimüslim olmak üzere karışık oturdukları, evleri de hemen hemen aynı özellikte ve değerleri taşımaktadır.

Bu da bize Osmanlı toplumunun hoşgörü ve nezaketini her zaman en üst düzeyde tuttuğunu göstermektedir. Ayrıca evlerin yapılaşlarında ve fiyatlandırılışında Gayrimüslimler, Müslim tabakayla bir tutulmuş ve hiçbir ayrıma tabi tutulmamışlardır. Hiçbir mahalle sakini bitişikteki evin farklı dinden bir kimseye satılmasından da rahatsızlık duymamıştır. Özellikle 16 no'lu Sivas şer'iyye sicilindeki ev satışlarına baktığımızda; 13 ev satışının Müslim - Gayrimüslim arasında, 12 ev satışının Gayrimüslim-Gayrimüslim arasında 1 ev satışının Müslim-Müslim arasında olduğu görülmektedir. Yine evlerinin özelliklerinin de hemen hemen aynı olduğu belgelerden anlaşılmaktadır.¹⁴ Ayrıca gayrimüslim ailelerinin evlerinin dışında bu

⁹ ŞŞS,5,s.298.

¹⁰ŞŞS, 5, s.117; Ayrıca 1830-1833 yılları arasında geçen Müslim-gayrimüslim evlerin özellikleri, fiyatları ve komşuları için bkz. ŞŞS, 16 / 8, 9, 83, 100, 114, 115, 116, 125, 126, 143, 157, 158.

¹¹ ŞŞS,5, s.117.

¹² ŞŞS,5, s.117.

¹³ ŞŞS,5,s.298.

¹⁴ ŞŞS, 16/ 2, 9, 39, 54, 55, 77,83, 95, 100, 101,106, 107, 110, 111, 114, 115,116, 117, 122, 123, 124, 125,126, 127,142, 143, 151,152, 155,157, 158, 162. Ayrıca Müslim-Gayrimüslim vatandaşların

dönemde Sivas'ta hâkim olan ayân ailelerinin evleri ve konakları da dikkat çekecek tarzdadır. Gerek evin özellikleri, gerekse fiyatları bakımından göz alıcıdır.¹⁵ (Aydın,2015:136)

2.3. Osmanlı Döneminde Sivas Ev Fiyatlarının Merkeze Yakınlık-Uzaklık İlişkisi Bakımından İncelenmesi

Sivas evlerinin hemen hepsinin dış görünüşleri ve yapılış tarzları açısından birbirinin aynı olduğu görünse de gerek iç odaların sayısı gerek bahçe içinde bulunan temel unsurlar (çeşme, çardak, kuyu, ark, fırın damı vs.) ev fiyatlarına yansımıştır. Bundan dolayı Osmanlı vatandaşının alım gücü günümüzde olduğu gibi kendi bütçesiyle sınırlı kalıyordu. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus günümüzdeki ev alım-satımlarında olduğu gibi merkeze yakınlık uzaklık ilişkisinin Osmanlı Devleti'nde olup olmadığı sorusudur. Bunun dışında evin fiyatını etkileyen unsurların neler olduğu gibi konular üzerinde duracak olursak şu bilgiler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde merkezde olan bir ev, fonksiyon bakımından düşük olsa bile fiyatı yüksektir; fakat Osmanlı Devleti'nde bu anlayış tam aksi bir istikamet izlemiş, ev merkezde de olsa özellik bakımından düşüğe fiyatı da düşük olmuştur. Biz de konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bu çerçevede Sivas şehrinde yaşayan zengin bir aile ile fakir bir ailenin evini karşılaştıracamız;¹⁶

TABLO I

18.YÜZYILIN SONUNDA (1792) SİVAS ŞEHRİNDE ZENGİN BİR AİLE İLE FAKİR BİR AİLENİN EVİNİN KARŞILAŞTIRILMASI ¹⁷		
Ev Sahiplerinin İsimleri	Zengin aile Abdullah bin Mahmud	Fakir aile Hatice binti Hasan
Demürcilerardı Mahallesi	675 kuruş	50 kuruş
Evin	<ul style="list-style-type: none">• İki bâb kış evi• Bir bâb oda ve çardak• İki bâb fevkâni oda	<ul style="list-style-type: none">• Bir bâb kış evi• Bir miktar avlu

oturdıkları mahalleler için bkz. Makale sonundaki Osmanlı dönemi Sivas mahallelerini gösteren haritaya ve Gayrimüslim ev satışlarını içeren belgelere; SŞS, 5/117; SŞS, 16 / 8, 9, 83, 100, 114, 115, 116, 125, 126, 143, 157, 158.

¹⁵ Sivas'ın ileri gelen aileleri, evleri ve konakları için bkz; Muhammed Aydın, **Sivas'ta Âyan Aileleri (1740-1850)**, Sivas 2015, s.136; SŞS, 1/50; SŞS, 3/80, 260; SŞS, 4/180; SŞS, 5/ 169, 184, 189, 234, 282, 283, 284; SŞS, 6/89; SŞS, 10/7, 30, 52; SŞS, 13/53, 98, 99;SŞS, 29/69, 70; Ömer Demirel, **Osmanlı Vakıf Şehir İlişkisi..**, s. 91.

¹⁶ Bkz, Tablo 1'e; SŞS, 5/ 136; SŞS, 5/172.

¹⁷ SŞS, 5/ 136; SŞS, 5/172.

Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Tahtâni ahur • Bir bâb yazlık • Bir bâb menzil • Bir miktar bahçe ve avlu içinde bir lüle câri çeşme 	
-------------	---	--

Tabloda görüldüğü gibi aynı mahallede oturan iki mülk sahibinin evlerinin fiyatlarının farklı olmasında mahalle faktörünün etkili olmadığını bunun yerine evin özelliklerinin fiyatı etkilediğini görüyoruz¹⁸. Bu bilgiler de Osmanlı Devleti'ndeki ev fiyatlarına merkeze yakınlık uzaklık ilişkisi bakımından bakılamayacağını göstermektedir. Çünkü toplum için gerekli olan sosyal hizmetlerin bugünkü gibi tek bir merkezde olmadığı için, fiyatları belirleyen konunun daha çok evin özellikleri olduğu gözlemlenilmiştir.¹⁹ Bunun en güzel örneği bu dönemde şehrin ileri gelen ailelerinin oturduğu ev ve konakların merkezdeki mahallelerde toplanmayıp dağınıklık sergilemesidir. (Aydın, 2015:130-138)

2.4. Sivas Şehrinde Mahallelere Göre Ev Fiyatları

Sivas şehrinde mahalle-ev ilişkisine bakıldığında gerek 18. yüzyılın sonu gerekse 19. yüzyılın başında ayrıcalığa sahip herhangi bir mahalleye rastlanmamıştır. Mahalle ister şehrin merkezinde olsun ister dışında olsun yapısal ve mimari bakımdan lüks evleri bünyesinde içermiyorsa fiyatlara hiçbir etkisi yoktur. 18. yüzyılın sonunda (1792'de) mahallelere göre ev fiyatlarına bakıldığında; Temürcülerardı Mahallesiindeki evlerin 50-675 kuruş, Küçük Minare Mahallesiinde 47-120 kuruş, Veled Bey Mahallesiinde 78-100 kuruş, Hamur Kesen Mahallesi, Bazar Mahallesi, Köse Dere Mahallesi ve Ganem Mahallesiinde 200 kuruş, Uryan-i Müslim Mahallesiinde 320 kuruş, Akdeğirmen Mahallesiinde 350 kuruş, Hoca İmam Mahallesiinde 415 kuruş, Temürcülerardı Mahallesiinde de 675 kuruş olmak üzere 47 kuruş ile 675 kuruş arasında değişen bir fiyat çizelgesi ortaya çıkmıştır.²⁰

TABLO II

18.YÜZYILIN SONU (1792-1794) SİVAS ŞEHRİNDE MAHALLELERİNE GÖRE EV FİYATLARI ²¹								
Mahalle İsimleri	50-200	47-120	78-100 Kuruş	200 Kuruş	320 Kuruş	350 Kuruş	415 Kuruş	675 Kuruş

¹⁸ Sivas mahallelerinin merkeze uzaklık yakınlık için bkz. Makale sonundaki Osmanlı dönemi Sivas mahallelerini gösteren haritaya.

¹⁹ SŞS, 5/ 136; SŞS, 5/172.

²⁰ Bkz, Tablo II'e

²¹ SŞS,5/ s. 7, 35, 50, 53, 54, 55, 72, 92, 116, 117, 136, 137, 153, 160 169, 170, 172, 174, 176, 178, 181,182, 192, 196, 198, 202, 203, 247, 259, 264, 280, 282, 283, 284, 285, 298, 311,325.

| Şer'iyce Sicilleri Işığında XVIII. Yüzyılın Sonu ve XIX. Yüzyılın Başlarında (1792-1833 Yılları Arasında) Sivas Şehrindeki Ev Fiyatları

	Kuruş	Kuruş						
Temürcülerardı Mahallesi	7 Ev							
Küçük Minare Mahallesi		5 Ev						
Veled Bey Mahallesi			2 Ev					
Küçük Minare Mahallesi				3 Ev				
Hamur Kesen Mahallesi				1 Ev				
Bazar Mahallesi				2 Ev				
Köse Dere Mahallesi				1 Ev				
Ganem Mahallesi				2 Ev				
Uryan-i Müslim Mahallesi					1 Ev			
Akdeğirmen Mahallesi						1 Ev		
Hoca İmam Mahallesi							1 Ev	
Temürcülerardı Mahallesi								1 Ev

Bu bilgiler çerçevesinde 18.yüzyılın sonunda Sivas'ta ortalama özellikleri itibariyle tam teşekküllü bir evin 200 kuruşa alınabileceği tablomuzda görülmektedir²². Ortalama özelliklerin üstünde olan evlerin ise genellikle zengin ailelerin yaşadığı mekânlar olduğu terekelerden anlaşılabilir olup ancak burada mahallenin evin fiyatına hiçbir etkisi olmadığı kanaatindeyiz.²³

²² ŞŞS,5,s.35,53,54,55,92,116,117,136,170,172,174,180,196,298.

²³ ŞŞS, 5/ 136; ŞŞS, 5/172. Aynı mahallede olan evlerin özellikleri için bkz. Tablo 1'e; Ayrıca Veled Bey Mahallesinde satılan 2 ev satışından biri 500 kuruş (1 bab kış evi, 1 bab oda, bir aralık ve bir miktar bahçe) olurken diğeri 2500 kuruşa (1 bab kış evi, 1 bab tahtani oda, 2 bab fevkani oda, 1 bab kiler ve bir miktar avlu) satılmıştır. Bkz. ŞŞS,16/100; ŞŞS,16/125. Yine Ağçabölge Mahallesinde satılan 2 ev satışından biri 950 kuruşa (1 bab kış evi, bir miktar arsa, 1 bab küçük fırın damı ve avlu) olurken diğeri 3015 kuruşa (1 bab kış evi, 2 göz anbar, 2 bab fevkani oda, odunluk, 1 bab ahır, bir miktar bahçe ve bir miktar avlu) satılmıştır. Bkz. ŞŞS,16/2; ŞŞS,16/115.

19. yüzyılın başında ise ev fiyatlarındaki artışın mahallelere yansıması şu şekilde olmuştur: Ece, Gökmedrese ve Billur mahallelerinde 300 ile 400 kuruş; Şah Hüseyin Mahallesi 800-3750 kuruş, Bab-ı Kayseri Mahallesi 800 kuruş, Oğlançavuş Mahallesi 900-1100 kuruş, Sarışeyh Mahallesi 1100-5500 kuruş, Kösedere Mahallesi 1300-2950 kuruş, Küçük Minare Mahallesi 2950-5500 kuruş, Paşabey ve Osmanpaşa mahalleleri 2000-2950 kuruş, Üryan-i Müslim Mahallesi 2000-3750 kuruş, Üryan-i Zimmi Mahallesi 2000-3750 kuruş, Ferhad Bostan Mahallesi 2000-2950 kuruş, Küçük Bengiler Mahallesi 1500-3750 kuruş, Akdeğirmen Mahallesi 1100-3750 kuruş, Ağcabölge Mahallesi 900-3750 kuruş, Veled Bey Mahallesi 300-2950 kuruş, Örtülüpınar Mahallesi 1100-1200 kuruş, Cami-i Kebir Mahallesi 1500-2950 kuruş, Bazar Mahallesinde ise 6000 kuruş olmak babında çok dalgalı ve fahiş bir fiyat analizi sergilemiştir. Bu bilgiler çerçevesinde ortalama özellikleri itibariyle tam teşekküllü bir evin 2000-3750 arasında satıldığı görülmektedir. Ortalama özelliklerin üzerinde olan evlerin ise 5000-6000 arasında satışının gerçekleştiği belgelerden anlaşılmaktadır.²⁴

TABLO III

19.YÜZYILIN BAŞINDA (1830-33) SİVAS ŞEHRİNDE MAHALLELERİNE GÖRE EV FİYATLARI ²⁵										
Mahalle İsimleri	300-400 Kuruş	800 Kuruş	900-1000 Kuruş	1100-1200 Kuruş	1300-1400 Kuruş	1500-1950 Kuruş	2000-2950 Kuruş	3000-3750 Kuruş	5000-5500 Kuruş	6000 Kuruş
Ece Mahallesi	1 Ev									
Gökmedrese Mahallesi	1 Ev									
Şah Hüseyin Mahallesi		2 Ev				2 Ev		1 Ev		
Bab-ı Kayseri Mahallesi		1 Ev								
Oğlan Çavuş Mahallesi			1 Ev					1 Ev		
Sarı Şeyh Mahallesi				1 Ev					1 Ev	
Köse Dere					1 Ev		1 Ev			

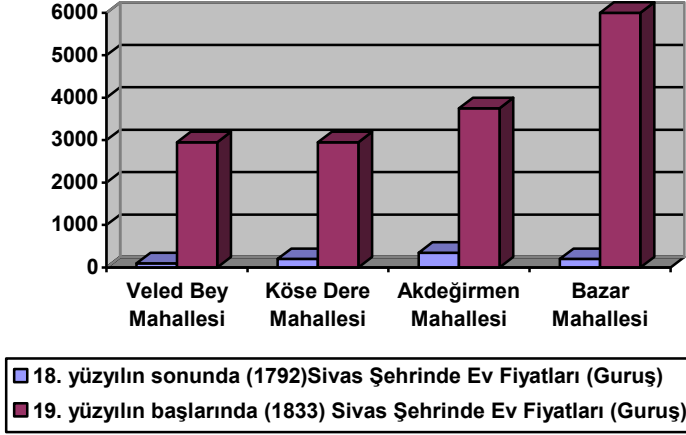
²⁴ ŞŞS, 16/ 2, 9, 39, 54, 55, 77,83, 95, 100, 101,106, 107, 110, 111, 114, 115,116, 117, 122, 123, 124, 125,126, 127,142, 143, 151,152, 155,157, 158, 162. Bkz. Tablo III'e.

²⁵ ŞŞS, 16/ 2, 9, 39, 54, 55, 77,83, 95, 100, 101,106, 107, 110, 111, 114, 115,116, 117, 122, 123, 124, 125,126, 127,142, 143, 151,152, 155,157, 158, 162.

| Şer'iyye Sicilleri Işığında XVIII. Yüzyılın Sonu ve XIX. Yüzyılın Başlarında (1792-1833 Yılları Arasında) Sivas Şehrindeki Ev Fiyatları

Mahallesi										
Küçük Minare Mahallesi							1 Ev		1 Ev	
Paşa Bey Mahallesi							1 Ev			
Osman Paşa Mahallesi							1 Ev			
Üryan-ı Müslim Mahallesi							1 Ev	2 Ev		
Üryan-ı Zimmi Mahallesi							1 Ev	1 Ev		
Ferhad bostan Mahallesi							1 Ev			
Küçük Bengiler Mahallesi						1 Ev		2 Ev		
Akdeğirmen Mahallesi				1 Ev				1 Ev		
Ağcabölge Mahallesi			1 Ev		1 Ev			1 Ev		
Veled Bey Mahallesi	2 Ev						1 Ev			
Billur Mahallesi	1 Ev									
Bazar Mahallesi										1 Ev
Örtülüpınar Mahallesi				1 Ev						
Cami-i Kebir M.						1 Ev	1 Ev			

18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında (1792-1833 tarihleri arasında) Sivas Şehrinde Ev Fiyatlarındaki Değişimin Örnek Mahallelerle Grafikselleştirilmesi

Bu da bize aynı mahallede bulunan evler arasında çok büyük farklarının olduğunu göstermektedir.²⁶ Örneğin; Veled Bey Mahallesi'nde 300 ile 2950 kuruş, Köse Dere Mahallesi'nde 1300- 2950 kuruş, Akdeğirmen Mahallesi'nde 1100-3750 kuruş arasında değişen evlerin olduğu yine Bazar Mahallesi'nde 6000 kuruş arasında evlerin satılması normal bir evin ortalama 2000 kuruşa alınabileceğini göstermektedir. ²⁷ Tüm bu bilgiler çerçevesinde günümüzdeki merkez - mahalle ilişkisinin yerini Osmanlı'da evin özelliği almıştır.²⁸

2.5. 18. Ve 19.Yüzyıllar Arasında Ekonomik Daralmaya Bağlı Olarak Sivas Ev Fiyatlarındaki Değişim

Osmanlı devleti 17. ve 18. yüzyılda sık sık mali bunalımlarla karşı karşıya kalmıştır. Mali bunalımlar ekonominin güçsüzlüğünden ziyade devletin güçsüzlüğünden kaynaklanmaktaydı. Çünkü vergilerin büyük bir bölümünü taşradaki âyanlar ve yerel olarak güçlü diğer kesimler toplamaktaydı. Devlet adına toplanan vergilerin büyük bir kısmına bu araçlar el koyuyordu. Bu da devletin en büyük zaafının vergisini toplayamaması olduğunu göstermektedir. 1760'ların sonlarına doğru ise; savaşların sıklaşması, büyüyen orduların masraflarının artması gibi sebeplerden dolayı mali bunalım süreklilik kazandı. Devlet ise bütçe açıklarını kapatabilmek amacıyla bir taraftan Galata bankerleri olarak bilinen büyük sarraflardan borç alırken, diğer taraftan da tedavüldeki sikkelerin sık sık tağşişi yoluyla ek gelir sağlamaya

²⁶ ŞŞS, 5/116, 117, 172, 137, 298; ŞŞS,16/100, 114, 123, 124, 125, 126, 151.

²⁷ Bkz, Tablo III'e.

²⁸ Bkz, Metin sonundaki Mahalleleri gösteren haritaya.

çalışıyordu. Bundan dolayı 1750-1850 yılları arasında Osmanlı ekonomi tarihinin en hızlı enflasyonunu yaşadı. Bu durum ise ülkedeki genel fiyat düzeylerinin 12-15 kat artmasına neden olmuştur.²⁹ (Pamuk, 2007: 228)

Özellikle bu dönemde başta II. Mahmud dönemi olmak üzere iktisadi alanda yaşanan olumsuzluklar kuruşun değerinde kendini göstermiş ve kuruş içinde olan 5,9 gram değerindeki gümüş oranı otuz yıl gibi bir süre sonunda 0,5 grama düşmüştür bu durum da halkın alım gücüne yansımıştır. (Pamuk,2007:171)

2.5.1. Ekonomik Alandaki Daralmanın Sivas Ev Fiyatlarına Yansıması

Osmanlı Devleti'nde fiyat artışına sebep olan tabii, siyasi ve iktisadi etkenler sonucunda başta temel yiyecekler olmak üzere (ekmek, et bulgur, nohut, pirinç vb.) hayvan fiyatları, dükkân fiyatları, ev fiyatları gibi birçok alanda büyük bir artış olmuştur. Özellikle incelediğimiz ev fiyatlarındaki değişim ve yükseliş 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında (1792-1833 yılları arasında) Sivas şehrinde satılan ev fiyatlarına yansımıştır. Bu yıllar arasında ev almak isteyen vatandaşların alım gücünün ne ölçüde düştüğü ve değiştiği kaynaklarda geçen ev fiyatlarından açıkça görülmektedir. 18. yüzyılın sonunda (1792) elinde 100- 250 kuruşu olan bir kişi genel itibariyle ortalama özellikleri bünyesinde bulunduran bir evi alabilecek güce sahipken 19. yüzyılın başında (1830-33 yılları arasında) bu fiyat aralığında ev satışına rastlanmamıştır. Ayrıca aşağı yukarı aynı özelliklere sahip bir evi bu yıllarda 2000-3750 kuruş arasında alabileceği belgelerden anlaşılmaktadır.³⁰

²⁹Ayrıca Osmanlı döneminde yaşanan mali bunalım ve ekonomi daralma için bkz: Pamuk, Şevket, **Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İstanbul 2007, İletişim Yayınları; Ahmet Tabakoğlu, **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, İstanbul 1985, Dergah Yayınları; Ziya Karamursal, **Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989; İsmail Yıldırım, "Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme (1838-1918)", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:11, Sayı, 2, Elazığ 2001, s. 313-326; Binhan Elif Yılmaz, "Osmanlı İmparatorluğu'nu Dış Borçlanmaya İten Nedenler ve İlk Dış Borç", **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Antalya 2002, s.186-198; Tefvik Güran, (1998),"Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 49, 60. Yıl Özel Sayısı, 79-95. Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010.

³⁰ **ŞŞS**,5/ s. 7, 35, 50, 53, 54, 55, 72, 92, 116, 117, 136, 137, 153, 160 169, 170, 172, 174, 176, 178, 181,182, 192, 196, 198, 202, 203, 247, 259, 264, 280, 282, 283, 284, 285, 298, 311,325; 16/ 2, 9, 39, 54, 55, 77,83, 95, 100, 101,106, 107, 110, 111, 114, 115,116, 117, 122, 123, 124, 125,126, 127,142, 143, 151,152, 155,157, 158, 162. Ayrıca Bkz. Tablo 3'e ve Tablo 4'e

Yine bu yıllar arasındaki fiyat dalgalanmasını gözler önüne serilebilmek için Tablo II ve Tablo III'e baktığımızda fahiş bir fiyat artışının olduğu görülmektedir.³¹ Bu verilerde bize 1750-1850 yılları arasında Osmanlı ekonomisinde yaşanan enflasyonunun³² Sivas şehrindeki ev fiyatlarına yansımaları destekler niteliktedir.³³

2.5.2. Sivas Şehrinde At Fiyatları İle Ev Fiyatlarının Mukayesesi

Tarihin her devresinde önemli bir yere sahip olan at, Osmanlı Devleti için de önemli bir ulaşım ve savaş araç gereci olarak kullanılmış ve önemini 18. yüzyılın sonuna kadar korumuştur. Bu bağlamda motorlu taşıtların kullanımına kadar önemini taşıyan atın fiyatı ile evi mukayese ettiğimizde şu bilgiler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde birçoğumuzun ev alırken; ya arabasıyla evi takas etmesi, ya tarlasını, bağını, ekini satarak evi peşin almasına ya da arabasını satın üstüne para koyarak ev almasına tanık olmuşuzdur.

Osmanlı dönemi Sivas şehrinde ise ev fiyatlarıyla at fiyatları arasında fiyat yakınlığı olduğunu gördük. İncelemiş olduğumuz 5 no'lu Şer'iyye sicilinde geçen Küçük Minare Mahallesi sakinlerinden Seyyid Hacı Ahmed bin Hüseyin'in terekesindeki at (esb) fiyatının 60 kuruş olduğu dikkate alınırsa bu dönemde bir ata verilen para ile (Sivas'ta 1792 yıllarında at fiyatları ortalama 40-100 kuruş arasında değişmektedir.)³⁴ özellikleri düşük olan bir ev satın alınabildiğini görürüz. Yine terekelerde geçen at ücretleri ile ev ücretlerinin kimi zaman eşitlendiğini belgelerde gördük. Kaynaklarda birebir at ile evin takas edildiği görülürse de at fiyatının ev alacak kadar değerli olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde 18.yüzyılın sonu ile 19.yüzyılın başlarındaki fiyat artışına paralel olarak at ve ev fiyatlarının da aynı oranda yükseldiği görülmektedir. Kaynaklarda 1833 yılında, at fiyatları 150 ile 600 kuruş arasında değişirken ev fiyatlarının ise 300 ile 6000 kuruş arasında olduğu görülmektedir.³⁵ Buna mukabil de

³¹Ayrıca 1792-1833 yılları arasında bariz fiyat farkları için bkz. SŞS,5,s. 116, 117, 172, 137, 298; SŞS, 16, s.101,110,114,155.

³²1750-1850 yılları arasında Osmanlı Devletinde yaşanan enflasyon ve paranın alım gücü için bkz. Pamuk, Şevket, **Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İstanbul 2007, s. 171-228.

³³18.yüzyılın sonunda 675 kuruş ile en yüksek fiyata satılan konağın özelliklerine benzer konak 19.yüzyılın başında 6000 kuruşa satılmıştır. Bkz. SŞS, 5/172;SŞS, 16/151. (18.yüzyılın sonunda 675 kuruşa satılan Konağın özellikleri: İki bab kış evi, bir bab oda ve çardak, iki bab fevkani oda, tahtani ahur, bir bab yazlık, bir bab menzil, bir miktar bahçe ve avlu ve derurunda bir lüle câr; 19. yüzyılın başlarında 6000 kuruşa satılan konağın özellikleri: Üç bab kış evi, üç göz anbar, üç bab fevkâni oda, bir miktar avlu ve bir lüle câr)

³⁴ SŞS, 5/50-325.

³⁵ Bkz,Tablo IV'e.

bir at (esb)'in 300 ile 600 kuruş arasındaki evleri alabilecek değerde olduğu gözlenilmektedir.³⁶

TABLO IV

18.YÜZYILIN SONU VE 19.YÜZYILIN BAŞLARINDA (1792-1833 TARİHLERİ ARASINDA) SİVAS ŞEHRİNDE AT FİYATLARIYLA EV FİYATLARININ MUKAYESESİ ³⁷			
Tarih	H.1206-M.1792	H.1223-M.1808	H.1248-M.1833
At Fiyatları	40-100 kuruş	150-285 kuruş	150-600 kuruş
Ev Fiyatları	47-675 kuruş	100-1000 kuruş	300-6000 kuruş

Sonuç

Sonuç olarak insanoğlunun var oluşundan bu yana önemli bir ihtiyaç olan ev; Osmanlı Devleti'nde, kendine has mimarisiyle günümüze kadar ulaşan geleneksel Osmanlı evini oluşturmuştur. Sivas evleri ise; Osmanlı devletinin Anadolu'daki küçük temsilcileri olarak varlığını göstermiştir. Genellikle bodrum, zemin kat ve birinci kat olarak yapılan evler gelişimini XIX. yüzyılın ikinci yarısında tamamlamıştır. Bu evler oda sayısı bakımından az olsa da fonksiyonel bakımdan oldukça zengindir. Eşyaların toplanır, açılır olması yaşam alanını genişletmiş, daha ferah bir ortam sağlamıştır. Bununla birlikte sadece odayla sınırlı kalmamış, bulunduğu bütün mekâna yayılarak içinde yaşadığı ortamı en ince ayrıntısına kadar değerlendirmişlerdir. Günümüz evlerinden tamamen farklı stiliyle de içinde yaşayan aileye huzur, güven, sağlık ve rahatlık vermiştir. Ev fiyatları dönemin ekonomik alım gücüne göre normal bir alım seyrederken, evin sahip olduğu özelliklere göre fiyatı da aynı oranda artış göstermiştir.

XVIII. yüzyılın sonunda Sivas evleri özellikleri bakımından ortalama 47 ile 675 kuruş arasında satılırken, XIX. yüzyılın başlarında ev fiyatlarında büyük bir artış olmuş ve 300 ile 6000 kuruş aralığında satılmıştır. Yine ülke içinde yaşanan ekonomik bunalımlar halkın alım gücünü zorlamıştır. Ayrıca paranın değerinin kayboluşu bu yüzyıl aralığında satışı gerçekleşen ev fiyatlarına en güzel bir şekilde yansımıştır. Bu fiyatlar Osmanlı tebasının tümünde geçerli olmuş etnik gruplar arasında fiyat farklılığı olmamıştır. Ayrıca zengin konaklarla mütevazı evlerin aynı mahallede bulunması gibi gayr-i Müslim ve Müslüman evlerinin de aynı mahallelerde bulunması dikkat çekmektedir. Bu durum sosyal tabakada herhangi bir ayrımın yapılmadığının en güzel göstergesidir. Kısaca Osmanlı Devleti yaşam mekânları bile hoşgörüyü elinde tutmuştur.

³⁶ ŞŞS, 16/77,100,110,115,125.

³⁷ ŞŞS, 5/50-325; ŞŞS, 16/77,100,110,115,125.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

Sivas Şer'iyye Sicili 5 No'lu Defter.

Sivas Şer'iyye Sicili 16 No'lu Defter.

Araştırma Ve İnceleme Eserleri

Akın, Nur, (1992), "Ev" , **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Aydın, Muhammed, (2015), **Sivas'ta Âyan Aileleri (1740-1850)**, Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.

Bilget, N.Burhan,(1993), **Sivas Evleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Demirel, Ömer, Muhiddin Tuş, Adnan Gürbüz,(1992), "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam", **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C.II, Ankara:

Demirel, Ömer,(2006),"Osmanlı Dönemi Sivas Şehrinde Sur, Saray, Mahalleler ve Sosyo-Kültürel Eserler" **Osmanlı Dönemi Sivas Şehri (Makaleler)**, Sivas: Sivas Valiliği Tasrih ve Kültür Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Demirel, Ömer,(2000),**Osmanlı-Vakıf Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Dumont, Paul, - Georgeon, François, (1999), (Çeviren: Ali Berktaş), **Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri**, İstanbul:

Eldem, S.Hakkı,(1984), **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, I, İstanbul:

Faroqhi, Suraiya, (1992), "Şehir Evinin Fiziki Şekli", **Sosyo - Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, Ankara:

Faroqhi, Suraiya, (1998), **Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Genim, Sinan,(2002), "Türk Evi ve Şehri", **Türk Dünyası Kültür Atlası Osmanlı Dönemi IV**, İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.

Küçükerman, Önder, (1973), **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar**, İstanbul:

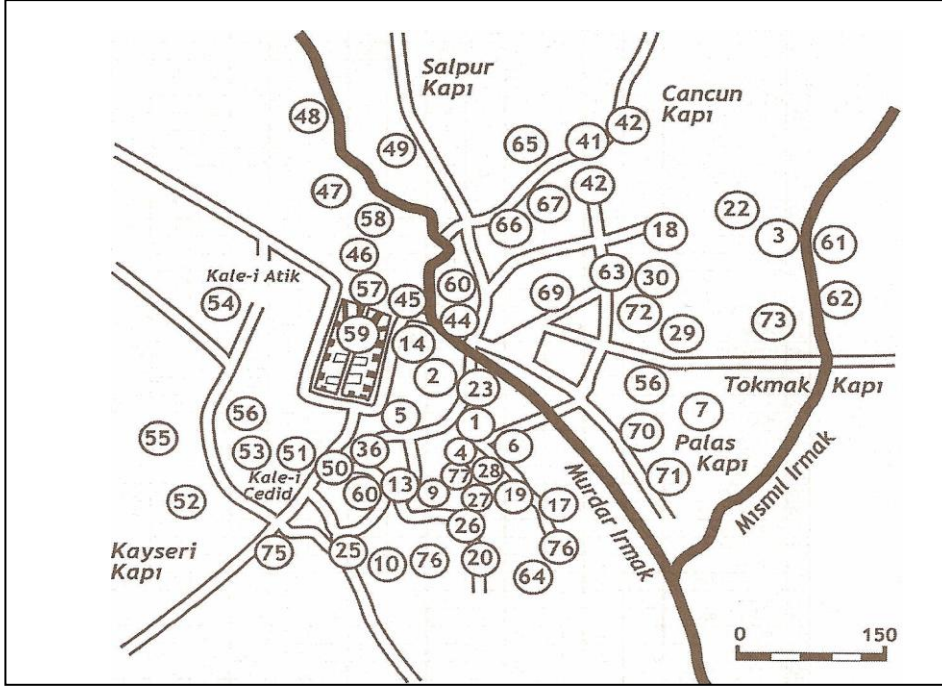
Karpuz, Haşim,(1989), **Erzurum Evleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Pamuk, Şevket, (2007), **Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İstanbul: İletişim Yayınları.

| Şer'iyce Sicilleri Işığında XVIII. Yüzyılın Sonu ve XIX. Yüzyılın Başlarında (1792-1833 Yılları Arasında) Sivas Şehrindeki Ev Fiyatları

- Sakaoğlu, Nejdett,(1978), **Divriği'de Ev Mimarisi**, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şenel, Volkan, (2002), **Gümüşhane Evleri**, Trabzon: T.C. Gümüşhane Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Şenol, Seda,(2007) **Anadolu Türk Mimarisinde Divriği Evleri**, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Tosun, Yılmaz,(1983), **17-19 Yüzyılda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokularını Oluşturan Evler ve Korumaları**, İzmir:
- Yediyıldız, M. Asım,(2003), "XVII. Asır Bursa Evleri (Bursa Şer'iyce Sicillerine Göre)", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**, Cilt 12,Sayı 1,Bursa:

OSMANLI DÖNEMİ SIVAS MAHALLELERİNİ GÖSTEREN HARİTA ³⁸

³⁸ Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri -Makaleler-*, Sivas 2006, s. 63-65.

| Şer'iyye Sicilleri Işığında XVIII. Yüzyılın Sonu ve XIX. Yüzyılın Başlarında (1792-1833 Yılları Arasında) Sivas Şehrindeki Ev Fiyatları

MAHALLE İSİMLERİ

1- Ulubeğ	17-Billur *	33-Hacı Mehmed	48-Üryan-1 Müslim *	63-Kale-i Cedid
2- Hoca İmam *	18-Himmet Sofu	34-Hoca Karaca	49-Üryan-1 Zimmi*	64-Abdülvahap Gazi
3-Hacı Emir Mahmud	19-Ganem *	35-Ahmed Subaşı	50-Kösedere-i Müslim *	65-Kılağuz
4-Paşabey	20-Emir Hacı Ali *	36-Mescid-i Musa	51-Kösedere-i Müslim *	66-Hacı Veli *
5-Cami *	21-Kara Gedük	37-Veled Bey *	52-Akdeğirmen *	67-Kabala
6-Tokmak	22-Yenice Mescid	38-Abdülkerim	53-Osman Paşa	68-Gökçebostan
7-Hoca Hüseyin	23-Köhne Civan	39-Mahalle-i Cedid	54-Kilise	69-Bahtiyarbostan *
8-Palaslu	24-Kepenek	40-Kerim Çavuş	55-Kurt Mescidi	70-Oğlançavuş
9-Medrese	25-Kaleardı	41-Sirkeli Mescidi	56-Ağçabölge*	71-Hamamardı *
10-Şeyh Çoban *	26-Mescid-i Şems	42-Ali Baba *	57-Çavuşbaşı	72-Küçük Minare *
11-Palas	27-Ferraş *	43-Zaviye-i Ali Baba	58-Ece*	73-Temürcülerardı *
12-Meksat Keşiş	28-Şah kulu Mescidi	44-Cancun	59-Örtülüpınar*	74-Kırcuk
13-Zilkar-Dülger	29-Yahyabeğ	45-Mescid-i Firdevs	60-Baldırbaşı *	75-Ferhad Bostanı*
14-Bazar *	30-Hamır Kesen *	46-Baba Üryan	61-Küçük Bengiler*	76-Keçibula
15-Keşiş Mehtar	31-Hacı Zahid	47-Sarı Şeyh *	62-Kale-i Atik	77-İmaret
16-Nurmuş Keşiş	32-Mahalle-i Cedid			

Not: (*) ile işaretli Mahalleler İncelediğimiz belgelerde adı geçen mahalleler olmaktadır.

Sivas Şer'yye Sicili 5/92
BELGE 1
EV SATIŞ VESİKASI (HÜCCET)

Medine Sivas מחמדון اوغلا جاورين محلت ساكنه لوردن كونه بنيت
 نعم خازن طرفه
 محمد بن حسن ومحمد بن احمد ناسكسنة لرتنوا دري ناس الوكاله سيد محمد بن صالح الدين
 بن محمد بن حسن بن عبد الله بن محمد بن صالح الدين بن محمد بن صالح الدين بن محمد بن صالح الدين
 باله كان اقرانهم وتقرير كلام ايرد ب غصق اني الزلزلت حدوده دنين موكله (م افروخته)
 بدين ملكه او كلب مدينة خاور محمدين لوجت خارده حاجه سينه واقع بر طرفه خاوره
 ملكه و بر طرفه اسفل ملكه و بر طرفه ستر از قوم ملكه و بر طرفه ستر از قوم ملكه
 بر باب قيس اور و بر طرفه آق و بر باب اخور و بر طرفه اسفل ملكه و بر طرفه ستر از قوم ملكه
 و لوانه طرفه ستر از قوم ملكه و قبوله خاوره طرفه ستر از قوم ملكه و بر طرفه ستر از قوم ملكه
 خاوره ستر از قوم ملكه و قبوله خاوره طرفه ستر از قوم ملكه و بر طرفه ستر از قوم ملكه
 و نعلت و قبضه قبوله خاوره طرفه ستر از قوم ملكه و بر طرفه ستر از قوم ملكه
 و كما اخذ و قبضه ايديوب فيما بعد كذا المذكور من محدود و المذكور (اصول و مطلقا)
 و قوله في حيزه بنت علة و من قلة قانسوب ستمائة شترى از قوم سيد محمد بن صالح الدين
 و حق صرفه او مشهور بمفاتيح و حيا بخماره صرف اولسون و ديد و ديدن و علة الصدوق
 ما وقع بالقبضه اوله عماري اليوم التاسع من شهر ذى القعدة السبعة لسنه و ما يتبع الف

حاجه او لوانه اسفل طرفه
 حاوره و بر طرفه اسفل
 حاوره و بر طرفه اسفل
 حاوره و بر طرفه اسفل
 حاوره و بر طرفه اسفل
 حاوره و بر طرفه اسفل
 حاوره و بر طرفه اسفل
 حاوره و بر طرفه اسفل
 حاوره و بر طرفه اسفل

Sivas Şer'iyce Sicili 5/92

Medîne-i Sivas mahallâtından Oğlan Çavuş Mahallesi sâkinelerinden Kezban binti nâm Hatun tarafından Molla Ömer bin Hasan ve Mehemed Ağa bin Ahmed nâmân kimesneler şehâdetleriyle sâbitü'l-vekâle Seyyid Ahmed Çelebi bin Selâhaddin nâm kimesne meclîs-i şerîde iş bu bâ'isü'l-kitâb Seyyid Süleyman bin Veliyüddin nâm kimesne mahzarında ...bî'l-vekâle ikrâr-ı tâm ve tâkrîr-i kelâm idüb akd-i atiyü'z-zikrin sudûruna değîn müvekkilem mezbûrenin yedinde mülkü olup medine-i mezbûr mahâllatından Küçük Minare mahallesinde vâki bir taraftan Ahmed Efendi mülküne ve bir taraftan İsmail mülküne ve bir taraftan müşterî-i merkûm mülküne ve bir taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd bir bâb kış evi, bir çardak, bir bâb ahur ve bir mikdâr havluyu müstemil mülkün menzilinî cemî'ü't-tevâbi ve levâhıkıyla tarâfeynden icâb ve kabûlü hâvî şûrût-ı mufassaladan ârî bey-i bât-ı sahîh-i şerî ile mezbûr Seyyid Süleyman altmış guruşa bey ve teslim ve temlik eylediğinde ol dahi ber-minval-i muharrer iştirâ ve tesellüm ve temellük ve kabz kabûlünden sonra semeni olan meblağ-ı mezkûr altmış guruşu müşterî-i merkûm yedinden tamâmen ve kâmilen ahz u kabz eyleyüb fi-mâ-bâd sâlifü'z-zikr menzil-i mahdûd-ı mezkûrda aslâ ve katâ müvekkilem-i mezbûrenin âlâka ve medhali kalmayub müstemilâtıyla müşterî-i merkûm Seyyid Süleyman'ın mülk-i müşterâsı ve hakk-ı sarf olmuşdur keyfe-mâ yeşâ ve haysu mâ yuhtâr mutasarrıf olsun didikte gibbetü't-tasdîkü's-şerî mâvakâa bî't-taleb ketb olundu. Hurrîre fi'l-yevmi't-tâsi min şehr-i Zilkâdetü's-şerîfe sene sitte ve mi'eteyn ve elf. Şuhûdü'l-hâl

Kadızaâde Faziletli Esseyyid El-Hac Ömer

Efendi

Pembeci Hacı Mehmed

Gürcü İsmail oğlu Mehmed Ağa

Kör Hoca Karındaşı İbrahim

Emir oğlu Mehmed

Kethüdâyeri? oğlu Mehmed Ağa

Pembeci Molla Mehmed

Çopur Abbas

İki Tonlunun? Ömer

Debbağ Molla Ömer

Hacı Evliya oğlu Lütfullah

Kahveci Hüseyin

Kahveci Mustafa

Katib Molla Ömer

Türkman? oğlu Osman Beğ

Oğlu? Yusuf Beğ

FOTOĞRAFLAR: SİVAS EVLERİ³⁹

Cepheden Çıkmalı Sivas Evi

Bezirci Mahallesi Evleri

Demürcüler Ardı Mahallesi Evleri

³⁹ Fotoğraflar www.wowTÜRKYE.com adresinden alınmıştır.

Tek Tarafı Çıkmalı Sivas Evi

Osman Ağa Konağı

**KUR'AN-I KERİM AYETLERİ ÜZERİNDEN MİLLİ EĞİTİM GENEL AMAÇLARI
VE ORTAOKUL ÖĞRETİM PROGRAMLARI HAKKINDA NİTEL BİR
ARAŞTIRMA***

Burak TUTKUN** -Nail YILDIRIM***

Öz

Bu araştırmanın amacı; Kur'an-ı Kerim ayetleri, milli eğitim genel amaçları ve ortaokul öğretim programlarındaki hedeflenen insan tiplerini ortaya çıkararak bu insan tipleri arasındaki benzerlikleri belirlemektir. Araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. İncelenen dokümanlar, ortaokul Türkçe, ortaokul sosyal bilgiler, ortaokul matematik, ortaokul fen bilimleri, ortaokul din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri öğretim programları ve ortaokul ara disiplinlerinden seçilen 106 kazanım ile Kur'an-ı Kerim'deki 58 surede yer alan toplam 185 ayet ve bu ayetlerin tefsirinden oluşmuştur. Dokümanlar, içerikleri bakımından aralarındaki benzerliklere göre eşleştirilmiştir. Eğitim hedeflerin belirlenmesi ve öğretim programlarının planlanıp hazırlanması açısından son derece önemli olan bu çalışmanın sonuçlarına göre; Kur'an-ı Kerim ayetlerinde istenilen insan nitelikleriyle, milli eğitim genel amaçlarında ve öğretim programlarında hedeflenen insan nitelikleri büyük oranda benzerlik göstermektedir. Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak; Kur'an-Kerim kitabına ilahi program olarak bakılabilir. Verilen mesajlar, anlatılan hikâyeler, eğitimsel üslubu, sorunlara ilişkin yaklaşımlar eğitimde kullanılabilir. Program için materyal örnekleri hazırlanabilir. Kur'an-ı Kerim'de kullanılan yöntemler, hikayeler, verdikleri evrensel mesajlar eğitim kongrelerinde, akademik toplantılarda tartışılabilir.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Hedefler, Kur'an-ı Kerim, Ortaokul Okul Programları.

**A Qualitative Research on General Purposes of National Education and
Secondary School Programs in relation to the Verses of the Quran**

Abstract

Purpose of this study is to find out types of people desired on the verses of the Quran, general purposes of national education and secondary school programs and to determine similarities between these people types. Document review, a method of qualitative research model, was used for obtaining research data. The documents reviewed were secondary school Turkish, secondary school social sciences,

* Araştırma makale Doç. Dr. Nail Yıldırım'ın danışmanlığında Burak TUTKUN tarafından hazırlanan Tezsiz Yüksek Lisans Projesinden geliştirilmiştir.

Makale Geliş Tarihi:11.08.2015. Yayın Kabul Tarihi: 22.10.2015.

** Türkçe Öğretmeni, Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Yüksek Lisans Programı Mezununu b.tutkun60@gmail.com.

*** Doç.Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

| Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Milli Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma

secondary school mathematics, secondary school science, secondary school religious culture and moral knowledge curriculums and 106 achievements selected from secondary school intermediary disciplines as well as total 185 verses on 58 sections of the Quran and exegesis of these verses. The documents were paired off based on similarities in their contents. According to the results of this research which is highly important in terms of determining educational goals and planning, preparing education programs, there are major similarities between the human qualities desired on the Quran, general purposes of national education and education programs. Bearing in mind the results of this research, we can see the book of Holy Quran as a divine program. Lessons learned, stories told, educational tone and approaches towards problems can be used for educational purposes. Material samples can be prepared for program. Methods, stories in the Quran and global lessons learned from them can be discussed on educational congresses and academic meetings.

KeyWords: Human, Goals, Verses of the Quran, Secondary School Programs.

GİRİŞ

Eğitim, bireyin anlam arayışı yolunda beyninin, yüreğinin ve elinin özgülleştirilmesidir (Hesapçioğlu, 2008, s. 99).Eğitimin birçok hedefi vardır. Gelecekte karşılaşacağımız problemlerin fazlalığını düşünürsek, eğitimin en önemli hedeflerinden birisi de dünyada barışın sağlanması, insanoğlunun özgürlüğünün teminat altına alınması ve toplumdaki gerçek adaletin sağlanmasıdır (Çakıroğlu, 1997).Bir ülkenin gerek ekonomik gerek sosyal gerekse de teknik yönden ilerlediğinin göstergelerinden bir tanesi de o ülkede bulunan nitelikli insan gücüdür. Nitelikli insan gücünün oluşabilmesi ise ülkedeki mevcut eğitim sistemine ve eğitim sisteminin işleyişini sağlayan kaynak veya kaynakların verimli kullanılmasına bağlıdır. Neticede nitelikli bir eğitim, nitelikli insanlar yetiştirmektedir (Korkmaz, 1995).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki genel hedefler incelendiğinde de yetiştirilmek istenen insan tipi görülebilmektedir. Hedeflenen insan tipi üç başlık altında incelenebilir. Bunlar; iyi bir yurttaş olup vatanını seven, her yönüyle (bilişsel, duyuşsal, psikomotor) gelişimini tamamlayan ve kendisine en uygun mesleğe sahip olan bireylerdir. Hedeflenen insan tipi sadece bir alana odaklanmayan; resim, müzik, beden, şiir gibi her alana önem veren bir yaklaşımla ve Türk eğitim sisteminin temel ilkeleriyle kazandırılmaya çalışılmalıdır (Akın, 2015).

Kur'an-ı Kerim son ilahi din olan İslam'ın temel kaynağıdır. Son peygamber Hz. Muhammed Mustafa'ya (sav) indirilmiştir. İlahi bir kaynağa dayanan Kur'an herkes için bir yol gösterici ve kurtuluş vesilesidir. Kur'an-ı Kerim, insanları muhatap almakta onlara hitap etmektedir. Böylece insanların eğitimini ve gelişimini sağlamaktadır. Bu bakımdan İslam toplumları eğitimle çok önceden tanışmışlardır.

Neticede insanı yaratan Allah, onun nasıl eğitileceğini ve geliştirileceğini de en iyi bilendir. Kur'an-ı Kerim insanı şekillendirmekteve hedeflenen bir insan tipini göstermektedir. Bu insan tipini ise bilgi, ilim ve eğitimle oluşturmaktadır (Yıldırım, 2014).

Kur'an-ı Kerim'in özellikleri arasında şunlar sayılmaktadır(AÖF,2006): her şeyin insan için yaratıldığını ve insanın emrine verildiğini haber veren, sağlam karakterli insanları iyiliğe teşvik eden, insanı güzel ahlaka çağıran, insanları doğruya ileten, ister inansın ister inanmasın tüm insanlık için hayra çağıran mesajlar içeren, eğitici bir üsluba sahip, içerisinde öğütler barındıran, insanla beraber toplumun en küçük birimi olan aileyi de önemseyen, içinde hukuk kurallarının ve iktisadi konuların bulunduğu bir kitaptır.Bu özellikler, ilahi programın insan ve insanlık için olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın amacı; İlahi eğitim programı olarak nitelenebilecek Kur'an-ı Kerim'le Milli Eğitim Müfredatı arasındaki insan niteliklerinin ortak yönlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla, her şeyin kendisi için yaratıldığı ve onun emrine verildiği insan (AÖF,2006) nasıl bir insan? Eğitimin istediği insan nasıl bir insan? İlahi programın istediği insan nitelikleriyle eğitim programlarının istediği insan nitelikleri birbirleriyle uyuyor mu? Sorularının cevabı aranmıştır. Buradan hareketle Milli Eğitim Bakanlığı'nun hedeflerinin ve ortaokullardaki derslerin öğretim programları için kaynaklık edebilecek ilahi kazanımların farkına varılması ve kullanılması araştırmanın bir diğer amacıdır. Bu amaç çerçevesinde alt amaçlar belirlenmiştir. Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. Milli Eğitim Bakanlığı nasıl bir insan tipi yetiştirmek istemektedir?
2. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Talim ve Terbiye Kurulunun belirlediği özel ve resmi ortaokullarda okutulan derslerin (Türkçe, sosyal bilgiler, matematik, fen bilimleri, din kültürü ve ahlak bilgisi) öğretim programlarının ve ara disiplinlerinin içeriğinde hangi konular bulunmaktadır?
3. Kur'an-ı Kerim surelerindeki ayetlerde verilen ilahi mesajlarla nasıl bir insan tipi amaçlanmaktadır?
4. Milli eğitimin genel hedefler, ortaokul öğretim programları ve ara disiplinlerle hedeflediği insan niteliklerinin Kur'an-ı Kerim ayetlerindeki karşılığı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma var olan durumu ortaya koyduğu için tarama modelindedir. Tarama modelleri geçmişte ya da günümüzde var olan durumu, olduğu gibi değiştirmeden betimlemeyi (tasvir etmeyi) amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2009).

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, alguları ve olayları doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde

| Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Milli Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma

ortaya koyar ve toplanan verilerden yola çıkarak daha önceden fark edilmeyen sonuçları birbiriyle ilişkili bir şekilde açıklar (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 39). Doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen bilgi, durum ve kaynak hakkında bilgi içeren yazılı öge ve araçların analizini kapsar.

Araştırmada doküman incelemesi yaklaşımına uygun olarak Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçları, Talim ve Terbiye Kurulunun belirlediği ortaokul ara disiplin kazanımları, ortaokul Türkçe dersi kazanımları, ortaokul sosyal bilgiler dersi kazanımları, ortaokul matematik dersi kazanımları, ortaokul fen bilimleri dersi kazanımları, ortaokul din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kazanımları, Diyanet İşleri Başkanlığının internet sitesinde bulunan Kur'an-ı Kerim meali ve yine Diyanet İşleri Başkanlığının internet sitesinde bulunan Kur'an-ı Kerim tefsiri incelenmiştir. Öncelikle bir veri tabanı oluşturulmuştur. Ardından gerekli karşılaştırmalar yapılarak yazılı kaynaklar arasındaki benzerlikler saptanmıştır. Tespit edilen kazanımlar; kazanımın üst kısmına kazanım numarası verilerek, kaynakçası ve hangi derse ait olduğu belirtilerek yazılmıştır. Daha sonra kazanımın anahtar kelimeleri belirlenip, kazanımın sol alt tarafına madde işaretleri kullanılarak alt alta yazılmıştır. Anahtar kelimelerin sağ tarafına benzerlik bulunan ilgili ayet veya ayetler, surenin ismi ve ayet numarası belirtilmek suretiyle yazılmıştır. Ayetlerin sağ tarafına ise ayetlerin tefsiri yazılmıştır. Böylece "ilgili ayetler ve kazanımlar" bölümünde yer alan doküman incelemesi tablosu oluşturulmuştur. Bu araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığının ve Diyanet İşleri Başkanlığının yazılı kaynakları incelenerek doküman analizi yapılmıştır.

İncelenen Dokümanlar

Bu araştırmanın doküman grubunu Talim ve Terbiye Kurulunun belirlediği 2014 - 2015 öğretim yılında Türkiye'de resmi ve özel okullarda okutulan Türkçe, sosyal bilgiler, matematik, fen bilimleri, din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri öğretim programları ve Diyanet İşleri Başkanlığının internet sitesinde yayınladığı Kur'an-ı Kerim ayet ve tefsiri oluşturmaktadır. Aşağıda çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de daha ayrıntılı biçimde verilmiştir.

Tablo 1. Örneklem Grubuna Giren Kazanım Sayılarının Dağılımı:

Ders Adı	Genel Amaçlar	Ara Disiplinler	Türkçe	Sosyal Bilgiler	Matematik	Fen Bilimleri	Din Kültürü
Kazanım 10		15	13	16	3	35	14

Yapılan doküman incelemesinde toplam 106 kazanım (Tablo 1) Kur'an-ı Kerim ayetleriyle eşleştirilmiştir.

İncelenen sure ve ayetler şunlardır: “Ankebut, Lokman, İnsan, Furkan, Mümtehine, Tin, Kalem, Maide, Araf, Hucurat, Bakara, Hud, Necm, Kasas, Yunus, Alak, Nahl, Nisa, Al-i İmran, Enfal, Rum, İsrâ, Enbiya, Nur, Zuhruf, Tegâbün, Haşr, En’am, Neml, Müzzemmil, Talak, Fussilet, Nasr, Tevbe, Ta-Ha, Sebe’, Zümer, Leyl, Yasin, Secde, Hac, Ra’d, Fatır, Tekvir, Hadid, Mü’minun, Kaf, Saffat, Abese, A’la, Şura, Nuh, Rahman, İbrahim, Zariyat, Ahzap, Kehf ve Şu’ara” adlı toplam 58 tane Kur’an-ı Kerim suresinin olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada Kuran’ Kerim sureleri içerisinde en çok yer tutan 22 adet ayetle “Bakara” suresidir. En az yer tutan ayetler ise 1’er adet ayetle “İnsan, Tin, Kalem, Kasas, Enfal, Zuhruf, Tegâbün, Neml, Müzzemmil, Talak, Leyl, Hac, Fatır, Tekvir, Mü’minun, Saffat, A’la, Şura, Nuh, Rahman, İbrahim, Zariyat, Ahzap, Kehf ve Şu’ara” sureleridir. Yapılan doküman incelemesinde bu surelerdeki toplam 185 ayet kazanımlarla eşleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel yöntemlerden “belgesel tarama” tekniği kullanılmıştır. Best’e göre doküman metodu olarak da tanımlanan bu teknik; mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak, sistemli bir şekilde incelenmesidir (Karasar, 2006, s. 183). Veriler toplanırken ilk olarak 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanun’unda yer alan Türk milli eğitiminin genel amaçları, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Talim ve Terbiye Kurulunun belirlediği resmi ve özel okullarda halen yürürlükte olan ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik, Fen Bilimleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile Ara Disiplinlerin öğretim programları incelenerek veri tabanı oluşturulmuş, daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığının internet sitesinde yer alan Kur’an-ı Kerim Meali ve Kur’an-ı Kerim Tefsiri adlı çalışmalar taranmıştır. Geçerlilik ve güvenilirliğin artırılması için kazanımlar belirlenirken alan uzmanlarından (ilgili ders öğretmenleri) destek alınıp bazı kazanımlar veri tabanındaki diğer kazanımlarla değiştirilmiştir. Ayetlerde ise herhangi bir dikkatsizlik ve yazım hatası olmaması için farklı yayınlardaki ayetlerle karşılaştırma yapılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin toplanması 2015 yılında yapılmıştır. Çalışmanın amacına ait soruları cevaplamak için belgesel tarama metoduyla toplanan veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz, elde edilen verileri daha önceden belirlenen temalara göre özetlemek ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005 s. 224). Belgesel tarama yöntemine uygun olarak seçilen hedefler ve kazanımlar; ayetler ve ayetlerin tefsirleriyle içeriklerindeki konu, içeriğin hedefi gibi ölçütlere dikkat edilerek eşleştirilmiş ve “ilgili ayetler ve kazanımlar” adlı bölümdeki tablo oluşturulmuştur. Ardından oluşturulan tablo yorumlanmıştır.

Bulgular

1.Alt Amaca İlişkin Bulgular: Milli Eğitim Bakanlığı'nın yetiştirmek istediği insana ilişkin özellikler araştırılmıştır.

Yapılan doküman incelemesi neticesinde, Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği genel ve özel amaçlar çerçevesinde Türk milli eğitim sisteminde yetiştirilmek istenen insan tipinin başlıca özellikleri şunlardır:

- Genel manada genel ve özel amaçları bilen, benimseyen, kavrayan ve hayatında uygulayan bir birey,
- Özelde ise bir yandan sevgi, saygı, merhamet, yardımlaşma, alçakgönüllülük gibi değerlere sahip hümanist bir vatandaş,
- Diğer yandan akla ve bilime değer verip önemseyen, her gördüğünü kabul etmeyip üzerinde düşünen, bilimsel araştırmalar yapan bir bilim insanı,
- Günlük hayatta konuşmasıyla, oturmasıyla, selamlaşmasıyla bir beyefendi veya hanımefendi,
- Evinde ise ailesini seven, bilen, tanıyan; annelik, babalık ve hayat arkadaşlığı bilincine erişmiş bir aile üyesi,
- Mesleğinde veya kendisine verilen işte işinin sorumluluğu bilen, işini seven ve başarıyla yapan, çalışkan bir emektar,
- Ülkesi için ise gerektiğinde canını feda edebilecek; kişiliğiyle, ilmiyle, aşkıyla savaşılan kahraman bir asker olabilen bir insan tipi hedeflenmektedir. (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973).

2.Alt Amaca İlişkin Bulgular:

Yapılan doküman incelemesi neticesinde, "Türkçe, sosyal bilgiler, matematik, fen bilimleri, din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri öğretim programları ve bu derslerdeki ara disiplinler incelenmiş. Araştırma konusu yapılan kazanım alanlarının içeriğiyle ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır.

Türkçe Dersi:

- Etkili karar verme,
- Yapıcı, yaratıcı, akılcı ve doğru düşünme yolları,
- Eleştirel bakış açısı,
- Yurt ve dünya sorunlarına karşı duyarlılık bilinci,
- Çözüm odaklılık,
- Gelişmiş bir duygu, düşünce ve hayal dünyası,
- Kendini sözlü ve yazılı olarak etkili, anlaşılır bir şekilde ifade etme,
- Görgü kurallarına uygun olarak dinleme,
- Etkili okuma,
- Konuşma sırasındaki nezaket kuralları,
- Sorunlarına konuşarak çözüm arama,

- Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu,
- Etkili yazma (Milli Eğitim Bakanlığı, 2006).

Sosyal Bilgiler Dersi:

- Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma,
- Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması,
- Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet'in ortaya çıkışı ve yayılışı,
- Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereği ve önemi,
- Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkileri,
- Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiği,
- Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişki,
- Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliği,
- İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemi,
- Yerleşme ve seyahat özgürlüğü,
- Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumlulukları,
- Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemi,
- Vakıfların çalışmaları ve sosyal yaşamdaki rolü,
- Küresel sorunların (çevre kirliliği, küresel ısınma, terör vb.) çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluk (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005).

Matematik Dersi:

- Matematiksel bilgi ve beceri,
- Matematiksel kavramlar,
- Matematiksel kavramlar arasındaki ilişki,
- Matematiksel kavramları günlük hayatta kullanma,
- Matematiksel kavramları diğer disiplinlerde kullanma (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013a).

Fen Bilimleri Dersi:

- Su ve minerallerin bütün besinlerde bulunduğu,
- Sağlıklı bir yaşam için besinlerin tazeliğinin ve doğallığının önemi,
- Sigara ve alkol kullanımının vücuda verdiği zararlar,
- Gölge,

- Canlıların benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılması,
- İnsan faaliyetleri sonucunda oluşan çevre sorunları ve bu sorunların çözümüne ilişkin öneriler,
- Kayaçlarla madenleri ilişkilendirme ve madenlerin teknolojik ham madde olarak önemi,
- Geçmişten günümüze, hücrenin yapısı ile ilgili olarak ileri sürülen görüşleri teknolojik gelişmelerle ilişkilendirme,
- Hücre - doku - organ - sistem - organizma ilişkisi,
- Katı, sıvı ve gazların basınç özelliklerinin günlük yaşam ve teknolojideki uygulamaları,
- Süratin tanımı ve birimi,
- Sesin madde ile etkileşimi sonucunda oluşabilecek durumlar,
- Işık,
- Bitki ve hayvanlardaki büyüme ve gelişme süreçleri,
- Bitki ve hayvanlardaki üreme çeşitleri,
- Duyu organları,
- Besin zincirindeki üretici - tüketici - ayrıştırıcı ilişkisi,
- Güneş'ten aldığı ışığı yansıtan Ay'ın evreleri,
- Dünya ve Ay'ın hareketleri,
- Atomun yapısı ve yapısındaki temel parçacıklar,
- Güneş enerjisinin günlük yaşam ve teknolojideki yenilikçi uygulamaları,
- Kaynakların etkili kullanımı bakımından güneş enerjisi,
- Biyoçeşitliliğin doğal yaşam için önemi,
- Gök cisimlerini gözleme ve gök cisimlerinin sayısının kişinin görebildiğinden fazla olması,
- Ekosistem, tür, habitat ve popülasyon kavramlarını tanımlama ve örnekleme,
- Geçmişten günümüze periyodik sistemin oluşturulma süreci,
- İnsanda üremeyi sağlayan yapı ve organları şema üzerinde gösterme,
- Üreme organlarının neslin devamı için üreme hücrelerini oluşturduğu,
- Yıldızlar ve gezegenler,
- Canlılarda solunumun önemi ve nasıl gerçekleştiği,
- Kaynakların tasarruflu kullanımı,
- Ozon tabakasının seyrelme nedenleri ve canlılar üzerindeki olası etkilerini araştırarak sorunun çözümü için öneriler üretme,
- Depremle ilgili temel kavramlar,
- Besin içeriklerinin, canlıların yaşamsal faaliyetleri için gerekli olduğu,

- Dengeli beslenmenin insan sağlığına etkileri (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013b).

Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi Dersi:

- Güzel söz söyleme ve güzel davranış sergileme,
- Selamlaşmanın iletişimdeki önemi,
- Beden ve giysi temizliği,
- Çevreyi temiz tutma ve koruma,
- Dostça ve kardeşçe yaşama,
- Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemi,
- Güzel iş ve davranışın (salih amel) dinimizdeki önemi,
- Paylaşmanın insan için bir ihtiyaç ve erdem olduğu,
- Paylaşma ve yardımlaşmanın birey ve toplum için önemi,
- Gazilerimize saygı duyarak gereken değer vermenin ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anmanın bilinci,
- Ruh çağırma, falcılık, sihir ve büyü gibi batıl inançların toplum üzerindeki olumsuz etkileri,
- Ahlaki tutum ve davranışları yerine getirme,
- İnsanın akıl ve irade sahibi olması ile özgür ve sorumlu bir varlık olması arasındaki ilişki,
- Taassubun (aşırılık) zararları ve doğru bilginin kişiyi taassuba düşmekten korumadaki önemi,
- Kumar, alkollü içki ve uyuşturucunun bireysel ve toplumsal zararları,
- Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olma (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).

Ara Disiplinler:

- Heyelan sırasında kapalı ve açık alanlarda yapılması gerekenler,
- Eğitimin kendisi için bir hak olduğu,
- Bulunduğu durumu her yönüyle değerlendirme ve fikirlerini belirtme,
- Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemi,
- Hakların ihlâl edildiği durumlar karşısında yetkili kurumlara başvurmanın bir vatandaşlık görevi olduğu,
- Hakları ihlâl edilenlere karşı yardımcı olmanın insanî bir davranış olduğu,
- Bütün insanların haklar yönünden eşit ve özgür doğdukları,
- Olumsuz tutum ve davranışlarla başa çıkabilme becerisi,
- Etkili problem çözme yolları,
- Verdiği kararın sorumluluğu,
- Duygu ve düşüncelerini paylaşma biçimleri,
- Liderlerin davranışlarının ve aldığı kararların başkalarının yaşamını nasıl etkilediği,

- Toplumda cinsiyetler arası farklılıklara bağlı ayrımcılık yapılmasının etkileri,
- Etkili insan ilişkilerinin önemi ve oluştuğu,????
- İletişimde kişiler arası farklılıklara hoşgörü (Milli Eğitim Bakanlığı; 2005, 2006, 2010, 2013a, 2013b).

3. Alt Amaca İlişkin Bulgular:

Kur'an-ı Kerim içerisinde yer alan "İnsanların yapması gereken davranışlar (emirler), insanların yapmaması gereken davranışlar (yasaklar), ve Müslümanların özellikleri (vasıfları)," ile ilgili ayetler bize Kur'an-ı Kerim ayetlerinin hedeflediği insan tipini göstermektedir. Bu insan tipinin özellikleri şunlardır:

- Allah'ın emir ve yasaklarını bilen, benimseyen, kavrayan ve uygulayan bir kul (Ankebut, 45; Maide, 32; A'raf, 204; Al-i İmran, 172; Zariyat, 19; Bakara, 267; Ahzap, 35),
- Sürekli Allah'ı düşünüp anan bir mütefekkir (Al-i İmran, 191),
- Allah resulünün gösterdiği istikamette giden bir ümmet (Nisa, 124; İsra, 33; İsra, 37; Bakara, 3; Kehf, 29; İsra, 107),
- Fen bilimlerine hâkim bir bilim insanı (Ra'd, 4; Nahl, 5; Nahl, 11; Nahl, 12; Bakara, 17; Bakara, 168; Bakara, 172; Bakara, 223; Furkan, 45; Furkan, 61; Nisa, 57; Fatır, 21; Nur, 35; Nur, 45; Tekvir, 5; Hadid, 25; Mü'mininun, 14; En'am, 38; En'am, 95; En'am, 99; En'am, 125; En'am, 139; En'am, 141; Enbiya, 12; Enbiya, 33; Kaf, 44; Saffat, 19; Abese, 27; Abese, 33, 34, 35, 36, 37; A'la, 4; Şura, 11; A'raf, 54; A'raf, 179; A'raf, 195; Yasin, 39; Sebe', 3; Yunus, 61; Nuh, 16; Fussilet, 12; Rahman, 5),
- Matematik ilmini kavrayıp hayatında kullanan bir matematikçi (Yunus, 5; İsra, 12; Secde, 5),
- Bencil olmayan, diğer insanları da düşünen, onlara da değer veren, hümanist bir insan (Bakara, 262; İsra, 23; Rum, 21),
- Malını, mülkünü Allah rızası için yoksula, yetime, yaşlıya, ihtiyaç sahibine dağıtan bir yardımsever (İnsan, 8; Tevbe, 60; Al-i İmran, 92),
- Çocuklarını ve eşini kurtuluşu için bir vesile olarak gören bir aile üyesi (Furkan, 74),
- Hakkı savunan ve koruyan bir adalet bekçisi (Mümtehine, 8; Bakara, 188; Rum, 38),
- Çalışarak, çabalayarak geçimini sağlayan bir emektar (Hud, 86; Necm, 39, 40, 41; Kasas, 77),
- Diğer taraftan her daim doğru yolu gösteren bir pusula (Al-i İmran, 104; A'raf, 181; Lokman, 17; Nisa, 85),

- Diğer Müslümanları kardeşi gibi gören bir insan (Haşr, 9; Hucurat, 10),
- Ayrıca bir bilgiyi hemen kabul etmeyip araştıran, inceleyen, sorgulayan bir araştırmacı (Bakara, 164; Hucurat, 6; En'am, 50; Haşr, 21; Nahl, 17; Nahl, 44; Nahl, 69; Hud, 24; Nisa, 94),
- Okumaya, ilme, bilime, bilgiye değer veren bir bilgin(Alak; 1, 2, 3, 4, 5),
- Emin, güvenilir bir yiğit (Bakara, 42; Nisa, 10),
- Sabır ve tevekkül sahibi bir birey(Enfal, 46; Al-i İmran, 200),
- Affedici, merhametlibir kişi (Bakara, 109; Nur, 22),
- Hoşgörülü bir kul(Zuhruf, 89; Tegâbün, 14),
- Karışıklık çıkarmayan, doğru düzeni bozmayan bir muhafız (Şu'ara, 183),
- Kadına değer veren, kadın haklarını koruyan bir kadın hakları savunucusu (Nisa, 19; Nisa, 4; Talak, 6; Bakara, 241),
- Haddini aşmayan, sınırlarını bilen bir beşer (Maide, 77; Maide, 87),
- Vatanını, milletini koruyan bir asker (Mümtehine, 9),
- İnsanlar arasında tatlı sözle konuşan, yavaşça yürüyen, selamlaşmayı yayan, efendi bir kişi(İsra, 53; Nahl, 125; Lokman, 19; İsra, 28; Ta-Ha, 44; Nisa, 86; Nur, 27),
- Tek başına karar almayan, istişareye önem veren bir yönetici (Al-i İmran, 159; Neml, 32),
- İnsanların arasını bulan, aralarını düzelten bir arabulucu(Hucurat; 9, 10),
- Bol bol şükreden, mütevazı bir insan(Nasr; 1, 2, 3),
- İsrâf etmeyen, boşa harcamayan bir hesap uzmanı(A'raf, 31; İsra, 27;İsra, 29; Bakara, 265),
- Kinini bastıran, gerçeği gizlemeyen bir derya(Maide, 8),
- Helal ticaret yapan, doğru bir tüccar (Nisa, 29),
- Zinadan uzak duran, harama girmeyen bir namus timsali(İsra, 32),
- Temiz, pak bir mümin (Bakara, 125; Bakara, 222; Hac, 26),
- Kumar, büyü, içki gibi zararlı alışkanlıklardan uzak duran bir Müslüman (Bakara, 102; Maide, 91) tipi hedeflenmektedir.

Tablo 2. Milli eğitim genel amaçları ve ortaokul öğretim programlarında yer alan insana ilişkin kazanımlarla Kur'an-ı Kerim ayetlerinin içerik yönünden eşleştirilmesi:

No	Milli Eğitim Genel Amaçlarındaki Ve Ortaokul Öğretim Programlarındaki İnsan	Kur'an-ı Kerim'deki İnsan
1.	"Su ve minerallerin bütün besinlerde bulunduğu çıkarımını yapar." (MEB, 2013b). "Sağlıklı bir yaşam için besinlerin tazeliğinin ve doğallığının önemini, araştırma verilerine dayalı olarak tartışır." (MEB, 2013b). "Tam gölgenin nasıl oluştuğunu gözlemler ve basit	Fen bilimlerine hâkim bir bilim insanı (Ra'd, 4; Nahl, 5; Nahl, 11; Nahl, 12; Bakara, 17; Bakara, 168; Bakara, 172; Bakara, 223;

| Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Milli Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma

<p>ışın çizimleri ile gösterir." (MEB, 2013b).</p> <p>"Canlılara örnekler vererek benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırır." (MEB, 2013b).</p> <p>"Kayaçlarla madenleri ilişkilendirir ve madenlerin teknolojik ham madde olarak önemini tartışır." (MEB, 2013b).</p> <p>"Hücre - doku - organ - sistem - organizma ilişkisini açıklar." "Katı, sıvı ve gazların basınç özelliklerinin günlük yaşam ve teknolojideki uygulamalarına örnekler verir." (MEB 2013b).</p> <p>"Sürati tanımlar ve birimini ifade eder." (MEB, 2013b).</p> <p>"Sesin madde ile etkileşimi sonucunda oluşabilecek durumları kavrar." (MEB, 2013b).</p> <p>"Işığın düzgün ve pürüzlü yüzeylerdeki yansımalarını gözlemler ve ışınlar çizerek gösterir." (MEB, 2013b).</p> <p>"Bitki ve hayvanlardaki büyüme ve gelişme süreçlerini örnekler vererek açıklar." (MEB 2013b).</p> <p>"Duyu organlarına ait yapıları model üzerinde gösterir ve açıklar." (MEB, 2013b).</p> <p>"Besin zincirindeki üretici - tüketici - ayrıştırıcı ilişkisini kavrar ve örnekler verir." (MEB, 2013b).</p> <p>"Güneş'ten aldığı ışığı yansıtan Ay'ın evrelerini ifade eder ve evrelerin görülme sebebini Ay'ın Dünya etrafındaki dolanma hareketi ile ilişkilendirir." (MEB, 2013b).</p> <p>"Atomun yapısını ve yapısındaki temel parçacıkları bilir." (MEB, 2013b).</p> <p>"Biyçeşitliliğin doğal yaşam için önemini sorgular." (MEB, 2013b).</p> <p>"Gök cisimlerini çıplak gözle gözlemler ve yaptığı araştırma sonucunda uzayda gözleyebildiğinden çok daha fazla gök cismi olduğu sonucuna varır." (MEB 2013b).</p> <p>"Ay'ın kendi etrafında dönerken aynı zamanda da Dünya etrafında dolandığını ifade ederek; bu hareketleri temsil bir model oluşturur ve sunar." (MEB, 2013b).</p> <p>"Ekosistem, tür, habitat ve popülasyon kavramlarını tanımlar ve örnekler verir." (MEB, 2013b).</p> <p>"Besin zincirindeki üretici - tüketici - ayrıştırıcı ilişkisini kavrar ve örnekler verir." (MEB 2013b).</p>	<p>Furkan, 45; Furkan, 61; Nisa, 57; Fatır, 21; Nur, 35; Nur, 45; Tekvir, 5; Hadid, 25; Mü'minun, 14; En'am, 38; En'am, 95; En'am, 99; En'am, 125; En'am, 139; En'am, 141; Enbiya, 12; Enbiya, 33; Kaf, 44; Saffat, 19; Abese, 27; Abese; 33, 34, 35, 36, 37; A'la, 4; Şura, 11; A'raf, 54; A'raf, 179; A'raf, 195; Yasin, 39; Sebe', 3; Yunus, 61; Nuh, 16; Fussilet, 12; Rahman, 5).</p>
--	--

	<p>“Güneş’ten aldığı ışığı yansıtan Ay’ın evrelerini ifade eder ve evrelerin görülme sebebini Ay’ın Dünya etrafındaki dolanma hareketi ile ilişkilendirir.” (MEB, 2013b).</p> <p>“Atomun yapısını ve yapısındaki temel parçacıkları bilir.” (MEB, 2013b).</p> <p>“Biyçeşitliliğin doğal yaşam için önemini sorgular.” (MEB, 2013b).</p> <p>“Gök cisimlerini çıplak gözle gözlemler ve yaptığı araştırma sonucunda uzayda gözleyebildiğinden çok daha fazla gök cismi olduğu sonucuna varır.” (MEB, 2013b).</p> <p>“Ay’ın kendi etrafında dönerken aynı zamanda da Dünya etrafında dolandığını ifade ederek; bu hareketleri temsil bir model oluşturur ve sunar.” (MEB, 2013b).</p> <p>“Ekosistem, tür, habitat ve popülasyon kavramlarını tanımlar ve örnekler verir.” (MEB, 2013b) vb.</p>	
2.	<p>“Matematiksel kavramları anlayabilecek, bunlar arasında ilişkiler kurabilecek, bu kavram ve ilişkileri günlük hayatta ve diğer disiplinlerde kullanır.” (MEB, 2013a).</p> <p>“Matematikle ilgili alanlarda ileri bir eğitim alabilmek için gerekli matematiksel bilgi ve becerileri kazanır.” (MEB, 2013a).</p>	Matematik ilmini kavrayıp hayatında kullanan bir matematikçi (Yunus, 5; İsrâ, 12; Secde, 5).
3.	<p>“Milli, manevi, ahlaki, kültürel, insani değerlerine bağlı bir birey olarak yetişir.” (MEB, 1973).</p> <p>“Toplumda cinsiyetler arası farklılıklara bağlı ayrımcılık yapılmasının etkilerini sorgular.” (MEB Ara Disiplinler).</p> <p>“Bütün insanların haklar yönünden eşit ve özgür olduklarını belirtir.” (MEB, Ara Disiplinler)</p>	Bencil olmayan, diğer insanları da düşünen, onlara da değer veren, hümanist bir insan (Bakara, 262; İsrâ, 23; Rum, 21).
4.	<p>“Milli, manevi, ahlaki, kültürel, insani değerlerine bağlı bir birey olarak yetişir.” (MEB 1973).</p> <p>“Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.” (MEB, 2005).</p> <p>“Paylaşmanın insan için bir ihtiyaç ve erdem olduğunun farkında olur.” (MEB, 2010).</p> <p>“Paylaşma ve yardımlaşmanın birey ve toplum için önemini yorumlar.” (MEB, 2010).</p>	Malını, mülkünü Allah rızası için yoksula, yetime, yaşlıya, ihtiyaç sahibine dağıtan bir yardımsever (İnsan, 8; Tevbe, 60; Al-i İmran, 92).
5.	“Ailesini, vatanını, milletini seven; yüceltmeye çalışan	

Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Milli Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma

	bir birey olarak yetişir." (MEB 1973). "Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemini açıklar." (MEB, 2010).	Çocuklarını ve eşini kurtuluşu için bir vesile olarak gören bir aile üyesi (Furkan, 74).
6.	"İnsan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren bir birey olarak yetişir." (MEB 1973). "Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur." (MEB, 2005). Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur." (MEB, 2010).	Hakkı savunan ve koruyan bir adalet bekçisi (Mümtehin, 8; Bakara, 188; Rum, 38).
7.	"İlgi, istidat ve kabiliyetlerine uygun bir mesleğe yerleşir." (MEB, 1973). "Birey, kendisini ve toplumu mutlu edecek bir mesleğe yerleşir." (MEB, 1973). "İş görme alışkanlığı kazanmak suretiyle hayata hazır bir birey haline gelir." (MEB, 1973).	Çalışarak, çabalayarak geçimini sağlayan bir emektar (Hud, 86;Necm, 39, 40, 41; Kasas, 77).
8.	"Küresel sorunların (çevre kirliliği, küresel ısınma, terör vb.) çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder." (MEB, 2005). "Yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olur ve çözümler üretir." (MEB, 2006).	Her daim doğru yolu gösteren bir pusula (Al-i İmran, 104; A'raf, 181; Lokman, 17; Nisa, 85).
9.	"Dostça ve kardeşçe yaşamaya özen gösterir." (MEB, 2010). "Gazilerimize saygı duyarak gereken değeri vermenin ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anmanın bilincinde olur." (MEB 2010). "Her güzel iş ve davranışın (salih amel) dinimizdeki önemini örneklerle açıklar." (MEB, 2010).	Diğer Müslümanları kardeşi gibi gören bir insan (Haşr, 9; Hucurat, 10).
10.	"Hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip bir birey olarak yetişir." (MEB, 1973). "Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar." (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005). "Yapıcı, yaratıcı, akılcı ve doğru düşünme yollarını öğrenir, bunları bir alışkanlık hâline getirir." (MEB2006). "Eleştirel bakış açısı kazanır ve seçici olur." (MEB, 2006). "İnsanın akıl ve irade sahibi olması ile özgür ve	Bir bilgiyi hemen kabul etmeyip araştıran, inceleyen, sorgulayan bir araştırmacı (Bakara, 164; Hucurat, 6; En'am, 50; Haşr, 21; Nahl, 17; Nahl, 44; Nahl, 69; Hud, 24;

	sorumlu bir varlık olması arasındaki ilişkiyi açıklar.”(MEB, 2010).	Nisa, 94).
11.	“Eğitimin kendisi için bir hak olduğunu fark eder.” (MEB, Ara Disiplinler). “Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.” (MEB, 2005).	Okumaya, ilme, bilime, bilgiye değer veren bir bilgin (Alak; 1, 2, 3, 4, 5).
12.	“Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.” (MEB, 2005). “Hakların ihlâl edildiği durumlar karşısında yetkili kurumlara başvurmanın bir vatandaşlık görevi olduğunu belirtir.”(MEB, Ara Disiplinler). “Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.” (MEB, 2005).	Emin, güvenilir bir yiğit (Bakara, 42; Nisa, 10).
13.	“Olumsuz tutum ve davranışlarla başa çıkabilme becerisi geliştirir.”(MEB, Ara Disiplinler). “Etkili problem çözme yollarını açıklar.”(MEB, Ara Disiplinler).	Sabır ve tevekkül sahibi bir birey (Enfal, 46; Al-i İmran, 200).
14.	“Milli, manevi, ahlaki, kültürel, insani değerlerine bağlı bir birey olarak yetişir.” (MEB, 1973). “Her güzel iş ve davranışın (salih amel) dinimizdeki önemini örneklerle açıklar.” (MEB, 2010).	Affedici, merhametli bir kişi (Bakara, 109; Nur, 22).
15.	“İletişimde kişiler arası farklılıklara hoşgörü gösterir”(MEB, Ara Disiplinler). “Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini fark eder.”(MEB, Ara Disiplinler).	Hoşgörülü bir kul (Zuhruf, 89; Tegâbün, 14).
16.	“Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.” (MEB, 2005). “Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.” (MEB, 2005).	Karışıklık çıkarmayan, doğru düzeni bozmayan bir muhafız (Şu’ara, 183).
17.	“Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bir birey olarak yetişir.” (MEB 1973). “Toplumda cinsiyetler arası farklılıklara bağlı ayrımcılık yapılmasının etkilerini sorgular.”(MEB Ara Disiplinler).	Kadına değer veren, kadın haklarını koruyan bir kadın hakları savunucusu (Nisa, 19; Nisa, 4; Talak, 6; Bakara, 241).
18.	“İnsan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren bir birey olarak yetişir.” (MEB, 1973). “Taassubun (aşırılık) zararlarını ve doğru bilginin	Haddini aşmayan, sınırlarını bilen bir

Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Milli Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma

	kişiyi taassuba düşmekten korumadaki önemini açıklar." (MEB, 2010). "Güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur." (MEB, 2010).	beşer (Maide, 77; Maide, 87).
19.	"Ailesini, vatanını, milletini seven; yüceltmeye çalışan bir birey olarak yetişir." (MEB, 1973). "Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar." (MEB, 2005). "Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir." (MEB, 2005). "Gazilerimize saygı duyarak gereken değeri vermenin ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anmanın bilincinde olur." (MEB, 2010).	Vatanını, milletini koruyan bir asker (Mümtehine, 9).
20.	"Konuşmasında nezaket kurallarını uyar." (MEB, 2006). "Sorunlarına konuşarak çözüm arar." (MEB, 2006). "Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir." (MEB, 2006). "Selamlaşmanın iletişimdeki önemini fark eder." (MEB, 2010).	İnsanlar arasında tatlı sözle konuşan, yavaşça yürüyen, selamlaşmayı yayan, efendi bir kişi (İsra, 53; Nahl, 125; Lokman, 19; İsra, 28; Ta-Ha, 44; Nisa, 86; Nur, 27).
21.	"İnsan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren bir birey olarak yetişir." (MEB, 1973). "Etkili şekilde karar verir." (MEB, 2006).	Tek başına karar almayan, istişareye önem veren bir yönetici (Al-i İmran, 159; Neml, 32).
22.	"İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder." (MEB, 2005). "Etkili insan ilişkilerinin önemini ve oluştuğunu analiz eder." (MEB, Ara Disiplinler). "Etkili problem çözme yollarını açıklar." (MEB, Ara Disiplinler).	İnsanların arasını bulan, aralarını düzelteren bir arabulucu (Hucurat; 9, 10).
23.	"Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bir birey olarak yetişir." (MEB, 1973). "Gazilerimize saygı duyarak gereken değeri vermenin ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anmanın bilincinde olur." (MEB, 2010).	Bol bol şükreden, mütevazı bir insan (Nasr; 1, 2, 3).
24.	"Milli, manevi, ahlaki, kültürel, insani değerlerine bağlı bir birey olarak yetişir." (MEB, 1973).	

	<p>“Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.” (MEB, 2005).</p> <p>“Kayaçlarla madenleri ilişkilendirir ve madenlerin teknolojik ham madde olarak önemini tartışır.”(MEB, 2013b).</p> <p>“Güneş enerjisinin günlük yaşam ve teknolojideki yenilikçi uygulamalarına örnekler verir ve kaynakların etkili kullanımı bakımından Güneş enerjisinin önemini tartışır.”(MEB, 2013b).</p> <p>“Kaynakların tasarruflu kullanımına yönelik proje tasarlar.”(MEB, 2013b).</p>	<p>İsraf etmeyen, boşa harcamayan bir hesap uzmanı (A’raf, 31; İsra, 27;İsra, 29; Bakara, 265).</p>
25.	<p>“Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bir birey olarak yetişir.” (MEB, 1973).</p> <p>“Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.” (MEB, 2005).</p>	<p>Kinini bastıran, gerçeği gizlemeyen bir derya (Maide, 8).</p>
26.	<p>“Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bir birey olarak yetişir.” (MEB, 1973).</p> <p>“Devletine ve toplumuna karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş bir birey olarak yetişir.”(MEB, 1973).</p>	<p>Helal ticaret yapan, doğru bir tüccar (Nisa, 29).</p>
27.	<p>“Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bir birey olarak yetişir.” (MEB, 1973).</p> <p>“Ahlaki tutum ve davranışları yerine getirmeye istekli olur.” (MEB, 2010).</p>	<p>Zinadan uzak duran, harama girmeyen bir namus timsali (İsra, 32).</p>
28.	<p>“Beden ve giysi temizliğine özen gösterir.” (MEB, 2010).</p> <p>“Çevreyi temiz tutmaya ve korumaya önem verir.” (MEB, 2010).</p> <p>“İnsan faaliyetleri sonucunda oluşan çevre sorunlarını araştırır ve bu sorunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunur.”(MEB, 2013b).</p>	<p>Temiz, pak bir mümin (Bakara, 125; Bakara, 222; Hac, 26).</p>
29.	<p>“Milli, manevi, ahlaki, kültürel, insani değerlerine bağlı bir birey olarak yetişir.” (MEB, 1973).</p> <p>“Sigara ve alkol kullanımının vücuda verdiği zararları araştırma verilerine dayalı olarak tartışır.” (MEB, 2013b).</p> <p>“Ruh çağırma, falcılık, sihir ve büyü gibi batıl inançların toplum üzerindeki olumsuz etkilerini fark eder.” (MEB, 2010).</p>	<p>Kumar, büyü, içki gibi zararlı alışkanlıklardan uzak duran bir Müslüman (Bakara, 102; Maide, 91).</p>

| Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Milli Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma

	"Kumar, alkollü içki ve uyuşturucunun bireysel ve toplumsal zararlarını örneklerle açıklar." (MEB, 2010).	
--	---	--

Programın amacında ve kazanımlarında geçen insana ilişkin özelliklerle Kur'an-ı Kerimde geçen insanların eşleştirilmesi Tablo 2'de verilmektedir. Tablo 2'nin daha net anlaşılması için Tablo 3'te eğitim programlarına bağlı yetiştirilmek insanların nitelikleriyle Kur'an-ı Kerimde karşılığı olan ayetler verilmektedir:

4. Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 3. Milli eğitimin genel hedefler, ortaokul öğretim programları ve ara disiplinlerle hedeflediği insan niteliklerinin Kur'an-ı Kerim ayetlerindeki karşılığı:

NO	İNSAN NİTELİKLERİ	KUR'AN-I KERİM AYETLERİ
1.	Bilimsel İnsan	Ra'd, 4; Nahl, 5; Nahl, 11; Nahl, 12; Bakara, 17; Bakara, 168; Bakara, 172; Bakara, 223; Furkan, 45; Furkan, 61; Nisa, 57; Fatır, 21; Nur, 35; Nur, 45; Tekvir, 5; Hadid, 25; Mü'minun, 14; En'am, 38; En'am, 95; En'am, 99; En'am, 125; En'am, 139; En'am, 141; Enbiya, 12; Enbiya, 33; Kaf, 44; Saffat, 19; Abese, 27; Abese, 33, 34, 35, 36, 37; A'la, 4; Şura, 11; A'raf, 54; A'raf, 179; A'raf, 195; Yasin, 39; Sebe', 3; Yunus, 61; Nuh, 16; Fussilet, 12; Rahman, 5.
2.	Matematikçi İnsan	Yunus, 5; İsrâ, 12; Secde, 5.
3.	Hümanist İnsan	Bakara, 262; İsrâ, 23; Rum, 21.
4.	Yardımsever İnsan	İnsan, 8; Tevbe, 60; Al-i İmran, 92.
5.	Aile Bağları Güçlü İnsan	Furkan, 74.
6.	Adaletli İnsan	Mümtehine, 8; Bakara, 188; Rum, 38.
7.	Çalışkan İnsan	Hud, 86; Necm, 39, 40, 41; Kasas, 77.
8.	Doğrucu (Doğruya Yönlendiren) İnsan	Al-i İmran, 104; A'raf, 181; Lokman, 17; Nisa, 85.
9.	Kardeşçil İnsan	Haşr, 9; Hucurat, 10.
10.	Araştırmacı İnsan	Bakara, 164; Hucurat, 6; En'am, 50; Haşr, 21; Nahl, 17; Nahl, 44; Nahl, 69; Hud, 24; Nisa, 94.
11.	Âlim İnsan	Alak, 1, 2, 3, 4, 5.
12.	Güvenilir İnsan	Bakara, 42; Nisa, 10.
13.	Sabırlı İnsan	Enfal, 46; Al-i İmran, 200.

14.	Merhametli İnsan	Bakara, 109; Nur, 22.
15.	Hoşgörülü İnsan	Zuhruf, 89; Tegâbün, 14.
16.	Uyumlu İnsan	Şu'ara, 183.
17.	Kadına Değer Veren İnsan	Nisa, 19; Nisa, 4; Talak, 6; Bakara, 241.
18.	Sınırlarını Bilen İnsan	Maide, 77; Maide, 87.
19.	Vatanını, Milletini Seven İnsan	Mümteherine, 9.
20.	Tatlı Dilli İnsan	İsra, 53; Nahl, 125; İsra, 28; Ta-Ha, 44; Lokman, 19.
21.	Selam Vermesiyle Yürüyüşüyle Efendi İnsan	Nisa, 86; Nur, 27; Lokman, 19.
22.	İstişareye, Danışmaya, İletişime Önem Veren İnsan	Al-i İmran, 159; Naml, 32.
23.	Arabulucu İnsan	Hucurat; 9, 10.
24.	Şükreden, Mütevazı İnsan	Nasr; 1, 2, 3.
25.	İsraf Etmeyen İnsan	A'raf, 31; İsra, 27; İsra, 29; Bakara, 265.
26.	Kin Tutmayan İnsan	Maide, 8.
27.	İşini Doğru Yapan İnsan	Nisa, 29.
28.	Ahlaksız İşlerden Uzak Duran İnsan	İsra, 32.
29.	Temiz İnsan	Bakara, 125; Bakara, 222; Hac, 26.
30.	Vücudunu Zararlı Alışkanlıklardan Koruyan İnsan	Bakara, 102; Maide, 91.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Yapılan doküman incelemesi neticesinde, daha önceki sorularda incelenen kazanım alanlarındaki hedefler ile Kur'an-ı Kerim surelerinin ayetlerindeki hedeflerin birbirine ne kadar çok benzediği görülebilmektedir. İncelenen kazanım alanlarında ve Kur'an-ı Kerim ayetlerinin tamamında çeşitli beklentiler (istek, amaç ve ihtiyaçlar) neticesinde oluşturulmak, yetiştirilmek istenen "ideal insan tipi" açık bir şekilde görülebilmektedir.

Birey; öğretim programlarındaki kazanım alanları ile Kur'an-ı Kerim ayet ve tefsirinde, hem kendini ve evreni tanımakta hem de modern bilimin ifadesiyle "hümanist (insancıl)" bir yapıya kavuşmaktadır. Şöyle ki incelemesi yapılan tüm doküman alanlarında insana; "sevgi, saygı, merhamet, fedakârlık, paylaşma, alçak gönüllülük, tutarlılık, doğruluk, güvenilirlik, şefkat, edep, utanma, vatanseverlik, doğa bilinci, düşünme, sorgulama, eşitlik, adalet, hakkı koruma, inceleme, sabır, kanaatkârlık, demokrasi, hoşgörü, özgüven, çalışkanlık ve sorumluluk" gibi temel

değerlerin kazandırılması ve pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece insan; bir yandan vatanına, milletine, devletine faydalı bir birey haline gelirken diğer yandan ise kendini geliştiren yeterliliklerini artıran bir yapıya kavuşmakta yani "ideal insan tipine" doğru hızla ilerlemektedir.

Bu bakımdan hedefleri birbirinin neredeyse aynısı olan kazanım alanları ile Kur'an-ı Kerim ayetleri ilişkilendirilip daha etkili ve faydalı sonuçlar elde edilebilir. Neticede değiştirilmeden, bozulmadan bugüne kadar geldiğini bildiğimiz Kur'an-ı Kerim Allah sözüdür. Allah ise yarattığı kulları en iyi bilen ve en iyi tanıyandır. Bu sebeple Allah'ın, Kur'an-ı Kerim ayetleriyle ortaya koyduğu insan tipi milli eğitimin genel amaçlarını ve kazanım alanlarını da kapsamaktadır.

İnsanın karşılaştığı sıkıntılardan, toplumların düştüğü bunalımlardan kurtulmaları, dengeli, sağlıklı gelişim ve kalkınma için dinin doğru anlatılması gereklilik olarak görülmektedir (Buyrukçu, 2006). Modernizmle birlikte dünyevileşme (sekülerizm) hareketleri baş göstermiş ve dinden kopmalar devlet politikalarına dönüşmüştür. Postmodernizmle birlikte sıklıkla yapılan "dinsellikte artış" tartışmaları göstermektedir ki, din tarih sahnesinden çekilmemiş, aksine bireysel boyutlarıyla daha güçlü, fakat tamamen geleneksel olmayan bir tarzda varlığını olanca gücüyle hissettirmeye başlamıştır (Berger, 2001, 2002a; 2002b; Bell, 2006; Hadden, 2002. Akt. Yapıcı, 2009). Rosovsky (2011), eğitilmiş insanla iyi insan arasında doğrudan pozitif yönde bir korelasyon olmadığını vurgularken eğitim sistemlerinin de tam anlamıyla görevini yerine getiremediğini vurgulamaktadır. Yetiştirilemeyen her insan diğer insanlara da problem olmaktadır. Bu durumu Öztürk'ün aktarmalarında (2011) Max Scheler, " *insan günümüzde olduğu kadar hiçbir devirde kendisi için problem olmamıştır*" şeklinde ifadeyle dillendirmektedir.

Bu durum göstermektedir ki Kur'an-ı Kerim surelerindeki ayetlerden ve onların tefsirinden yararlanılarak Milli Eğitim Bakanlığının genel hedefleri ve ortaokullardaki derslerin öğretim programları daha gerçekçi, daha uygulanabilir ve daha tutarlı bir hale getirilmeli, dolayısıyla bu çalışmalarda fitrat merkezli eğitim ilkeleri tespit edilerek sözü geçen program ve hedefler zenginleştirilmelidir.

Kur'an-Kerim'e müspet insan yetiştirmeyi hedefleyen ilahi program olarak bakılabilir. Verilen mesajlar, anlatılan hikâyeler, insan doğasına en uygun eğitimsel üslubu, sorunlara ilişkin yaklaşımlar eğitimde kullanılabilir. Program için materyal örnekleri hazırlanabilir. Kur'an-ı Kerim'de kullanılan yöntemler, hikâyeler, verdikleri evrensel mesajlar akademik toplantılarda tartışılabilir.

KAYNAKÇA

Akın, U. (2015). Türk Eğitim Sistemi Ve Okul Yönetimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.
AÖF (2006). Ana Konularıyla Kur'an. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

- Buyrukçu, R. (2006). "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi Ve Çözüm Önerileri". AÜİFD. 47, (2), 99-126.
- Çakıroğlu, T. (1997). İlköğretim Faaliyetlerinin Planlanması (Bolu İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2012a). Kur'an-I Kerim Meali. Erişim: 24 Mayıs 2015. [Http://Kuran.Diyanet.Gov.Tr/Kuran.aspx#1:1](http://Kuran.Diyanet.Gov.Tr/Kuran.aspx#1:1).
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2012b). Kur'an-I Kerim Tefsiri. Erişim: 24 Mayıs 2015. [Http://Kuran.Diyanet.Gov.Tr/Kuran.aspx#1:1](http://Kuran.Diyanet.Gov.Tr/Kuran.aspx#1:1)
- Hesapçıoğlu, M. (2008). "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Eğitim İdeolojisi". Kış, Liberal Düşünce Dergisi, 87 - 111.
- Karasar, N. (2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Korkmaz, A. (1995). Kalkınma Planlarında Öngörülen Eğitim Hedeflerinin Gerçekleşme Düzeyi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. Ankara: Resmi Gazete, Tarih: 24.6.1973 Sayı: 14574.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 - 7. Sınıf Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı Ve Kılavuzu. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013a). Ortaokul Matematik Dersi (5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013b). İlköğretim Kurumları (İlkokullar Ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, Y. N. (2011). Mevlana Celalettin Rumi Ve İnsan. 9. Baskı. İstanbul : Yeni Boyut. Resmi Gazete, Sayı 23084, 16 Ağustos 1997, S.3.
- Rosovsky, H. (2011). Üniversite (Bir Dekan Anlatıyor). Çev. Süreyya Ersoy. Tübitak Yayınları.
- Somel, S. A. (2010). Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908). İstanbul: İletişim Yayınları.

| Kur'an-ı Kerim Ayetleri Üzerinden Milli Eğitim Genel Amaçları Ve Ortaokul Öğretim Programları Hakkında Nitel Bir Araştırma

- Yapıcı, A. (2009). Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinin Anlam Dünyasında Dinin Yeri (Çukurova Üniversitesi Örneği). Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9 (2), 1-37.
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, L. (2014). Kur'an'ı Kerim'de Geçen Eğitimle İlgili Ayetlerin Bazı Çağdaş Müfessirlere Göre Yorumu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

ARTHUR MİLLER'İN SATICININ ÖLÜMÜ ADLI OYUNUNDA AİLE İÇİ GÜÇ
MÜCADELESİNİN BİÇEMBİLİMSEL BİR ANALİZİ*

Nihal DEMİRKOL AZAK*

Öz

Bu çalışma *Saticının Ölümü* adlı oyundaki güç mücadelesini 'biçembilimsel' açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. Oyunda Loman ailesinin dört üyesi arasında kendini gösteren güç mücadelesinde bilhassa baba Willy ve oğlu Biff tarafından kullanılan dildeki 'söz-sırası' ve 'kibarlık' ilkelerinin ihlâli dikkat çekicidir. Bu ihlâller baba ve oğul tarafından üstünlük sağlamak ve 'söylemsel' gücü elde etmek için kullanılan yöntemlerdir. Oyundaki bu güç mücadelesinde karakterlerin dil kullanım tercihleri Sacks, Schegloff, Jefferson ve Herman'ın 'söz-sırası' ile Leech, Brown ve Levinson'ın 'kibarlık' stratejileri üzerine yaptıkları çalışmalar ve ileri sürdükleri kuramlar çerçevesinde incelenecek ve söylemsel gücün dinamik yapısı ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Saticının Ölümü, Biçembilim, Kibarlık, Söz-sırası, Söylemsel Güç

A Stylistic Analysis of Intra-familial Struggle for Power in *Death of a Salesman* by Arthur Miller

Abstract

What this article will focus on is a 'stylistic' analysis of struggle for power in the play *Death of a Salesman*. This power struggle among the members of the Loman family is characterised by the violations of 'turn-taking' and 'politeness' strategies. These strategies are violated especially by the father Willy and his elder son Biff and these violations are the methods they use to gain discursive power over others. These language choices of characters will be analysed in the light of the theories by Sacks, Schegloff, Jefferson and Herman on 'turn-taking' and by Leech, Brown and Levinson on 'politeness' in order to reveal the dynamic nature of discursive power.

Key Words: Death of a Salesman, Stylistics, Politeness, Turn-taking, Discursive Power

The concept of 'power' has been studied across disciplines for centuries and approached in many ways from varying theoretical perspectives. In this article the focus will be not on institutionally or socially constructed power as it is conventionally defined but on 'discursive power' enacted by discourse participants through their conversational choices. Language and gender theorists Candace West and Don H. Zimmerman (1985: 116) distinguish between three types of participant identities in a conversation:

* Makale Geliş Tarihi: 30.11.2015. Yayın Kabul Tarihi: 05.01.2016.

* Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, e-mail: niwaldemirkol80@gmail.com.

1. 'master identities', which crosscut all occasions of discourse: these are our more permanent identities such as age, sex, social class.
2. 'situated identities', which inhabit particular social settings: these are less permanent identities such as professor and student.
3. 'discourse identities', which constantly shift between discourse participants: these are ephemeral identities created by the verbal activities that we engage in.

Master and situated identities endow a person with social or institutional power in accordance with age, gender, class, status or occupation of that person. However, these attributes do not secure a permanent state of power for the person since discourse identities lead to a rearrangement of power relations in conversation. Discourse identities supply him/her with 'discursive power' so that s/he can exercise this power over other participants even if they are socially or institutionally more powerful. Discursive power is dynamic and might be transferred from one participant to another in a conversation. The conversational strategies employed by participants affect this dynamic power relationship. Among conversational strategies especially 'turn-taking' and '(im)politeness' strategies are the most preferred devices for participants to gain discursive power over others. In the light of the studies by Sacks, Schegloff, Jefferson or Herman on 'turn-taking' and Leech, Brown, Levinson or Culpeper on '(im)politeness', a stylistic analysis proves to be an efficient and scientific method to analyze this potential of language to bring about a change in power relations.

The concept of 'the turn' is central to the organization of a conversation. When a participant speaks, s/he takes a 'turn'. Participants are expected to speak in allocated turns. In their article "A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation" Harvey Sacks, Emanuel A. Schegloff and Gail Jefferson (1974: 700-701) lay out a basic systematics for 'turn-taking' in a conversation:

- (1) Speaker-change recurs, or at least occurs (cf. §4.1, below).
- (2) Overwhelmingly, one party talks at a time (cf. §4.2).
- (3) Occurrences of more than one speaker at a time are common, but brief (cf. 14.3).
- (4) Transitions (from one turn to a next) with no gap and no overlap are common. Together with transitions characterized by slight gap or slight overlap, they make up the vast majority of transitions (cf. §4.4).
- (5) Turn order is not fixed, but varies (cf. §4.5).
- (6) Turn size is not fixed, but varies (cf. §4.6).
- (7) Length of conversation is not specified in advance (cf. §4.7).
- (8) What parties say is not specified in advance (cf. §4.8).

- (9) Relative distribution of turns is not specified in advance (cf. §4.9).
- (10) Number of parties can vary (cf. §4.10).
- (11) Talk can be continuous or discontinuous (cf. §4.11).
- (12) Turn allocation techniques are obviously used. A current speaker may select a next speaker (as when he addresses a question to another party); or parties may self-select in starting to talk (cf. §4.1).
- (13) Various 'turn-constructural units' are employed; e.g., turns can be projectedly 'one word long', or they can be sentential in length (cf.§4.13).
- (14) Repair mechanisms exist for dealing with turn-taking errors and violations; e.g., if two parties find themselves talking at the same time, one of them will stop prematurely, thus repairing the trouble (cf. §4.14)

This basic systematics for turn-taking provides a framework both to organize and to analyze a conversation. Participants' 'choices' related to the essential elements of turn-taking organization laid out by Sacks and his friends above serve as a starting point for a stylistic analysis of discursive power held by the participants. In her article "Turn Management in Drama" Vimala Herman states that "such choices bring significant elements of meaning which can condition the content and function of what is 'said' or meant by a speaker's speech" (1998: 24). According to Herman the use of interruptions, overlaps or longer turns are choices of participants which display the changing power relations in a conversation. "For instance," she says "where a dramatic character is consistently interrupted and the opportunity to speak is consistently denied to one or other character, and no counter-bid to speak is successful, the interrupted speaker can be interpreted as the less powerful interactant" (1998: 24). These choices related to 'turn-taking' such as the length of the turns, the use of overlaps, the texture of the turns or the use of interruptions provide stylisticians with a useful tool to analyze the relationship between turn-taking patterns and power as it is summarized in the table below:

("Analysing Major Barbara," n.d.)

Conversational Behaviour	Powerful Participants	Powerless Participants
Who has most turns?	√	
Who has the longest turns?	√	
Who interrupts?	√	
Who is interrupted?		√
Who allocates turns?	√	
Who initiates?	√	
Who responds?		√
Who uses speech acts like questioning, commanding,	√	

| Arthur Miller'ın *Satıcının Ölümü* Adlı Oyununda Aile İçi Güç Mücadelesinin
Bıçembilimsel Bir Analizi

demanding, threatening, and complaining?		
Who uses speech acts like answering, agreeing, acceding, giving in, and apologising?		√
Who controls/changes the topic of talk?	√	
Who uses 'title + surname' terms of address?		√
Who uses 'first name' terms of address?	√	

Apart from 'turn-taking' strategies, '(im)politeness' strategies also endow participants with a wide range of choices to gain or maintain discursive power over others in a conversation. Among the theorists studying on 'politeness' Geoffrey Leech is the first one who offers a general approach for its analysis. Taking Paul Grice's 'Cooperative Principle' as its basis Leech (1983) proposes the Politeness Principle in his work *Principles of Pragmatics* and he lays out six politeness maxims similar to the conversational maxims proposed by Grice:

1. Tact Maxim: (a) Minimize the cost to *other* (b) Maximize the benefit to *other*.
2. Generosity Maxim: (a) Minimize benefit to *self* (b) Maximize cost to *self*.
3. Approbation Maxim: (a) Minimize dispraise of *other* (b) Maximize praise of *other*.
4. Modesty Maxim: (a) Minimize praise of self (b) Maximize dispraise of self
5. Agreement Maxim: (a) Minimize disagreement between *self* and *other* (b) Maximize agreement between *self* and *other*.
6. Sympathy Maxim: (a) Minimize antipathy between *self* and *other* (b) Maximize sympathy between *self* and *other*. (1983: 132)

These are the maxims participants should obey for "the social goal of establishing and maintaining comity" (Leech, 1983: 104). Leech states that while choosing the most appropriate politeness strategies in a conversation participants should also take into consideration three interrelated pragmatic scales:

1. The Cost-Benefit Scale on which is estimated the cost or benefit of the proposed action of *A* to *s* or to *h*.
2. The Optionality Scale on which illocutions are ordered according to the amount of choice which *s* allows to *h*.

3. The Indirectness Scale on which, from *s*'s point of view, illocutions are ordered with respect to the length of the path connecting the illocutionary act to its illocutionary goal. (1983:123)

For instance, the utterance "Study for your exam" maximizes the benefit to the other (hearer) so it complies with the tact maxim; however, it seems to be impolite since it is an imperative in form and it does not give the hearer an option. Optionality and indirectness scales are not operationalised. Therefore, in order to have a conversation in accordance with politeness principle, participants should consider not only the aspects like 'benefit, cost, praise, sympathy or agreement' but also the parameters like 'choice or indirectness'. If the benefit for the hearer is higher than the cost, if the speaker gives an option to the hearer or if utterances are more indirect, what participants say will sound more polite. In addition to these three scales, Leech also mentions two more factors participants should consider in a conversation: vertical distance and horizontal distance. Vertical distance is "the degree of distance in terms of power or authority" and the horizontal distance is "social distance" (1983: 126). In other words, while choosing politeness strategies for a healthy and successful conversation factors such as age, status, social class or degree of intimacy should be taken into account. However, sometimes Leech's politeness maxims can be violated by participants in a conversation so that they can exert 'discursive power' over others. By maximizing cost or dispraise to others, by supporting disagreement or antipathy, by using direct utterances or by giving no option, they violate the politeness maxims and scales and they employ impoliteness strategies instead in an attempt to gain power, even if temporarily.

Apart from Leech, Brown and Levinson (1987) are two of the earliest theorists to study politeness. Building on Goffman's notion of 'face', Brown and Levinson's theory of politeness suggests that everyone has a *face*, in other words "the public self-image that every member wants to claim for himself" (Brown and Levinson, 1987: 61). According to their theory, face consists of two related aspects:

- (a) negative face: the basic claim to territories, personal preserves, rights ton on-distraction - i.e. to freedom of action and freedom from imposition.
- (b) Positive face: the positive consistent self-image or 'personality' (crucially including the desire that this self-image be appreciated and approved of) claimed by interactants. (Brown and Levinson, 1987: 61)

For a healthy and successful communication participants should cooperate in maintaining and enhancing each other's face; in other words, they should use positive and negative politeness strategies by showing appreciation or approval and avoiding any imposition. However, sometimes participants prefer to threaten others' face in order to protect their own faces and to gain and maintain their discursive power in conversation. According to Brown and Levinson, acts that impede hearer's freedom of

action and put some pressure on hearer such as orders, requests, suggestions, advice, threats or warnings threaten hearer's negative face, and acts that display negative evaluation of hearer such as disapproval, criticism, contempt, complaints accusations, insults, contradictions, challenges or violent emotions threaten hearer's positive face (Brown and Levinson, 1987: 65-67). They call these 'impolite' acts 'Face Threatening Acts' (FTAs) and these acts furnish participants with an opportunity to gain discursive power in conversation.

Both turn-taking strategies and politeness strategies summarized above can be seen as guidelines for participants to follow for an effective communication; however, these same strategies can also show participants the way they can manipulate the conversation in their favor. Furthermore, these strategies and their violation form a framework for the analysis of the power relations among characters in dramatic works. Violation of these strategies may endow the characters in plays with discursive power even if they are socially or institutionally powerless and this discursive power can change hands easily depending on which participant manipulates the turn-taking and politeness strategies best. Arthur Miller's play *Death of a Salesman* is a particularly useful means of illustrating the power of language and this dynamic nature of discursive power.

Death of a Salesman (1949) is a Pulitzer winner play written by Arthur Miller. The play has been studied by many critics as an attack on the American Dream of achieving success and wealth. Set in America, it relates the conflicts within one family, mainly revolving around its main character Willy Loman. It tells the story of the last day of Willy Loman's life and it ends with his suicide and funeral. The Loman family consists of four members: Willy, his wife Linda, their sons Biff and Happy. Willy, who is a travelling salesman at the age of 63, is exhausted after years of working life. His elder son Biff has just returned home to visit his family. Neither the father nor the son has achieved their goals in life so far and there is high tension between these two characters throughout the play. Two extracts have been chosen to analyse the dynamic power relations among the members of the Loman family. In the analysis of the extracts given below, the turn-taking and politeness strategies employed by the characters will be identified, and the specific choices of language uses and violations will be interpreted for what they contribute to the power relations among the characters. The aim of this stylistic analysis of power relations is to discover how it operates.

What follows is a scene - towards the end of Act I - that consists of all the family members (Willy, Linda, Biff and Happy) conversing in the kitchen. The turns are numbered for reference.

[Willy has just returned to his home in Brooklyn one night, exhausted from a failed sales trip. He is also irritated by the existence of Biff – his elder son who has returned from the west to visit his family. Willy has constant flashbacks. While immersed in his imaginary conversations, he overhears Biff, Happy, and Linda arguing about him. Then, Willy enters the kitchen and yells at Biff. The conversation below is between Willy and other family members after he enters the kitchen]

- (1) WILLY: Go back to the West! Be a carpenter, a cowboy, enjoy yourself!
- (2) LINDA: Willy, he was just saying...
- (3) WILLY: I heard what he said!
- (4) HAPPY (*trying to quiet Willy*): Hey, Pop, come on now...
- (5) WILLY (*continuing over Happy's line*): They laugh at me, heh? Go to Filene's, go to the Hub, go to Slattery's, Boston. Call out the name Willy Loman and see what happens! Big shot!
- (6) BIFF: All right, Pop.
- (7) WILLY: Big!
- (8) BIFF: All right!
- (9) WILLY: Why do you always insult me?
- (10) BIFF: I didn't say a word. (*To Linda.*) Did I say a word?
- (11) LINDA: He didn't say anything, Willy.
- (12) WILLY (*going to the doorway of the living room*): All right, good night, good night.
- (13) LINDA: Willy, dear, he just decided...
- (14) WILLY (*to Biff*): If you get tired hanging around tomorrow, paint the ceiling I put up in the living room.
- (15) BIFF: I'm leaving early tomorrow.
- (16) HAPPY: He's going to see Bill Oliver, Pop.
- (17) WILLY (*interestedly*): Oliver? For what?
- (18) BIFF (*with reserve, but trying, trying*): He always said he'd stake me. I'd like to go into business, so maybe I can take him up on it.
- (19) LINDA: Isn't that wonderful?
- (20) WILLY: Don't interrupt. What's wonderful about it? There's fifty men in the City of New York who'd stake him. (*To Biff.*) Sporting goods?
- (21) BIFF: I guess so. I know something about it and...
- (22) WILLY: He knows something about it! You know sporting goods better than Spalding, for God's sake! How much is he giving you?
- (23) BIFF: I don't know, I didn't even see him yet, but...
- (24) WILLY: Then what're you talkin' about?
- (25) BIFF (*getting angry*): Well, all I said was I'm gonna see him, that's all!
- (26) WILLY (*turning away*): Ah, you're counting your chickens again.
- (27) BIFF (*starting left for the stairs.*): Oh, Jesus, I'm going to sleep!

| Arthur Miller'ın *Satıcının Ölümü* Adlı Oyununda Aile İçi Güç Mücadelesinin
Biçembilimsel Bir Analizi

- (28) WILLY (*calling after him*): Don't curse in this house!
(29) BIFF (*turning*): Since when did you get so clean?
(30) HAPPY (*trying to stop them*): Wait a...
(31) WILLY: Don't use that language to me! I won't have it!

(*Death of a Salesman, I, 69-71*)

In this extract taken from the beginning of the play the tension is felt between the father and the son although according to our schematic knowledge related to family relations the family members are generally expected to be less aggressive in their choices of conversational strategies. This tense relationship among the family members and the dynamic nature of discursive power will be clearly seen when the turns are analysed in detail:

- (1) WILLY: Go back to the West! Be a carpenter, a cowboy, enjoy yourself!

In turn (1) Willy addresses his son Biff and he uses 'commands'. They are all direct commands and give forceful directives. Commanding is a kind of directive/impositive which influence the addressee to do something. Using imperatives expresses the belief that the addressee will perform the action. Therefore, in terms of 'optionality scale' of Leech the use of imperatives does not allow the addressee to have an option in that matter. Therefore, commands are less polite than questions as they give no option. Also in terms of 'cost-benefit scale', at first the directives seem to be beneficial for Biff telling him to enjoy himself, but they maximize cost, not benefit, to the hearer, Biff. Therefore, Willy breaks 'the maxim of tact'. Willy threatens 'positive face' of Biff and breaks the 'approbation maxim' as he says critical things about his lifestyle and maximizes dispraise of Biff. He also threatens Biff's 'negative face', impeding his attempt to achieve his goals by making decisions about Biff's life. Using commands, which give no option to the addressee and threatening the positive and negative faces of the addressee and breaking the maxims of tact and approbation, Willy tries to demonstrate his power and control over Biff.

- (2) LINDA: Willy, he was just saying...
(3) WILLY: I heard what he said!

In turn (2) Linda abides by 'the maxims of agreement and sympathy', maximizing agreement and sympathy while minimizing disagreement and antipathy between the parts. In this way, she is trying to facilitate the flow of conversation smoothly. In the middle of her utterance Willy interrupts Linda. Interrupting her, he induces her to fall silent. Through interruptions Willy dominates conversation.

(4) HAPPY (*trying to quiet Willy*): Hey, Pop, come on now...

In this turn, Happy, the younger son, tries to calm his father down, maximizing 'agreement' between the parts and accepts the power and authority of Willy just as his mother Linda does. Their preference to promote agreement makes them powerless parties in conversation.

(5) WILLY (*continuing over Happy's line*): They laugh at me, heh? Go to Filene's, go to the Hub, go to Slattery's, Boston. Call out the name Willy Loman and see what happens! Big shot!

Willy again interrupts another participant, his younger son Happy, and changes the topic. Holding the control of the topic and interrupting others show his discursive power over others in conversation. He praises himself, and praising himself he breaks 'the maxim of modesty'. He again uses 'commands' to praise himself, giving no option to others to oppose what he says.

(6) BIFF: All right, Pop.

(7) WILLY: Big!

(8) BIFF: All right!

Biff abides by the maxim of agreement, trying to minimize the disagreement and calm his father down.

(9) WILLY: Why do you always insult me?

(10) BIFF: I didn't say a word. (*To Linda.*) Did I say a word?

In turn (9) Willy uses the speech act of 'questioning' and it is a direct question. In fact, although it seems to be a question requiring an answer, it is a command which demands Biff not to insult him. Biff defends himself. He opposes what his father has said and then asks his mother Linda for confirmation.

(11) LINDA: He didn't say anything, Willy.

Linda again tries to maximize the agreement between the parts, abiding by the maxim of agreement. By using his first name to address him, she tries to reinforce intimacy. Her role is to facilitate the flow of conversation and minimize the disagreement.

(12) WILLY (*going to the doorway of the living room*): All right, good night, good night.

| Arthur Miller'ın *Satıcının Ölümü* Adlı Oyununda Aile İçi Güç Mücadelesinin
Biçembilimsel Bir Analizi

Willy, paying no attention to what Linda has said, goes to the doorway and he withdraws from interaction altogether. Showing a lack of interest in what Linda is saying, he demonstrates his power over his wife.

- (13) LINDA: Willy, dear, he just decided...
- (14) WILLY (*to Biff*): If you get tired hanging around tomorrow, paint the ceiling I put up in the living room.

Linda, on the other hand, goes on her attempts to facilitate the conversation. Her use of his first name and 'dear' in her utterance indicates that she seeks to make connections and reinforce intimacy. It also shows her inferior position compared to the powerful position of Willy. Willy again tries to withdraw from interaction. Before withdrawing, to show his power and control he gives a command to Biff. Commanding Biff to paint the ceiling maximizes the cost to Biff and breaks 'the maxim of tact'. It also threatens his 'negative face', telling him to do something. Although he uses 'if clause', it does not make it a polite request. It is a direct command, and using 'if clause' makes it sarcastic. Saying to him "you are hanging around all the time" is critical and unpleasant and it threatens his 'positive face' as well.

- (15) BIFF: I'm leaving early tomorrow.

Ignoring the sarcastic command of his father, Biff changes the topic. Taking over the control of the conversation, he opposes his father. He declares his power over him.

- (16) HAPPY: He's going to see Bill Oliver, Pop.

In this turn, Happy tries to explain what Biff means and soften the effect of what Biff says. In this way, he again tries to facilitate the conversation.

- (17) WILLY (*interestedly*): Oliver? For what?

Willy shows an interest to the conversation, but again he demonstrates his power and control asking questions. Questions are used by powerful participants in a conversation as they give the speaker the power to elicit a response from another person.

- (18) BIFF (*with reserve, but trying, trying*): He always said he'd stake me. I'd like to go into business, so maybe I can take him up on it.

In turn (18) Biff explains his plan, but he is not so sure about it. His use of the words like 'would like, maybe, can' shows his uncertainty and weakness.

- (19) LINDA: Isn't that wonderful?

(20) WILLY: Don't interrupt. What's wonderful about it? There's fifty men in the City of New York who'd stake him. (*To Biff.*) Sporting goods?

Making a supportive remark, Linda again tries to facilitate the conversation and ensure that the interaction proceeds smoothly. She asks Willy a question not to seek information but to seek confirmation. Her purpose is to gain his sympathy towards Biff abiding by 'the maxim of sympathy' and to reinforce agreement between the father and the son abiding by 'the maxim of agreement'. Although Willy is very interruptive in conversation, he hates being interrupted. He states his disagreement explicitly. He does not agree with Linda and his utterance showing his disagreement is not polite. Therefore, he breaks 'the maxim of agreement'. He uses 'questions' and 'commands'. Willy's dominance over others is clear in the conversation. He dominates the interaction by asking questions and giving commands.

(21) BIFF: I guess so. I know something about it and...

(22) WILLY: He knows something about it! You know sporting goods better than Spalding, for God's sake! How much is he giving you?

In turn (21) Biff's utterance and his use of the word 'guess' are indicatives of his uncertainty about the truth of his assertions. In turn (22) interrupting the sentence of Biff, Willy again breaks the turn-taking rules of conversation in order to establish his dominance. He controls the topic. He seems as if he is saying something critical about Biff as usual, but in fact he praises Biff in this turn, abiding by 'the maxim of approbation' and enhancing the positive face of Biff. After he praises Biff, he again asks a question that requires an answer and in this way he demonstrates his dominance once again in conversation.

(23) BIFF: I don't know, I didn't even see him yet, but...

(24) WILLY: Then what're you talkin' about?

In turn (23) Biff utters sentences that are indicatives of his uncertainty and lack of confidence. Questioning Biff and his plans, his father Willy shows his power. Here he contradicts his own sentences praising Biff, which shows that he does not have any belief in Biff and his capability to achieve.

(25) BIFF (*getting angry*): Well, all I said was I'm gonna see him, that's all!

In turn (25) Biff gets angry about this competitive flow of conversation. He utters a clear sentence about his plan. Saying "that's all", he asks his father not to ask questions any more.

(26) WILLY (*turning away*): Ah, you're counting your chickens again.

| Arthur Miller'ın *Satıcının Ölümü* Adlı Oyununda Aile İçi Güç Mücadelesinin
Biçembilimsel Bir Analizi

Willy maximizes the dispraise of Biff breaking 'the maxim of approbation' and threatens his positive face. His being critical of others all the time is one of the ways he shows his dominance.

(27) BIFF (*starting left for the stairs.*): Oh, Jesus, I'm going to sleep!

This time Biff decides to withdraw from interaction. This withdrawal and his use of the word ' Jesus' are the signs of opposition against his father's dominance.

(28) WILLY (*calling after him*): Don't curse in this house!

(29) BIFF (*turning*): Since when did you get so clean?

Although throughout the play Willy swears frequently and uses phrases like "God damnit" "what the hell" (for example, in turn (22) he uses the phrase "for God's sake"), he commands Biff not to curse. He does this to preserve his powerful position. In turn (29) questioning his father about his cursing, Biff opposes his dominance.

(30) HAPPY (*trying to stop them*): Wait a...

(31) WILLY: Don't use that language to me! I won't have it!

Happy tries to calm them down and facilitate the conversation, but Willy interrupts him as usual. He realizes the attempt of Biff to oppose his authority and says that he will not allow it. He does not want to give up his authority.

After this detailed analysis of turns in terms of politeness and turn-taking strategies, the table below shows the relation between conversational behaviour of the characters and their discursive power:

Conversational Behaviour	
Who has most turns?	Willy (14 turns)
Who has the longest turns?	Willy (the longest is 28 words)
Who interrupts?	Willy
Who is interrupted?	Linda, Biff, Happy
Who allocates turns to?	Willy
Who initiates?	Willy
Who responds?	Biff
Who uses speech acts like questioning, commanding, demanding, threatening, and complaining?	Willy, Biff
Who uses speech acts like answering, agreeing, acceding, giving in, and apologising?	Biff, Linda and Happy

Who controls/changes the topic of talk?	Willy
Who uses 'title + surname' terms of address?	-
Who uses 'first name' terms of address?	Linda

Character	Words	Turns	Avarage
Willy	147	14	10,5
Linda	18	4	4,5
Biff	83	10	8,3
Happy	14	3	4,6

The stylistic analysis of the first extract shows that Willy is the dominant participant in the conversation as he is the one who controls the conversation. He controls the topic and flow of the talk; he controls the other participants' talks. He interrupts others; he always uses imperative and question sentences. His turns are longer than others'. Linda and Happy are the powerless participants in this conversation as they talk less than Willy and Biff and they are always interrupted and ignored by Willy. Their function is to facilitate the flow of the conversation smoothly and minimize the disagreement. They show submission to commands. Biff is second in terms of the length of speech. There is a competitive relationship between Willy and Biff in the conversation. The tension between them is strongly felt. Willy is always critical of Biff; he either asks questions or gives commands. Biff usually uses the speech act of "answering". His answers are generally short answers. They are not as informative as Willy wants. Towards the end of the conversation, instead of answering he asks a question. He questions his father and thus his authority. In the end he feds up with this power struggle and he gives in and decides to withdraw from the interaction altogether.

Apart from the turn-taking strategies, in any interaction there are principles of politeness participants should abide by in order to communicate smoothly. The main character Willy, interrupting his conversants throughout the whole conversation, breaks the principles of politeness. Apart from interrupting others, he threatens others' positive and negative faces and breaks the maxims of tact and approbation by giving commands and criticising. On the other hand, Linda and Happy abide by the maxims of agreement and sympathy trying to minimize disagreement and antipathy throughout the conversation. Although Biff is interrupted, criticised and questioned by his father Willy, he also tries to dominate the conversation towards the end and he criticizes Willy, breaking the maxim of approbation and threatening his positive face. Willy's violation of Leech's principles of politeness, namely, 'the sympathy, approbation, tact and modesty maxims' and his threat to the positive and negative faces of others implicate his superiority, seeking power and dominance.

| Arthur Miller'ın *Satıcının Ölümü* Adlı Oyununda Aile İçi Güç Mücadelesinin
Biçembilimsel Bir Analizi

This conversation becomes a struggle for power between Willy and Biff. Although Biff has some attempts to dominate the talk his father Willy preserves his dominance throughout the conversation. Although Linda and Happy demonstrate supportive linguistic behaviour, Willy ignores their support and prefers talking more, interrupting others, commanding, questioning, criticizing, controlling the topic. While Linda and Happy are facilitators in the conversation without trying to give directives or to control conversations, Willy is the leader who uses very strong directives to demonstrate his power and control of the whole group and Biff tries competitively to gain the dominance but then gives in.

After analysing this first extract from the beginning of the play, the analysis of the second extract taken from the end of the Act 2 will be useful to see the dramatic change in power relations in the family and the dynamic nature of discursive power:

[The conversation below again consists of all family members just like the first extract – Willy, Linda, Biff and Happy. Being sacked by his boss Howard, Willy is unhappy and disappointed. He is planting the garden. Biff, who is also disappointed as he could not talk to Oliver to get money, comes home with Happy. Although Linda does not want Biff to talk to Willy, Biff starts a conversation with Willy]

- (1) BIFF: No, you're going to hear the truth – what you are and what I am!
- (2) LINDA: Stop it!
- (3) WILLY: Spite!
- (4) HAPPY (*coming down toward Biff*): You cut it now!
- (5) BIFF (*to Happy*): The man don't know who we are! The man is gonna know! (*To Willy*) We never told the truth for ten minutes in this house!
- (6) HAPPY: We always told the truth!
- (7) BIFF (*turning on him*): You big blow, are you the assistant buyer? You're one of the two assistants to the assistant, aren't you?
- (8) HAPPY: Well, I'm practically –
- (9) BIFF: You're practically full of it! We all are! And I'm through with it. (*To Willy.*) Now hear this, Willy, this is me.
- (10) WILLY: I know you!
- (11) BIFF: You know why I had no address for three months? I stole a suit in Kansas City and I was in jail. (*To Linda, who is sobbing.*) Stop crying. I'm through with it. (*Linda turns away from them, her hands covering her face.*)
- (12) WILLY: I suppose that's my fault!
- (13) BIFF: I stole myself out of every good job since high school!
- (14) WILLY: And whose fault is that?
- (15) BIFF: And I never got anywhere because you blew me so full of hot air I could never stand taking orders from anybody! That's whose fault it is!

(*Death of a Salesman*, II, 228-229)

The overall impression of the conversation in this extract is that the tension between the father and the son has increased. It gives the impression that the source of their problems goes back to their past. This high tension in the family contradicts our schematic knowledge related to the conventions of family relations in our culture, since we believe that there should be affectionate relationship and solidarity among family members. A detailed analysis of the turns in this extract will show the differences between the power relations in the first extract and the second extract:

(1) BIFF: No, you're going to hear the truth – what you are and what I am!

This time, unlike the first extract taken from the beginning of the play, this conversation opens with the command of Biff. He addresses Willy. He asks his father to listen to him. In the first extract, it is Willy who always interrupts and does not pay attention to what other people say. He asks them to say what he wants and to answer his questions. If they do not say what he wants, he becomes critical of them. However, in this conversation taken from the end of the Act 2 Biff forces him to listen to the truth even if he likes or not. By commanding his father, Biff demonstrates his dominance in conversation.

(2) LINDA: Stop it!

(3) WILLY: Spite!

(4) HAPPY (*coming down toward Biff*): You cut it now!

Linda and Happy take over their role of facilitator in conversation again. This time they try to calm Biff down, not Willy. They try to minimize disagreement, thus abiding by 'the maxim of agreement'. Unlike the sentences they utter in the first extract, they use commands. They command because they want to silence Biff. Willy again threatens the positive face of Biff, using the word 'spite' in turn (3).

(5) BIFF (*to Happy*): The man don't know who we are! The man is gonna know! (*To Willy*) We never told the truth for ten minutes in this house!

(6) HAPPY: We always told the truth!

(7) BIFF (*turning on him*): You big blow, are you the assistant buyer? You're one of the two assistants to the assistant, aren't you?

In turn (5), Biff addresses first Happy and then Willy. When he talks about his father he uses the word 'the man'. This word does not contain any sign of affection or respect unlike our expectations from a son. In order to minimize the disagreement, Happy tells a lie in turn (6). In turn (7) Biff takes over the role of Willy completely and

| Arthur Miller'ın *Satıcının Ölümü* Adlı Oyununda Aile İçi Güç Mücadelesinin
Biçembilimsel Bir Analizi

criticizes Happy just like Willy criticizes him in the first extract. Saying critical and unpleasant things about Happy he both breaks 'the maxim of approbation' and also threatens his positive face.

- (8) HAPPY: Well, I'm practically –
(9) BIFF: You're practically full of it! We all are! And I'm through with it. (*To Willy.*)
Now hear this, Willy, this is me.

Happy tries to defend himself, but Biff interrupts him. Interrupting his turn he violates the turn-taking rules and threatens his negative face as he impedes his goal to explain. Then he addresses his father Willy and while addressing him Biff uses his first name. Using his first name shows his dominance and control over the conversation and it indicates the fact that he takes over the role of his father as the leader of the group completely.

- (10) WILLY: I know you!

With this sentence Willy not only declares a known fact (of course he knows his son) but also he declares that he accepts the power of Biff.

- (11) BIFF: You know why I had no address for three months? I stole a suit in Kansas City and I was in jail. (*To Linda, who is sobbing.*) Stop crying. I'm through with it. (*Linda turns away from them, her hands covering her face.*)

In this turn declaring all the truth about himself and all his faults, he becomes more powerful than before. He is the one who declares the truth for the first time. Then he addresses Linda and commands her to stop crying. In terms of 'the optionality scale', he gives Linda no option. Linda, who is not allowed to talk, is not allowed to cry either. She is forced to be silent completely.

- (12) WILLY: I suppose that's my fault!
(13) BIFF: I stole myself out of every good job since high school!
(14) WILLY: And whose fault is that?
(15) BIFF: And I never got anywhere because you blew me so full of hot air I could never stand taking orders from anybody! That's whose fault it is!

In turn (12) Willy accepts his fault first. Then he asks whose fault it is as a last attempt to escape from the reality. However, Biff declares that Willy is the source of Biff's failure in life. This is the end of Willy's powerful status in the family.

The table below again shows the relation between conversational behaviour of the characters and their discursive power in this extract:

Conversational Behaviour	
Who has most turns?	Biff (7 turns)
Who has the longest turns?	Biff (the longest is 29 words)
Who interrupts?	Biff
Who is interrupted?	Happy
Who allocates turns?	Biff
Who initiates?	Biff
Who responds?	Happy and Willy
Who uses speech acts like questioning, commanding, demanding, threatening, and complaining?	Biff Happy, Linda and Willy - only once
Who uses speech acts like answering, agreeing, acceding, giving in, and apologising?	Willy, Linda and Happy
Who controls/changes the topic of talk?	Biff
Who uses 'title + surname' terms of address?	-
Who uses 'first name' terms of address?	Biff

Character	Words	Turns	Avarage
Willy	14	4	3,5
Linda	2	1	2
Biff	147	7	21
Happy	13	3	4,3

In this extract unlike the first one it is clear that Biff is the dominant participant in the conversation. He controls the conversation; he controls the topic and flow of the talk. He interrupts Happy in the conversation. He uses commands and questions. He gives others no option. Biff's turns are longer than others'. Linda and Happy are again the powerless participants in this conversation as they talk less than Willy and Biff and they are always interrupted or silenced by Biff. At first, they try to to facilitate the flow of the conversation and minimize the disagreement, but then they give up completely. They show submission to commands of Biff. Biff is critical of Willy, Happy and Linda; he either asks questions or gives commands to them. They answer his questions or do what he wants. The tension between Biff and Willy increases in this conversation. Biff's use of Willy's first name does not indicate his attempt to reinforce intimacy but it indicates his power over his father. The competitive relationship between Willy and Biff in the conversation comes to an end and while Willy gives up the struggle, Biff

takes over the role of Willy as the leader who controls the group. In terms of the principles of politeness, we see that Biff threatens others' positive and negative faces. By being critical of them he both threatens their positive faces and also breaks 'the maxim of approbation'. Also interrupting and commanding them, he threatens their negative faces. He does not abide by 'the maxim of agreement' as he maximizes the disagreement in the conversation. He also does not abide by 'the maxim of sympathy' as he does not maximize sympathy between himself and Willy. On the other hand, Linda and Happy abide by the maxim of agreement at first but then they give up trying. Biff replaces Willy as the leader who has the power (talking more, interrupting others, commanding, questioning, criticizing, controlling the topic).

For any conversation to flow smoothly, participants should abide by the rules of turn-taking and politeness. However, although it is the ideal one, most of the time in a conversation one of the participants takes over the control. To demonstrate his/her discursive power over others, s/he breaks the rules of turn-taking and politeness. In *Death of a Salesman* by Arthur Miller, at the beginning of the play the father Willy Loman assumes a powerful position in family by breaking all the rules of turn-taking and politeness. Towards the end of the play as Willy realizes his failure to meet his goals in life he loses his control over conversation. However, his loss of dominance over other members of family does not lead to equal power relations in family; instead, as this stylistic analysis reveals, at the end of the play the elder son takes over the power. The tension between these two participants, which is clearly felt in the first conversation at the beginning of the play, increases towards the end. This transfer of discursive power from Willy to Biff does not change the nature of the conversation at all. In both of the conversation Linda and Happy try to facilitate its flow and maximize agreement and while they are reduced to submissive positions there is one person who dominates the others (Willy in the first one and Biff in the second one). This person who dominates others demonstrates his power and authority by breaking all the rules of turn-taking and politeness: he talks more; he interrupts others; he questions and commands them; he controls the topic all the time; he criticizes them; he induces them to silence; he threatens their positive and negative faces; he maximizes disagreement, antipathy and dispraise of others; he gives them no option except for doing what he wants; he maximizes cost to others, not benefits; he uses the social distance as the basis of his authority (his age or gender). The name of this person is Willy at first and then it becomes Biff. Biff replaces the position of his father, but nothing changes for subservient participants, Linda or Happy. The stylistic analysis of intra-familial struggle for power in *Death of a Salesman* by Arthur Miller shows that although unlike social or institutional power 'discursive power' is dynamic in nature, in this play it changes hand to the detriment of disadvantaged participants in terms of master and

situated identities since 'older male participant' holds the discursive power in Loman family throughout the play, no matter whether he is the father or the elder son.

BIBLIOGRAPHY

Analysing Major Barbara. (n.d.). Retrieved November 28, 2015, from <http://www.lancs.ac.uk/fass/projects/stylistics/topic11/major/analysing/majortaskd.htm>

Brown, P.; Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge UP.

Herman, V. (1998). "Turn Management in Drama." *Exploring the Language of Drama, From Text to Context*. Ed. Jonathan Culpeper, Mick Short ve Peter Verdonk. London: Routledge.

Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.

Miller, A. (2002). *Satıcının Ölümü & Death of a Salesman*. İstanbul: Boyut Yayınları.

Sacks, H.; Schegloff, E.; Jefferson, G. (1974). "A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation." *Language*. 50. 4, 696-735.

West, C.; Zimmerman, D. H. (1985). "Gender, Language and Discourse." *Handbook of Discourse Analysis*. Ed. T. A. Van Dijk. London: Academic Press. 103-124.

**REKREASYON MERKEZİ PROJELERİNİN PLANLANMA AŞAMASINDA
KARŞILAŞILAN DURUMLAR: AMASYA ÖRNEĞİ***

Olca Sezen DOĞANCILI -Osman DOĞANCILI****

Öz

Rekreatif yerlerin daha işlevsel olarak kullanılabilmesi için planlama aşamasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Yapılan yanlışlıklar ve eksikliklerde uygulama aşamasına gelmeden değişiklik yapabilme imkânı olduğu için planlama sürecindeyken söz konusu aşamalar gözden geçirilmelidir. Bu kapsamda araştırmanın amacı; rekreasyon merkezlerinin planlamasında önemli olan hususları ortaya koymak ve bu süreçte karşılaşılan durumları analiz etmektir. Elde edilen bulguların rekreatif alanların tasarlanmasında emsal teşkil edebileceğinden önemlilik arz etmektedir. Bu amaca ve öneme yönelik olarak "Amasya Yeşilirmak Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi" nedâhil olan uzman kişilerle mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler 05.11.2015 ve 18.11.2015 tarihinde gerçekleştirilmiş olup, alınan ses kaydı ile güvenilirliği sağlanmıştır. Bu araştırma kapsamında projede en büyük sorunun bürokratik yapıdan oluştuğunu, planlama sürecinin yazışmalarının süreci uzattığı, proje ile dolaylı istihdam sağlanacağı, rekreatif faaliyetlerin turizmi canlandırmasıyla bölgede güçlü ve rekabetçi ekonomi oluşturabileceği ve "Mini HES" faaliyetiyle elektrik üretimi konusunda da insanlara yarar sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Rekreasyon planlaması, Amasya Rekreasyon Alanı.

Cases Encountered in Stages Of Planning Recreation Center Projects: Amasya Sample

Abstract

In order to utilise recreation places more functionally, the stage of making planning must be regarded carefully. Since there is an opportunity for alteration of errors and weaknesses that have been done, stages mentioned must be checked during the process of planning. In this point of view, the purpose of the research is to establish the essential subjects in planning recreation centers and to analyze the cases encountered within this process. The results that have been obtained hold significance due to their role in setting a precedent for designing the recreation centers. With respect to this purpose and significance, an interview technique has been put to use for experts who participate in "Amasya Yeşilirmak Rubber Embankment, Creating Recreational Areas and Renewable Energy Based

* Makale Geliş Tarihi: 21.11.2015. Yayın Kabul Tarihi: 19.12.2015.

**Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, Taşova Meslek Yüksekokulu, e-mail: olca.sezen@amasya.edu.tr.

***Memur, Amasya Üniversitesi, Taşova Meslek Yüksekokulu, e-mail: osman.dogancili@amasya.edu.tr.

Development Project". Negotiations have been carried out in the dates of 05.11.2015 and 18.11.2015, and their reliability has been provided by voice recordings. In the scope of this research, it is concluded that the burocratic structure creates the biggest problem, that the correspondance during planning process delays the progress and that there will be indirect employment with the project. A strong and competitive economy can be formed with the recreative activities reviving tourism, and benefit can be provided for people on the production of electricity via "MINI HES" activity.

KeyWords: Recreation, Recreation Planning, Amasya RecreationArea.

1.GİRİŞ

Artan kentleşmeyle beraber insanlar artık betonarme yapılarda yaşamakta ve şehrin kalabalığında zaman geçirmektedir. Kentsel alanların olumsuz etkilerinden uzaklaşmak ve stres atmak amacıyla çeşitli faaliyetlere katılmak, gezmek, görmek, eğlenmek ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır. Halkının refahı ve mutluluğu için ihtiyacı olan rekreatif alanları ve faaliyetleri tahsis etmek ve halka sunmak kentleşen dünyayı daha yaşanabilir hale getirerek yöreye değer katmaktadır. Bu alanlar Ertüzün ve Fişekçioğlu (Ertüzün & Fişekçioğlu, 2013)'nin çalışmasında 5 grupta toplanarak listelenmiştir; 1. Deniz ve Kum, 2. Dağcılık, Kış Sporları, 3. Tabiat ve Yeşil Turizmi, 4. Sosyal Hayat İlişkileri, 5. Kültür, Sanat ve Elişleri.

Rekreatif alanlarda olması planlanan aktiviteler yörede yaşayan halkın ihtiyaç ve beklentileri göz önüne alınarak hayata geçirilmelidir. Bunun için örneklem olarak alınan "Amasya Yeşilirmek Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi" kapsamındaki uzman kişiyle görüşülüp, planlamanın aşamaları hakkında detaylı bilgi alınmıştır. Bu çalışmada planlama sürecinde uygulanan aşamalar, karşılaşılan engeller ve teşvikler üzerine saptamalara ilişkin bulgular ve sonuçlar yer almaktadır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Rekreasyon Kavramı

Rekreasyon kavramıyla ilgili tanımlamalarda boş zaman kavramı da açıklanması gereken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaküçük; 2008; s.23). Bu amaçla boş zaman ve rekreasyon tanımlamalarını şu şekildedir;

Boş zaman, "kişinin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorluklardan veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir faaliyetle uğraşacağı zaman olarak, yani kişinin kendi yargı ve seçimine göre kullandığı isteğe bağlı bir zaman parçası" olarak tanımlanmaktadır (Karaküçük, 2008, s. 32). İnsanların boş zamanı giderek artmakta olduğundan boş zaman dilimi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin üzerinde önemle durduğu konulardandır. Özellikle kamu yöneticileri, sosyal amaçlı dernekler, personel verimliliğine özen gösteren işletmeler boş zamanın

değerlendirilmesine önem vermektedir. Çünkü boş zaman olumlu kullanılırsa kişisel ve toplumsal gelişim sağlar; ancak olumsuz kullanılırsa bunalım ve başıbozukluk gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Metin, 2013, s. 544).

Rekreasyonun tanımına bakacak olursak, "kişiyi zorunlu iş ve etkinliklerden sonra yenileyen, dinlendiren ve gönüllü olarak yapılan faaliyetler"dir (Karaküçük, 2008, s. 59). Başka tanıma göre rekreasyon insanları monotonluktan kurtaran, hayal ettikleri fırsatları değerlendirme, özgürce hareket ederek kendini yenileme faaliyetlerine gönüllü olarak katıldıkları (Sandıkçı & Günay, 2014, s. 46), bireyin fiziksel ve zihinsel yenilenme sağlayarak toplumsal, ekonomik, kültürel yapıyla bağımlı faaliyetler bütünüdür (Girti Gültekin, Kaya, & Müderrisoğlu, 2013, s. 475). İnsanlar eğlenmek, egzersiz yapmak ve diğer insanlarla bir araya gelmek için rekreasyonel gruplara katılırlar. Bu faaliyetler sonrasında ise yenilenmiş bir şekilde günlük hayatlarına dönerler (Lieberman, 1995, s. 1). Bu yenilenme faaliyetleri boş zamanın şekline, süresine, katılımın tarzına, iklim, ekonomik, coğrafi durumlar, toplum kültürü, sanayileşme yapısı ve politikalarına göre çeşitlilik göstermektedir (Koçyiğit & Yıldız, 2014, s. 216). Farklı özelliklerde sunulan rekreatif faaliyetlerin bireylere sağladığı faydalar ise şu şekilde sıralanmaktadır;

Güngörmüş vd. çalışmasında (Güngörmüş, Yenel, & Gürbüz, 2014) katılımcıları rekreasyonel egzersize güdüleyen faktörlerin sağlık, beceri gelişimi, vücut ve dış görünüm, sosyal ve eğlence ve rekabet olduğunu tespit etmiştir. Buna ek olarak, bireyleri rekreasyonel amaçlı egzersize güdülenmelerinde en çok etkiye sahip olan faktörün "sağlık", en az etkiye sahip olan faktörün ise "rekabet" olduğunu da savunmuştur.

Rekreatif faaliyetler organizmayı dinlendirici, düzenleyici, sağlık ve güç kazandırıcı, ruh ve beden sağlığı yönünden koruyucu, iyileştirici ve kişiliğin gelişmesini sağlayıcı özellikte olup (Çoruh & Karaküçük, 2014, s. 856), liderlik, güven artırma, bireysel karar verebilme, risk yönetimi, kişilik ve beden gelişimi, kişisel tatmin elde etme, çevre bilinci kazanma, daha verimli çalışma gibi faydalar sağlamaktadır (Ardahan, 2013, s. 1082). Ayrıca rekreatif yerlerin olması şehirleri daha değerli ve yaşanabilir hale getiren unsurlardır. Özellikle gelişmiş toplumlarda artan nüfusa göre planlanmış açık rekreasyon alan ihtiyacı dikkate alınmaktadır (Kara, Demirci, & Kocaman, 2008, s. 78). Zaten ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve zenginlikleri ile boş zaman imkânlarıyla orantılı olarak gelişmektedir (Koçyiğit & Yıldız, 2014, s. 216).

Rekreasyon olanaklarındaki gelişmeler ve çeşitlilikler bölgede hareketlilik yaratarak daha çok insanın gelmesini sağlayarak ekonomik geliri artırmaktadır. Bu tür aktivitelerle alt yapının gelişmesi, sosyal yapının gelişmesi, turizmin tüm yıla yayılması (Ertüzün & Fişekçioğlu, 2013, s. 3), turistik çekiciliği artırması, mevcut turizm talebinin artırması ve diğer turistik ürünleri destekleyici öğeler olarak kullanılması gibi katkılar sağlamaktadır (Metin, Kesici, & Kodaş, 2013, s. 5030).

2.2.Rekreasyon Planlaması

Plan, “kaynakların en verimli biçimde kullanabilmesi için işletmenin gelecekte ulaşması gereken amaçları saptamak ve işletme kaynaklarını bu amaçlar doğrultusunda düzenlemek üzere yazılı veya sözlü olarak yapılan tasarıdır”(Babacan, 2013, s. 258). Planlama ile hangi işlerin, ne zaman, nasıl, nerede, kim tarafından, hangi strateji, politika, standart, plan, program, prosedür ve kuralların esas alınarak yapılacağını gösteren bu faaliyetler (Özgen & Yalçın, 2006, s. 117)yönetimin bilgi toplama sürecidir. Çünkü bu işleyle, işletmenin amaçlarını ve politikalarını belirleyen, bunlara ilişkin strateji ve taktiklerin neler olacağını kararlaştırmaya yardımcı olan bilgiler toplanır (Can, Tuncer, & Ayhan, 2005, s. 151).

Rekreasyon planlaması ise; bir takım parkları satın alma, kalkındırma, kaynakları yeniden yönetme, sponsor kurumları belirleme gibi işlemleri düzenli ve tutarlı bir biçimde olmasını sağlamaktadır(Kelsey & Gray, 1985, s. 11).Dehez ve Lyser’ e göre ise rekreasyon planlaması açık alanların sürdürülebilir kullanılmasını ve korunmasını sağlamak için uygulanan bir süreçtir. Bu bağlamda, planlama genellikle spesifik alanları rekreasyonel alan yapma işlevini kapsamaktadır. Planlanan faaliyetlere ve çevresel koşullara bağlı olarak bu çeşitli kullanım alanları rekreasyonel yerler olarak tahsis edilebilmektedir (Dehez & Lyser, 2014, s. 76). Tahsis edilen yerlerdeki doğanın korunması ve çevre niteliğinin sürdürülmesine varıncaya kadar gerekli arazi ve kaynak kullanma önlemlerini ortaya koymaktadır (Koçan, 2012, s. 40). Rekreatif yerlerin planlanmasında araştırılan yerle ilgili ayrıntılı gerçeklere ulaşmayı, belgelendirmeyi, beş on yıllık bir süreyle toplumun yönlendirilmesini, uzun vadeli hedeflerini belirlenmesini, diğer planlarla karşılaştırılıp karar verilmesini kolaylaştırıcı unsur sağlamanın yanı sıra otoriter hükümete kaynak oluşturulmasını da sağlamaktadır (Kelsey & Gray, 1985, s. 12). Bu kaynak oluşturma süreci genellikle ölçek hazırlama adımıyla başlamasına rağmen, bazen hedeflerin ilk olarak belirlendiği ve hedefleri başarmanın çeşitli yollarının araştırıldığı da karşılaşılan bir durumdur. Her halükarda, rekreasyon planlama disiplinler arası araştırma gerektiren entegre bir süreçtir (Dehez & Lyser, 2014, s. 76).Oluşturulan bu entegre süreçte önemli olduğu savunulan bazı faktörler vardır. Bu faktörler bazı çalışmalarda şu şekildedir;

Karaküçük’ e göre (Karaküçük, 2008) insanları birbirinden ayıran yaş, cins, eğitim, tecrübe, sosyal, politik, ekonomik, fiziksel, ırksal, dinsel ya da mesleksi ayrılıklar rekreasyon planlamasının temelini oluşturur. Bu faktörler, rekreasyon programlarının planlanmasında ön planda tutulur. Türkay’ a (Türkay, 2009) göre ise rekreasyon planlama konusunda ilk ve en önemli etki hükümetlerin oluşturdukları, iş yaşamı ile ilgili politikalarıdır. Çünkü insanlar bu politikalar doğrultusunda boş zamana sahip olacak ve kullanacaklardır.Bunun yanı sıra planlamada rekreasyon etkinliklerini sahada yönetecek kişilerin planlama sürecine dâhil edilmesiyle hem

uygulanabilir programlar üretilecek, hem de ileride karşılaşılabilecek sorunları gidermede yardımcı olacaktır. Lieberman (Lieberman, 1995)iserekreasyon planlarında uzun ve kısa vadeli hedefleri geliştirirken ve bu planları yaparken insanları eğlendirici ve rahatlatıcı nitelikte aktivite bulmak gerektiğini savunmuştur.

Stein'e göre (Stein, 2011) iyi planlanmış rekreasyon alanları ziyaretçilere büyük fırsatlar sunarlar (örneğin çevre anlayışını geliştirir, turizm geliri artar, mevcut yönetimi ve alanı sahiplenme artar, farkındalık ve organizasyon için destek artar). Aksi halde rekreasyon alanlarındaki kullanım yoğunluğu ve kalabalık bu alanların geleceğini tehdit edecek verekreasyonel etkinliklerin sürdürülebilirliğini zorlaştıracaktır (Türkey, 2009, s. 289). Bu da, rekreasyon alanların doğal dengesinde ciddi bozulmalar meydana getirmektedir. Bu yüzden planıcı; rekreasyonel faaliyetlerin doğal çevreye yapacağı etkileri ve muhtemel olumsuzlukların giderilme yöntem ve şekillerini bilerek çalışmalıdır (Akten, 2003, s. 126). Bunun yanı sıra kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve optimal alan kullanımının sağlanabilmesi için halkın bu konuda bilinçlendirilmesi, desteğin sağlanması ve yerel yönetimler ile işbirliğine gidilmesi sürdürülebilir gelişme için bir zorunluluktur (Koçan, 2012, s. 40). Özellikle doğa temelli rekreasyon alanlarını planlamada, bu alanları ziyaret edecek olan kişileri motive eden unsurları bilmek planlamacılar için faydalı olacaktır (Kil, Holland, & Stein, 2014, s. 17). Bu rekreasyonelziyaretçilerin doğa deneyimlerini gerçekleştirirken nitelikli deneyimler yaşaması ve kaliteli ekosistemin yanı sıra ziyaretçi ihtiyaçlarının da tatmin olması hedeflenmelidir (Stenseke & Hansen, 2014, s. 28).

2.3.Amasya' da Rekreasyon

Orta Karadeniz Bölümünün iç kısmında yer alan Amasya ili doğudan Tokat, güneyden Tokat ve Yozgat, batıdan Çorum, kuzeyden Samsun illeri ile çevrilidir(www.amasya.gov.tr¹). 321.977 nüfuslu Amasya ilindeki (www.amasya.gov.tr²) müze ve ören yerleri; Amasya Müzesi, Saraydüzü Kışla Binası Milli Mücadele Müzesi ve Kongre Merkezi, Hazeranlar Konağı, Amasya Kalesi, Şehzadeler Müzesi, Alpaslan Müzesi, Kral Kaya Mezarları, Ferhat Su Kanalı, Maket Amasya, olarak sıralanmaktadır (www.amasyakulturturizm.gov.tr³).

Kozak vd. (Kozak, Kozak, & Kozak, 2012) ' nin çalışmasında doğal veriler, sportif veriler, kültürel veriler ve eğlenceye yönelik veriler olarak sıralanan rekreatif faaliyetlerin Amasya ilindeki sınıflandırılması şu şekilde özetlenebilir(www.amasyakulturturizm.gov.tr⁴);

- Doğal Veriler: Terziköy, Gözlek ve Hamamözü Kaplıcası ile termal turizm,angıt türü ile Önemli Kuş Alanı (ÖKA) statüsüne sahip Yedikuğular Kuş Cenneti (Yedikır Barajı)'nde kuş gözleme,Boraboy Gölü ve Tabiat Parkı ile Yedikuğular Kuş Cenneti' nde dağ ve doğa yürüyüşü, kamp ve karavan turizmi ve bitki inceleme.

- Sportif Veriler: Boraboy Gölü'nde bisiklet turizmi, Yedikır Baraj Gölü, Boraboy Baraj Gölü ve Yeşilirmak Sportif Olta Balıkçılığı.
- Kültürel Veriler: Amasya evleri, Amasya Müzesi, Kültür evleri.
- Eğlenceye Yönelik Veriler: Oyun salonları.

3.METODOLOJİ

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı rekreasyon merkezlerinin planlamasında dikkat edilen unsurları ortaya koymak ve planlama aşamasında karşılaşılan durumlara ilişkin analiz yapmaktır. Bu amaç kapsamında elde edilen bulguların rekreatif alanların planlanması aşamasında emsal teşkil etmesi ve yönlendirici uygulama olabilmesi araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Bu açıdan da araştırma özgün bir nitelik taşımaktadır.

3.2.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında hedeflenen amaca yönelik olarak mülakat yöntemi kullanılmıştır. Amasya Yeşilirmak Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi' ne ait dokümanlar ve literatüre dayanarak hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular ile proje kapsamında olan yetkili uzman kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu görüşmeler 04.11.2015 tarihinde yaklaşık 75 dakika, 18.11.2015 tarihinde ise yaklaşık olarak 80 dakika yapılmıştır. Bu görüşmeler ses kaydına alınarak güvenilirlik sağlanmıştır. Bunun yanı sıra literatür bilgisine ulaşmak için "Genel Tarama Modeli" kullanılmıştır. Bu model ile daha önceki yapılmış olan çalışma sonuçlarına ulaşılmış ve gruplandırılarak amaca yönelik olarak çalışmaya dâhil edilmiştir.

3.3.Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Örneklem olarak alınan "Amasya Yeşilirmak Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi"nin yeterlilik gösterdiği ve amaçlar doğrultusunda hazırlanan sorulara gerçek dışı cevaplar verilmediği varsayılmıştır. Araştırma çerçevesinde örneklem olan "Amasya Yeşilirmak Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi" ile çalışma süresince ulaşılan Türkçe ve yabancı kaynaklar araştırmanın sınırlılıklarıdır.

4.BULGULAR

- Planlama fikri ne zaman oluştu;

** Uzman 2:"2006 yılında o dönemin emniyet müdürünün bu projeye ait girişimleri vardı. Vali beyin önderliğinde bir grup ile İl Özel İdare arasında protokol imzalandı. Protokol sonrasında çalışmalar yapılmış ama o dönemde proje pek destek göremedi, çok atıl kaldı. 2009' da belediye başkanı değişikliğiyle 2009-2010 döneminde projeyi biz sahiplendik..."*

- **Planlamada dikkat edilen hususlar;**

*Uzman 1: "Projenin gerçekleşeceği alanın imkanları dikkate alınarak planlama yapılmalıdır. Yani proje talepleri ile mahal imkânlarının birlikte değerlendirilmesi yapılmıştır."

* Uzman 2: "O dönemde nehir suyu Amasya' ya kontrolsüz geldiği için yazın ırmak debisi düşüyor, ırmak yatağı dere haline geliyor, çok ciddi sinek ve sivrisinek oluyor, görüntü kirliliği oluyor. Bunun ortadan kaldırılması için su seviyesinin belli noktada tutulmasıyla görüntü kirliliğini ortadan kaldırılması... Amasya 8500 yıllık tarihi bir kent. Bunları yaparak kent turizme nasıl kullanımla alakalı ırmak kenarı hem seyir edilebilecek, oturulabilecek mekân oluşturabilmek..."

- **Proje kapsamında uygulanacak faaliyetler ve amaçları;**

* Uzman 1: "Temelde 4 ana kısım var; bina, lastik set, çevre düzenlemesi ve elektrik üretimi(Mini HES) var. Ancak asıl amacımız görsellik altında,turizm değeri olsun diye. Amasya'yı biraz hareketlendirmek amaçlandı. İleriki aşamalarda nehir kıyısını tamamen kaplamasını istiyoruz..."

*Uzman 2: "En önemlisi elektrik enerjisi üretebilecek tesis... Bu da Türkiye' de ilk defa uygulanacak bir sistem. Yaklaşık 4 metre yükseklikten kanal şeklinde suyu ters vurgu sistemiyle elektrik enerjisi üreten bir sistem..."

*Uzman 3: "Irmak Amasya'nın ortasından aktığı için göze çarpan ilk şey. Yeşilırmak'ın şehrin ortasından geçmesi, bir kalenin oluşu, yalı boyu evlerinin oluşu... Oralari güzelleştirelim, nehrin sağ ve sol alanları rekreasyon alanları yapılsın diye... Amacımız turizm açısından, turist sayısını katlamak..."

- **Projede örnek alınan emsal uygulama;**

* Uzman 1: "İhaleye çıkarken bir emsal çıkmadı. Nihayetinde insanlardan iş bitirme isteyeceksiniz. İş bitirmede buna dair hiçbir sınıf bulamadık. Çünkü yok, literatürde böyle bir şey yok yani..Ama bundan sonra mutlaka olacaktır."

*Uzman3: "Her şey en baştan oluşturuldu. Hatay' da lastik set projesi yapılmışve yerinde görmek için Hatay' a gittik. Orada sadece ırmağı şişirmişler, bırakmışlar, ama biz rekreasyon alanları yapacağız, kafeler yapacağız, elektrik üreteceğiz. Bizimki daha gelişmiş, sergi salonlarımız olacak..."

- **Proje süresince en çok karşılaşılan ve projeyi zorlayan sorunlar;**

* Uzman 1: "En çok bürokrasi sorunu oldu. Teknik olarak pek sıkıntıyla karşılaşmadık doğrusu, burada en büyük sıkıntı bürokrasidir. Çünkü bir proje yapıyorsunuz, çok değişik kurumlar sizin projenize müdahil hale geliyor. Dolayısıyla her birisiyle ayrı ayrı çalışmak ve ikna etmek durumunda kalıyorsunuz. Ve kimse üzerine sorumluluk almak istemiyor. Ayrıca sit alanları olan yerlerde iş yaptığınız zaman sıkıntı çıkıyor. Bizim valiliğin yanındaki bina tarihi bina olarak geçiyor. Tarihi binaya cephesi olan her yapı ister özel olsun, ister tüzel olsun Anıtlar Kurulu (Kültür Varlıkları Koruma Kurulu)'na gidiyor ve orada herkes kalemi eline alıyor... Kurul aşaması da bizi çok yoruyor."

- **Projeyi maddi anlamda destekleyen kuruluşlar;**

* Uzman 2: "Projenin % 25'lik dilimi İl Özel İdare tarafından desteklenmekte, 7 milyonluk kısmı ajans tarafından (yaklaşık %40-50), kalan miktar da belediye tarafından finansa edilmektedir."

- Proje hakkında bilgilendirme, tanıtım yapmak için düşünülen stratejiler;

* Uzman 1: "İnternet sitesinde hareketli bilgilendirmemiz var ancak bizim en büyük eksikliğimiz bu aslında. Bizde yaptığımız işi tanıtmak anlamında eksiklik var.... Bu işin üzerine yavaş yavaş eğilmeye başladık ama daha acemiliğimiz var. Diğer tanıtımlarda yerel basın kullanılıyor. Ama bunda muhtemelen ulusal basında çağırılacaktır. Yani bu animasyonlar onlara verilecek, mesela TRT' de 2-3 dakikalık bölüm gösterilmesi planlanmaktadır."

*Uzman2:" Projeye ilgili imza töreni yapıyoruz, protokol imzalanırken çok güzel bir kokteyl yaptık. Onlar yazılı ve görsel basında yeterince yer alıyor. Bu proje Türkiye' ye mal olmuş bir proje. Türkiye' de ilkler olduğu için çok sayıda telefon aldık, bilgi almaya geldiler..."

*Uzman3:" Basın toplantısıyla devlet büyükleriyle tanıtım yapılacaktır."

- Projenin çevreye vereceği zararlar;

* Uzman 1: "Projenin çevreye vereceği zarar yok, bundaki en büyük sıkıntı ırmakta kirlenecek çökelti malzemesiydi. Bunu aşmak anlamında lastik set zaman zaman indirilerek arkada biriken malzeme suyla sürükleyip akacaktır."

*Uzman2:" DSİ, Anıtlar Kurulu ve Karayollarına deneysel ve rapor ile çevreye zararı olmayacağını kanıtladık. Minimum etkiler olabilir ama kurumların kendi ilgi alanlarıyla ilgili sorunlara çözümler projenin içinde."

- Mini HES projesi;

* Uzman 1: "Üretilen elektrik 200 kw olacaktır. Şöyle söyleyeyim çöpten ürettiğimiz elektrik bile bunun 5 katıdır. Yani yaklaşık 8 -10 tane binayı aydınlatabilir. Ama bu bizim için kazançtır. Üretilen elektriği ana ağa vereceğiz... Derdimiz aslında elektrik üretimi değil, elektrik üretilebileceğini, farklı bir imalat olduğunu görsünler diye. Burada bizim elimizi rahatlatan şey ise belediyeler 1000 kwaltındaki elektrik imalatında izne tabi olmayışı."

- Projenin sağlayacağı istihdam;

* Uzman 1: "Şu ana kadar sağladığı bir istihdam yok. Ama muhtemelen orası hareketlenince satışlar olur yani şehrin ekonomiye katkısı öyle devasa bir şey değil ama küçük ölçekli olarak şehri hareketlendirir. Bu gelen turların aslında Amasya'dan şikâyeti para harcayacak bir şey bulamamalarıdır. İşte burada istihdam büfelere falan sağlayacaktır. Öyle ekstradan sağlayacağı istihdam gözükmüyor. Dolaylı istihdam diyelim belki belediyenin veya tesisin istihdam sağlamasında ziyade."

- Rekreasyonel planlama yapacaklara öneriler;

*Uzman 1:"Şişirme anlamında yeni projeye başlayacak olanlar için fizibilitelelerini çok iyi yapmaları gerekir bir de çok iyi bir proje firmasıyla çalışmalarını gerekir. Tarihi alanların olması süreci çok uzattığından tarihi eserlerden uzak olunması lazım..."

* Uzman 2: " Yasa gereği akarsular DSİ kontrolünde olduğu için DSİ' den izin alınmadan yapılması mümkün değil. Ön fizibilite ile DSİ'nin sorabileceği her türlü soruya cevap verecek

nitelikte hazır gidilmesi gerekir... Öncelik DSI'nin ikna edilmesi. Konum itibariye tarihi köprü varsa Karayolları ve Şehircilik Bakanlığı çevresel etki ve değerlendirme açısından ÇED raporu gerekiyor mu gerekmiyor mu diye onunla alakalı, eğer tarihi bölgeyse Anıtlar Kurulu'na...."

** Uzman 3: " Lastik seti ırmağın en geniş tarafında yapmamız gerekiyordu. Zemin etütlerine göre en uygun yer olmalıdır."*

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Rekreasyonun tanımlarında "yenilenme" kavramının yer almasından dolayı rekreatif faaliyetlerin özünün yenilenme olduğu ve bu faaliyetlerle kişilerin kendilerini daha iyi hissettikleri görüşü savunulabilir. Bu faaliyetlerin kişisel olarak dinlenme, yenilenme, kişilik gelişimi vb. yararları sağlamanın yanında ülkesel bazda gelişmişlik göstergesi olması, sanayi ve politikalarını da etkileme gibi faydalarının olması bu faaliyetlere daha fazla önem verilmesi gerektiğini ve hem halk bazında hem de uluslararası platformda daha olumlu izlenim sağlayacağını göstergesi olduğu çıkarımı yapılabilir.

Çalışma kapsamında ele alınan "Amasya Yeşilirmak Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi" kent merkezinde Yeşilirmak'ın belirlenen kıyı kesiminin her iki tarafında peyzaj düzenlemesi, müze ve kafeterya yapımını içermektedir ve HES sistemi ile sabit su yüzeyi oluşturulacak ve elektrik üretimi sağlanacaktır. Bu proje ile Amasya ilini turistik açıdan hareketlendirecek faaliyetler planlamaya dâhil edilmiştir. Bina tahsisi, lastik set düzenlemesi, çevre düzenlemesi ve elektrik üretimi olarak kategorize edilmiş olan faaliyetlerle şehre değer katılması amaçlanmıştır. Özellikle turist sayısının artış göstermesi ve Amasya'nın turistik açıdan gelişmesini sağlamak projenin hedefleri olarak sıralanabilir.

Planlama içerisinde Amasya'nın olumsuz çevre koşullarını ortadan kaldıracı nitelikte ve Amasya'nın 8500 yıllık geçmişine uygun dokuda olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca projenin gerçekleşeceği alanın imkânlarıyla proje talepleri göz önüne alınmalıdır.

Projenin planlama aşamasında izlenen süreci takip edebilme açısından emsal teşkil eden uygulama olmadığından zaman zaman sorunlar yaşanmaktadır. Mini Hes ile elektrik üretiminin Türkiye' de ilk uygulama olacağından bu projenin emsal niteliği taşıdığı savunulabilir.

Projenin planlama çerçevesinde en çok karşılan sorunun bürokrasi olduğu, plana dâhil olan kurumlarla yapılan yazışmalarda sorunların üstesinden gelmek için gösterilen çabaların bürokratik süreci uzattığı söylenebilir. Bunun yanı sıra söz konusu proje kapsamındaki yerlerin sit alanı olan yapıya konumundan dolayı uygulanması gereken prosedürler proje planlamasında karşılaşılan sorunlar olarak sınıflandırılmaktadır. Bunun yanı sıra proje kapsamında OKA, İl Özel İdaresi ve

belediye tarafından finansal, yüklenici firma tarafından da teknik destek alınmıştır. Bu desteklerle proje kapsamında finansal ve teknik sıkıntı yaşanmadığı söylenebilir.

Proje tanıtımını yapabilmek için basın toplantıları, kokteyl vb. uygulanmakla beraber ulusal ve yerel basın aracılığıyla tanıtım filmleri kullanılması planlanmaktadır. Ayrıca bu tür faaliyetlerde tanıtım çalışmalarının üzerinde daha önemle durulması gerektiği vurgulanmıştır.

Projenin çevreye herhangi bir zarar vermeyeceği düşünülmektedir. İlgili kurumların çevreye verebilecek zararları önceden belirttiği ve proje kapsamında gerekli raporlarla projenin çevreye zarar vermeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Planlanan "Mini HES" ile çok fazla üretim sağlanmayacağı, asıl amacın insanların elektrik üretim sistemini yakından görmesini sağlamak olduğu söylenebilir. Böylelikle kurulan sistemin büyüğünün başka yerlerde kullanımını sağlayabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra projeye istihdam açısından bakıldığında ise dolaylı istihdam sağlayacağı söylenebilir.

Yapılgörüşmeler, araştırmalar ve elde edilen dokümanlar çerçevesinde yapılabilecek öneriler aşağıdaki gibidir;

- **Planlama içerisinde yer alan ilgili kurumlara öneriler;**
 - Rekreasyon alanların yapımında karşılaşılan bürokratik engellerin aşılabilmesi için çalışmalar yapmak,
 - Gerek bürokratik engelleri aşmak, gerekse de işlemlerin daha hızlı ve aktif yürümesi için görev paylaşımıyla sorumlu olan kişileri belirlemek,
- **Amasya Yeşiltirmek Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi'ne öneriler**
 - Tanıtım faaliyetlerine daha fazla bütçe ayırarak hem yöresel hem ülkesel olarak tanıtım sağlamak,
 - Rekreasyonel faaliyetlerin turistik değerinin artırılması için ilgili turlarla görüşmeler yapmak,
 - Yöre halkına yönelik dolaylı istihdamın yanı sıra doğrudan istihdam sağlayıcı faaliyetler sağlamak,
 - Yerel halkı projeye dâhil ederek halkın görüşlerini de projeye yansıtmak,
 - Zaman içerisinde projeye yeni faaliyetler ekleyerek daha çok kişiye ulaşılmasını sağlamak,
- **Benzer projeyi uygulamak isteyen kişilere yönelik öneriler;**
 - Ön fizibilite ve detaylı fizibilite üzerine yoğunlaşmak,
 - İlgili kuruluşlardan izin alabilmek için fizibilite raporunda her türlü soruna karşı hazırlıklı olmak,
 - Zemin etütlerini yapmak,
 - Proje firmasının çok iyi seçmek,

- Planlama yapılacak olan yerin kültürel - tarihi dokusuna uyumlu bir şekilde planlama yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akten, M. (2003). "Isparta İlindeki Bazı Rekreasyon Alanlarının Mevcut Potansiyellerinin Belirlenmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 115-132.
- Ardahan, F. (2013). "Komşuluk, Farklılığa Hoşgörü Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki, İlişkinin Güçlendirilmesinde Rekreatif Etkinliklerin Önemi", International Journal of Human Sciences , s. 1078-1090.
- Babacan, M. (2013). İlkeler ve İşlevlerle İşletme. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Can, H., Tuncer, D., & Ayhan, D. Y. (2005). Genel İşletmecilik Bilgisi. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çoruh, Y., & Karaküçük, S. (2014). "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Rekreasyonel Eğilimleri ve Rekreasyonel Etkinliklere Katılımına Engel Olan Faktörler", International Journal of Science Culture and Sport, 854-862.
- Dehez, J., & Lyser, S. (2014). "Combining Multivariate Analysis and Cost Analysis in Outdoor Recreation Planning", Journal of Outdoor Recreation and Tourism, 75-88.
- Ertüzün, E., & Fişekçioğlu, B. (2013). "Kırsal Alanlarda Yapılan Rekreatif Faaliyetlerin Bölgede Yaşayanlara Etkisi", KOP Bölgesi Üniversiteler Birliği Bildirisi.
- Girti Gültekin, P., Kaya, S., & Müderrisoğlu, H. (2013). "Düzce Üniversitesi Akademik Personelinin Rekreatif Tercihlerinin Belirlenmesi", II. Rekreasyon Araştırma Kongresi, 474-488.
- Güngörmüş, H. A., Yenel, F., & Gürbüz, B. (2014). "Bireyleri Rekreasyonel Egzersize Güdüleyen Faktörlerin Belirlenmesi: Demografik Farklılıklar", International Journal of Human Sciences, 11 (1), 373-386.
- Kara, F., Demirci, A., & Kocaman, S. (2008). "Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: İstanbul'un Açık Rekreasyon Alanlarının Değerlendirilmesi", Marmara Coğrafya Dergisi, 76 -95.
- Karaküçük, S. (2008). Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme. Ankara: Gazi Kitabevi 6. Baskı.
- Kelsey, C., & Gray, H. (1985). *Master Plan Process for Parks and Recreation*.
- Kil, N., Holland, S. M., & Stein, T. V. (2014). "Structural Relationships Between Environmental Attitudes,

- Recreation Motivations, and Environmentally Responsible Behaviors”, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 16-25.
- Koçan, N. (2012). “Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkında Kırsal Peyzaj ve Rekreasyon Planlama”, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 28 (1), 38-46.
- Koçyiğit, M., & Yıldız, M. (2014). “Yerel Yönetimlerde Rekreasyon Uygulamaları: Konya Örneği”, *International Journal of Science Culture and Sport*.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2012). *Genel Turizm İlkeler- Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lieberman, L. (1995). “Recreation and Leisure”, *National Information Clearinghouse on Children Who Are Deaf-Blind*.
- Metin, T. C. (2013). “Boş Zaman Sosyolojisi Kapsamında Toplumsallaşma İlişkileri ve Boş Zaman Değerlendirme Biçimlerinin Geleceği”, *II. Rekreasyon Araştırma Kongresi*, 541-553.
- Metin, T. C., Kesici, M., & Kodaş, D. (2013). “Rekreasyon Olgusuna Akademisyenlerin Yaklaşımları”, *Journal of Yasar University*, 5021-5048.
- Özgen, H., & Yalçın, A. (2006). *Temel İşletmecilik Bilgisi*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Sandıkçı, M., & Günay, F. (2014). “Afyonkarahisar’ın Rekreasyon Alan ve Faaliyetlerinin Konaklama Süresi Üzerindeki Etkisi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 41-61.
- Stein, T. V. (2011). “Planning for the Many Benefits of Nature-Based Recreation”, *University of Florida*.
- Stenseke, M., & Hansen, A. S. (2014). “From Rhetoric to Knowledge Based Actions – Challenges for Outdoor Recreation Management in Sweden”, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 26-34.
- Türkay, O. (2009). *Rekreasyon*. Editörler: Şehnaz Demirkol, Burhanettin Zengin, Turizm İşletmeleri. Sakarya: Değişim Yayınları 2. Baskı.

İnternet Kaynakları

- [1] <http://www.amasya.gov.tr/genel-durum-sayfa.asp?SayfaId=27>. adresinden 21.09.2015 tarihinde alındı.
- [2] <http://www.amasya.gov.tr/genel-durum-kategori.asp?SayfaAltCatId=14>. adresinden 21.09.2015 tarihinde alındı.

[3]<http://www.amasyakulturturizm.gov.tr/TR,59512/muzeler-ve-oren-yerleri.html> adresinden 02. 10. 2015 tarihinde alındı.

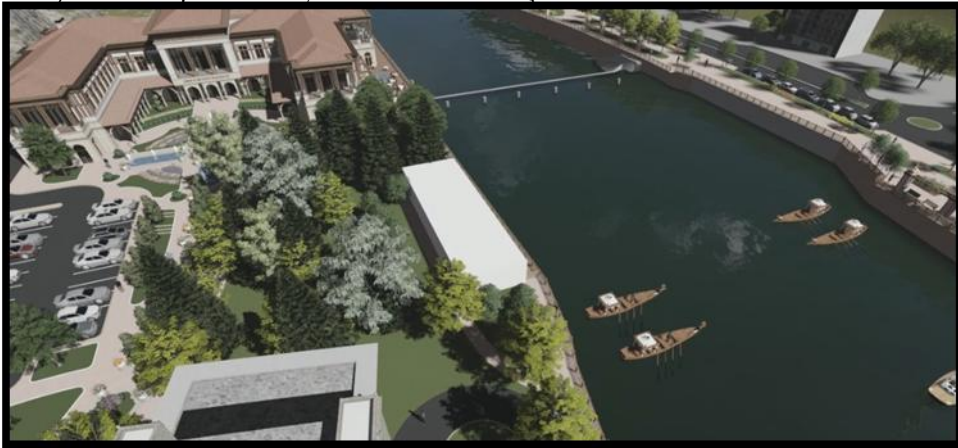
[4]<http://www.amasyakulturturizm.gov.tr/TR,59510/turizm-aktiviteleri.html> adresinden 02. 10. 2015 tarihinde alındı.

| **Rekreasyon Merkezi Projelerinin Planlanma Aşamasında Karşılaşılan Durumlar: Amasya
Örneği**

Ek-1:Amasya Yeşilirmak Kauçuk Bendi, Rekreasyonel Alanların Oluşturulması ve Yenilenebilir Enerji Eksenli Gelişim Projesi' nden Görüntüler

Kaynak: Proje animasyonundan alınmıştır.

Kaynak: Proje animasyonundan alınmıştır.

Kaynak: Proje animasyonundan alınmıştır.

Kaynak: Proje animasyonundan alınmıştır.

NECÂTİ BEY'İN "SENÜN" REDİFLİ GAZELİNİN ŞERHİ*

Tuncay TÜRK BEN**

Öz

Necâti Bey, XV. yüzyıl divân şiirinin gelişmesine önemli katkıları olmuş bir şairdir. Coşkulu ve âşıkane gazelleriyle kendisinden sonra yaşamış olan divân şairini etkilemiş, şiirlerine nazireler yazılmıştır. Klâsik divân şiirinin oluşumunda önemli katkıları olmuştur. Kullandığı dil, yararlandığı mazmunlar, tasvirler yönüyle öne çıkar. Bu çalışmada Necâti Bey Divânı'nda yer alan gazellerden biri (Kafiye- redif: ...ânun-senün) şerh edilmeye çalışılmıştır. Şerh kelimesinin lügât mânâsı "açma, açıklama, izah etme, genişletme, ayırma, yarma"dır. Metin şerhinin amacı okuyucunun anlamakta zorlandığı veya zorlanacağı metni anlaşılır kılmaktır. Kendine özgü bir sanat anlayışı olan divan edebiyatının bazı ortak kalıpları vardır. Bu kalıpların dışına çıkılmaz. Bunların başında âşık- maşuk- aşk üçgeni gelir. Bunlara bazen rakip de eklenebilir. Divan şairi daima âşıktır. Sevilen ise her zaman vefasız ve cefakârdır. Gazellerin ana konusu aşktır. Necâti'nin gazelinde de peri gibi güzel olan sevgili, yürüyüşüyle ve bütün güzellik unsurlarıyla şairi büyülemektedir. Gazelin sonunda şair sevgiliye kavuşamamaktan dert yanmaktadır. Sevgilinin vefasızlığını dile getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Necâti Bey, gazel, şerh.

The Elucidation Of The Odes With The Repeated Sounds "Senün" in Necâti Bey

Abstract

Necâti Bey is one of the poets who had important contributions in the development of XV. Century Ottoman Poetry. He influenced the Ottoman Poetry even after his lifetime with enthusiastic and affectionate odes, and parallel poems were written for his poems. He had important contributions in the formation of the Classical Ottoman Poetry. The language he used and the poetic themes he made use of come to the front line with the depictions he made. In this study, one of the odes in the Necâti Bey Anthology (Rhyme- Repeated sounds: ...ânun, senün (i.e. his/her, your)) is elucidated. The meaning of *elucidation* in the dictionary is "opening, explaining, clarifying, expanding, separating, splitting". The purpose of the elucidation of the text is to make the difficult-to-understand texts understandable for the reader. The Ottoman Poetry has a specific artistic viewpoint and has some mutual structures. These structures are never abandoned. One of the most important of these structures is the triangle of "the lover, the beloved, and the love". Sometimes the "rival" is also added to these elements. The poet of the Ottoman Poetry is always in love. The beloved is always disloyal and long-suffering. The main theme of the odes is love. In

* Makale Geliş Tarihi: 06.07.2015. Yayın Kabul Tarihi: 20.11.2015.

** Milli Eğitim Bakanlığı, Türkçe Öğretmeni (Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi), tuncayturkben57@gmail.com.

the odes of Necâti, the lover, who is as beautiful as an *elf*, fascinates the poet with her walking and all her beauty elements. At the end of the ode, the poet complains about not meeting his beloved one. He mentions the disloyalty of the beloved one.

Key Words:NecâtiBey, ode, explanation.

Giriş

Necâti Bey, XV. yüzyılda yetişmiş, önemli divân şairlerimiz arasında yer almaktadır. Kesin olmamakla birlikte 1450- 1454 yılları arasında doğduğu tahmin edilen Necati Bey, Kuruluş Devri'nin (Ahmed Paşa ile birlikte) en üstün şairidir (Kabaklı, 2002: 526). Asıl adı, İsa olan Necâti aslında bir devşirme çocuğudur. Tezkirelerden edinilen bilgilere göre, Necâti Edirne'de dul bir kadın tarafından büyütülür. Saili adlı bir şairin ondaki şairlik gücünü keşfetmekte büyük katkısı olduğu tezkirelerden anlaşılmaktadır (Mengi, 2004:116).

Necâti Edirne'de doğmuşsa da genç yaşında Kastamonu'ya gitmiş, şiirle uğraşarak ilk şöhretini orada yapmıştır. Fâtih devrinin sonlarına doğru, adı Bursa ve İstanbul'da da duyulmağa başlamıştır. Ahmed Paşa, Bursa mütevellisi iken Kastamonu'dan gelen bir kervan, Necati'nin "döne döne" redifli gazelini Bursa'ya getiriyor. Ahmed Paşa, bu genç ve büyük kabiliyeti çok beğenir, onu sanat âlemine tanıtır. Fatih Sultan Mehmed'e gönderdiği bir kaside ile padişahın da teveccühünü kazanan Necâti, Divân kâtibi olarak İstanbul'a alınır. Divan şiirine millî zevk ve yerli renk katmakta bütün çağdaşlarını geçmiş olan Necâti, kendisinden söz eden bütün tezkirecilerin (Sehî Bey, Lâtîfi, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi vb.) samimi takdir ve övgülerine nail olmuş ve sonraki büyük şairlerin büyük öncüsü olmuştur (Kabaklı, 2002: 526).

Necâti Bey, 2. Mehmet ve 2. Bayezid devrinin meşhur âlim ve şairlerinin toplanıp, ilim ve sanat sohbetlerinde buldukları Vefâ'daki evinde, Sunî ve Sehî'nin düşürdükleri tarihlerden anlaşıldığı üzere, 25 Zilkade 914 (17 Mart 1509)'te vefat etmiştir.

Necâti'nin kaynaklarda sözü edilen eserlerinden yalnız Dîvan'ı elde bulunmaktadır. NecâtiDivânı'nın yeni harflerle tenkitli baskısı yapılmıştır (NecâtiBeg Divanı, Yay. Ali Nihad Tarlan, İst. 1963). İyi bir eğitim alan şairin, şiir sahasında da başarılı bir kişiliğe sahip olduğu, yazdığı şiirlerden oluşan hacimli divanıyla ortaya konulmuştur. Necâti'nin divanından başka Münâzara-yı Gül ü Hüsrev adlı bir mesnevisinin olduğunu, fakat bulunamadığını söyleyen Sehi Bey Tezkire'sinde varlığını kendisinden öğrendiğimiz bu mesneviden beş beyit de örnek vermiştir (Mengi, 2004:116). Necâti, gazelleriyle divan şiirini dil ve öz bakımından büyük bir tekâmüle kavuşturmuştur (Timurtaş, 2012: 223).

Necâtî, kendi döneminde ve daha sonraki yüzyıllarda beğenilmiş ve şiirlerine nazireler yazılmıştır. Kendisinden kaynaklar; Hüsrev-i Rum (Rum'un hükümdarı) diye bahsetmişlerdir. Necâtî'yle aynı dönemde yaşamış olan Cemâlî, Sirozlu Sa'dî, Sûzî, Mihrî Hatun gibi ikinci dercede yer alan pek çok şair onun etkisinde kalmış, ayrıca Ahmed Paşa, Zâtî, Hayâlî, Bâkî, Fuzulî, Yahya Bey ve Nedîm gibi daha çok lirik yanı ağır basan büyük şairler de Necâtî'nin şiirlerine nazireler yazmışlardır (Mengi, 2004: 117).

Bu çalışmada Necâtî'ye ait bir gazelin şerhi yapılmaktadır. Kavram olarak şerh; bir metnin mânâ ve ifade sırlarını çözmek, açıklamak, yorumlamak demektir (Çetişli, 2010: 74). Hüseyin Kâzım Kadri ise, terim olarak şerhi "bir edebî eseri, bir risaleyi veya bir kitabı kelime kelime açıp izah ederek, ihtiva ettiği bütün dil, anlam, sanat ve estetik özellikleri ile o eserin anlaşılmasını sağlamanın özlü bir ifadesi" olarak tanımlar (Akt. Okatan, 2013: 1937). Mengi ise şerhi, "Şerhte, şarihe göre okuyucunun anlayamayacağı farz edilen yani anlaşılmasında güçlük görülen metnin ya da metne bağlı unsurların açıklanması esastır. Amaç okuyanı bilgilendirerek metni tanıtmaktır. Açıklama ve ek bilgi verme esnasında konunun genişletilmesine gidilir." (Mengi, 2000: 74) şeklinde ifade eder. Ali Nihad Tarlan da metinler şerhinin edebî eseri anlamaya çalıştığını ifade eder (Tarlan, 1981: 192-193).

Necâtî'nin şerh etmeye çalıştığımız gazelinde de divan edebiyatına ait olan ortak kalıplardan âşık- maşuk- aşk ilişkisi kedisini göstermektedir. Sevgiliye ait güzellik unsurları kendini gösterir. Sevgili âşığın maksûdudur. O nazlı, güzel aynı zamanda da vefasızdır. Gazelde sevgilinün güzelliğine duyulan hayranlık dile getirilmiştir. Aşık ise bir türlü sevgiliye erişememektedir.

GAZEL

Sihriderreftârdaserv-i hırâmânunsenün
Kıl yarar güftârdala'l-i dür-efşânunsenün

Leblerünmüher-i Süleymânolduğičün ey perî
Her yanadanejdehâlardurnigeh-bânunsenün

Ey kemân-ebrû yüregüm yerine oturdı oh
Basdumâhırbağrumaşolkanlupeykânunsenün

Kanlı yaş ile dolıdurgözlerümünsâgarı
Çeşm-i ser-mestündiyeldenıçeyüm kanun senün

Meryem-âsâ karalar geymiş salınurnâz ile
Yırde sürür dâmeninüzülf-i perîşânunsenün

Bülbüliödürmezoldıtâzedîvânumbenüm
Gonca'yı söyletmez oldıla'l-i handânunsenün

Şefkat îmandan ise ey bî-güneh kan idici
Kâfirem ger var ise bir zerre îmânunsenün

Diş bilermişsin leb-i şîrîn-i yâravâz gel
Ey Necâtîdöymez ol tatluyadendânunsenün

GAZEL ŞERHİ

Vezi: - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

(Fâ'ilâtünFâ'ilâtünFâ'ilâtünFâ'ilün)

Kafiye-redif: ... ânunsenün

1. Sihriderreftârdaserv-i hırâmânunsenün
Kıl yarar güftârdala'l-i dür-efşânunsenün

Kelimeler:

Sihir: Büyü, efsun.

Reftâr: Gidiş, yürüyüş, hareket; salınarak edâlı yürüyüş.

Serv: Selvi.

Hırâmân: Salına salına, naz ve edâ ile yürüyen.

Serv-i hırâmân: 1. Nazlı salınan selvi 2. Naz ve edâ ile salına salına yürüyen sevgili.

Güftâr: Söz.

La'l: Kırmızı ve değerli bir süs taşı. Edebiyatta en çok sevgilinin dudağı için benzeyen olur. Bazen âşığın gözü ve gözyaşları da la'le benzer.

Dürr: Divân edebiyatında sevgilinin dişleri, teri, vuslatı; âşığın gözyaşı; şâirin şiiri ve güzel söz yerine kullanılır.

Efşân: Saçan, serpen, dağıtan, silken.

La'l-i dür-efşân: İnci saçan la'l.

Nesre çeviri:

Servi gibi salınan boyun yürüyüşte âdetâ büyü yapar. İnci saçan la'le benzeyen dudağın da söz söylerken kılı kırk yarar.

Büyü, olağanüstü hâller ortaya koyma hâlidir. Divân şiirinde sevgili bir büyücüdür. En büyük büyüsü olan güzelliğiyle âşıklarına sihir yapmış sayılır. Hz. Mûsâ'nın zamanında büyücülük ilerlemiş idi. Bu nedenle büyü - Mûsâ

ilişkisi kurulan beyitler hayli çoktur. Büyü bir öğrenimi gerektirir. Büyüyü öğreten ise Hârut ile Mârut'tur. İnsanın aklını başından almak, âşık etmek, uykusuz bırakmak, insanı değişik kılığa sokmak, istenilen her şeyi yaptırabilmek vs. hususlar hep büyü eserdir. Sevgilinin gözü, gamzesi, saçı, kâkülü, ayva tüyleri ile şâirin şiiri büyü kaynağıdır. Sihir İslâm dinine göre yasaktır. Sihir yapana sâhir, sehhâr, füsûnger, câdû, vs. denir (Pala, 2014:404). Sihir sözü edebiyatımızda câzibe, şiddetli tesir, füsûn gibi mânâlarda kullanılmıştır (Kurnaz, 2013: 369).

Divân şiirinde adından en çok söz edilen ağaç da selvidir. Sevgilinin boyu için hem benzeyen hem benzetilendir. Hatta mecâz-i örfi yoluyla artık boy kelimesine dahi ihtiyaç kalmamıştır. Bu benzetmede mübâlâğa ve hüsn-i ta'lîl esastır. Selvinin su kenarında düşünülmesi hâlinde bir ırmak, çemenibezm, vs. unsurlar kendini gösterir. O bir süs ağacıdır. Yaz- kış yeşil kalır. Sonbahar rüzgârları dahî ona etki edemez. Hafif rüzgârla salınışı sevgilinin yürüyüşünü andırır. Sevgili için "serv-i revân" tamlaması kullanılır. Selvi ile birlikte gül, lâle, çınar, nergis, menekşe, sünbül, ok, naz, belâ, kıyamet vs. kelimeler çok kullanılır (Pala, 2014: 400).

Sevgilinin yürüyüşü ile ilgi kurulan unsurların başında servi gelir. Boy, uzunluk, incelik ve düzgünlük bakımından serviye benzetilir. Beyitlerde "serv-i âzâd, serv- i hırâman, serv-i revân, serv-i reftâr, serv-i nâz, serv- bâlâ ve serv-i dil- ârâ gibi terkiplerle yer alan servi, çoğu beyitlerde, Necati'nin bu beytinde olduğu gibi, istiare yoluyla, boy zikredilmeden onun yerine kullanılır ve birçok beyitte de onun adı durumundadır. Sevgilinin özellikleri ile servinin özellikleri arasında kurulan bu ilgi tasavvurun hareket noktasını oluşturur. Boyun servi ile münasebetine sebep olan bir başka husus da yüksekliktir (Sefercioğlu, 2001: 214). Hatta sevgilinin boyu serviden daha üstün gösterilir (Kurnaz, 1987: 276).

Sevgilinin salına salına ve naz ile yürüyüşü, rüzgâr tesiriyle hafif hafif ve ahenkle salınan serviye benzetilmiş. "Sevgilinin salına salına yürüyüşü, daha çok boyla ilgilidir, sevgilinin rûhi yapısı ile yürüyüşü arasında da yakın bir benzerlik vardır. Sevgili nâz ehlidir ve özelliğine uygun olarak yürüyüşü de nâz iledir. Bu nâz ile âhesteâheste yürüyüş, onun, sabah rüzgârının önünde sürüklenen bir gül yaprağı olarak tasavvuruna sebep olur" (Sefercioğlu, 2001: 233). Sevgilinin bu yürüyüşüyle insanı büyülediğine vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda sevgilinin çok güzel konuştuğu belirtilmektedir. Sevgilinin dudağı inci saçan la'le benzetilmiş. Konuşurken kılı kırk yararcasına dikkatli bir şekilde konuştuğu ifade edilmiş. Divân şiirinde sevgilinin sözleriyle ilgili şu tasavvurlara rastlanılmaktadır: şeker, tatlu; demi İsa, nutk-ı Mesih, devâ; cevahir, güher dür, pâk; esrâr-ı nihân, esrar-ı hafiye; kılıç, ateş, sâhir (Sefercioğlu, 2001: 230-233). Sevgilinin dudakları oldukça tatlıdır. Konuşmasıyla

âşığına helak eder. Âşık, sevgilinin gerek serviye benzeyen boyu karşısında gerekse nazlı bir şekilde yürümesi karşısında kendinden geçmektedir. İnci saçan sözleri karşısında tamamen büyülenmektedir. Beyitte kapalı istiare yoluyla "servi" kelimesi kullanılarak sevgilinin boyu serviye; dudağı ise inci saçan la'le benzetilmiştir. Şair birinci mısradaki her bir kelimeye karşılık olarak ikinci mısradaki uygun kelimeler kullanmıştır. Böylece leff ü neşr örneği ortaya konulmuştur.

2. Leblerünmühr-i Süleymânolduğün ey perî
Her yanadanejdehâlardurnigeh-bânunsenün

Kelimeler:

Leb: Dudak.

Perî: Cinlerin dişilerine verilen ad. Bunları gören olmadığı için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır. Bazı insanları kendilerine âşık etmeleri ve çeşitli görünüşler alabilmeleri, bir görünüp, bir kayboluşları vs. özellikleriyle sevgilinin özelliklerini taşırlar. Cin tâifesinin gayet güzel olan kısmı, mecâzen insan güzeli.

Ejdehâ: ejderha, büyük yılan.

Nigehbân: Gözcü, bekçi.

Nesre çeviri:

Ey peri (gibi güzel)! Dudakların Hz. Süleymân'ın mührü gibi olduğundan dolayı ejderhalar, her taraftan senin gözcülerindir.

Divân şiirinde en fazla üzerinde durulan unsurlardan biri de dudaktır. Görünüşündeki güzellik, renk, darlık, yuvarlaklık, kenarındaki ben, ayva tüyleriyle çevrili oluşu, konuşma, söz, ağız oluşturucu vs. yönleriyle dudak, divân şiirinin vazgeçemediği bir güzellik ögesidir. Cinsî açıdan öpmek, sormak, ağza almak, buse almak vs. fiillerle birlikte kullanılır. Dudağın gülümsemesi âşık için fevkalâde bir durumdur. Ağız ve dişler onun içindedir. Canın son çıkış noktası dudak olduğu için can ile yakından ilgilidir. Bu noktada dudaktan dökülen can bağışlayıcı kelimeler de önem kazanır. Dudak birçok yönden teşbîh ve mecâzlara konu olur. Renk ve şekil yönünden şarap, kadeh, sâkî, meze, meyhane vs. olur. Şirinlik en belirgin özelliklerindedir. Ancak yine de acı sözler söylemesi uzak değildir. Renk bakımından la'le benzer. Bazen yakût ve mercan olduğu da vakîdir. Şekil yönünden bir hokka, dür, mühr-i Süleymân'dır. Bu hokka içinde inci dişler saklıdır. Nitelik bakımından bir tabîb, darüşşifâ, ilâç, devâ, gülşeker ve tiryâk olur. Âşığa can bağışlayan her türlü meziyet ve ilâç dudakta mevcuttur. Bazen helvâ ve tatlı olur. Bazen şeker, neyşeker, şehd, hurma şirin olur. Bunun yanında kötü sözleri ve âşığı

azarlamalarıyla zehir de olabilir. Ateş, kan, kan içici, hûn-baha gibi özellikler de dudağa aittir. Goncadır, güldür, semendir. Âb-ı hayât, çeşme-i cân, kevser ve çeşme-i hayvândır. Ancak onu içebilen olmamıştır. Söyledikleriyle ölüleri diriltmek bakımından İsinestir. Dirilen ise âşıktır. Bazen dudak bir sır, râz-ı nihân, nükte-i ilâhîdir. Bazen de nâ- peydâdır, görünmez. Görünmeyecek kadar küçüktür, bir noktadır, hatta hiç görünmeyebilir, hayâldir. Rûyâdır. Âşık onu düşünebilir, ama asla erişemez (Pala, 2014: 285).

Divân şiirinde sevgilinin ağzı ve dudakları bir mühür olarak kabul edilir. Şair sevgilinin dudaklarını yine şekil benzerliği yönüyle Hz. Süleyman'ın mührüne benzetmektedir. Burada hem benzeyen hem de kendisine benzeten mevcut olduğundan teşbih sanatı meydana gelmiştir. Dudak divân şiirinde üzerinde durulan güzellik unsurlarından biridir. Birçok değerli ve güzel şeye benzetilir. Dudağın gülümsemesi, görünmesi âşık için çok önemlidir. Bunun yanında dudağın can ile de yakın ilişkisi vardır. Divân edebiyatında dudak değerli bir yakuta ve la'le benzetilir. İnci saçan la'ller onun içindedir. Beyitte Süleymân peygamberinin hâtemi de kullanılan imajlardan bir tanesidir. Süleymân peygamber, ism-i a'zam yazılı hâtem ile dünyaya, hatta bütün mahlûkata hükmetmektedir. Mühr-i Süleyman, Süleyman peygamberinin yüzüğüne verilen addır. Yüzüğün üzerindeki üçgenler tılsımlı kabul edildiğinden sevgilinin dudağı bu mühre benzetilir (Pala, 2014: 339). Hz. Süleymân ile birlikte peri, mühür gibi ifadeler yer alır.

Şair sevgilinin saçlarını da uzunluğu, siyahlığı, kıvrım kıvrım oluşu nedeniyle ejderhaya benzetmektedir. Şair sevgilinin yüzünü görmek, güzelliğini seyretmek ister. Fakat zülüfleri buna mani olmaktadır. Bu şekilde sevgilinin tılsımlı olan dudakları için ejderhalar nöbet beklemektedir. Burada yalnız kendisine benzeten yer aldığından açık istiare söz konusudur. Sevgilinin saçlarının ejderhaya benzetilmesi bir inanışa dayanmaktadır. Bu inanışa göre yılan, kendi eceliyle ölmez, mutlaka başka birisi tarafından öldürülmüş. 100 yıl yaşayan yılanlar ejderha olurmuş. Yılan ejderhaya dönüşünce ağzından ateş çıkar, nefesiyle diğer mahlûkları sömürüp yutar. O zaman melekler onu kaldırıp Kaf dağına arkasına atarlarmış. Ejderha ve ejder diye bilinen bu hayvanın daha sonra başı çoğalır ve ayakları çıkarmış. Edebiyatta ejdehâ, sevgilinin saçları yerine kullanılır. Çünkü sevgilinin kıvrım kıvrım saçları bir ejderhâyı andırır. Saç, uçlarının bolluğu ile bin başlı bir ejderhaya benzer. Ayrıca tılsımlı hazîneleri de ejdehâların beklediğine inanılır (Pala, 2014: 136).

Sevgili, bir benzeri bulunmayan güzelliğe sahiptir. Peri insanlara görünmez. Aşığın gönlünün görünmez bir sevdâya düşmesi, sevgilinin peri olarak düşünülmesindedir. Şair güzelliğinden dolayı sevgiliye "ey peri" diye

seslenmektedir. Sevgilinin peri olarak tasavvuru, peri ile ilgili inanışlara dayanır. Peri insanlara görünmez. Sevgili de âşıklara görünmeme özelliği ile periye benzer. Sevgilinin peri olarak tasavvurunun bir başka nedeni ise güzelliğidir. Sevgili, nakkâşın yün bin suret çizse bile nakşetmeyi başaramayacağı bir peridir (Sefercioğlu, 2001: 133-134).

3. Ey kemân-ebürü yüregüm yerine oturdu oh
Basdumâhırbağrumaşolkanlupeykânunsenün

Kelimeler:

Kemân: Keman, yay, kavs. Bir savaş aleti olmak yanında en çok kullanımını, sevgilinin kaşı için yapılan benzetmelerde bulmuştur.

Ebrû: Kaş.

Kemân-eburu: Kaşları yay gibi güzel, biçimli olan, keman kaşlı.

Ahir: En son, en sondaki.

Peykân: temren, başak, okun ucundaki sivri demir. Mızrağın demirine de peykân denildiği olur. Sevgilinin gamze okları hakkında kullanılır.

Nesre çeviri:

Ey keman kaşlı (güzel)! Sonunda senin şu kanlı peykânını bağrıma bastım. Oh! Yüreğim yerine oturdu (ferahladı).

Keman, sevgilinin kaşı için yapılan benzetmelerde kullanılır. Sevgilinin ikinci derecede güzellik unsurlarından sayılır. Kaş ise fitne hususunda göz ile ortak gibidir. Âdeta kaş bir fitne dükkânıdır. İçindekiler de göz, kirpik ve gamzedir. Sevgilinin saçı ile yakınlık kurup onu da fitneye ortak etmek ister. Kaşın en büyük özelliği eğri oluşudur. Bu eğrilik onun hareketlerinde de vardır. Asla dosdoğru olamaz. Kaş keman(yay) ve hançer olarak da kendini gösterir. Bu durumda âşık kurban ve av olmaya hazırdır (Pala, 2014: 136).

Kaş sevgilinin en önemli güzellik unsurlarından biridir. Tek başına veya göz, gamze, kirpik, yüz ve zülûf ile mütenasip olarak ele alınır. Şair sevgilisine seslenerek "Ey keman kaşlı güzel!" ifadesini kullanıyor. Şair burada sevgilinin kirpiklerinden bahsetmektedir. Katil olarak vasıflandırılan gözün, aşığı yaralamak ve öldürmek için kullandığı silahlar, yay, kemân, hançer ve kılıç olarak tasavvur edilen kaş ile ok olarak düşünülen gamze ve kirpiktir (Sefercioğlu, 2001:161). Şair beyitte kirpikler yerine peykân kelimesini kullanmaktadır. Açık istiare yoluyla şair kirpikleri okun ucundaki temrene benzetmektedir.

Divân edebiyatında âşık sevgiliden daima lûtf bekler. Sevgilisi ile bir araya gelmez. Sevgiliye ait bir bakış, bir söz vs. âşık için sarhoşluk nedenidir. Âşık bunları düşündükçe kendinden geçer. Canını sevgilisine verecek kadar cömerttir. Sevgiliden gelen her türlü eziyete katlanır (Pala, 2014: 37). Sevgili ise

acı ve ızdırap verme özelliğiyle bilinir. Kaş, göz ve gamze ile birlikte ele alınan kirpik öldürücü ve yaralayıcı özelliğiyle ele alınır. Kirpikler gamze ile birlikte âşığın gönlünü deler ki sevgilinin yaptıklarının en küçüğü budur. Âşığın kanını toprağa karmak için kirpikler gamze ile sırdaş olup baş koşarlar (Kurnaz, 1987: 235). Yine beyitte “kemân-ebri” sözüyle kirpik- ok münasebeti kurulur. Beyitte, âşık sevgilinin bakışlarına muhatap olmuştur. Sevgili yay kaşları ile kirpik oklarını âşığın sinesine atar. Âşık “senin kanlı kirpiğini bağrıma bastım.” ve “yüreğim yerine oturdu” diyerek (kinaye) bu durumdan şikâyet etmediğini de dile getirmektedir. Hatta bu durumdan memnundur. Âşık gönlünü delip, canını alan kirpik okunu şiddetle arzu eder. Bu, onun için bir nev’i vuslattır. Beyitte parça-bütün ilişkisinden hareketle kaş söylenip sevgili kastedilmiştir. Yani mecaz-ı mürsel söz konusudur. Yine beyitte anlam sanatlarından tenasüp vardır. Ebrû, bağır, peykân kelimeleri uzuv olmaları münasebetiyle aralarında anlam bakımında ilgi vardır.

4. Kanlu yaş ile dolıdur gözlerümün sâgarı

Çeşm-i ser-mestüندیelden içeyüm kanun senün

Kelimeler:

Sâgar :Kadeh, içki bardağı, câm.

Çeşm: Göz.

Ser-mest: Sarhoş.

Nesre çeviri:

Sarhoş gözün “Senin kanını içeyim” diyeli gözlerimin kadehi kanlı yaş ile doludur.

Divân edebiyatında en çok sözü edilen güzellik unsurlarından biri gözdür. Sevgiliye ait bütün özellikleri üzerinde taşır. Zâlimlik, lâkaytlık, gülmek, nazlanmak, alay etmek vs. ona ait davranış biçimleridir. Şehlâlık, mahmurluk, öfke vs. de onun sıfatlarındandır (Pala, 2014: 104). Divan edebiyatında genellikle âşığın gözü ile ilgili olarak yer alan tasavvurlar ise, genellikle gözyaşı ile ilgilidir. Âşığın gözyaşının bolluğu, kanlı oluşu, dökülüşü, kuruması, gözün değişik tasavvurlara konu olmasını sağlar. Ağlamaktan gözlerin ağarması, gözbebeğinin rengi ve şekli, kirpiklerinin göz ile olan yakın ilgisi ve gözleri örten göz kapakları da, gözün Nev’î’ nindivânında olduğu gibi değişik hayallerde söz konusu edilmesini sağlayan önemli unsurların arasında yer alır (Sefercioğlu, 2001: 317).

Göz üzerine yapılan teşbihler çoktur. Birkaçını şöyle sıralayabiliriz: Cadı, sâhir, sehâr, büyücü, mest, bed-mest, mest-i harâb, kan dökücü, kâtil, ok vs. Sevgilinin gözü daima sihir gücüne sahiptir. Âşıkları büyülemekte üstüne yoktur. Bunun için bir süzgülün bakış yeter. Ayrıca göz, mesttir; çünkü baygın görünüşüyle bir sarhoşu andırır. Onun bu sarhoşluğu bazen gurur ve nazdan

dolayıdır. Kan dökmekte üstüne yoktur (Pala, 2014: 101). Beyitte sevgilinin sihirli kan dökücü bakışlarına maruz kalan âşık devamlı ağlamaktadır. Çok ağladığından dolayı gözyaşı kanlıdır. Beyitte göz kanlı gözyaşı dolayısıyla, renginden ötürü kadehe benzetilmiştir. Göz-sagar arasında teşbih sanatı vardır. "kanlı yaş" ile şarabın rengi arasında da benzerlik söz konusudur(kapalı istiare). "Sarhoş göz" ifadesi Şeyhi'nin divanında da şu şekilde geçmektedir: "Sarhoş gözün için gönlümü ne güzel avladın, övün zira kimse vahşi ahuyu bundan daha güzel avlamaz" (Tarkan, 2004: 97). Beyitte yer alan kanlu yaş, gözlerümünsâgarı, çeşm-i ser-mest aynı anlam dairesi içerisinde yer almaktadır(tenâsüp).

5. Meryem-âsâ karalar geymiş salnurnâz ile
Yirde sürür dâmeninzülf-i perişânunsenün

Kelimeler:

-âsâ: gibi

Dâmen: Etek, Divan edebiyatında âşığın gözü, inci gibi yaşlarla dolu bir etektir ki, bu inciler sevgili için yollara saçılır.

Zülf: Saç, yüzün iki yanından sarkan saç lülesi.

Nesre Çeviri:

Senin perişan zülfün, Hz. Meryem gibi karalar giymiş, nâz ile salınmakta ve eteğini yerde sürmektedir.

Saç, sevgilinin en çok üzerine durulan ve tasavvurlara konu olan güzellik unsurudur. Dağınık, karışık, örülmüş, düz şekli, uzunluğu, siyah rengi ve kokusu sebebiyle birçok unsurlarla benzerlik gösterir (Sefercioğlu, 2001: 147). Güzellik unsurlarından olan saç, perişan, düzensiz, dağınık, uzun vs. durumlarıyla âşığın aklını başından alır, esir eder, perişan eder (Pala, 2014: 384). Beyitte de zülfün (saç) dört farklı özelliğine yer verilmektedir. Bunlar sırasıyla perişanlığı (dağınıklığı), siyahlığı, uzunluğu ve rüzgârda savruluşudur. Divân edebiyatında saç daima siyahtır. Beyitte Hz. Meryem'inde karalar giydiği ifade edilmektedir. Buradan Hz. Meryem'e yapılan eziyetlere gönderme yapılmıştır. Yahudiler tarafından kendisine eziyet edilmiştir (Pala, 2014: 307). "Karalar geymiş" ifadesinden saçın rengi, "salınır naz ile " ifadesinden rüzgârda savruluşu, "Yirde sürür dâmenin" ifadesinden uzunluğu, "zülf-i perişânun" ifadesinden de dağınıklığı ifade edilmektedir. Şair beyitte zülfü, Hz. Meryem için "karalar geymiş" ifadesini kullanarak bir benzetmede de bulunmaktadır.

6. Bülbüliötdürmezoldıtâzedîvânunbenüm
Goncayı söyletmez oldıla'l-i handânunsenün

Kelimeler:

la'l: Kırmızı ve değerli bir süs taşı. Edebiyatta en çok sevgilinin dudağı için benzeyen olur.

handân:Gülen, gülücü; sevinçli.

Gonca: Gonca açılmamış çiçek, tomurcuk. Divân şiirinde gonca; sevgilinin ağzı yerine kullanılır ve açılmamışlık özelliğiyle kendini gösterir. Goncanın gülmesi açılmasıdır.

Nesre Çeviri:

Benim taze divânım nasıl bülbülü öttürmez olduysa, senin la'le benzeyen gülen dudağın goncayı söyletmez oldu.

Klâsik edebiyatında değişmez iki motifi olan bülbül-gül ikilisi, klişe halinde âşık ve sevgiliyi sembolize etmektedir. Bülbül, ağlayan inleyen, âh ü feryat ile gözyaşı döken bir âşık görünümündedir (Kurnaz, 1987: 502).

Şair ve âşık, sevgiliyi metheden bir "bülbül-i destânserâ"dır. O nice bülbülleri susturacak güçtedir. Şair bu beyitte de kendi divânının bülbülleri öttürmeyecek kadar güçlü olduğunu ifade ediyor. Sevgilinin dudaklarını goncaya benzetmiştir. Dudak yerine "la'l" kelimesi kullanılmış (açık istiare yapılmış). İkinci dizede sevgilinin dudaklarının güzelliğinden bahsediyor. Dudak renk olarak kırmızı olduğundan dolayı "la'l" ile münasebet kurulmuş. Divân şiirinde sevgilinin ağzı var mı, yok mu belli olmaz. Goncanın da ağzı kapalıdır. Sevgilinin dudakları ile gonca arasında bu şekilde bir benzerlik söz konusudur. Dudak istiare ile önce "la'l"e sonra da goncaya benzetilir. Sevgilinin dudakları o kadar güzel ki goncanın sesini bile kesecek durumdadır.

7. Şefkat îmandan ise ey bî-güneh kan idici
Kâfirem ger var ise bir zerre îmânunsenün

Kelimeler:

Îmân: İnanma, inanç. İslâm dinini kabul ve tasdik etme. Tasavvufta iman, şeriatın gereklerini yerine getirdikten başka Hakka yönelmek ve O'ndan gayriye yüz çevirmek olarak tanımlanır. İmanın zıddı küfürdür (Pala, 2014: 232).

Şefkat:Şefkat, acıyarak ve esirgeyerek sevme.

Bî- güneh:Günahsız, boş yere.

Nesre çeviri:

Ey boş yere kan edici! Şefkat imandan ise, senin bir zerre imanın varsa ben kâfir olayım.

Âşık, daima aşk ve ayrılık derdiyle ıstırap çeken, ah ve feryat eden, kanlı gözyaşları döken, vücudu ve bağı yaralar içinde zayıf düşmüş, yüzü sararıp solmuş olarak görülür (Kurnaz, 1987: 293). Sevgilinin en belirgin özelliği ise âşıklarına karşı takındığı ilgisiz ve acımasız tavidir. Beyitte de şair sevgilinin

zâlimliği, taş kalpliliği, merhametsizliği dolayısı ile şikâyet etmektedir. Sevgiliye "Ey kan dökücü!" diye seslenen şair, kanı boş yere akıttığını söylüyor. Sevgilinin merhametsizliğini dile getirerek sende iman varsa ben kâfir olayım, diyor. Aslında şair, sevgiliye etiklerinden ötürü kâfir demeye çalışıyor.

8. Diş bilermişsin leb-i şîrîn-i yâravâz gel
Ey Necâtîdöymez ol tatluyadendânunsenün

Kelimeler:

Leb: dudak.
Şîrîn: tatlı, sevimli.
Vâz: bırakma, terk.
Döymez: dayanmaz.
Dendân: diş.

Nesre çeviri:

Ey Necâti! Sevgilinin tatlı dudağına diş biliyormuşsun. Vazgeç. Çünkü senin dişlerin o tatlıya dayanmaz.

Necâti bu beyitte bir başkasına seslenir gibi kendisine seslenmektedir. Sevgilinin dudağına diş biliyormuşsun. Bundan vazgeçmesini istiyor. Senin dişlerin sevgilinin dudağının tadına dayanmaz, diyor. Dudağın ilgi çekmesinin sebebi lezzetidir. Kıymeti ve renk benzerliği, dudağın değerli madenlere benzetilmesine neden olur. Âşığın alan da, aşığa can veren de dudaktır (Sefercioğlu, 2001: 203). Dudağın helvâ, bal ve şeker olarak tasavvurunda da tat ve lezzet unsuru önemlidir. Böylesine tatlı olan dudaklara senin dişlerin dayanmaz, bundan vazgeçmesini istiyor.

SONUÇ

Necâti, Osmanlı devletinin yükseliş döneminde yaşayıp, ismini gazelleriyle duyurmuş büyük bir şairdir. Döneminde birçok şairi etkilemiş, şairlerine nazireler yazılmıştır.

Bu çalışmada Necâti'ye ait bir gazelin şerhi yapılmaya çalışılmıştır. Şerhten amaç okuyucunun anlamakta zorlandığı veya zorlanacağı metni açık ve anlaşılır kılmaktır.

Şerh edilen gazel divan edebiyatının ortak kalıpları çerçevesinde şekillenmiştir. Bunların başında âşık- maşuk- aşk üçgeni gelmektedir. Divan şairi, sevgiliye olan aşkı, sevgiliye ait güzellik unsurlarını ve çeşitli söz sanatlarını kullanarak dile getirmektedir. Buna karşılık sevgili aşığın duygularına ilgisiz kalmakta ve acımasız tavırlarıyla şairi umutsuzluğa sevk etmektedir. Şair sevgiliden gelen her türlü acıya ve eziyete "peykânunbağrumabasdam" ve "yüregüm yerine oturdu oh" diyecek kadar son

derece tahammüllüdür. Şair, sevgilinin verdiği bütün acı ve ıztırlara rağmen ondan vazgeçmemektedir.

Şair yedinci beyitte sevgilinin merhametsizliğinden yakınıyor. Son beyitte de kendisini bir başka şahıs gibi düşünerek sesleniyor. Sevgilinin dudağına ve sevgiliye karşı olan çaresizliğini ortaya koyuyor.

Türk milletinin altı asır boyunca estetik zevkini oluşturan divân edebiyatı İslam medeniyetinin etkisi altında gelişmiş, zamanla harikulâde örnekler vermiştir. Her edebiyatın olduğu gibi, divân edebiyatının da kendine özgü bir düşünce, zevk ve hayal dünyası vardır. Şiir ağırlıklı bir edebiyattır. Divân edebiyatı bu uzun ömrüyle millî kültürümüzün, asla ihmal edemeyeceğimiz, çok önemli bir parçasıdır.

Bugün divân edebiyatının lâyıkıyla bilinmeyişi ona düşman kazandırmakta ve bir kenara itilmesine neden olmaktadır. Divân edebiyatımız hakkındaki doğru kanatların oluşması ise döneme ait metinlerin tahlil ve şerh yoluyla değerlendirilmesi ve değişik yüzyıllarda yaşamış sanatkârların eserlerinden elde edilecek sonuçların karşılaştırılmasına bağlıdır. Her şeyiyle bize ait olan eski Türk şiirini tanımak, bizim öz kültürümüzü bilmek, her Türk çocuğunun da görevidir.

KAYNAKÇA

- Büyük Türk Klasikleri (1989). C. 2. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çetişli, İ. (2010). Metin Tahlillerine Giriş / 1 Şiir. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2002). Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Kabaklı, A. (2002). Türk Edebiyatı, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kurnaz, C. (1987). Hayâlî Bey Divânı (tahlili), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Mengi, M. (2000). "Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine", Dîvân Şiiri Yazıları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mengi, M. (2004). Eski Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okatan, H. İ. (2013). "Sûdî'nin Bostan Şerhinde Uygulanan Şerh Yöntemi ve Eleştirisi" *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish/Turkic Volume 8/9 Summer, 1933-1968.*
- Onay, A.T. (2013). Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü (Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı) (Hazırlayan: Cemal KURNAZ). Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Pala, İ. (2014). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sefercioğlu, N. (2001). Nev'i Divanı'nın Tahlili. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, A.N. (2004). Şeyhi Divanı'nı Tetkik, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, A.N. (1981). Edebiyat Meseleleri. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1992). Necatî Beg Divanı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Timurtaş, F. (2012). Tarih İçinde Türk Edebiyatı, İstanbul: Kapı Yayınları.

YEŞİL İŞLETMELER GERÇEK Mİ? ÇEVRE DUYARLILIĞI VE ETİĞİ KAPSAMINDA ETİK KODLARIN İNCELENMESİ*

Umut Can ÖZTÜRK*-Ezgi CEVHER**

Öz

Günümüzün acımasız rekabet ortamında örgütler karlılıkları ve etik değerler arasında ikilemde kalmaktadır. Bu ikilem ise belki de en çok çevreye karşı yaşanmaktadır. Bu çalışmada, dev şirketlerin örgüte etik anlamda rehberlik eden etik kodları üzerinden çevreye duyarlılıkları incelenmiştir. Bu bağlamda 500 sanayi devi şirketlerden 50'sinin çevre etik kodu değerleri içerik analizine göre incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Etik Kod, Yeşil İşletmeler, Çevre Duyarlılığı.

Are Green Businesses Real? Investigation Of Environment Sensitivity And Ethics Under The Code Of Ethics

Abstract

Organizations remain in dilemma between profitability and ethical values in today's ruthless competition. Maybe this dilemma is experienced mostly on the environment. In this study, giant companies' ethic codes which are guide them on ethic issues, were examined about environmental sensitivity. In this context, 50 of the 500 giant industry companies' environmental ethics code values were investigated by the content analysis.

Key Words: Ethics, Code of Ethics, Green Business, Environmental Awareness.

GİRİŞ

Giderek artan kuralları yeniden şekillenen piyasa ortamında örgütler ortaya çıkan bu hızın ve değişimin gerisinde kalmamak adına rakiplerle acımasız olarak kabul edilebilecek ortamda her gün karlılık ve ahlak, adalet algısı, evrensel değerler arasında kalmaktadır. Bu bağlamda etik kavramı ve etiksel kararlar ortaya çıkmaktadır. Etik, ahlaki eylem ve kuralların dayandıkları temelleri ve yöneldikleri değerleri araştıran bir disiplindir. Bir başka ifade ile etik, başkaları ile birlikte iyi bir yaşamın nasıl sağlanacağı konusunda kişisel düşünmedir. Etik bu anlamda iyi/kötü ayırımı yapar. Etik, davranışlara felsefi bir bakış açısı ile anlam kazandırmaya çalışarak, doğru-yanlış, ödev-yükümlülük, toplumsal sorumluluk kavramlarını sorgular (Usta, 2011).

Etik söz konusu olduğunda örgütlerin işi görüldüğü kadar kolay değildir. Şirketin devamlılığı ve karlılığı ve etik arasında yaşanan ikilemler bir yana örgütlerin

* Makale Geliş Tarihi: 20.11.2015. Yayın Kabul Tarihi: 07.01.2016.

* Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta MYO, e-posta: umut.sdu@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta MYO, e-posta: ezgicevher@sdu.edu.tr

etik sorumluluk alanları oldukça geniş bir çerçevede bulunmaktadır. Örgütler yalnızca ürettikleri mal ve hizmetlerden, müşterilerinden sorumlu değildir. Sorumluluk alanında muhatap olduğu çevrenin tüm paydaşları bulunmaktadır. Bu bağlamda iş görenlerine, rakiplerine, ortaklarına, topluma ve çevreye karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Örgütler bu duruma karşılık olarak kurumsallaşma süreciyle beraber etik değerlerini ortaya koyabilmek ve resmileştirmek adına etik kodları oluşturmaktadır. İşletmelerin, iş etiği kodu içerisinde faaliyetlerine ve değerlerine yön veren bazı unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar genellikle; dürüstlük, güvenilirlik, çalışanlara, müşterilere, tedarikçilere, paydaşlara ve rakiplere karşı sorumluluklar, çevreye karşı duyarlılık şeklinde sıralanmaktadır.

Doğal kaynakların saklı olduğu yer olarak çevre; ekonomik gelişmeyi etkileyen ve canlıların hayati ihtiyaçlarını karşılayan bir üretim alanı ve yaşamı doğrudan etkileyen estetik unsurdur (Kalburan ve Haşiloğlu, 2013). Bu bağlamda çevre ve işletme iç içe olmanın ötesinde çözülmez bir bağ içindedir. Ekonomik etkileşim içinde etkileşim kaçınılmazdır ama bunu en aza indirmek ve etkilerini pozitif çevirebilmek çevreci bir bakış açısıyla ilgilidir. Sözü geçen bakış açısı gün geçtikçe yayılmakta ve bu tür işletmelere yeşil işletmeler adı verilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de büyük işletmelerin çevre duyarlılığı ve yeşil işletme yaklaşımlarının varlığı incelenmiştir. Öncelikli olarak çevre etiği ve yeşil işletme kavramlarına değinilmiş, ardından araştırmanın veri kaynağı olan etik kod kavramı irdelenmiştir. Uygulama bölümünde ise araştırmanın amacına uygun olarak, 500 sanayi devi şirketlerden 50’sinin çevre etik kodu değerleri içerik analizine göre incelenmiştir.

1. ÇEVRE ETİĞİ KAVRAMI VE YEŞİL İŞLETMELER

Tarihsel süreç içinde etiğin gelişimi incelendiğinde, etiğin binlerce yıl sadece insanların birbirleri arasındaki ilişkilerin ahlaki boyutunu ele aldığı görülmektedir; ahlaki ilgiye sadece insan layık görülmüştür. Ancak özellikle sanayi devriminden sonra, özelde ise 1950’lerden sonra fark edilmeye başlanan çevre sorunları ahlaki ilgi alanının sınırlarını insanlardan diğer canlı ve cansız çevre unsurlarına doğru genişletmiştir. Etiğin ilgi alanının insanlardan çevreyi de kapsayacak şekilde genişlemesiyle de çevre etiği doğmuştur (Ergün,2014: 148). Çevre etiğinin süreç içerisinde benimsenmesi ve örgüt kültürünün bir parçası olmasıyla da zaman içinde yeşil işletmeler olarak adlandırılan örgütler ortaya çıkmıştır. Bu bölümde çevre etiği bağlamında yeşil işletme kavramı tartışılmıştır.

1.1. Çevre Etiği Kavramı ve Temel Kuramlar

Çevre etiği, uygulamalı etik içinde üzerinde en az durulan ve birçok açıdan tartışmalı olan bir alandır. Bunun birkaç önemli nedeni vardır. Temel bağlamda bunlar; “Çevrenin karmaşıklığı”, “çevre konularındaki çıkar çatışmaları”, “İnsan merkezli etik gelenekler”, “insanı kapsamayan çevreyi ihmal eden kuramlar”dır (Yiğit, 2005). Kapsam olarak ele alındığında ise çevre etiği, geleneksel anlamda sadece insan ile sınırlandırılmış olan çevre felsefesinin insan dışı özneleri de kapsayacak biçimde ele alan bir parçasıdır ve de çevre hukuku, çevre sosyolojisi, eco-teknoloji, ekolojik ekonomi, ekoloji ve çevre coğrafyası olmak üzere geniş bir yelpazede çeşitli disiplinlerle karşılıklı etkiye sahiptir (Cochrane, 2002).

Bütüncül boyutta düşünüp basite indirildiğinde, doğadaki varlıkların insan ihtiyaçlarını karşılamalarının dışında bir değerlerinin olup olmadığı, varsa bu varlık ya da bütünler arasında bir değer kademelenmesi olup olamayacağı ve insanın bu varlıklar karşısında sorumluluğunun ne olması gerektiği gibi değerlerle ilgili sorular çevre etiği çerçevesinde yanıtlanmaya çalışılır (Armstrong ve Bonzler, 1993’den aktaran Tepe, 1999). Başka bir deyişle çevre etiği, doğal çevre ile insan arasındaki etik ilişkiyi ve bu bağlamda aldığı çevreye yönelik aldığı kaldığı kararlar bütünü kapsar. Bu kararlara örnek olarak (Oliphant, 2008: 223);

- İnsan yararı adına ormanları kesmeye devam etmeli miyiz?
- Çevreyi kirletmeyen alternatif motor teknolojilerine sahip olunurken dahi petrol bazlı araçları kullanmaya devam etmeli miyiz?
- Bilerek diğer türlerin neslinin yok olmasına neden olunmalı ya da göz yumulmamalı mıdır?
- Gelecek nesillere karşı çevresel sorumluluklarımız nelerdir?
- Çevreyi korumak adına örgüt dışında kalan diğer insanların da yaşamlarını sadeleştirmeleri sağlanmalı/özendirilmeli midir?

verilebilir.

Çevre etiğinde karşımıza farklı başlıklar çıksa da genellikle öne çıkan iki farklı “değer” söz konusudur (Des Jardins, 2006: 260-262’den aktaran İlhan, 2013;25):

- **Araçsal değer:** Bir varlık, bir değere ulaşmakta araç olarak işe yarıyorsa ve bundan dolayı değerli bulunuyorsa, araçsal değere sahip olmaktadır. Bir başka deyişle araçsal değeri olan bir varlığın değeri kendisinden kaynaklanmamakta, araçsal değer bu varlığa istenen bir şeye ulaşmada araç olarak işe yaramasından dolayı atfedilmektedir. Çevre etiğine araçsal değerler yönüyle bakan bir kişi doğanın ona fayda sağladığı ve kurduğu çıkar ilişkisinin ölçüsünde değerli olduğunu savunmaktadır.
- **İçsel değer:** Bir varlığın, kullanım biçimi ya da yarattığı faydadan bağımsız olarak kendi içinde kendiliğinden sahip olduğu değer, içsel değerdir. İçsel

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

değer daha çok, ona sahip olan varlıkların kendileri olarak var olmalarıyla, taşıdıkları anlamla, neyi temsil ettikleriyle ve ne olduklarıyla ilişkili bir kavramdır. Bir başka deyişle içsel değeri olan varlık, kendi başına ve kendisi için bir değere sahiptir. Çevre etiğine içsel değerler yönüyle yaklaşan bir kişi doğayı ona fayda sağlasın ya da sağlamasın sadece var olduğu ve kendi içinde değerli olduğu için önemser ve değer verir.

Çevre etiği değerler kapsamında ele alındığında esas ulaşılmak istenen nokta içsel değerler boyutudur. Çünkü devamlılık arz eder, fayda tükenmesi ya da sonlanması halinde çevreye olan tutumda bir değişme olmayacağı düşünülür. Çevre etiği de insan ile ekolojik çevreleri arasındaki ilişkileri incelediğinden, insanın canlı ve cansız çevreye karşı davranışlarında neyin iyi, neyin kötü olduğu sorularını sormayı gerektirir. Diğer bir yandan iyi olanı yapmayı, kötü olandan ise kaçınmayı önererek, insanı, çevre ile olan ilişkilerinde sınırlandırmaktadır. Bu sınırlamanın boyutu ise, benimsenen çevre etiği kuramlarına göre değişiklik göstermektedir (Ergün, 2014: 149). Literatürde bu bağlamda üç temel kuram bulunmaktadır;

Tablo1. Çevre Etiği Kuramları

Kuram	Altyapı ve İçerik	Bakış Açısı
İnsan Merkezli	İnsanı merkez alan bu yaklaşım, tüm çevre varlıklarının insana hizmet için var olduğunu savunan, insanın doğada bulunan tüm varlıkların sahibi ve dolayısıyla çevreyi unsurlarıyla birlikte kullanma hakkını elinde bulundurduğu temeline dayanır.	“bitkiler hayvanlar için, hayvanlar da insanlar için...”
Canlı Merkezli	İnsan merkezci yaklaşımın “sadece insan” tezine şiddetle karşı çıkar. Bu yaklaşım; bitki ve hayvanların hatta tüm canlıların önemli ve hak sahibi olduğu ve insan ihtiyaç ve taleplerinin karşılanması ötesinde kendinden menkul değerlerinin olduğu temeline dayanır.	“Yaşama Saygı” “Canlı olan her şey kıymetlidir”
Çevre Merkezli	Canlı merkezci yaklaşımda cansız çevre varlıklarının değeri ve önemi göz ardı edilir. Bu boşluk çevre merkezci yaklaşımın ekolojik bütünlüğe ulaşmak amacıyla tüm çevre unsurlarını kapsamına alan	“Tüm doğa canlı cansız fark etmeksizin bir harmoni içindedir”

	genişlemesi ile doldurulmaya çalışılmıştır.	
--	---	--

Kaynak: Kayaer, 2013'den uyarlanmıştır.

1.2. Çevre Etiğinin Amacı

Çevrenin sadece katı kurallar, disiplin ve zor kullanma ile korunması söz konusu değildir; çevreye karşı duyarlı olunması hususunda öncü olanların ortaya koydukları tepkiler ve bu tepkiler sonucu ortaya çıkan örgütlenmeler çevrecilerin ve çevreciliğin başlangıcını; doğanın savunulması, yaşam kalitesinin ve çevre koşullarının korunması ise çevreciliğin özünü oluşturmuştur (Keleş ve Hamacı, 1993: 170 ve Kayaer, 2013). İnsanı çevresine karşı duyarlı olmaya iten ve ahlaki çerçeve oluşturup bu konuda sorumluluk yükleyen çevre etiği, var olma nedeni bağlamında belirli amaçlara sahiptir. Çevre etiğinin amaçları genel olarak ele alındığında sözü geçen temel amaçları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kılıç, 2008: 37):

- İnsan davranışlarını ahlaki açıdan açıklayabilmek,
- İnsan davranışlarında bilinçli yönelimleri artırmak ve bu bilinci geliştirecek düşünceleri sağlam temellere bağlamak,
- Ahlaki davranışların insanın iradesine bağlı olarak kabul edilen ya da edilmeyen bir hareket olup olmadığını göstermek,
- İnsanın doğal çevresine karşı davranışlarına ahlaki bir sorumluluk yüklemek,
- Çevreyi korumak.

1.3. Çevre Etiği Çerçevesinde Yeşil İşletmeler ve Özellikleri

İşletmeler, çevresini doğru analiz edebilen, yaşadığı ve bağımlı olduğu doğal ve kültürel çevresiyle bütünleşebilen, dünyayı ve insanları daha iyi anlayabilen ve gözlemleyebilen, daha yapıcı ilişkiye açık olan ve sorumlu bir şekilde hareket eden bir anlayışla faaliyette bulunmalıdırlar. Tam tersine bir davranış, uzun vadede işletmelerin en önemli amacı olan sürekliliği engelleyebilmektedir (Özgener, 2004: 161). Bu bağlamda çevreye karşı geleneksel yaklaşımdan koparak yeni bir stratejik çerçeve belirlemeleri ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bütüncül bir yaklaşım olarak bu noktada "Yeşil Yönetim/İşletme" kavramı ortaya çıkmaktadır. Literatürde çoğu zaman yeşil pazarlama başlığı altında ele alınsa da aslında yeşil pazarlama çok önemli olsa bile yeşil işletmeye giden yolda bir adımdır. Fakat bu iki kavramı birlikte ele almak konuyu kavramak adına daha yararlı olacaktır.

Yeşil işletmecilik, çevresel dengeye en az zarar verecek, hatta bu zararı tamamen bertaraf edecek alternatifler üzerine odaklanmak, taşeronlarını ve

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

tedarikçilerini bu zihniyetle seçmek, yeşil ürün ve hizmeti bir pazarlama stratejisi olmaktan öteye götürmek ve yeşil yaşam kalitesinin yaratıcısı olmak demektir (Emgin ve Türk, 2004). Bu bağlamda atlanılmaması gereken nokta yeşil işletmecilik, mevcut işletmecilik faaliyetlerinde ve stratejilerinde küçük değişiklikler yapmanın ötesinde iş yapma biçimlerinde radikal bir değişimi ifade eder. Dolayısıyla iç paydaşların tümü karar verme süreçlerine yeşil anlayışı dahil etmek zorundadır (Düren, 2000:197). Bu bağlamda işletmelerin yeşil sorumluluğu ve yeşil etiği, başta tüketiciler olmak üzere, toplumların diğer kesimlerinde de yeşil anlayışının yaygınlaşmasında itici güç haline gelmektedir. İşletmeler, yeşil ürün ve hizmet sunumuna önem verdikleri oranda, tüketicilerin çevreye olan duyarlılığı artacaktır (Emgin ve Türk, 2004).

Yeşil işletmeler gerek yönetim boyutunda gerek ise pazarlama boyutunda ele alındığında geliştirdiği stratejiler, temel amaçlar ve geliştirdiği örgütsel sistemler açısından geleneksel işletmelerden farklılıklar göstermektedirler. Bu farklılıklar boyutlarıyla aşağıda verilmiştir (Shrivastava;1995:131);

Tablo 2. Geleneksel Yönetim Anlayışı ile Çevre Merkezli Yönetim Anlayışı Arasındaki Farklılıklar

Boyut	Geleneksel Yönetim Anlayışı	Çevre Merkezli Yönetim Anlayışı
Temel Amaç	<ul style="list-style-type: none">• Ekonomik büyüme ve kar• Paydaşların zenginleşmesi	<ul style="list-style-type: none">• Sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesinin artırılması• Paydaşların refahı
Temel Değerler	<ul style="list-style-type: none">• Benmerkezcilik• Rasyonellik ve hazır bilgi birikimi• Maskülen değerler	<ul style="list-style-type: none">• Biyoloji ya da çevre merkezli• Sezgisellik ve anlama• Feminin değerler
Ürün Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Fonksiyon, stil ve fiyat kriterlerine göre tasarlanmış• Çevresel atığa neden olan paketleme	<ul style="list-style-type: none">• Çevreye duyarlı olarak tasarlanmış• Çevre dostu paketleme
Üretim Sistemi	<ul style="list-style-type: none">• Yoğun enerji ve kaynak kullanımı• Teknik olarak etkin	<ul style="list-style-type: none">• Düşük enerji ve kaynak kullanımı• Çevresel olarak etkin
Örgüt Yapısı	<ul style="list-style-type: none">• Hiyerarşik yapı• Yukarıdan aşağıya karar mekanizması• Merkezi otorite• Kurum içi gelir	<ul style="list-style-type: none">• Hiyerarşik olmayan yapı• Paylaşımçı karar mekanizması• Merkezi olmayan otorite• Kurum içi gelir dağılımında

	dağılımında yüksek fark	düşük fark
Çevreye Yaklaşım	<ul style="list-style-type: none"> Doğal çevre üzerine hâkimiyet Çevreyi bir kaynak gibi yönetme Kirlilik ve atıklar dış faktörler olarak görülür 	<ul style="list-style-type: none"> Doğal çevre ile uyum Kaynakların önemli oranda kıt olduğu yaklaşımı Kirlilik ve atıkların azaltılması ve yönetimi
İşletme Fonksiyonları	<ul style="list-style-type: none"> Pazarlama tüketimi artırma amaçlıdır Finansman, kısa dönemli kar maksimizasyonu amaçlıdır Muhasebe geleneksel maliyetlerle ilgilenir İnsan kaynakları yönetimi işgücünün üretkenliğini artırmayı amaçlar 	<ul style="list-style-type: none"> Pazarlama tüketicileri eğitmeyi amaçlar Finansman, uzun dönemli sürdürülebilir gelişme amaçlıdır Muhasebe çevresel maliyetlerle de ilgilenir İnsan kaynakları yönetimi işleri anlamlı kılmayı ve işyeri sağlığı, güvenliğini sağlamayı amaçlar

Kaynak: Shrivastava, P. (1995), Ecocentric Management for a Risk Society, Academy of Management Review, 20; 118-137.

2. ETİK KODLAR

Örgütler, etik kodları kavramının kullanımı 1990'lı yıllarda yoğunlaşmaya başlamıştır. Ancak, 1913 yılında J. C. Penney İşletmesi'nin "Penney Idea" anlayışı ve Johnson ve Johnson İşletmesi'nin etik beyanatının 1940'larda oluşturulmasıyla işletmelerin yaşamında etik kodlarının yeni olmadığı anlaşılmaktadır. 1950'lerdeki çalışmalarda büyük işletmelerin %15-40'nın etik kodlarını oluşturdukları tespit edilmiştir. Bu oran 1992 yılına kadar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki araştırmaya katılan işletmelerin %93'üne ulaşmıştır (Köseoğlu, 2007: 41). Ahlaki norm ve politikalarını içeren başka bir deyişle ahlaki standartlar, temel değerler, prensipler, örgütün etik ölçekte uyumunu ifade eden ve işgörenlerin davranışlarına veya örgütün tümüne rehberlik etmesi amacıyla oluşturulan resmi ve yazılı dokümanlar (Pater ve Gils, 2003) olan ve 2000'lerden bu yana günden güne ülkemizde de yer edinen etik kodlar bu bölümde tartışılmıştır.

2.1. Etik Kodların Tanımı ve İçeriği

Etik kodlar iş dünyasının etik konusuna yönelmesinin ilk somut işaretlerinden biri olmuştur. Etik kod ve davranış kuralları işletmenin değerlerinden kaynaklanan sistemleştirilmiş ve resmileştirilmiş ilkelere ilişkin bir manifestodur. İşletmenin kimliğini tanımlar, işlerin hangi ilke ve esaslara göre yürütüleceğini, hangi

davranışların kabul edilir olduğunu belirtir (Hosmer, 1996: 149 ve TÜSİAD, 2009: 99). Etik kodlar kültürel kodlar nedeniyle benzerlik gösterse de örgütten örgüte, sektörden sektöre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda etik kodları algılayış şekillerine göre birbirinden farklı onlarca tanım yapmak mümkündür. Temel olarak yapılan mevcut tanımları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Köseoğlu,2007: 42);

- Etik kodları resmi ve yazılı dokümanlardır,
- Etik kodları, ahlâkî uyum politikalarını içeren dokümanlardır. Bu politikalar; ahlâkî standartlar, temel değerler, prensipler, organizasyonun etiksel uyumunu ifade eden cümleler şeklinde tanımlanabilir.
- Bu politikalar isgörenlerin davranışlarına veya organizasyonun tümüne rehberlik etmesi amacıyla oluşturulur.

Tanımlardaki farklılıklar bir yana etik kodlarının oluşturulmasında dikkate alınacak temel ilkeler bulunmaktadır. Bunlar (Gürlek ve Gürol, 1993):

- Önce insan ve insan mutluluğunun (çalışanın, müşterinin ve toplumun bir bütün olarak mutluluğu) araç değil amaç olması,
- Temelde dürüstlük ve yasalara bağlılık,
- Özeleştir, güven ve karşılıklı saygı,
- Duygu ve değerlerin ortak kültürü,
- Sürekli gelişim ve tutarlılık
- Demokratik katılım,
- Bütünsel bakış açısı,
- Yaratıcılık ve uzlaşmayla sonuçlanan çıkar çatışmaları,
- Ürüne ilişkin olarak güvenilirlik ve kalite,
- İşyeri hijyen koşulları ve güvenliği.

Türkiye’de etik kodlar oluştururken dünyadaki örneklere paralel olarak bir kapsam belirlenir. Bununla amaçlanan soyut olan çerçeveyi bir parça daha somutlaştırmak ve mevcut çerçeveyi belirlemektir. Yerel ölçekte etik kodlar incelendiğinde temel çerçeve aşağıdaki gibidir;

Tablo 3. Yerel Düzeyde Temel Etik Kod Çerçevesi

Sorumluluk Boyutu	İçerik	Örnek
Hissedarlara	Şirketin ortaklarına ya da hisse sahiplerine karşı olan etik sorumluluklarını kapsar. Finansal etik ve katılım eşitliğine vurgu yapılır	Tüm hissedar kategorilerine eşit muamele gösterileceğini garanti etmeyi ve bir kategori veya bir müessese için tercihli işlemlerin gerçekleşmesini önlemeyi taahhüt ederiz
Müşterilere	Şirketin müşterileri ile ilgili etik sorumluluklarını kapsar. Temel anlamda sunulan ürünlerin ve hizmetlerin kalitesi, müşteriye gösterilen ilgi ve müşteri taleplerini karşılayabilme niteliklerine vurgu yapılır.	Hizmetlerimizi, zamanında ve söz verdiğimiz koşullarda sunar; müşterilerimize saygı, onur, adalet, eşitlik ve nezaket kuralları çerçevesinde yaklaşırız.
Çalışanlara	Şirketin çalışanlarına karşı olan etik sorumluluklarını kapsar. Temel anlamda iş sağlığı ve güvenliği, çalışma ortamı kalitesi ve refahı, ücret ve çalışma politikaları üzerinde durulur	Çalışanların özlük haklarının tam ve doğru biçimde kullanılmasını sağlarız.
Topluma	Şirketin toplumun geneline karşı olan etik sorumluluklarını kapsamaktadır. Sosyo-ekonomik) katkısından, insan hakları yaklaşımına, sponsorluk ve destek algısından bölgesel kalkınmaya yönelik sorumlulukları içerir.	Demokrasinin, insan haklarının ve çevrenin korunması; eğitim ve hayır işleri, suç ve yolsuzlukların ortadan kaldırılması bizim için çok önemlidir.
Çevreye	Şirketin doğal çevreye karşı olan etik sorumluluklarını kapsar. Doğayı kirletmeme, çevre dostu ürünler ya da çıktılar üretme, sürdürülebilir çevre politikaları üzerinde durulur.	Yasa ve yönetmeliklerin de ötesinde, doğayı koruma ve kaynakları kullanma konusunda topluma karşı sorumludur.

2.2. Etik Kodların Önemi

Değerlere dayandırılmayan kurallar temelsiz kalır, kuralların belirtilmediği durumlarda ise değerler boşlukta kalır. Diğer bir deyişle kodlar sadece “yap - yapma listesi” olmamalı, davranış kurallarının dayandığı değerler ile temellendirilmelidir. Ayrıca, uygulanamayacak kodların yarar sağlamayacağı unutulmamalıdır. Zira kurallar böylece anlam ve işlerlik kazanır. Fakat etkili ve içeriği güçlü olan etik kodlar örgüte birçok alanda avantaj sağlayacaktır. En temel özellikleri ekseninde sağlayacağı faydalar aşağıdaki gibidir (Köseoğlu, 2007: 45-46):

- Tüm yönetici ve işgörenlere doğru davranışın ne olduğunu gösteren, beklenen davranış standartlarını açıklayan, onların etiksel davranışlarını teşvik eden düzenleme ve kalıcı rehber görevi üstlenmek,
- Yöneticilerin çalışma hayatında karşılaştıkları etik sorunları, ikilemleri çözümlenerek, doğru ve iyi kararlar vermelerine yardımcı olmak,
- Toplumun güven ve saygınlığını kazanmak, iyi bir imaj ve üne kavuşmak.

Geniş anlamda ele alındığında ise mevcut faydaları ve işlevlerini çeşitlendirmek içeriği doğrultusunda mümkün olmaktadır. Bu bağlamda sözü geçen misyon ve faydaları aşağıdaki özetlemek mümkündür (TÜSİAD, 2005:106);

- Etik davranışların özendirilmesi ve etik dışı davranışların önlenmesi,
- İşgörenlerin davranışlarının değerlendirilmesi için bir dizi yazılı standart ölçütler belirlenmesi,
- İşgörenlerin karar verme sırasında sosyal sorumluluk ve organizasyon yararıyla bireysel çıkar arasında tercih yaparken bir güçlükle karşılaşınca yararlanacağı bir rehber olması,
- İşgörenin faaliyetin sonuçlarıyla ilgili hak ve sorumluluklarını belirlemesi,
- İşgörenin örgütsel ya da mesleki olarak amaçladığı hakkaniyet, tarafsızlık gibi temel ilkeleri oluşturması,
- İşgörenleri ile diğer gruplar arasında faaliyete ve hizmete ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşma olması,
- İşgörenin mesleki ve etik gelişimiyle ilgili kuralları belirlemesi,
- Mesleki kuralların ve bu kuralların ihmal halinde ya da etik dışı davranışlar ortaya çıktığında, uygulanacak yaptırımların temelini sağlanması,
- İşgörenin toplumdaki konumunu güçlendirecek kurallar oluşturması,

- Müşterilerin işgörenden beklentilerini belirleyen mesleki davranışlarla kurallarını belirlemesi.

3. ARAŞTIRMA BÖLÜMÜ

İstanbul Sanayi Odası tarafından ilki 1968 yılında 100 büyük sanayi kuruluşu olarak başlatılan ve her yıl geliştirilerek sürdürülen Türkiye'nin 500 Sanayi Kuruluşu çalışması, Türkiye ekonomisine ışık tutmaktadır. Bunun için baz alınan şirketler sanayi şirketleri olup sıralamada genel kriter üretimden satışlardır. Sıralamada veriler şirketlerin kendi üretmiş oldukları ürünlerden satışları kapsamaktadır. 500 sanayi devi arasında yer alan işletmeler bugüne dek pek çok akademik çalışmaya da konu olmuştur.(www.iso.org.tr) Çalışmada büyük şirketlerin özellikle son dönemlerde önemle üzerinde durduğu etik değerler, iş etiği kuralları, etik bakış açısı, etik kod kavramları literatür kısmında ele alınmıştır. Araştırma aşamasında ise Türkiye'nin 2014 Yılı Birinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu sıralamasında yer alan şirketlerin çevre etik kodu değerleri analiz edilmiş ve incelenmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

İşletmelerin, iş etiği kodu içerisinde faaliyetlerine ve değerlerine yön veren bazı unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar genellikle; dürüstlük, güvenilirlik, çalışanlara karşı sorumluluklar, müşterilere, tedarikçilere, paydaşlara ve rakiplere karşı sorumluluklar, çevreye karşı duyarlılık şeklinde sıralanmaktadır. Çalışmada araştırmanın amacına uygun olarak, 500 sanayi devi şirketlerden 50 sinin çevre etik kodu değerleri içerik analizine göre incelenmiştir. Nitel analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizinde toplanan verilerin kavramsallaştırılması, derinlemesine incelenmesi, ortaya çıkan kavramların birbirine bağlantılı ve açık bir sistematik biçimde düzenlenmesi ve veriyi açıklayan temaların saptanması söz konusudur. (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227) Çalışmada toplamda 50 büyük sanayi kuruluşunun etik ilkelerine ulaşılmış, bu etik ilkelerinde veya etik değerleri raporlarında yer alan “çevreye karşı sorumluluklarımız, çevre bilincimiz, çevre duyarlılığı, çevre etiği” gibi bölümler üst analiz birimleri olarak incelenmiştir. 500 sanayi kuruluşunun neredeyse tamamının “etik kod” araştırması yapılmıştır. Ancak 50'sinin etik ilkelerine ulaşılabilmektedir. Bu yüzden örneklem bu sayıyla sınırlı kalmıştır.

Örneklemin uygun ve yeterli olmaması araştırmanın geçerliliğini doğrudan tehdit eden bir durumdur. Bu yüzden hem nitel hem nicel araştırmalarda örneklem büyüklüğü sıkça karşılaşılan sorunlardan bir tanesidir. Nitel araştırmada ise örneklem büyüklüğünü belirlemede dikkate alınması gereken ilkelere biri araştırmanın odağı, bir diğeri de veri miktarıdır. (Cropley, 2002) Bu araştırmada çalışmanın güvenilirliği açısından ilk 500 sıralamasında yer alan sanayi kuruluşlarının etik değerleri detaylı şekilde araştırılmıştır. Şirketlerin web sayfalarında yer alan “Etik kodlar, etik ilkeler, etik çalışma, etik değerlerimiz, iş etiği ilkeleri” gibi başlıklar taranmış, bu başlıklar

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

altında yer alan dokümanlar araştırmaya dahil edilmiştir. Toplamda 50 etik değer yayınına ulaşılabilmektedir.

Bilimsel bir yaklaşım olarak içerik çözümlemesinde sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştırma söz konusudur (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). Bu bakımdan çalışmada içerik analizine uygun olarak seçilen alt analiz birimi “çevre etik kodu” olmuştur. Çevre başlıkları detaylı şekilde incelenerek, işletmelerin çevreye yönelik etik değer algılamaları tespit edilmiş ve bu konuda alan yazın destekli görüş ve öneriler sunulmuştur.

4.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar

Elde edilen bulgular, ana temalar ve alt temalar başlıkları şeklinde sunulmuş ve 50 sanayi devine yönelik etik kodlar çevre dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Buna göre değerlendirme yasal açıdan, duyarlılık açısından, çalışanlar ve paydaşlar açısından 4 ana grupta verilmiştir. Tablolara ilişkin yorumlar, görüş ve öneriler aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. 50 Sanayi Devi Şirketin Yasal Açıdan Çevre Etiği Uygulamaları

YASAL AÇIDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Çevre Mevzuatına Uygun Hareket Etme	30
Atık Yönetimi/ Kontrolü Uygulaması	21
Çevre Politikaları Uygulamak	15
Çevresel Konularda Performans Takibi	14
Çevresel Denetim	13
ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Belgesi Sahipliği	10
Çevre Politikaları Geliştirmek	8
Çevresel Etki Değerlendirme Raporları Hazırlamak	4

500 Sanayi Devi Şirket sıralamasına giren 50 şirketin yasal açıdan çevre etiği uygulamaları değerlendirildiğinde şirketlerin geneli çevre mevzuatına uygun hareket ettiğini iş etiği kodlarında belirtmişlerdir. Yasal çerçeveye uygun olarak çevre politikaları geliştirdiklerini ve uyguladıklarını da ifade etmişlerdir. “Çevre politikalarını geliştirmek ve etkin uygulanmasını sağlamak”; “Çevre mevzuatı hükümlerine uygun olarak hareket etmek”; “Faaliyetlerini çevre mevzuatına uygun olarak gerçekleştirir”; “Yasalara uygun davranmak, çevreyi ve sağlığı korumak”; “Çevre konusunda bütünlük politikaları uygulamak”; “Çevre yönetimi, oluşturulan politikalar ve stratejiler çerçevesinde yürütülmektedir” vb. ifadeler “mevzuata uygun hareket, politika geliştirmek ve politika uygulamak” bulgularını destekleyen örnek ifadelerden bazılarıdır.

Şirketler tarafından en sık tekrar edilen ikinci konu ise “Atık Yönetimi ve Kontrolü” olmuştur. “Yürütülen atık yönetimi sayesinde çevreye olan duyarlılığımız artmaktadır”; “Sağlık veya çevreye risk potansiyeli taşıyan atıkların yönetimine öncelik vermek” vb. ifadeler bu bulguya örnek olarak şirketlerin etik kod yönergelerinde yer almıştır. Sanayi şirketlerinden yine bir kısmı çevresel denetim yaptıklarını ve çevresel konularda performans takibi sağladıklarını belirtmişlerdir. “Çevresel konularda performansımızı takip etmek”; “Tüm iş süreçlerimizi çevresel alanda da denetlemekte ve raporlamaktayız” “Çevresel performansımızı sürekli olarak iyileştirerek.” vb. ifadeler bu bulguya örnek ifadelerden bazılarıdır.

50 Sanayi şirketinden yeterli sayıda olmasa da belli bir kısmı Uluslararası Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip olduğunu ve bu sistemin standartlarına uygun hareket ettiklerini etik ilkelerinde belirtmişlerdir. “Çevre yönetim sistem belgesine sahip olan kuruluşumuz”; “ISO 14001 belgemiz sayesinde” gibi ifadeler bu bulguyu destekler niteliktedir. Bunun dışında çok az da olsa çevresel etki değerlendirme raporlarına vurgu yapan işletme de ilk 500 sanayi devi içerisinde mevcuttur. Şirketler bu raporları düzenli hazırladıklarını ve raporlara uygun hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Tüm bulgular değerlendirildiğinde şirketlerin yasal açıdan çevre uygulaması yasalar çerçevesinde bazı çevre kurallarına uygun olarak ele alınmıştır. Şirketlerin özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından uygulanan yasal yaptırımlara uyumlu hareket ettiği incelenen dokümanlardan tespit edilmiştir. Pek çok şirket zaten mevzuata uygun hareket etme ifadesini çevre açısından kullanmıştır.

Tablo 5. 50 Sanayi Devi Şirketin Duyarlılık Açısından Çevre Etiği Uygulamaları

DUYARLILIK AÇISINDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Çevreyi Korumak	37
Toplum Sağlığını Korumak	25
Çevresel Duyarlılık	24
Çevre Dostu Ürün veya Teknoloji Geliştirmek	20
Doğal Kaynakları Verimli Kullanmak	19
Çevre Korunmasına Yönelik Çalışmalar	17
Çevresel Etkilerin En Aza İndirgenmesi	15
Çevre Kirliliğini Önlemek	13
Çevre Güvenliğini Sağlamak	11
Çevreyi Korumayı Sürdürme Prensibine Sahip Olma	10
Geri Dönüşümden Yararlanmak	10
Çevre Güvenliği İçin Yatırımlar Yapmak	8
Çevreci Boya Uygulaması	3

Çevre duyarlılığı açısından 50 sanayi şirketinin sıkça dile getirdikleri husus “Çevreyi korumak” olmuştur. Hemen hemen pek çok şirket etik kodlarına ait

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

yönergelerinde “Çevreyi koruruz ve sürdürülebilirlik prensibiyle hareket ederiz”; “Şirketimiz, çevrenin korunmasını birinci derece önemser”; “Çevreyi ve toplum sağlığını korumak” ; “İnsan sağlığının korunması ve çevreye gösterilen saygı” vb. ifadelerle yer vererek hem çevreyi koruma vurgusunu yapmışlar hem de toplum sağlığını dile getirmişlerdir. Toplum sağlığını korumak da en sık ifade edilen bulgular arasındadır. “Çevreye duyarlı şekilde ürün ve hizmet sunmak”; “Çevre duyarlılığını artırmak”; “Şirket çevreye duyarlılık gösterir”; “Çevre duyarlılığını daha üst seviyeye taşımak” gibi cümleler de çevresel duyarlılık bulgusunun göstergesidir. Şirketlerin neredeyse yarısı etik kod yönergelerinde bu yaklaşım biçimine vurgu yapmıştır. Çevre dostu ürün veya teknoloji geliştirmek de şirketler tarafından, “Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi”; “Şirketimiz çevre ile uyumlu üretim stratejileri kullanır”; “Çevre dostu ürün geliştirme”; “ Şirketimiz, Çevreci üretim teknolojileri kullanmayı bir maliyet olarak görmez”; “Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesine öncelik verir” şeklinde ifade edilmiş etik uygulamalar arasındadır. “Doğal kaynakları korumak ve en verimli şekilde kullanmak” “Doğal kaynakları koruma yaklaşımımız” gibi ifadeler ise doğal kaynak kullanımına yönelik çevreci uygulamalar arasında yer almıştır.

“Çevresel etkilerin en aza indirilmesi için tüm gücümüzle çalışıyoruz”; “Çevresel etkilerimizi azaltmak” ; “Çevresel etkilerin minimuma indirilmesi” ifadeleri de çevresel etkilerin en aza indirilmesi konusuna vurgu yapmaktadır. Şirketlerden bazıları ise çevre güvenliği için yatırım yaptığını belirterek bunu “Çevre güvenliği için yatırımlarımız bir önceki yıla göre % 4,5 artmıştır”; “Çevreyi korumak ve korunmasına yatırım yapmak” ifadeleriyle desteklemiştir. Sanayi kuruluşları arasında yer alan boya şirketleri ise “Çevreci boya teknolojisine yaptığı büyük yatırımla sektörde ön plana çıkmaya başladı”; “Boya teknolojimiz çevreyle uyumludur” gibi ifadeleri kullanmışlardır.

Tablo 6. 50 Sanayi Devi Şirketin Çalışanlar Açısından Çevre Etiği Uygulamaları

ÇALIŞANLAR AÇISINDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Personele Çevre Eğitimleri Verme	15
Çevreci Personel İstihdam Etme	6
Çevreci Düşünceleri Yayımlamak	4

Şirketler özellikle çalışanlarına çevre eğitimleri verdiklerini belirtmişler bu durumu “Çevreci ve eğitilmiş idari personel”; “Şirket personeline verilen çevre eğitimlerimiz”; “Enerji ve Çevre” konulu eğitimler düzenlemiştir”; “Kişi başına düşen çevre eğitimi” gibi ifadelerle desteklemiştir. Çevreci personel istihdam etme gibi daha önemli bir duyarlılığı dile getiren şirketler de olmuştur. İş etiği ilkelerinde çevre ile ilgili personel yaklaşımında özellikle personelin iş etiği ilkelerine uyum konusu gündeme getirilmiştir. Çalışanların ilkelerden sorumlu tutulduğu, bunlara ek olarak

yol gösterici olduğu, personelin etik konularda eğitim aldığı ifade edilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde ve genel iş etiği anlayışına bakıldığında, etik ilkelerin uygulanmasında eğitim ve çalışanlara liderliğin ön planda olduğu söylenebilir.

Tablo 7. 50 Sanayi Devi Şirketin Paydaşlar/Rakipler Açısından Çevre Etiği Uygulamaları

PAYDAŞLAR/RAKİPLER AÇISINDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Çevre İle İlgili Stratejileri Yönetebilmek	6
Çevre Açısından Risk Olmayan Saha Düzenlemesi	5
Çevresel Eğitimler Verme	4
Komşu Tesislerle Çevre İşbirlikleri	4
Çevre Kurulu Üyelikleri	3
REC (Bölgesel Çevre Merkezi) İle İşbirliği	1

“Çevre ile ilgili uzun vadeli stratejik süreçleri yönetebilmek”; “Çevrenin korunmasını stratejik bir öncelik olarak kabul ediyoruz” gibi ifadeleri etik kod yönergelerinde dile getiren şirketler olmuştur. Çevre açısından risk oluşturmamayan saha düzenlemeleri yaptıklarını belirten bazı şirketler ise “Her yeni tesisi, çevre ve toplum sağlığını gözeterek düzenleriz” “Sağlığa uygun çevre düzenlemesi” gibi ifadeleri kullanmışlardır. Bazı sanayi şirketleri ise paydaşlarla ortak projelere imza atarak bunu eğitimlerle desteklemişlerdir. Çevreyi korumaya yönelik eğitimleri ilk ve ortaöğrenim düzeyindeki okullarla işbirliği çerçevesinde öğrencilere vermişlerdir. Rakipleriyle işbirliği geliştirerek çevre korumasına öncelik veren şirketler de 50 sanayi şirketi arasında az da olsa yer almaktadır. Değişik kuruluşlara çevre üyeliği bulunan şirketler de bunu iş etiği uygulamaları çevre konusunda dile getirmişlerdir. Bölgesel Çevre Merkezi işbirliği bulunan da bir sanayi kuruluşu mevcuttur ve bunu çevre başlığı altında etik kod yönergelerinde paylaşmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm bulgular değerlendirildiğinde iş etiği kuralları ve etik anlayışı sanayi şirketlerinden 50’si tarafından açık ve net şekilde kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bazı durumlar için kendi yorumlamalarını etik ilkelerine dahil ettiği tespit edilen şirketler, en iyi davranış biçimini etik kod raporlarında yayınlamışlardır. Bir kılavuz gibi değerlendirilebilecek etik ilke raporlarına uyum prensibini dile getiren şirketler, söylemlerinde sorumluluklarını da özellikle belirtmişlerdir. Buradan hareketle şirketlerin iş süreçlerinde ve ilişkilerinde İş Etiği İlkelerine bağlılığı ön koşul saydığı ve kurumsal kültürünün temel taşlarından biri olarak gördüğü söylenebilir.

Günümüzde, etik kavramı pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır. Özellikle işe yönelik etik denince, sadece kişiler ve kişilerin ahlak anlayışı akla gelmemekte, kurumsal anlamda da etik algısı gündeme gelmektedir. Bu yüzden bugün etik anlayışı

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

kişilerle sınırlı kalmamış, şirketler açısından da kurumsal bir tercih haline gelmiştir. Şirketler etik uygulamalara daha önem vermeye başlamıştır. Bu amaçla çalışmada, 2014 yılı ilk 500 Sanayi Devi Şirket sıralamasına giren şirketlerin çevre etiği uygulamaları incelenmiştir. Amaç, çevreye yönelik iş etiği uygulamalarını tespit etmek olmuştur.

Araştırmanın örnekleme 50 sanayi şirketi ile sınırlı tutulmuş, analizde nitel analiz tekniği olan içerik analizi kullanılmıştır. Örneklem olarak seçilen bu 50 sanayi şirketinin iş etiği kurallarına tek tek ulaşılmış, çevre iş etikleri ayrıca irdelenmiştir. Bulgular 4 ayrı kategoride sınıflandırılmıştır. Buna göre yasal açıdan şirketlerin en çok dile getirdikleri çevre uygulaması “çevre mevzuatına uygun hareket ve atık yönetimi” konularında olmuştur. Duyarlılık açısından ise çevre “çevrenin korunması, çevreye uygun ürün veya teknolojilerin geliştirilmesi” şeklinde ele alınmıştır. Çalışanlar açısından çevre vurgusu ise daha çok eğitimlerine yönelik olmuştur. Çalışanların çevre konusunda eğitimi ve bilinçlendirilmesi en önemli uygulamalardan biridir. Paydaşlarla işbirliği açısından ise çevre “çevreci kuruluşlara üyelikler, raporların hazırlanması, çevresel eğitimler, çevreye yönelik strateji geliştirme ve çevre korunmasına yönelik saha inşası” şeklinde ele alınmıştır. Tüm bu bulgular, sanayi kuruluşları iş etiği çerçevesinde değerlendirildiğinde şu görüş ve önerilerde bulunmakta fayda görülmektedir:

- Şirketlerle paydaşlar arasındaki çevrenin korunmasına yönelik projeler artırılabilir, bu projeler vasıtasıyla şirketlere hem çevre duyarlılığı hem de mali avantaj sağlanabilir.
- Projeler için gerekli işbirliklerinin kurulması, paydaşlarla iletişimin güçlendirilmesi şirketler açısından önemli hale gelebilir.
- Özellikle atık yönetimi ve çevreci ürün veya teknoloji geliştirmede araştırma projeleri hazırlanabilir ve bu alanda üniversitelerden destek alınabilir.
- Çevreye uyum düzenli olarak denetlenmeli, bu konuda denetimler artırılabilir.
- Personel çevre eğitimine daha fazla önem verilebilir.
- Çevreyle ilgili düzenli olarak çevre değerlendirme raporlarının hazırlanması sağlanabilir.
- Ulusal ve uluslararası alanda çevre üyelikleri desteklenebilir.
- Şirket yöneticilerinin çalışanların çevre anlayışına uygun olan etik kurallar çerçevesinde liderlik etmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Cochrane, A.(2002), Environmental Ethics, <http://www.iep.utm.edu/envi-eth/>, erişim tarihi:02.07.2015.

- Cropley, A. (2002), *Qualitative Research Methods : An Introduction for Students of Psychology and Education*, Latvia Üniversitesi Yayınları, Zinatne.
- Düren, Z. (2000), *2000'li Yıllarda Yönetim*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Emgin, Ö. ve Türk, Z. (2004), *Yeşil Pazarlama (Green Marketing)*, *Mevzuat Dergisi*, 7(78).
- Ergün, T.(2014), *Türkiye'de Çevre Denetimi Ve Çevre Etiği Bağlamında Yeniden Yapılandırılması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Gürlek, B. VE Gürol, M.A. (1993), *Kaliteye Giden Yolda Etik Yapının Rolü*, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1); 192-203.
- Hosmer, L. R. T., (1996), *The Ethics of Management*, Irwin Basımevi, Chicago.
- İlhan, D. (2013), *Türkiye'de Benimsenen Çevre Etiği Yaklaşımları: Gönüllü Çevre Kuruluşları Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kalburan, Ç. ve Haşiloğlu S. B.(2013), *Ekolojik Çevreye Duyarlı İşletmecilik Yaklaşımı: Unilever Örneği*, *International Conference On Eurasian Economies 2013*;976-982.
- Kayaer, M.(2013), *Çevre ve Etik Yaklaşımlar, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2); 63-76.
- Keleş, R. ve Hamamcı C. (1993), *Çevrebilim, İmge Kitabevi, Ankara.*
- Kılıç, S.(2008), *Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları*, Orion Kitabevi, Ankara.
- Köseoğlu, M.A.(2007), *Etik Kodlarının Rekabet Stratejilerine Etkileri Ve Bir Alan Araştırması*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyon.
- Oliphant, J. (2008), *OCR Religious Ethics for AS and A2*, (J. Mayled, Ed.), Routledge, London.
- Özgener, Ş. (2004), *İş Ahlakının Temelleri: Yönelimsel Bir Yaklaşım*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Pater, A. ve Gils, V. A.(2003), *Stimulating Ethical Decision-making in a Business Context: Effects of Ethical and Professional Codes*, *European Management Journal*, 21(6); 762-772.

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

- Shrivastava, P. (1995), Ecocentric Management for a Risk Society, *Academy of Management Review*, 20; 118-137.
- Tavşancıl E. ve Aslan, E.(2001), İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Tepe, H.(1999), Çevre Etiği: Toprak Etiği Mi İnsan Etiği Mi?, *Felsefelogos*, 6; 41-57.
- TÜSİAD, (2009), “Dünyada Ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi” Yayın No: TÜSİAD/T-2009-06-492), İstanbul.
- TÜSİAD, (2005), Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik. Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar Cilt 1. İstanbul.
- Usta, A. (2011), Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 39-49.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011), Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- Yiğit, V. (2005), Çevre Etiği,
https://www.academia.edu/6219743/%C3%87EVRE_ET%C4%B0%C4%9E%C4%B0, erişim tarihi:03.07.2015.
- İSO,<http://www.iso.org.tr/projeler/arastirmalar/turkiyenin-500-buyuk-sanayi-kurulusu/> , Erişim: 01.07.2015.

Yaşar Nabi Nayır, *Değişen Dünyamız (Balkanlar ve Türklük)*, 1993, Varlık Yayınları, İstanbul.

Sebahat ARMAĞAN*

25 Aralık 1908 Üsküp doğumlu Yaşar Nabi NAYIR, *Yedi Meşale* topluluğunun kurucuları arasındadır. 1929 Galatasaray Lisesi'nin Ticaret ve Bankacılık bölümünü bitirdikten sonra çeşitli devlet kurumlarında görev yapmış, 1981 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Şiir, hikâye, roman, tiyatro ve inceleme-denemelerinin yanı sıra çevirileri de olan Yaşar Nabi, 1933 yılında ölümüne kadar yaklaşık 900 sayıyı bulan Varlık Dergisi'ni çıkarmış, Varlık Yayınevini kurup yönetmiş, Cumhuriyet dönemi kültür, edebiyat ve sanat alanında adını duyuran Nayır, yayın hayatında Muzaffer Reşit, takma adını kullanmıştır. Değerlendirmeye aldığımız *Değişen Dünyamız (Balkanlar ve Türklük)* adlı gezi notları dâhil Yaşar Nabi Nayır'ın eserleri şunlardır:

ŞİİR:

Kahramanlar (1929)

Onar Mısra (1932)

Kahramanlar (1970, toplu şiirleri)

ROMAN:

Bir Kadın Söylüyor (1931)

Âdem ile Havva (1932)

ÖYKÜ:

Bu da Bir Hikâyedir (1935)

Sevi Çıkmazı (1935)

OYUN:

Mete (1933)

İnkılâp Çocukları (1933)

Beş Devir (1933)

Köyün Namusu (1933)

İNCELEME-DENEME:

Balkanlar ve Türklük (1936)

Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri (1937)

Nereye Gidiyoruz (1948)

* Okutman, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, sebahatarmagan@hotmail.com.

Yıllar Boyunca (1959)
Atatürkçülük Nedir (1963)
Atatürk Yolu (1966)
Edebiyat Dünyamız (1971)
Değişen Dünyamız (1973)
Çağımıza Ters Düşenler (1975)

ÖDÜLLERİ:

1979 Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü.

Yazar, *Değişen Dünyamız (Balkanlar ve Türklük)* adlı kitabın önsözünde “*‘Dünyayı görmek’ derdi hep PanaitIstrati kitaplarında. Bir çeşit önünde durulmaz tutkudur bu, onları yollara düşüren sık sık... Ben de her zaman duymuşumdur içimde bu özlemi. Belki de daha pek küçük yaştan yollara düşmenin o buruk tadını almış olduğumdandır. Hem de ne güç, ne hazin şartlar içinde geçmiş yolculuklara rağmen (5)diyen yazar, belki de bu sözlerle gezi türüne yönelmesinin sebebini açıklamakta, geziyi bir tutku olarak görmektedir. Ayrıca 1924 yılında Türkiye’ye yerleşen Nayır’ın doğduğu topraklara duyduğu özlem onun sık sık Balkanlara gidip gelmesine neden olmuş, böylece yazar, kendini dünyayı gezme serüveninin içinde bulmuştur.*

Herhangi bir kimsenin, hem yurt içinde hem yurt dışında gezip gördüğü yerleri ve bu yerlerin ilgi çeken değişik yönleri edebî bir üslup içinde kaleme alarak anlatmasına “**gezi yazısı**” (seyahatname) denmektedir.Gezi türünde kaleme alınan *Değişen Dünyamız (Balkanlar ve Türklük)* adlı eser hem edebiyat hem kültür tarihimiz için önemli bir kaynaktır. 270 sayfa olan bu kitabın ilk baskı 1973 yılında ikinci baskı ise 1993 yılında yapılmıştır.1956 ile 1970 yılları arasında Yaşar Nabi Nayır Balkanlar, Güneydoğu Avrupa, Batı ve Doğu ülkelerine seyahat etmiştir, buralardaki izlenimlerini gezi notları halinde yazmıştır. Yazar, bu yazılarında Doğu-Batı karşılaştırmaları yapmış, dünyadaki değişimleri irdelemiş, katıldığı meclislerden izlenimlerini aktarmış, özellikle son bölümlerde Osmanlı ve Balkanlar üzerinde çok durup Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü hakkında değerlendirmeler yapmıştır. Nayır’ın kaleme almış olduğu bu gezi notları, hem çeşitli gazetelerde hem de dergilerde -Cep Dergisi’nde bilhassa “Varlık” dergisinde- yayımlanmıştır.

Gezi notlarından oluşan *Değişen Dünyamız (Balkanlar ve Türklük)* adlı bu kitapta yer alan ilk gezi “Bir Yolculuktan Getirdiklerim” (9-33)başlıklı Yugoslavya’nın çeşitli

yerlerine yaptığı ziyaretlerden oluşmaktadır. Kitapta yer alan diğer gezi notları şunlardır: “Batı Acısı” (34-38), “Brüksel Dünya Sergisi’nde” (39-42), Üsküp (43-45), “Bizim Akdeniz” (46-49), “Avrupa Dergileri Konferansı” (50-55), “Edebiyatı Küçümsemek” (56-59), “İspanya” (60-64), “Avrupa Yazarı Toplandı” (65-72), “Dünün ve Bugünün Öncüleri” (73-76), “Bir Kurtuluş Simidi” (77-81), “Bir Yolculuk ve Dönüş” (83-85), “Balkanlar Konusunda Bir Dosta Mektup” (86-91), “Yol İzlenimleri” (92-98), “Balkanlar Bugün” (99-118), “Struga Şiir Akşamları” (119-124), “Avrupa Yazarlar Birliği Roma Toplantısı” (125-131), “Bir Geziden Kalan” (132-151), “PanaitIstrati ile Kırk Yıl” (152-155), “Yol Notları” (156-164), “Zoraki Bağlılık” (165-166), “Budapeşte’de Bir Hafta” (167-178), “Yaşadığımız Dünya” (179-182), “Kaynaşan Bir Kıta” (183-241), “Balkanlar ve Türklük” (243-270).

Nayır, Balkan ülkelerinde yaptığı incelemeleri 1936’da çıkan *Balkanlar ve Türklük* adlı eserinde yayımlamıştır. Çok beğeniyle karşılanan bu kitabın Önsözbölümü (243-244) ve Giriş bölümü (244-270), değerlendirmeye almış olduğumuz *Değişen Dünyamız* (*Balkanlar ve Türklük*) adlı gezi notlarının sonunda tekrar yayımlanmıştır. Yazar, ...*Kesin yargılara varmıyorum. Kehanet gösterip gelecekte haber vermeye kalkışmıyorum. Olsa olsa, anlamaya çalışırken yaptığım zihinsel çabaları yansıtıyorum yer yer...*(7) diyerek gezi yazılarında tutunduğu tavrı belirtmektedir.

XX. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden biri olan Yaşar Nabi Nayır’ın gezi notlarından oluşan *Değişen Dünyamız* (*Balkanlar ve Türklük*) adlı eseri ve diğer gezi yazılarının, gelecekte belli araştırmalara kaynaklık edebileceği de unutulmamalı, özellikle dönemin önemli şahsiyetleri tarafından kaleme alınan gezi yazıları yayımlanmalıdır.

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Yazım Kuralları ve Yayın İlkeleri

1. Başka bir yerde yayımlanmamış veya yayım için gönderilmemiş Türkçe ve İngilizce makaleler kabul edilir.
2. Makalenin ilk sayfasında makale başlığı ve yazarlara ait bilgiler verilmelidir. Yazarların adları akademik unvanları ile birlikte yazılmalı ve e-posta adresleri, çalıştığı kurum bilgileri (Üniversite, Fakülte, Bölüm vb.) ismin altında yer almalıdır.
3. İkinci sayfada makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı, 200 kelimeyi geçmeyen Özet/ Abstract ve en fazla 5 anahtar kelime/keywords bulunmalıdır.
4. Dipnotlar geçtikleri sayfada, tablo ve grafikler atıfta bulunulan sayfada veya devamında yer almalıdır. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ve grafiklerin altında yer almalıdır. Paragraf başı 1 cm içeriden olmalıdır.
5. Atıflar metin içerisinde (Lucas, 1988) örneğindeki gibi yer almalıdır. Kitaba atıfta sayfa numarası (North, 1992: 93) örneğindeki gibi verilmelidir.
6. Ekler, kaynakça bölümünden sonra yer almalıdır.
7. Makaleler ekleriyle birlikte 20 sayfayı geçmeyecek şekilde 3 nüsha halinde ve bir adet CD kopya edilerek gönderilmelidir.
8. Makaleler A4 boyutundaki kağıda 1,2 satır aralığında 11 punto Times New Roman yazı tipi ile üstten 6 cm, soldan 4,5 cm, sağdan 4 cm ve alttan 6 cm marjlar kullanılarak yazılmalıdır.
9. Makalelerin yazımında burada belirtilmeyen diğer konularda bilimsel makale yazım kurallarına uyulmalıdır.
10. Makalelerin içeriğinden yazarlar sorumludur.
11. Dergi yayın ilkelerine, yazım kurallarına ve bilimsel araştırma metodlarına uygun olarak gönderilmeyen makaleler dikkate alınmaz.

Kaynak Gösterimi

Alfabetik olarak tek satır aralığında, ilk satır sola dayalı, diğer satırlar 1 cm içeriden yazılmalıdır.

Kitap

North, D.C. (1992), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Reprinted, New York: Cambridge University Press.

Makale

Lucas, R.E. (1988), "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, 22: 3-42.